

סדורה

גמרא

מסכת

ראש השנה

מוקדש לע"ן סבי מורי החבר משה מנפרד בן החבר פנחס הלברשטט

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

יצא לאור על ידי עמותת

"וכל בניך לימודי ה'"

י' סין תשע"ד

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetd@neto.net.il
 עתניאל ד.ד. הר חברון 90407

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
 שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
 כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה'".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

מסכת ראש השנה פרק א' - "אַרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם"

רס"י

1. ב, א-ב

מתני'

ארבעה ראשי שנים: למלכים. רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך כדאמרין במסכת גיטין (ד' פ.) משום שלום מלכות וקבעו חכמים אחד בניסן לתחלת שנתו ואפילו עמד בשבת או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שניה:

ולרגלים. מפרש בגמרא (ד' ד.):

למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנוולדים בשנה זו על הנוולדים בחבירתה דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ואמר מר בבכורות בפרק מעשר בהמה (דף נג.): בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן:

לשנים. מפרש בגמרא (דף ח.):

לשמיטין וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: **לנטיעה.** למנין שני ערלה ואפילו נטעה באב כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול

ובכולהו מפרש טעמא בגמרא:

לירקות. למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ר"ה על של אחר ר"ה:

לאילן. לענין מעשר שאין מעשרין פירות האילן שחנטו קודם שבת על שחנטו לאחר

שבת שבאילן הולך אחר חנטה ובגמרא מפרש מאי שנא שבת:

גמרא

למאי הלכתא. כלומר למה הוקבע יום מיוחד למנין המלכים אימא שעל כל מלך ומלך תתחיל שנתו מיום שעמד בו: **לשטרות.** להבחין איזה שטר חוב מוקדם למלוה ואיזה מאוחר:

דתנן. במסכת שביעית (פ"י מ"ה):

שטרי חוב המוקדמין פסולין. לפי שרצה לטרוף לקוחות שלקחו שדה מן הלוח מוזמן שבשטר ושלא כדן הוא שהרי קדמה מכירה להלוואה ובשטר מעיד שהלוואה קדמה לפיכך קנסוהו מלגבות בו ולא יטרוף אפילו מוזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים ואם לא קבעו יום לתחילת שנות המלך אלא כל מלך ומלך לפי יום שעמד אין להבחין אם השטר מוקדם או מאוחר כגון אם כתוב בו בכסליו בשנה שלישית לוח פלוני מפלוני מנה והעדים אמרו כשחתמנו בו לא ראינו שהלוהו אלא הלוח אמר לנו חתמו עלי שאני חייב לפלוני מנה כאותה ששנינו (ב"ב ד' קסז.): כותבין שטר ללוח אע"פ שאין מלוה עמו ואין אנו יודעין אם הלוח קודם לכן או אחר כן אבל ראינו שהלוהו מנה בתמוז בשנה שלישית למלך פלוני ואם אין הדיינין יודעין באיזה חדש עמד המלך אין להבחין אם תמוז קודם לכסליו אם כסליו קודם לתמוז אם שנתו מתחלת בין תמוז לכסליו נמצא כסליו קודם לתמוז בכל שנותיו ושטר מוקדם הוא ואם עמד בין כסליו לתמוז שלאחריו נמצא תמוז קודם לכסליו בכל שנותיו ושטר מאוחר הוא ועכשיו שקבעו ניסן ר"ה לעולם תמוז קודם לכסליו:

עלתה לו שנה. כלומר כלתה לו שנתו ומעתה מונין לו שנה שניה:

מאי קמ"ל לא גרסי' אלא קמ"ל ניסן

מתניתין

ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בניסן - ראש השנה למלכים ולרגלים.

באחד באלול - ראש השנה למעשר בהמה.

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים:

באחד בתשרי.

באחד בתשרי - ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות.

באחד בשבת - ראש השנה לאילן.

נדברי בית שמאי.

בית הלל אומרים:

בחמשה עשר בו.

גמרא

"למלכים" - למאי הלכתא?

אמר רב חסדא:

לשטרות.

דתנן:

"שטרי חוב המוקדמין - פסולין.

והמאוחרין - בשרין" (שביעית י"ה).

תנו רבנן:

"מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר,

בין שהגיע אחד בניסן - עלתה לו שנה.

ואם לא עמד אלא באחד בניסן - אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר."

אמר מר:

"מלך שעמד בעשרים ותשעה באדר בין שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה."

ב, ב, הא אקא משמע לן:

דניסן ראש השנה למלכים.

ויום אחד בשנה - חשוב שנה.

"ואם לא עמד אלא באחד בניסן - אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר."

פשיטא!

לא צריכא דאימנו עליה מאדר,

מהו דתימא: נימנו ליה תרתין שנין,

קא משמע לן.

2. ב, ב

רס"י

לזה ולזה. הבא לכתוב שטר באדר לאחר שעמד השני אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת כותב ואם רצה כותב בשנה ראשונה למלך פלוני שעמד:

מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן. והוא הדין אם עמד באחד מכל החדשים שעד ניסן הבא ורוצה למנות בכל השטרות שיכתבו משעמד השני למנין שנות הראשון מונה והרוצה כותב בשנה ראשונה למלך שעמד:

ושניה לשני. הבא לכתוב משעמד זה לא ימנה שנה שניה למלך שמת שאין שנה זו שלו ולא ימנה את הראשונה לשני לקרות שנה שעמד בה שניה אלא שניה זו ראשונה לשני:

שתא לבי תרי לא מנינן. משנכנס בה המלך שמת אפ"י יום אחד לא יכתבו כל שנה זו בשטר למנין מלך העומד אלא למלך המת:

בסוף שנה. כגון מלך העומד באדר כלתה לו שנה כשיצא אדר וחשוב לו יום שבסוף שנה זו כשנה שלימה להיות שנה הבאה נקראת שנה שניה:

אבל יום אחד בתחילת שנה. לא יחשוב לו יום אחד שנה ולא יכתבו שטר בשנה זו לשמו משמת:

ומלך בן מלך הוא. דאי משום דאימנו עליה לא איצטריך לאשמעינן דשמעינן לה מרישא אבל השתא דאיכא תרתי אימא נימנו ליה מקמייתא קמ"ל וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה היא דכתיב (דברים יז) למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו:

תנו רבנן:

"מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר - מונין שנה לזה ולזה.

מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן - מונין שנה לזה ולזה.

מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן - מונין ראשונה לראשון ושניה לשני."

אמר מר:

"מת באדר ועמד אחר תחתיו באדר מונין שנה לזה ולזה."

פשיטא!

מהו דתימא: שתא לבי תרי לא מנינן - קא משמע לן.

"מת בניסן ועמד אחר תחתיו בניסן מונין שנה לזה ולזה."

פשיטא!

מהו דתימא:

כי אמרינן: "יום אחד בשנה חשוב שנה" בסוף שנה,

אבל בתחילת שנה - לא אמרינן,

קא משמע לן.

"מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן מונין ראשונה לראשון ושניה לשני."

פשיטא!

לא צריכא דאימנו עליה מאדר,

ומלך בן מלך הוא,

מהו דתימא: נימנו ליה תרתין שנין,

קא משמע לן.

3. ב, ב

ר"י

בחדש זיו. הוא אייר כדמפרש קרא הוא החדש השני ואמרינן לקמן (ד' ז'): ניסן ר"ה לסדר מנין החדשים: **למלך שלמה על ישראל.** אשנה רביעית קאי ומקרא מסורס הוא בשנה רביעית למלך שלמה על ישראל בחדש זיו הוא החדש השני הי"ג כתיב קרא אחרינא לקמן ויחל לבנות בחדש השני [בשני] בשנת ארבע למלכותו (דה"ב ג): **מקיש מלכות שלמה.** לענין מנין השנים ליציאת מצרים שהרי המקרא הזה מנה שנה זו שנת ד' מאות ושמונים ליציאת מצרים ובשנת ארבע למלוך שלמה: **מה יציאת מצרים.** מנין השנים שמונין לה מתחילין מניסן אף מלכות שלמה מניסן: **אימא מתשרי.** אע"פ שיצאו בניסן משהגיע תשרי קראו לו שנה שניה לפי שתשרי ר"ה לשנים הנמנים לבריאת עולם והוא הדין ליציאת מצרים: **ויהי בארבעים שנה הואיל משה באר את התורה.** מכלל דתשרי לאו ר"ה דאי תשרי ר"ה הוא הוה ליה בשבט שנת מ"א: **דילמא להקמת המשכן.** שהיה בשנה השנית: **כדאמר רב פפא.** לקמיה: **שנת עשרים שנת עשרים לגזרה שוה.** רב פפא כולהו שנת שבפסוק דצריכי ללמוד זה מזה כולהו גמר להו רב פפא מרבו ללמוד סתום מן המפורש על ידי דין גזירה שוה: **דילמא מעשה דשבט קדים.** ובתשרי שלפניו נכנסה שנת ארבעים: **אחרי הכותו את סיוחן.** נאמר במשנה תורה: **אלא וייראו.** נתגלו: **כדריש לקיש.** כי גוע נתינת טעם הוא לדבר שלפניו נתגלו העדה לפי שגוע אהרן שלשון כי בדי' לשונות משמש במקרא פעמים בא במקום אם פעמי' בא במקום דילמא שמא פעמי' בא במקום דהא שנותן טעם לדבר פעמים בא במקום אלא וסותר את דבור שלפניו כי יהיה להם דבר (שמות יח) כי תפגע (שם כג) כי יקרא קן (דברים כב) כולן לשון אם הם וכן כי תבאו (שמות יב) כי תלכו (שם ג) כי תכלה (דברים כו) כי תשא (שמות לו) וכל המשמשין במקום כאשר ובמקום אשר כולן לשון אם הם שמצינו בכמה מקומות אם משמש לשון כאשר ולשון אשר כמו ואם יהיה היובל (במדבר לו) שהרי בודאי יהיה ואם תקריב מנחת בכורים (ויקרא ב) הרי זה וכאשר תקריב שהרי חובה הוא וכן אם כסף תלוה (שמות כב) אם יבלענו ממקומו (איוב ח) המדבר בשלות רשעים דילמא כגון כי תאמר בלבבך (דברים ז) שמא תאמר רבים הגוים האלה לא תאמר כן לא תירא מהם כי תאמרו מה נרדף לו (איוב יט) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית (ויקרא כה) כי תראה חמור שונאך וחדלת (שמות כג) (כי תראה והתעלמת) והרבה כאלו לשון שמא הן לא צחקתי כי יראה (בראשית יח) הי"ז לשון דהא לפי שיראה ויאמר לא כי צחקת (שם) הי"ז לשון אלא כי גוע אהרן כשאתה קורא וייראו הרי זה לשון דהא הודו לה' כי טוב (תהלים קיח) שהרי טוב לא תקפוץ את ירך גוי (דברים טו) אלא פתוח תפתח:

אמר רבי יוחנן:

מנין למלכים שאין מונין להם אלא מניסן?

שנאמר: **"ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בשנה הרביעית בחדש זיו, הוא החדש השני למלך שלמה על ישראל"** (מלכים א ו-א). **מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים, מה יציאת מצרים מניסן - אף מלכות שלמה מניסן.**

ויציאת מצרים גופה מנלן דמניסן מנינו, דילמא מתשרי מנינו?

לא סלקא דעתך,

דכתיב: **"ויעל אהרן הפהן אל הר ההר על פי ה'**

וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בחדש החמישי באחד לחדש".

וכתיב: **"ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר החדש באחד לחדש,**

דבר משה אל-בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אלהם" (דברים א-ג).

מדקאי באב,

וקרי לה שנת ארבעים,

וקאי בשבט,

וקרי לה שנת ארבעים,

מכלל דראש השנה - לאו תשרי הוא.

בשלמא היאך, מפרש דליציאת מצרים,

אלא האי ממאי דליציאת מצרים, דילמא להקמת המשכן?

כדאמר רב פפא:

"שנת עשרים" (נחמיה ב, א) **"שנת עשרים"** (נחמיה א, א) - לגזרה שוה.

הכא נמי: **"שנת ארבעים"** **"שנת ארבעים"** - לגזרה שוה.

מה כאן ליציאת מצרים, אף כאן ליציאת מצרים.

וממאי דמעשה דאב קדים, דילמא מעשה דשבט קדים?

לא סלקא דעתך,

דכתיב: **"אחרי הכותו את סיוחן"** (דברים א-ד),

וכי נח נפשיה דאהרן אפתי הנה סיוחן קיים,

גא דכתיב: **"וישמע הפגועי מלך ערד"** - מה שמועה שמע?

שמע שמת אהרן,

ונסתלקו ענני כבוד,

וקסבור: ניתנה רשות להלחם בישראל,

והיינו דכתיב: **"וייראו כל העדה פי גוע אהרן"** (במדבר כ-כט).

ואמר רבי אבהו:

אל תקרי **"וייראו"** אלא **"וייראו"**.

כדריש לקיש,

דאמר ריש לקיש:

"כי" משמש בארבע לשונות:

אי,

דילמא,

אלא,

רס"י

סייח. עייר בן סוס :
 ערוך. חמור הבר :

ואימא אב ואימא אדר. דכל
 חדשים שבין אב לשבט פקע לן
 לעיל מדקאי באב וקרי ליה שנת
 ארבעים כו' :

מאי שני. דהדר כתב פעם
 אחרת בקרא בשני מהכא שמעיי
 דשני לירח שמונין בו למלכים :
 שני בחדש בהדיא הוי כתיב
 ביה. כדכתיב בכמה מקומות
 באחד לחדש וכתיב בשנה
 השלישית בעשור לחדש :
 שני בשבת לא אשכחן דכתיב
 ביה קרא. דהדר ביה קרא
 בשני :

דהא.

מי דמי?!
 הָתָם - כְּנַעַן,
 הָכָא - סִיחֹן.

תנא:

"הוא 'סיחון', הוא 'ערד', הוא 'כנען'.
 'סיחון' - שְׂדוּמָה לְסִיחַ בַּמְדָּבָר.
 'כנען' - עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ.
 וזֶמָּה שְׂמוֹ? 'ערד' שְׂמוֹ."

איכא דאמרי:

"'ערד' - שְׂדוּמָה לְעָרוֹד בַּמְדָּבָר.
 'כנען' - עַל שֵׁם מַלְכוּתוֹ.
 וזֶמָּה שְׂמוֹ? 'סיחון' שְׂמוֹ."

ואימא ראש השנה אייר!

לא סלקא דעתך,

דכתיב: "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן" (שמות מ-ז)
 וכתב: "ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן מעל משכן העדות" (במדבר י-יא).
 מדקאי בניסן וקרי לה שנה שנית,
 וקאי באייר וקרי לה שנה שנית,
 מכלל דראש השנה לאו אייר הוא.

ואימא ראש השנה סיון!

לא סלקא דעתך,

דכתיב: "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים" (שמות יט-א).
 ואם איתא, 'בחדש השלישי בשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים' מיבעי ליה.

ואימא תמוז!

ואימא אב!

ואימא אדר!

אלא אמר רבי אליעזר:

מהכא: "ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו" (דברי הימים ב ג-ב).
 מאי "שני"? לאו שני לירח שמונין בו למלכותו.

מתקיף לה רבינא:

ואימא: שני בחדש!

אם כן 'שני בחדש' בהדיא הוה כתיב ביה.

ואימא בשני בשבת!

חדא דלא אשכחן שני בשבת דכתיב.

ועוד מקיש שני בתרא לשני קמא,
 מה שני קמא חדש - אף שני בתרא חדש.

כ"י

תניא כוותיה דר' יוחנן. בכולי קראי דאייתי לעיל:

תניא פותיה דרבי יוחנן:

"מניין שאין מונין להם למלכים אלא מניסין?"

שנאמר: "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים,

בשנה הרביעית בחדש זה הוא החדש השני למלך שלמה על-ישראל ויבן הבית לה" (מלכים א ו-א).

ובתיב: "ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה', ויקח שם,

בשנת הארבעים לצאת בני-ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש" (במדבר לג-לה).

ובתיב: "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר החדש" (דברים א-ג).

ובתיב: "אחרי מותו את סיוחן" וגו' (דברים א-ד).

ואומר: "וישמע הפנעני" וגו' (במדבר כא, א; לג, מ).

ואומר: "וידאו כל העדה פי גוע אהרן" וגו' (במדבר כ, כט).

ואומר: "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית" וגו' (שמות מ, יז).

ואומר: "ויהי בשנה השנית בחדש השני" וגו' (במדבר י, יא).

ואומר: "בחדש השלישי לצאת בני ישראל" וגו' (שמות יט, א).

ואומר: "ויחל לבנות" וגו' (דברי הימים ב, ג, ב).

4. ג, א - ד, א

רפ"י

ויבא חנני. מירושלים בא שכבר עלו בני הגולה מימות כורש והיו שם בימיו ובימי אחשורוש וארתחשסתא זהו דריוש שאחר אחשורוש שנבנה הבית בשנת שתים לדריוש והרבה נשארו בבבל ונחמיה בן חכליה היה שר המשקים למלך בשושן הבירה:

בששי בשנת שתים. שניהם בנבואת חגי נבדק במקרא ולא נמצא כתוב בפסוק שני בשנת שתים אך י"ל שלפסוק של מעלה הימנו קאי שכתוב בו בשנת שתים:

כורש מלך כשר היה. כלומר על שם שהיה כשר קראוהו כורש ושמו מעיד עליו לפיכך מנו לו כמלכי ישראל:

חדא. דאם מניסן מנין קשו קראי אהדדי:

אמר רב חסדא:

לא שגנו אלא: למלכי ישראל,

אבל למלכי אומות העולם מתשרי מנין,

שנאמר: **"דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים"** וגו' (נחמיה א-א).

וכתיב: **"ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא"** וגו' (נחמיה ב-א).

מדקאי בכסליו וקרי ליה שנת עשרים,

וקאי בניסן וקרי ליה שנת עשרים,

מקלל דראש השנה לאו ניסן הוא.

בשלמא היא, מפרש דלארתחשסתא,

ג, אלא האי - ממאי דלארתחשסתא? דילמא אלמנינא אחרניא הוא!

אמר רב פפא:

"שנת עשרים" "שנת עשרים" לגזירה שוה.

מה התם לארתחשסתא - אף הכא לארתחשסתא.

וממאי דמעשה דכסליו קדים, דילמא מעשה דניסן קדים?

לא סלקא דעתך:

דתניא:

"דברים שאמר חנני לנחמיה בכסליו, אמרו נחמיה למלך בניסן.

דברים שאמר חנני לנחמיה בכסליו,

שנאמר: "דברי נחמיה בן חכליה ויהי בחדש כסליו שנת עשרים ואני הייתי בשושן הבירה.

ויבא חנני אחד מאחי הוא ואנשים מיהודה ואשאלם על היהודים הפליטה אשר נשאר מן השבי ועל ירושלים.

ויאמרו לי: הנשארים אשר נשאר מן השבי שם במדינה ברעה גדולה ובחרפה,

וחומת ירושלים מפורצת ושעריה נצתו באש" (נחמיה א-א).

אמרו נחמיה למלך בניסן,

שנאמר: "ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך, ויון לפניו,

ואשא את חיון ואתנה למלך, ולא הייתי רע לפניו.

ויאמר לי המלך: מדוע פניך רעים? ואתה אינך הולה, אין זה כי אם רע לב!

ואיך הרבה מאד, ואומר למלך: המלך לעולם יחיה!

מדוע לא ירעו פני, אשר העיר, בית קברות אבותי הרבה ושעריה אופלו באש?

ויאמר לי המלך: על מה זה אתה מבקש?

ואתפלל אל אלהי השמים. ואומר למלך: אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך,

אשר תשלחני אל יהודה אל עיר קברות אבותי, ואבננה.

ויאמר לי המלך, והשגל יושבת אצלו: עד מתי יהיה מהלכך, ומתי תשוב?

וייטב לפני המלך, וישלחני ואתנה לו זמן!"

מתיב רב יוסף:

"ביום עשרים וארבעה לחדש בששי בשנת שתים לדריוש" (חגי א-טו).

וכתיב: **"בשביעי (בשנת שתים) בעשרים ואחד לחדש"** (חגי ב-א).

ואם איתא, בשביעי בשנת שלש מיבעי ליה!

אמר רבי אבהו:

כורש מלך קשר הנה,

לפיכך מנו לו כמלכי ישראל.

מתקיף לה רב יוסף:

חדא, דאם בן קשו קראי אהדדי!

דכתיב: **"ושיצא ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית למלכות דריוש מלכא"** (עזרא ו-טו).

ותניא:

ר"י

באותו זמן לשנה הבאה. ע"כ שביעית היא לו ממה נפשך: **וכתיב בעזרא ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך.** ואי מנו לו מניסן שמינית היא: **ועוד.** אגן בדריוש קיימינן ואת אמרת כורש מלך כשר היה: **הוא כורש כו'.** אף דריוש שאחר אחשורוש נקרא כורש: **החמיץ.** נעשה רשע כשעלה עזרא כבר החמיץ: **ומי החמיץ.** כשעלה עזרא: **והכתיב.** באגרת ששלח ביד עזרא לפחות שהיו לו בארץ יהודה: **ומה חשחן.** כלומר כל מה שחפצים הכהנים תנו להם משלי: **מטונך.** ממשאך שבאת עלינו להשיבנו אני משיבך תשובה ראה מה כתוב בה די להון מהקרבין וגוי ומצלין לחיי מלכא למדת שלא לשם שמים עשה כי אם להנאתו: **הרי זה צדיק גמור.** אם רגיל בכך: **כאן בישראל.** שלבו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא לו תגר אלא תולה היסורין בעונו אבל עובד כוכבים אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר: **נדבכין די אבן גלל.** כתב ששלח ביד עזרא כתוב בו שורות של אבני שיש שלש בחומות הבית והרביעי של עץ:

"באותו זמן לשנה הבאה עליה עזרא מבבל וגלותו עמו" (עזרא ו-טו).
 וכתבי: **"ויבא ירושלים בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך"** (עזרא ז-ח).
 ואם איתא, שנת השמינית מיבעי ליה!

ועוד, מי דמי?!
 הָתָם - כּוֹרֵשׁ,
 הָכָא - דְרִיּוּשׁ!

תנא:
"הוא כורש, הוא דריוש, הוא ארתחשסתא.
כורש - שמלך כשר היה.
ארתיחשסתא - על שם מלכותו.
ומה שמו? דריוש שמו."

מכל מקום קשיא!

אמר רבי יצחק:
 לא קשיא:
 כאן - קודם שהחמיץ,
 כאן - לאחר שהחמיץ.

מתקיף לה רב כהנא:
 ומי החמיץ?!

ד, א, **והכתיב: ^ "ומה חשחן, ובני תודין ודכרין ואמרין לעלון לאלה שמיא, הנטין מלח חמר ומשח, כמאמר פהניא די בירושלם להוא מתיהב להם יום ביום די לא שלו"** (עזרא ו-טו)!

אמר לו רבי יצחק:
 רבי, מטונך, **"די להון מהקרבין ניהוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי"** (עזרא ו-י)!

ומאן דעבד הכי, לאו מעליותא היא?
 והתניא:

"האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזנה בה לחיי העולם הבא, הרי זה צדיק גמור!"

לא קשיא:
 כאן - בישראל,
 כאן - בעובדי כוכבים.

ואיבעית אימא:
 מנלן דאחמיץ?
 דכתיב: **"נדבכין די אבן גלל תלתא ונדבה די אע חדת ונפקתא מן בית מלכא תתיהב"** (עזרא ו-ד).
 למה ליה דעבד הכי?
 סבר אי מרדו בי יהודאי - איקלייה בגורא.

אטו שלמה לא עבד הכי?!
 והכתיב: **"שלשה טורי גזית וטור פרתות ארזים"** (מלכים א ו-לו)!

שלמה עבד מלמעלה - ואיהו עבד מלמטה.
 שלמה שקעיה בבנינא - איהו לא שקעיה בבנינא.
 שלמה סדייה בסידא - איהו לא סדייה בסידא.

רס"י

כלבתא. למשכב ובני נח הוזהרו על כך שנאמר (בראשית ב) והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה ועוף שאינן נעשין בשר אחד שאין יולדין מן האדם: **בנות מלכים ביקרותיך**. מיקרות אותך לעתיד לבא: **לעולם שגל**. דעלמא מלכתא היא: **ורבה בר לימא**. להאי שגל דהכא **גמרא** גמר לה מרביה דכלבתא הואי: **עד כסף ככרין מאה**. תנו להם לבוני הבית:

רב יוסף ואיתימא רבי יצחק אמר:

מנלן דאחמיין?

מהכא: **"ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו"** (נחמיה ב-ו).

מאי **"שגל"**?

אמר רבה בר לימא משמיה דרב:

פלבתא.

אלא מעתה,

הא דכתיב: **"ועל מרא שמיא התרוממת, ולמאנייא די ביתיה היתיו קדמה,**

ואנת ורבבניך שגלתך ולחנתך חמרא שתין בהון" (דניאל ה-כג).

ואי **"שגל"** - פלבתא היא, פלבתא פת משתיא חמרא היא!?

הא לא קשיא:

דמלפא לה ושתייא.

אלא מעתה,

דכתיב: **"בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינה בכתם אופיר"** (תהילים מה-י).

ואי **"שגל"** - פלבתא היא, מאי קא מבשר להו נביא לישראל?

הכי קאמר:

בשכר שחביבה תורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים,

זכיתם לכתם אופיר.

ואיבעית אימא:

לעולם **"שגל"** מלכתא היא,

ורבה בר לימא **גמרא** גמיר לה.

ואמאי קרי לה **"שגל"**?

שהיתה חביבה עליו כשגל.

אי נמי,

שהושבה במקום שגל.

איבעית אימא:

מנלן דאחמיין?

מהכא: **"עד כסף פכרין מאה, ועד חנטין פורין מאה, ועד חמר בתין מאה, ועד פתין משה מאה,**

ומלח די לא כתב" וגו' (עזרא ז-כב).

מעיקרא - בלא קיצותא,

והשתא - בקיצותא.

ודילמא מעיקרא לא הוה קים ליה בקיצותא?

אלא מחוורתא פדשניין מעיקרא.

5. ד, א

רפ"י

רגל שבו ר"ה לרגלים. רגל שהוא בחדש הנכנס באחד בניסן הוא ראש השנה לרגלים: **נפקא מינה**. דהאי ר"ה: **לענין נדר**. שהוא מוזהר בבל תאחר ותלה הכתוב איחורו שלשה רגלים ואשמועי' מתניתין שאינו עובר עד שיהא פסח ראשון לשלשתן שאם עברו עליו שלא כסדרן אינו עובר: **אחד הנודר**. האומר דמי עלי ששמין אותו כעבד: **ואחד המקדיש**. דבר לבדק הבית: **ואחד המעריך**. שאמר ערכי עלי שהערך קצוב בתורה כפי שניו: **פעמים שלשה**. פעמים שהוא בבל תאחר בשלשה רגלים: **פעמים חמשה**. דבעינן כסדרן:

"וְלִרְגָלִים".

"רְגָלִים" בְּאֶחָד בְּנִסָּן הוּא?! בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּנִסָּן הוּא!

אָמַר רַב חֲסָדָא:

רְגָל שְׁבוּ רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְרְגָלִים.

נִפְקָא מִינָהּ לְנוֹדֵר לְמִיקָם עֲלֵיהּ בְּבַל תֵּאָחֵר.

וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן הִיא.

דְּתַנְיָא:

"אֶחָד הַנּוֹדֵר,

וְאֶחָד הַמְּקַדֵּשׁ,

וְאֶחָד הַמְּעַרְיָה,

כִּיּוֹן שְׁעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים - עוֹבֵר בְּבַל תֵּאָחֵר'.

רַבֵּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:

שְׁלֹשָׁה רְגָלִים בְּסִדְרָן, וְחַג הַמִּצּוֹת תַּחֲלִילָה.

וְכֵן הִיא רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אוֹמֵר:

רְגָלִים - פְּעָמִים שְׁלֹשָׁה, פְּעָמִים אַרְבָּעָה, פְּעָמִים חֲמִשָּׁה.

כִּיצַד?

נֹדֵר לִפְנֵי הַפֶּסַח - שְׁלֹשָׁה.

לִפְנֵי עֲצֻרַת - חֲמִשָּׁה.

לִפְנֵי הַחַג - אַרְבָּעָה".

6. ד, א - ה, א

רס"י

חייבי הדמין. אמר דמי עלי :
והחרמין. חרמי גבוה :
בכור ומעשר. מעשר בהמה :
מכדי מינייהו סליק. כשאמר הכתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך בחג המצות וגוי מהם היה עולה כבר כתוב למעלה בענין שמור את חדש האביב שבעה שבועות תספר לך חג הסוכות תעשה לך :
למה לי למיהדר. ולמניניהו בפרשת חג הסוכות :
שמע מינה לבל תאחר. דה"ק היו נראין לפניו לשלם נדריכם ולא תבאו ריקם :
אין צריך לומר חג הסוכות. אף כשחוזרין לבל תאחר לא היה צריך להזכירו שהרי הענין עסוק בו :
ה"ג שבו דיבר הכתוב למה נאמר לומר שזה אחרון. עד שיעבור אותם כסדר הזה :
ההוא לעשה. דמצות עשה עליו להביאו ברגל ראשון :
ורבי מאיר. אמר לך כיון דאמר ליה רחמנא אייתי ברגל ראשון זהו זמן שקבע לו ואם איחרו מן המועד הוה איחור וממילא קם ליה בבל תאחר :
הקישא דר' יונה. במסכת שבועות (ד' י.) איצטריך לומר שכל שעירי הרגלים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו דילפינן משעיר דר"ח דכתיב ביה לשאת את עון העדה (ויקרא י) :

תגו רבנן:

"חייבי הדמין, והערכיו, החרמין וההקדשות, חטאות ואשמות עולות ושלמים, צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח, לקט שכחה ופאה,

ד,ב

פיון שעברו עליהן שלשה רגלים - עובר ב'בל תאחר'.
רבי שמעון אומר:
 שלשה רגלים בסדרן, וחג המצות תחלה.
רבי מאיר אומר:
 פיון שעבר עליהן רגל אחד - עובר ב'בל תאחר'.
רבי אליעזר בן יעקב אומר:
 פיון שעברו עליהן שני רגלים עובר ב'בל תאחר'.
רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:
 פיון שעבר עליהן חג הסוכות - עובר עליהן ב'בל תאחר'."

מאי טעמא דתנא קמא?

מכדי, מינייהו סליק, למה לי למהדר ומיכתב: "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" (דברים טז-טז)?
 שמע מינה: ל'בל תאחר'.

"ורבי שמעון אומר:

אינו צריך לומר בחג הסוכות, שבו דיבר הכתוב, למה נאמר? לומר שזה אחרון".

ורבי מאיר - מאי טעמא?

דכתיב: "ובאת שמה והבאתם שמה"³ (דברים יב-ה).

ורבנן?

ההוא לעשה.

ורבי מאיר?

פיון דאמר ליה רחמנא אייתי ולא אייתי, ממילא קם ליה ב'בל תאחר'.

ורבי אליעזר בן יעקב - מאי טעמא?

דכתיב: "אלה תעשו לה' במועדיכם" (במדבר כט-לט).
 מיעוט 'מועדים' - שנים.

ורבנן?

ההוא לכדרבי יונה,

דאמר רבי יונה:

הוקשו כל המועדים פולם זה לזה,

שכולן מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו.

³ כי אם-אל-המקום אשר-יבחר יהוה אלהיכם מכל-שבטיכם לשום את-שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה. 1. והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדבתיכם וזבכתיכם בקרקע וצאנכם.

רפ"י

מניין לעצרת. דאילו בחג הסוכות ובחג המצות נפקא לן (חגיגה ד' ט.) מוחגותם אותו חג לה' שבעת ימים יכול יהו חוגגין כל ז' ת"ל אותו אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל ז' אם כן למה נאמר ז' לתשלומים שאם לא חג חגיגתו בראשון יקריבנה בשני:

פז"ר קש"ב. כבר פירשתי במס' יומא [ד' ג.] ומסכת סוכה [ד' מח.] טעון פייס לפר הבא בשמיני ואינו קרב לפי סדר המשמרות ששנו ושלשו בפרי החג חוץ משתים ששנו ולא שלשו ופר של שמיני אין אחת מאותן שתיים מקריבתו אלא כל המשמרות מפיסות וטעון זמן ורגל לעצמו שאין שם חג הסוכות עליו וקרבו לעצמו שאין קרבנו כשאר ימי החג שהפריס מתמעטים בהם אחד אחד וזה אינו אלא פר אחד ושאר הימים שני אילים וארבעה עשר כבשים וזה איל אחד וז' כבשים ושיר לעצמו אין שירו שוה לשל סוכות שאומר על הדוכן ולא נתפרש לנו שירו ובמסכת סופרים נמצא שירו הוא למנצח על השמינית ברכה לעצמה מברכין היו את המלך זכר לחנוכת הבית שנא' (מ"א ח) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך כך מפורש בתוספתא דסוכה (פ"ד):

טעון לינה. ליל חולו של מועד:

ופנית בבקר. בייט לא קאמר קרא שהרי הוא יום שחיבו ליראות בעזרה:

ות"ק ורבי שמעון. דדרשי ליה האי קרא לבל תאחר דאילו ר' אלעזר ברי שמעון לא קשיא מידי דאיהו יליף בל תאחר מחג הסוכות לחודיה אייתר ליה חג המצות וחג השבועות להקישא לתשלומין:

מנה ימים. שנא' (במדבר יא) עד חדש ימים:

וקדש חדש. בקרבנות מה חדש קדושו אחד ממנויו ביום ראש חדש הוא מקריבן זמן הוקבע להם אחד מן הימים שהוא נמנה על ידם:

אף עצרת. הבאת קרבנותיה באחד ממנוייה והרי היא נמנית על ידי שבועים שנאמר (ויקרא כג) שבע שבתות תמימות תהייה:

אימא חד יומא. דכתיב תספרו חמשים יום (שם):

ורבי אלעזר ברבי שמעון - מאי טעמא?

דתניא:

"רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

לא יאמר "חג הסוכות" שבו דיבר הכתוב - למה נאמר לומר: שזה גורם."

ורבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב,

האי **"בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות"** (דברים טז, טז) - מאי דרשו ביה?

מיבעי להו לכדרבי אלעזר אומר רבי אושעיא,

דאמר רבי אלעזר אומר רבי אושעיא:

מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבועה?

תלמוד לומר: **"בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות"**,

מקיש חג השבועות לחג המצות,

מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבועה - אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבועה.

וליקש לחג הסוכות - מה להלן שמונה אף כאן שמונה?

שמני - רגל בפני עצמו הוא.

אימור דאמרין שמני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב,

אבל לענין תשלומין - דברי הפל תשלומין דראשון הוא!

דתנן:

"מי שלא חג יום טוב הראשון של חג - חוגג את כל הרגל יום טוב האחרון של חג" (חגיגה ט, א)!

תפשות מרובה - לא תפשות,

תפשות מועט - תפשות.

אלא למאי הלכתא פתביה רחמנא ל'**"חג הסוכות"**?

לאקושיה לחג המצות,

הא מה חג המצות טעון לינה - אף חג הסוכות טעון לינה.

והתם מנלן?

דכתיב: **"ופנית בבקר והלכת לאהלך"** (דברים טז, ז).

ותנא קמא ורבי שמעון - תשלומין לעצרת מנא להו?

נפקא להו מדתני רבה בר שמואל,

דתני רבה בר שמואל:

"אמרה תורה מנה ימים - וקדש חדש.

מנה ימים - וקדש עצרת.

מה חדש למנויו - אף עצרת למנויו."

אימא עצרת חד יומא!

אמר רבא:

אטו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן?

והאמר מר: מצוה למימני יומי, ומצוה למימני שבועי.

ועוד **"חג שבועות"** כתיב.

7. ה, א

רס"י

ופסח בר מיקרב ברגלים הוא.
 דקאמר ליה תנא לעיל בבל
 תאחר דשלש רגלים והרי אינו
 יכול להקריבו אלא בי"ד בניסן:
שלמי פסח. בשלא קרב בזמנו
 שאבד ונתכפר באחר הוא נעשה
 שלמים כדנפקא לה בפסחים
 (דף צז:). ואותן שלמים אם
 אחרן ג' רגלים עובר:
כפסח דמו. וברגל ראשון יעבור
 עליהן:

[תנו רבנן:

"חייבי הדמיו, והערכיו, החרמין וההקדשות,

חטאות ואשמות עולות ושלמים,

צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח,

לקט שבחה ופאה,

ד,ב

פיון שעברו עליהן שלשה רגלים - עובר ב'בל תאחר'].

ופסח בר מיקרב ברגלים הוא!?

פסח זמנא קביעא ליה, אי אקרביה - אקרביה, ואי לא אקרביה - אידחי ליה!

אמר רב חסדא:

פסח כדי נסבה.

רב ששת אמר:

מאי "פסח"?

שלמי פסח.

אי הכי, היינו "שלמים"!

תנא "שלמים" הבאין מחמת פסח.

ותנא "שלמים" הבאין מחמת עצמן.

ה,ב סלקא דעתך אמינא: הואיל ומחמת פסח קאתו - אכפסח דמו,

קא משמע לן.

8. ה, ב

רפ"י

מנא הני מילי. דאכל הנך דתניא במתניתא לעיל איכא בל תאחר:

נדר. הרי עלי:

נדבה. הרי זו:

נאמר להלן נדר. ואם נדר או נדבה וגו':

אלו הדמיו והערכין כו'. שהן קדשי בדק הבית וכולן לה' ואין לכהנים בהן כלום:

הוא ולא חילופיו. עליו אתה עובר ולא על חילופיו ולקמיה מפרש לה:

אלו חטאות ואשמות. שהן נדרשין ממך שהרי חובה הם מוטלין עליך:

ועולות ושלמים. כגון עולת ראייה ושלמי חגיגה שהן חובה דאלו דנדר ונדבה ברישא דקרא כתיבי וה"ה נמי לבכור ולמעשר ופסח שהן חובה:

ה' אלהיך אלו צדקות ומעשרות. דהא קרא יתירא הוא דהוה ליה למכתב כי דרוש ידרשנו וכבר ה' כתוב למעלה במקרא נדרוש ביה לאתויי צדקות ומעשרות שכתוב בהן שם זה ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך (דברים כד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך (שם יד):

מעמד זה לקט שכחה ופאה. שהן חלקו של עני דכתיב ביה את העני עמך (שמות כב):

ולא בקרבנך חטא. אין הקרבן נפסל בכך:

חילופי עולה. כגון אבדה והפריש אחרת תחתיה נמצאת הראשונה ונתכפר בה:

מקרב קרבי. וכיון דקרבה הרי היא קרבן לעצמה ולשלמו קרינא ביה:

חילופי חטאת. שכיפרו בעליה מחמש חטאות המתות היא ופשיטא דלא עבר עליה בבל תאחר:

חילופי תודה. וכגון שנתערבה בראשונה וקיי"ל על זבח התודה חלות התודה טעונה לחם ולא חליפתה ולא תמורתה טעוין לחם. ומתה אחת מהן. שאם היו שתיהן קיימות מביאן ומביא ארבעים חלות כמשפט התודה ואומר הרי הלחם הזה לשם אותה שהיא תודה ושחיטת התודה תקדש ארבעים כמשפטה אבל מתה אין לחברתה תקנה (והיכי) ממעט קרא מבל תאחר. וחללו על אחר. אמר זה תחת זה ובעל מום יוצא לחולין:

סלקא דעתך כו'. והכי קאמר קרא אם על האחד עבר זמן איחור חייב ולא שיצטרפו הוא וחילופיו לגי רגלים:

מנהני מילי?

דתנו רבנן:

"כי תדור נדר"⁴ (דברים כג, כב) - אין לי אלא נדר,

נדבה מנין?

נאמר כאן: "נדר" ונאמר להלן: "אם נדר או נדבה" (ויקרא ז-טז).

מה להלן נדבה עמו - אף כאן נדבה עמו.

"לה' אלהיך" (דברים כג-כב) - אלו הדמיו והערכין וההקדשות.

"לא תאחר לשלמו" (דברים כג-כב) - הוא ולא חילופיו.

"כי דרוש ידרשנו" (דברים כג-כב) - אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים.

"ה' אלהיך" (דברים כג-כב) - אלו צדקות ומעשרות ובכור.

"מעמדך" (דברים כג-כב) - זה לקט שכחה ופאה.

"והיה כה חטא" (דברים כג-כב) - ולא בקרבנך חטא."

אמר מר:

"לא תאחר לשלמו" - הוא ולא חילופיו."

'חילופי' מאי?

אי חילופי עולה ושלמים - מקרב קרבי,

אי חילופי חטאת - למיתה אזלא!

אלא מאי "חילופיו"?

חילופי תודה.

דתני רבי חיאיא:

"תודה שנתערבה בתמורתה, ומתה אחת מהן,

חברתה - אין לה תקנה."

הכי ליעביד?

ליקרבה, וליקרוב לחם בהדה - דלמא תמורה היא!

ליקרבה בלא לחם - דלמא תודה היא!

והא כיון דלאו בת הקרבה היא, קרא למעוטי למה ליה?

אמר רב ששת:

לעולם למעוטי חילופי עולה ושלמים,

והכא במאי עסקינן: כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעברו עליו שלשה רגלים דמי,

קא משמע לן.

ולרבי מאיר דאמר: "כיון שעבר עליו רגל אחד עובר ב'בל תאחר" - מאי איכא למימר?

אמר רבא:

הכא במאי עסקינן:

כגון שהומם בתוך הרגל, וחיללו, ועבר עליו הרגל.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ומכח קמא קאתי כמאן דעבר עליה פוליה רגל דמי,

קא משמע לן.

⁴ כי-תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו - כי-דרש ידרשנו ה' א-להיך מעמד והיה כה חטא

9. ה, ב - ו, א

רס"י

שעברה שנתו. מצותו בתוך שנתו שנאמר (דברים טו) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה: **כפסולי המוקדשים.** כבעל מום:
ויפסל. הואיל ועבר עליו ואיחרו שהרי אין שנה בלא שלשה רגלים ברוב שנים:
מקיש בכור למעשר. במעשר דגן קא משתעי קרא:
מה מעשר אינו נפסל כו'. דכתיב (שם יד) מקצה שלש שנים וגוי אם שהה מעשרותיו שנה ראשונה ושניה:
הרצאה. אם לכפרה אם לדורון:
אימא לא לירצו. מאחר שהביאן בעבירה:
אותו מה ת"ל. בתורת כהנים תני לה גבי פיגול לא ירצה המקריב אותו לא יחשב:

"וזהו בך חטא" - ולא בקרבנך חטא.

והא מהכא נפקא?!
 מדאחרים נפקא!
 דתניא:

"אחרים אומרים:

יכול יהא בכור שעברה שנתו כפסולי המוקדשין ויפסל? תלמוד לומר: "ואכלת לפני ה' אלהיך,

מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך" (דברים יד-כג).
 מקיש בכור למעשר,
 מה מעשר - אינו נפסל משנה לחברתה,
 אף בכור - אינו נפסל משנה לחברתה!

איצטריך,

סלקא דעתך אמינא: הני מילי בכור דלאו בר הרצאה הוא, אבל קדשים דבני הרצאה נינהו - אימא לא לירצו, קא משמע לן.

ו,א

ואפתי א מדבן עזאי נפקא.
 דתניא:

"בן עזאי אומר:

"אותו"⁵ (ויקרא ז-יח) מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר: "לא תאחר לשלמו"⁶ (דברים כג-כב) - שומע אני אף מאחר נדרו בבל ירצה? תלמוד לומר: "אותו" - אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה."

אלא **"בך חטא"** - ולא באשתך חטא,
 סלקא דעתך אמינא:

הואיל ואמר רבי יוחנן ואי תימא רבי אלעזר:

אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממונו ואין לו, שנאמר: **"אם אין לה לשלם למה יקח משפכה מתחתיה"** (משלי כב-ז).

אימא בהאי עון ד'בל תאחר' נמי אשתו מתה,
 קא משמע לן.

10. ו, א

רפ"י

מוצא שפתיך זו מצות עשה. דמסתמא הכי אמר קרא מוצא שפתיך קיים: **תשמור זו מצות לא תעשה.** שלא תאחר כדרי אבין א"ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל כו' (מנחות דף צט:): **ועשית.** על כרחך מכאן אזהרה לבי"ד לכוף: **לה' אלהיך.** קרא יתירא הוא לדרשה לרבות דבר שבחובה: **בפיך זו צדקה.** קרא יתירא דריש: **יקריב אותו אל פתח אהל מועד.** יקריב אותו קרא יתירא הוא דהא כתיב ברישיה יקריבנו: **חד דאמר.** עלי ולא אפרשה: **והא נדבה כתיבא.** ובקרא דבל תאחר נמי רבינן ליה בגזירה שוה:

תנו רבנן:

"מוצא שפתיך" - זו מצות עשה.

"תשמור" - זו מצות לא תעשה.

"ועשית" - אזהרה לבית דין שיעשוך.

"כאשר נדרת" - זה נדר.

"לה' אלהיך" - אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים.

"נדבה" - כמשמעו.

"אשר דפרת" - אלו קדשי בדק הבית.

"בפיך" - זו צדקה.

אמר מר:

"מוצא שפתיך" - זו מצות עשה.

למה לי?

מ"ובאת שמה והבאתם שמה" נפקא!

"תשמור" - זו מצות לא תעשה.

למה לי?

מ"לא תאחר לשלמו" נפקא!

"ועשית" - אזהרה לבית דין שיעשוך.

למה לי?

מ"יקריב אותו"⁷ (ויקרא א, ג) נפקא!

דתניא:

"יקריב אותו"⁸ (ויקרא א, ג) - מלמד שכופין אותו.

יכול בעל פרחו?

תלמוד לומר: "לרצונו".

הא כיצד?

כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

חד דאמר ולא אפריש,

וחד אפריש ולא אקריב.

וצריכא.

דאי אשמעינן: "אמר ולא אפריש" - משום דלא קיימיה לדיבוריה, אבל: "אפריש ולא אקריב" אימא כל היכא דאיתיה, בי גזא דרחמנא איתיה. צריכא.

ואי אשמעינן: "אפריש ולא אקריב" - דקא משהי ליה גביה,

אבל: "אמר ולא אפריש" - אימא דיבורא לא כלום הוא.

צריכא.

ומי מצית אמרת ד"אמר ולא אפריש" והא 'נדבה' כתיבא,

ותנן:

"אי זהו נדר?

האומר הרי עלי עולה.

ואי זו היא נדבה?

האומר הרי זו עולה.

רש"י

מת או נגנב. אם הפרישו לאחר זמן:
משכחת לה. דאמר ולא הפריש והויא נדבה:
כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת. שכשאפרישנה לא אתחייב באחריותה:

ומה בין נדר לנדבה?

נדר מת או נגנב - חייב באחריותו.

נדבה מתה או נגנבה - אינו חייב באחריותה" (קנים א,א)!

אמר רבא:

משכחת לה, כגון דאמר: הרי עלי עולה, על מנת שאיני חייב באחריותה".

רש"י

כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא.
לבל תאחר:

11. ו, א

"בפיך" - זו צדקה".

אמר רבא:
וצדקה מיחייב עלה לאלתר.

מאי טעמא?

דהא קיימי עניים.

פשיטא!

מהו דתימא: כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא, עד דעברי עלה שלשה רגלים כקרבנות,
קא משמע לן.
התם - הוא דתלינהו רחמנא ברגלים,
אבל הכא - לא, דהא שכיחי עניים.

12. ו, א-ב

רש"י

עובר בעשה. על הקרבן דכתיב
 ובאת שמה והבאתם:
 על ולד שלמים. שהפריש בהמה
 מעוברת או עיברה לאחר
 הקדישה:
 מחוסר זמן. שמא לא עברו עליו
 שמונה ימים:
 שהיה חולה. הולד:
 כל היכא דקתני פסח. דבעי
 למיתני בתריה שבועות תני
 עצרת ולא חג:

אמר רבא:

כיון שעבר עליו רגל אחד - עובר בעשה.

מיתבי:

"העיד רבי יהושע ורבי פפייס על ולד שלמים שיקרב שלמים.
 אמר רבי פפייס אני מעיד שהיתה לנו פרה של זבחי שלמים,
 ואכלנו בפסח,

ואכלנו ולדה שלמים בחג" (עדויות ז; תמורה יח).
 בשלמא בפסח לא אקרבוה אימור דמחוסר זמן הנה,
 אלא ולדה בעצרת היכי משהי לה? ועברי עליה בעשה!

אמר רב זביד משמיה דרבא:

ב, כגון שהיה חולה בעצרת.

רב אשי אמר:

מאי "ואכלנו ולדה שלמים בחג" דקתני?
 חג השבועות.

ואידך?

כל היכא דתני פסח תני עצרת.

רש"י

שנה בלא רגלים. לקמיה
 מפרש:
 למיקבעיה בלאו קא מהדר.
 להודיעך כל צידי זמן התחלת
 בל תאחר שבו:
 אלאוי יתירי לא מהדר.
 להודיעך לאוין הרבים שבו:

13. ו, ב

ואמר רבא:

כיון שעברו עליו שלשה רגלים - בכל יום ויום עובר ב'בל תאחר'.

מיתבי:

"אָחַד בְּכוֹד וְאָחַד כָּל הַקְּדוּשִׁים, כִּיּוֹן שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם:
 שָׁנָה בְּלֹא רְגָלִים,
 רְגָלִים בְּלֹא שָׁנָה,
 עוֹבֵר בְּבֵל תֵּאָחֵר!"

והאי מאי תיובתיה?

אמר רב פהנא:

מאן דקא מותיב, שפיר קא מותיב.
 מכדי תנא אלאוי קא מהדר,
 ליתני: בכל יום ויום עובר ב'בל תאחר'!

ואידך: תנא למיקבעיה בלאו קא מהדר,
 בלאוי יתירי לא קא מהדר.

14. ו, ב

רס"י

הניחא למאן דבעי כסדרן משכחת לה. דעברה שנה ולא עברו רגלים כסדרן ולמדך דכיון דעברה שנה אע"פ שלא עברו רגלים כסדרן חייב וסבר לה כר"ש בחדא ופליג עליה בחדא: בשלמא לרבי. דאמר חדש העיבור אינו מן השנה חוץ מ"א יום ששנת חמה יתירה על הלבנה משכחת לה בשנה מעוברת:

שנה תמימה. האמורה בבתי ערי חומה מונה ש"ה ימים ואפי' בשנה פשוטה ואף בשנה מעוברת כיון שעברו ג' מאות וששים וחמשה ימים משמכרה נחלט לו:

מיום ליום. מט"ו בניסן לחמשה עשר בניסן אם מכרה בט"ו בניסן נתעברה לו למוכר ועל כרחו של לוקח אינו נחלט עד שיגיע ט"ו בניסן:

בתר חג המצות. בתוך הרגל ואית דאמרי לאחר הרגל ושילחי אדר בתרא לאו דוקא אלא לאחר שיצא אדר קאמר:

שנה מליא. ג' מאות וששים וחמשה ימים:

פעמים ששה. שהוא ששה בסיון יום החמשים לעומר:

שניהם מלאים. ניסן ואייר הרי ט"ו ימים מניסן ול' דאייר מלא להו חמשים בחמשה בסיון:

א' מלא כו'. ומשכחת לה שנה בלא רגלים כגון שניהם מלאים ואירע עצרת בה' בסיון והקדישה למחרת בו' בסיון ולשנה הבאה היו שניהן חסרים ואירע עצרת בו' בסיון והשנה מלאה ביום ו' בסיון משהקדישה ועדיין לא עבר עצרת עליו:

מאן תנא כו'. ת"ק דלא איירי בשנה בלא רגלים:

אלא ד' ימים. קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר ואין מעברין ואין מחסרין שום חדש לצורך והויא לה שנה שנייד ימים נמצאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מדי' הימים והן הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה:

ואם היתה שנה מעוברת חמשה. קסבר חדש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתר על די' שבועות:

גופא:

"אחד בכור, ואחד בל הקדשים, כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים, רגלים בלא שנה, עובר ב'בל תאחר".

בשלמא "רגלים בלא שנה" - משכחת לה, אלא "שנה בלא רגלים" - היכי משכחת לה?

הניחא למאן דאית ליה כסדרן - משכחת לה, אלא למאן דלית ליה כסדרן - היכי משכחת לה?

בשלמא לרבי - משכחת לה בשנה מעוברת, דתניא:

"שנה תמימה"⁹ (ויקרא כה, ל),

רבי אומר:

מונה שלש מאות וששים וחמשה יום כמנין ימות החמה.

וחכמים אומרים:

מונה שנים עשר חדש מיום ליום,

ואם נתעברה שנה - נתעברה לו".

משכחת לה לרבי דאקדישה בתר חג המצות,

דכי מטא שילחי אדר בתרא - שנה מליא, רגלים לא מלו.

אלא לרבנן היכי משכחת לה?

כדתני רב שמעיה:

"עצרת: פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה.

הא כיצד?

שניהו מלאין - חמשה,

שניהו חסרין - שבעה,

אחד מלא ואחד חסר - ששה".

ומאן תנא דפליג עליה דרב שמעיה?

אחרים היא,

דתניא:

"אחרים אומרים:

אין בין עצרת לעצרת, אין בין ראש השנה לראש השנה - אלא ארבעה ימים בלבד.

ואם היתה שנה מעוברת - חמשה".

רש"י

יורש מהו בבל תאחר. על נדר
 אביו :
 קרי ביה עמך ומעמך. ודריש בה
 תרתני דעמך משמע ליה חלקו
 של עני ומ יתירא למעוטי יורש :
 מי אמרי' הא לא מיחייבא
 בראיה. דכתיב (דברים טז) כל
 זכורך וכיון דלא מיחייבא
 למיסק לא שייך בה זמן רגלים
 לבל תאחר או דלמא מיחייבא
 למיסק משום שמחה דכתיב
 (שם) ושמחת בחגך ואמר מר
 (פסחים ד' קט.) בזמן שבית
 המקדש קיים אין שמחה אלא
 בבשר שלמים שנאמר וזבחת
 שלמים ואכלת שם (ואכלת)
 ושמחת :
 בעלה משמחה. בבבל בבגדי
 צבעונין בא"י בבגדי פשתן
 המגוחצים הכי איתא בקדושין
 (ד' לד) :

15. ו, ב

בעי רבי זירא:

יורש מהו ב'בל תאחר'?

"כי תדור נדר"¹⁰ (דברים כג-כב) אמר רחמנא והא לא נדר,
 או דלמא: "ובאת שמה והבאתם שמה"¹¹ (דברים יב-ה) והא מיחייב?

תא שמע:

דתני רבי חי'א:

"מעמך"¹² (דברים כג-כב) - פרט ל'יורש'.

והאי "מעמך" מיבעי ליה: "זה לקט שבחה ופאה!"

קרי ביה "עמך" וקרי ביה "מעמך".

בעי רבי זירא:

אשה מה היא ב'בל תאחר'?

מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה,
 או דלמא: הא איתה בשמחה?

אמר ליה אב'י:

ותיפוק ליה דהא איתה בשמחה.

ומי אמר אב'י הכי?

והאמר אב'י:

אשה - בעלה משמחה!

לדבריו דרבי זירא קאמר.

10

11

12

16. ו, ב - ז, א

רַט"י

הא בתם. דקאי להרצאה
משנראה להרצאה:
בעל מום. שנולד במומו ועומד
לישחט בחוץ מיום שנולד הוא
ראוי לכך ומונין לו משנולד:
מי מצי אכיל ליה. ביום שנולד
דלמא נפל הוה ואין שחיטה
מטהרתו עד שישהה שמונה
ימים דשוב נפק ליה מכלל נפל
דתניא (שבת ד' קלה:): רשב"ג
אומר כל ששהה שלשים יום
באדם אינו נפל ובבהמה שמונה
ימים:

איבעיא להו:
בכור מאימתי מונין לו שנה?

אביי אמר:
משעה שנולד.

רב אחא בר יעקב אמר:
משעה שנראה להרצאה.

ולא פליגי,
הא - בתם,
ז, א - בא - בבצל מום.

"בעל מום" - מי מצי אכיל ליה?

דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו.

רָשׁ"י

לחדשים. למנין חדשי השנה:
לעיבורין. קא ס"ד לישב ב"ד
ולעיין אם השנה הבאה
צריכה להתעבר:

ולתרומת שקלים. להקריב
ראשון קרבנות הלקוחים
מתרומת קופות של שקלי
שנה זו:

אף לשכירות בתים. המשכיר
בית לחבירו ואמר לשנה זו
כלתה שנתו באחד בניסן
ואפ"י לא דר בו אלא חודש
אחד:

החדש הזה לכם. ומנלן דניסן
דכתיב ויקחו להם שה לפסח
וכתיב קרא אחרינא שהפסח
בחדש האביב שיש בו אביב
שהתבואה בכירה בו להיות
מבושלת בגמר בישולה:

בעינא אביב וליכא. שכבר
נגמרה מניסן ואי איכא זרעא
אפילה אין זה בכיר אלא
אפיל:

ואימא אדר. דאיכא זרעא
חרפא המתבכר מאדר:
רוב אביב. שיהו רוב תבואות
מתבכרות בו:

שיש בו אסיפה. שמכניסין בו
פירות לבית מפני הגשמים
וכל הקיץ הן עשויות גדישין
לייבש:

17. ז, א

תנו רבנן:

"בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

לְחֻדְשִׁים,

וּלְעִיבוּרֵיוֹ,

וּלְתְרוּמַת שְׁקָלִים.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים:

אֵפֶי לְשָׁנִידוֹת בְּתַיִם".

"לְחֻדְשִׁים" - מַנְלָן?

דְּכָתִיב: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֻדְשֵׁים דְּאִשּׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה.
דְּבָרֵינוּ אֵל כָּל עַדְתּוֹ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: בְּעֶשְׂרֵי לְחֻדְשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבַיַּת אָבוֹת שֵׁה לְבַיַּת ...
וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לְחֻדְשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אוֹתוֹ וְגו' (שְׁמוֹת יב-ב).

וְכָתִיב: "שְׁמוֹד אֶת הַדָּשׁ הָאָבִיב" (דְּבָרִים טו-א).

אִיזְהוּ חֻדְשׁ שְׁשִׁישׁ בּוֹ אָבִיב?

הָיוֹ אוֹמֵר זֶה נִיסָן, וְקָרִי לִיהַ "דְּאִשּׁוֹן".

וְאִימָא אֲיִיר!

בְּעִינָא אָבִיב, וְלִיכָא.

וְאִימָא אֲדָר!

בְּעִינָא רוֹב אָבִיב, וְלִיכָא.

מִיָּדֵי רוֹב אָבִיב כְּתִיב!

אֵלָא, אָמַר רַב חֲסֵדָא:

מֵהֵכָא: "אֵךְ בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר יוֹם לְחֻדְשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ" (ויקרא כג-לט).

אִיזְהוּ חֻדְשׁ שְׁשִׁישׁ בּוֹ 'אָסִיפָה'?

הָיוֹ אוֹמֵר זֶה תְּשֻׁרִי, וְקָא קָרִי לִיהַ שְׁבִיעִי.

וְאִימָא מִרְחֻשְׁנוֹ!

וּמָאִי "שְׁבִיעִי"? שְׁבִיעִי לְאֲיִיר.

בְּעִינָא אָסִיף וְלִיכָא.

וְאִימָא אֵלּוּל!

וּמָאִי "שְׁבִיעִי"? שְׁבִיעִי לְאֲדָר.

בְּעִינָא רוֹב אָסִיף, וְלִיכָא.

מִיָּדֵי רוֹב אָסִיף כְּתִיב!

אֵלָא, אָמַר רַבִּינָא:

דְּבָר זֶה מְתוֹרַת מֹשֶׁה רַבִּינוּ לֹא לְמִדְנָה,

מִדְּבָרֵי קְבֻלָּה לְמִדְנָה: "בַּיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה לַעֲשֹׂתִי עָשָׂר הַדָּשׁ הוּא הַדָּשׁ שְׁבֻט" (זכריה א-ז).

רַבָּה בַּר עִינָא אָמַר:

מֵהֵכָא: "וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ אֶל בֵּית מְלָכוֹתָיו בְּחֹדֶשׁ הָעֵשְׂרִי הוּא הַחֹדֶשׁ טַבַּת" (אסתר ב-טז).

רש"י

ראשון למילתיה. למעשה המן :
ותנא דידן. דלא תנא במתני'
ר"ה לחדשים :

רב פהנא אמר:

מהכא: "בארבעה לחדש התשיעי בכסלו" (זכריה ז-א).

רב אחא בר יעקב אמר:

מהכא: "ויקראו סופרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדר סיון" (אסתר ח-ט).

רב אשי אמר:

מהכא: "הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדר אדר" (אסתר ג-ז).

ואיבעית אימא:

מהכא: "בחדש הראשון הוא חדר ניסן" (אסתר ג-ז).

וכולהו מאי טעמא לא אמרי מהאי?

דלקא: מאי "ראשון" ראשון למילתיה.

ותנא דידן?

בשנים - קמירי,

בחדשים - לא קמירי.

18. ז, א

רש"י

עיבורים מניסן מנינן. בתמיה וכי רשאיין ב"ד לישב ולעיין בצרכי עיבור ר"ה בניסן: אין מעברין אין מעיינין בצורכי צבור להודיע לגולה שעיברו בית דין את השנה שלא ישתכח הדבר עד אדר הבא: **אבל מפני הדחק.** שמפחידין שלא יגזרו נכרים מלישב ב"ד או שצריך הנשיא לחצר המלך ואין מעברין אא"כ ירצה נשיא כדאמר בסנהדרין (דף יא.): **ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר.** אין מוסיפין חדש על השנה אלא אדר דכתיב שמור את חדש האביב חדש הסמוך לאביב עבר שיבוא אביב בזמנו: **הפסקת עיבורין.** שכיון שקדשו את החדש לשם ניסן פסקה שנה שעברה מלהיות מעוברת עוד שאין רשאיין לעשות ניסן אדר שכבר נכנסה שנה אחרת לענין עיבור: **הם העידו.** רבי יהושע ור' פפיס שמעברים את השנה כל אדר אם ראו ב"ד לאחר הפורים שהשנה צריכה להתעבר מעברין אותה: **שהיו אומרים עד הפורים.** לפי שהיו חכמים אומרים שאין מעברין אא"כ נתישבו בדבר לפני הפורים לכך הוזקקו לעדות זו: **אתי לזלזולי בחמץ.** שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכו' הפסח הוזקקו השומעים לעשות פסח לסוף ל' יום ואם יעברו ב"ד את השנה לא יתקבלו דברי שלוחי ב"ד לשומעין לדחות את הפסח שכבר שמעו מן הדרשני: **בהפסק' לא קא מיירי.** בראשי שנים דהפסקה לא קא מיירי:

"ולעיבורין".

לעיבורין מניסן מנינו?!

והתניא:

"אין מעברין השנה לפני ראש השנה,

ואם עיבורה - אינה מעוברת.

אבל מפני הדחק - מעברין אותה אחר ראש השנה מיד.

ואף על פי כן אין מעברין אלא אדר!"

אמר רב נחמן בר יצחק:

מאי "עיבורין"?

הפסקת עיבורין.

דתנן:

"הו העידו שמעברין השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים" (עדויות ז, א).

מאי טעמא דמאן דאמר "עד הפורים"?

כיון דאמר מר: "שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום",

אתי לזלזולי בחמץ.

ואיך?

מידע ידיע דשתא מעברתא בחושבנא תליא מלתא,

וסברי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד האידינא.

ותנא דידן?

בהתחלה - קמיירי,

בהפסקה - לא קמיירי.

19. ז, א

כ"י

חדש בחדשו לחדשי. חדשי
יתירא לדרשה:

"ולתרומת שקלים".

מנלן?

אמר רבי יאשיה:

אמר קרא: "ואת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה" (במדבר כח-יד).

אמרה תורה חדיש והבא קרבן מתרומה חדשה.

וגמרי "שנה" "שנה" מניסן,

דכתיב: "ראשון הוא לכם לחדשי השנה" (שמות יב-ב).

ולגמור "שנה" "שנה" מתשרי,

דכתיב: "מראשית השנה" (דברים יא-ב)!

דנין שנה שיש עמה חדשים, משנה שיש עמה חדשים.

ואין דנין שנה שיש עמה חדשים, משנה שאין עמה חדשים.

רַשִׁי

יפה יפה. בלב שלם:
 ותנא דידן. דלא תניא במתניי:
 כיון דקתני אם הביא יצא לא
 פסיקא ליה. מילתא דליחשבה
 בראשי שנים:

20. ז, א-ב

אמר רב יהודה אמר שמואל:
 קרבנות צבור הבאין באחד בניסן,
 מצוה להביא מן החדש.
 ואם הביא מן הישן - יצא, אלא שחיסר מצוה.

תניא נמי הכי:
 "קרבנות צבור הבאין באחד בניסן - מצוה להביא מן החדש,
 ואם הביא מן הישן - יצא,
 אלא שחיסר מצוה.
 ויחיד שהתנדב משלו - כשריו,
 בלבד שימסרם לצבור".

פשיטא!

ז, ב מהו דתימא: ליחוש שמא ^לא ימסרם לצבור יפה יפה,
 קא משמע לן.

ותנא דידן, כיון דקתני: "אם הביא יצא" - לא פסיקא ליה.

21. ז, ב

כ"י

הכי גרסינן תנו רבנן המשכיר בית לחבירו כו'. ולא גרסינן מנלן דלאו מקראי יליף דמדרבנן הוא:

אלא באחד באדר. אבל בבציר מהכי לא אמרינן עלתה לו שנה ודר בה שנה שלימה דליכא למימר דאדעתא דההיא שתא אגרה דלא טרח אינש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין:

ואימא תשרי. ר"ה לשכירות בתים אם לא עמד אלא באחד באלול כיון שהגיע תשרי עלתה לו שנה:

ומשני כי אגר אינש ביתא. סמוך לתשרי לכולהו ימי הגשמים אגר:

ות"ק דברייתא. דלא אמר לשכירות בתים: קיטרי. עבים מתקשרין וגשמים יורדין והוי כימות הגשמים:

"ויש אומרים:
אף לשכירות בתים".

תנו רבנן:

"המשכיר בית לחבירו לשנה - מונה שנים עשר חודש מיום ליום.
ואם אמר לשנה זו - אפילו לא עמד אלא באחד באדר בין שהגיע יום אחד בניסן עלתה לו שנה

ואפילו למאן דאמר: "יום אחד בשנה חשוב שנה" -
שאני הקא, דלא טרח אינש למיגר ביתא לבציר מתלתין יומין.

ואימא תשרי!

סתם כי אגר אינש ביתא, לכולהו ימות הגשמים אגר.

ותנא קמא דברייתא, ותנא דידן?

בניסן נמי מישכח שכ"ח קיטרי.

22. ז, ב - ח, א

רפ"י

ולרגלים מני ר"ש. דהא אליביה אוקימנא דאית ליה כסדרן לבל תאחר: סיפא ר' אלעזר ור"ש אומרים באי בתשרי:

רבי היא. הוא אמרה למתני ונסיב מילתיה חדא כחד תנא וחדא כחד תנא:

אי הכי. דחד גברא אמרה למתני ונסיב מילתיה חדא כחד תנא חמשה ראשי השנים נינהו אחד בניסן וט"ו בניסן ואחד באלול ואחד בתשרי וט"ו בשבט הא ניחא אי מוקמת לה לרישא כר"ש שפיר דלדידיה ארבעה נינהו דלית ליה אחד באלול אלא אי חד תנא אמרינהו קשיא:

אמר רבא. לעולם רבי היא והכי קאמר אנא חמשה סבירא לי ומיהו הכל מודים לי בארבעה: **לר"מ.** דאית ליה אחד באלול דל רגלים דלדידיה ברגל אחד עובר בבל תאחר כדתניא בברייתא דלעיל (ד' ד):

ולר' שמעון דל מעשר בהמה. דליתיה אלא באחד בתשרי ובלאו מעשר נמי ראש השנה הוא:

ובהן כמה ראשי שנים. הלכך ניסן דאית ביה תרי חד קחשיב ליה:

ר"ה לעומר. לאכול מן החדש מכאן ואילך:

ר"ה לשתי הלחם. נתחדשה השנה להביא מנחות מן החדש שהעומר מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש:

לרבא. דאמר ארבעה לדברי הכל ליתני מתניתין שיתא:

לרב נחמן. דאמר חדשים קא חשיב ניתני ה' דהא לא תנן סיון במתני:

מאורתא. משקדש היום:

מידי דלא חייל מאורתא. כגון בט"ו בניסן לא נתחדשה שנה מן החדש מערב עד למחר לאחר שקרב העומר וכן בששה בסיון:

והרי רגלים. דקתני מתניתין לענין בל תאחר דקס"ד זמן בל תאחר לאו מאורתא הוא כשקדש היום חייל [אלא] עד שתבא שעה שהיא ראויה להביא נדרים ונדבות ואין זאת עד שיקריב תמיד של שחר שאין קרבן קודם לו ומשנין לאתויי מעיקרא מחייב וקאי להביא קרבן נדרו מחייב ועומד משעה שנדר והיה לו להקריבו מערב הרגל ולא הוקבעו רגלים לבל תאחר לענין הקרבת קרבן אלא לענין מיחל עליה בל תאחר ומאורתא נמי חייל:

רפ"י

והרי יובלות. דקתני בראשי שנים דמתני דלא חיילי אלא על נדן תבנית שנתר דר"ש ואינה

"באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה".

מני?

רבי מאיר היא,

דתנן:

"רבי מאיר אומר:

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה" (בכורות נו:).

"ולרגלים".

מני?

רבי שמעון היא.

אימא סיפא: "דבי אלעזר ודבי שמעון אומרים: באחד בתשרי".

רישא וסיפא רבי שמעון, ומציעתא רבי מאיר?!

אמר רב יוסף:

רבי היא.

ונסיב לה אליבא דתנאי,

ב"דגלים" - סבר לה פרבי שמעון,

וב"מעשר בהמה" - סבר לה פרבי מאיר.

אי הכי,

"ארבעה"?! חמשה הווי!

אמר רבא:

"ארבעה" - לדברי הכל,

לרבי מאיר ארבעה - דל רגלים.

לרבי שמעון ארבעה - דל מעשר בהמה.

רב נחמן בר יצחק אומר:

ארבעה חדשים, ובהן כמה ראשי שנים.

מיתיבי:

"ששה עשר בניסן - ראש השנה לעומר.

ששה בסיון - ראש השנה לשתי הלחם".

לרבא ליתני ששה!

לרב נחמן בר יצחק ליתני חמשה!

אמר רב פפא:

פי קא חשיב מידי דחייל מאורתא,

מידי דלא חייל מאורתא - לא קא חשיב.

והרי "דגלים" דלא חיילי מאורתא, וקחשיב!

פינן שצריך לאיתניי, מעיקרא מיחייב וקאי.

והרי "יובלות" דלא חיילי מאורתא, וקחשיב!

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא,
דאמר: מראש השנה חייל יובל.

רב שישא בריה דרב אידי אמר:
כי קא חשיב, מידי דלא תלי במעשה,
מידי דתלי במעשה - לא קא חשיב.

והרי "דגלים" מידי דתלי במעשה, וקא חשיב!
בל תאחר ממילא חייל.

ח,א והרי "יובלות"!

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא.

ורב אשי אמר:
"ארבע ראשי השנים הם" שהן בארבע ראשי חדשים.

באחד בשבט כבית שמאי!?

הכי קאמר:
שלשה לדברי הכל,
באחד בשבט - מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

כ"י

23. ח, א

לבשו כרים הצאן. מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שמתעברות:

יעטפו בר. שהזריעה צומחת וניכרת יפה:

יתרועעו אף ישירו בניסן כשיגיע זמן הקציר והתבואה בקשים שלה והרוח מנשבת והן נוקשים זו על זו נשמע הקול ונראות כמשוררות: זמן עיבור בהמה דקה חמשה חדשים:

ר"ה שלהן אלול. דסמוך לגמרו זמן חדש וישן שלהן לחידוש השנה:

בזמן שיתרועעו. השיבולים: ההוא באפלתא. יש לך צאן המעטיפות ומתאחרות לקבל זכר עד ניסן אבל רובן מאדר הו:

בשלמא לר"מ. דדריש קרא כדכתיב לבשו כרים:

ואיכא נמי. מיעוטא שאין מתלבשות כרים עד שיתרועעו השיבולים:

אלא לר"א. דאמר רובא בניסן ומיעוטא באדר איפכא מיבעי ליה למיכתב:

מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו. ר"ה למעשרות תשרי דהכי תני ליה לקמן (דף יב.). בברייתא ותשרי סמוך לגמרו הוא דכל ימות החמה מניחם ליבש בגרנות שבשדות:

[באחד באלול - ראש השנה למעשר בהמה.]

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים:

באחד בתשרי.

אמר רבי יוחנן:

ושניהם מקרא אחד דרשו,

שנאמר: "לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו" (תהלים סה-יד).

רבי מאיר סבר: אימתי "לבשו כרים הצאן"?

בזמן ש'עמקים יעטפו בר'.

ואימתי 'עמקים יעטפו בר'?

באדר.

מתעברות - באדר, ויולדות - באב. ראש השנה שלהן אלול.

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: אימתי "לבשו כרים הצאן"?

בזמן ש'יתרועעו אף ישירו'.

אימתי שבלים אומרות שירה?

בניסן.

מתעברות - בניסן, ויולדות - באלול. ראש השנה שלהן תשרי.

ואידך נמי הא כתיב: "יתרועעו אף ישירו"!

ההוא באפלתא, דהויין בניסן.

ואידך נמי הכתיב: "ועמקים יעטפו בר"!

ההוא בחרפיתא, דאתיין מאדר.

בשלמא לרבי מאיר כדכתיב: "לבשו כרים הצאן" בזמן ש'עמקים יעטפו בר',

ואיכא נמי "יתרועעו אף ישירו".

אלא לרבי אלעזר ורבי שמעון - איפכא מיבעי ליה: "לבשו כרים הצאן" בזמן ש'יתרועעו אף ישירו',

ואיכא נמי ד'עמקים יעטפו בר'!

אלא אמר רבא:

דכולי עלמא "לבשו כרים הצאן" - בזמן ש'עמקים יעטפו בר' באדר.

והקא בהאי קרא קמיפלגי: "עשר תעשר"¹³ (דברים יד-כב) בשני מעשרות הפתוב מדבר,

אחד - מעשר בהמה,

ואחד - מעשר דגן.

רבי מאיר סבר: מקיש מעשר בהמה למעשר דגן,

מה מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו - אף מעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו.

ורבי אלעזר ורבי שמעון סברי: מקיש מעשר בהמה למעשר דגן,

מה מעשר דגן ראש השנה שלו תשרי - אף מעשר בהמה ראש השנה שלו תשרי.

24. ח, א-ב

רס"י

בא' בתשרי ר"ה לשנים למאי הלכתא לשטרות. לתחילת שנות מלכים כדפרישית בריש פרקין (דף ב.):
קראי אתא לאשמועינן.
 כדאמרן בריש פרקין (דף ג.):
 דברי נחמיה בן חכליה:
ואי בעית אימא. רב חסדא דאיצטריך לאשמועינן כדאמרן דמלכי אומות בתשרי לית ליה הא דרב פפא דפריש ר"ה לשנים דהכא לשטרות אלא כר' זירא מתני לה לפירושא דלשנים דמתני דר' זירא מתני ר"ה לשנים לתקופת חמה ולבנה לומר שמונין לברייתן והילוכן תקופת החמה ומולדות הלבנה מתשרי:
ור"א היא דאמר בתשרי נברא העולם. לקמן בפרקין (דף י.):
רב נחמן בר יצחק אמר. ר"ה לשנים דתנן הכא לדין תנא שהקב"ה דן בתשרי את כל באי העולם כל הקורות אותם עד תשרי הבא:
דכתיב עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה. הנגזרות עליה:
שהחדש מתכסה בו. לרחוקים כגון שחרית לבני מערב וערבית לבני מזרח לפי שקטנה היא סמוך לחידושה:

"באחד בתשרי ראש השנה לשנים".

למאי הלכתא?

אמר רב פפא:
 לשטרות.

דתנן:

"שטריו חוב המוקדמין - פסולין, והמאוחרין - נשירין" (שביעית י,ה).

והתנן:

"באחד בניסן ראש השנה למלכים".
 ואמרין: למאי הלכתא?
 ואמר רב חסדא: לשטרות!

לא קשיא:

כאן - למלכי ישראל.
 כאן - למלכי אומות העולם.

אלא הא דאמר רב חסדא:
 לא שנו אלא למלכי ישראל,
 אבל למלכי אומות העולם - מתשרי מנינן.
 רב חסדא מתנייתין אתא לאשמועינן?

לא, רב חסדא קראי אתא לאשמועינן.

ואיבעית אימא:

רב חסדא פרי זירא מתני לה.

דרבי זירא אמר:

לתקופה.

ורבי אליעזר היא, דאמר: **"בתשרי נברא העולם"**.

רב נחמן בר יצחק אמר:

לדין.

דכתיב: **"מראשית השנה ועד אחרית שנה"**¹⁴ (דברים יא-יב).

"מראשית השנה" - נידון מה יהא בסופה.

ממאי דתשרי הוא?

דכתיב: **"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו"** (תהילים פא-ד).

ח,ב איזהו חג אשהחדש מתכסה בו?

הוי אומר זה ראש השנה.

וכתיב: **"מי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב"** (תהילים פא-ה).

רש"י

אלא אם כן קדשו החדש כו'.
 וה"ק אם קבעו ישראל את חק
 החדש יהא משפט להקב"ה:
 מלך וציבור. כשהקב"ה דן
 אותם מלך נכנס תחילה:
 משפט עבדו. שלמה קאמר ליה:
 דליפוש חרון אף. בשביל עונות
 צבור:

25. ח, ב

תנו רבנן:

"מי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב" -
 מלמד שאין בית דין של מעלה נכנסין לדין,
 אלא אם כן קידשו בית דין של מטה את החדש".

תניא אידך:

"מי חק לישראל הוא" - אין לי אלא לישראל,
 לאומות העולם מניין?
 תלמוד לומר: "משפט לאלהי יעקב".
 אם כן מה תלמוד לומר: "מי חק לישראל"?
 מלמד שישראל נכנסין תחילה לדין".

כדרב חסדא,

דאמר רב חסדא:

מלך וציבור - מלך נכנס תחילה לדין,
 שנאמר: "משפט עבדו ומשפט עמו"¹⁵ (מלכים א ח, נט).

מאי טעמא?

אי בעית אימא:

לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי.

ואיבעית אימא:

מקמי דליפוש חרון אף.

26. ח, ב

רש"י

מנלן. ששנת שמיטה מקודשת
מרייה ואסור בעבודת הקרקע:

"ולשמיתיו".

מנלן?

דכתיב: "ובשנה השביעית שבת שבתו יהיה לארץ" (ויקרא כה-ד).
וגמר "שנה" "שנה" מתשרי,
דכתיב: "מראשית השנה" (דברים יא-יב).

ולגמור "שנה" "שנה" מניסן,
דכתיב: "ראשון הוא לכם להדשי השנה" (שמות יב-ב)!

דנין שנה שאין עמה חדשים, משנה שאין עמה חדשים.
ואין דנין שנה שאין עמה חדשים, משנה שיש עמה חדשים.

27. ח, ב - ט, א

כ"ז

וקדשתם שנת החמשים מה ת"ל. מכיון שאמר שבע שבתות שנים והעברת שופר בחדש השביעי יודע אני שהיא שנת החמשים:
לא נפטרים לבתיהן. דכתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרור:
ולא משתעבדין. דכתיב וקדשתם את שנת החמשים:
ועטרוניהן בראשיהן. אם רצה לשום עטרה בראשו להראות שיצא חפשי:
שנים אתה מקדש. כששנת יובל נכנסה מצוה על ב"ד לומר מקודשת השנה:
ואי אתה מקדש שום חדש. כר"א בר"ש דאמר לקמן בפרק שני (ד' כד.) בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשין אותו וילף טעמא מהכא:
לפי שנאמר וקדשתם את שנת החמשים. דילפינן מיניה שמתקדשת מתחלתה:
יכול כך מתקדשת בסופה. אחר ראש השנה ותמשוך עד יום הכפורים:
ואל תתמה. אם משמרין אותה בתוך שנה שלאחריה:
שהרי מוסיפין מחול על קודש. כדאמרין לקמן בשמעתין:
ת"ל יובל היא. מיעוטא היא:
ורבנן. דלא ילפי מוקדשתם שתקדש מתחילתה ולא איצטריך היא למעוטי סופה דרשי ליה הכי שנת החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת היובל שנת חמשים לסוף יובל שעבר ואחת למנין יובל הבא ואי אתה מונה שנת היובל הבא אלא משנה שלאחר היובל:
ולאפוקי מדרי' יהודה. דאמר במסכת נדרים שנת חמשים עולה לכאן ולכאן שנת היובל ושנה ראשונה לשמטה הבאה:

"וליובלות".

יובלות באחד בתשרי הוא!?

יובלות בעשרה בתשרי הוא!

דכתיב: "ביום הכפורים תעבירו שופר" (ויקרא כה-ט).

הא מני? רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היא.

דתנא:

"וקדשתם את שנת החמשים שנה" (ויקרא כה-י) - מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר: "ביום הכפורים" - יכול לא תהא מתקדשת אלא מיום הכפורים ואילך?

תלמוד לומר: "וקדשתם את שנת החמשים" מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה.

מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא:

מראש השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרו לבתיהן.

ולא משתעבדין לאדוניהם.

אלא אוכלין ושותין ושמיחין ועטרוניהן בראשיהן.

בין שהגיע יום הכפורים, תקעו בית דין בשופר,

נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן."

ורבנן?

שנים - אתה מקדש,

ואי אתה מקדש חדשים.

תנא אידך:

"ויובל היא"¹⁶ (ויקרא כה-יא) - מה תלמוד לומר?

לפי שנאמר: "וקדשתם את שנת החמשים" (ויקרא כה-י),

יכול נשם שמתקדשת והולכת מתחילתה - כן מתקדשת והולכת בסופה?

ואל תתמה שהרי מוסיפין מחול על קדש.

תלמוד לומר: "ויובל היא שנת החמשים" (ויקרא כה-יא) -

"שנת החמשים" - אתה מקדש,

ואי אתה מקדש - שנת החמשים ואחת."

ט, א ורבנן?

"שנת חמשים" - אתה מונה,

ואי אתה מונה - שנת חמשים ואחת.

לאפוקי מדריבי יהודה דאמר: שנת חמשים עולה לכאן ולכאן,

קא משמע לן דלא.

28. ט, א-ב

רס"י

אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית. דעל כרחק אע"ג דרישא דקרא בשבת קאי דכתיב ששת ימים תעבוד סיפיה אשביעית קאי דאי אשבת חריש וקציר הוא דאסור שאר מלאכות מי שרו:

חריש של ערב שביעית. שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חריש שיועיל לשביעית:

וקציר של שביעית. כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית:

ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות כו'. ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת כדכתיב ביה וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות בא ללמדך מה חריש אין לך חריש של מצוה ואפילו לזרוע לצורך עומר ושתי הלחם שהרי אם מצא חרוש אינו חורש ואני אוסרו לך בשבת אף קציר שאני אוסר לך בשל רשות אני אוסר לך:

יצא קציר העומר שהוא מצוה. שאפי' מצא קצור מצוה לקצור ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת:

עד ערב. לילה הוא ועד בכלל: כל האוכל ושותה כו'. דהכי קאמר קרא ועניתם בתשעה אכילת תשעה אני קורא עינוי וכיון דאכילתו עינוי חשיבה כל דמפיש באכילה ושתייה טפי עדיף דהא מדקאמר בערב על כרחק לא מקפיד אעינוי דתשעה וכי קרי עינוי בתשעה אכילה ושתייה דידיה קרי עינוי:

וד"מוסיפין מחול על קדש" - מנלן?

דתניא:

"פחריש ובקציר תשבות" (שמות לד, כא) -

דבי עקיבא אומר:

אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר: "שדרך לא תזרע" וגו' (ויקרא כה-ד). אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.

דבי ישמעאל אומר:

מה חריש - רשות, אף קציר - רשות,

יצא קציר העומר - שהוא מצוה".

ורבי ישמעאל 'מוסיפין מחול על קדש' - מנא ליה?

נפקא ליה מדתניא:

"ועניתם את נפשותיכם בתשעה" (ויקרא כג-לב) - יכול בתשעה?

תלמוד לומר: "בערב".

אי "בערב" יכול משתחשך?

תלמוד לומר: "בתשעה".

הא ביצד?

מתחיל ומתענה מבעוד יום.

מלמד שמוסיפין מחול על קדש.

אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין?

תלמוד לומר: "מערב עד ערב".

אין לי אלא יום הנפודים, שבתות מנין?

תלמוד לומר: "תשבתו".

ימים טובים מנין?

תלמוד לומר: "שבתכם".

הא ביצד?

כל מקום שיש בו שבות - מוסיפין מחול על קדש".

ורבי עקיבא, האי "ועניתם את נפשותיכם בתשעה" - מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדפתי,

דתני חייא בר רב מדפתי:

"ועניתם את נפשותיכם בתשעה" - וכי "בתשעה" מתענין? והלא בעשירי מתענין!

אלא לומר לך:

טב, כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב ^כאילו התענה תשיעי ועשירי".

רפ"י

29. ט, ב

יובל היא יובל אע"ג שלא שמתו כו'. יובל היא תהיה לכם לעיל מיניה כתיב והעברת שופר וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור והדר כתיב יובל היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא לדרשה והכי תדרשנה יובל היא לכם מ"מ ואפי' לא נעשו בו דברים הללו העברת שופר ולשוב אל אחוזה דהיינו שמיטת קרקעות שקנו זה מזה דכתיבא בתר האי קרא ושתם איש אל אחוזתו אעפ"כ שם היובל עליו להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה כדכתיב לא תזרעו וגו'.

יכול אע"פ שלא שלחו עבדים יהא יובל:

ת"ל היא. אם עשית דברים הללו היא יובל ואם לאו אינו יובל ולקמיה מפרש ויובל מאי חזי דתלי בקריאת דרור:

שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים. פעמים שאין עבד עברי בישראל שיטעון שילוח:

ואי אפשר. שלא יהא שופר מצוי בעולם לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכתוב לא תלה אלא בדבר המצוי לעולם:

ד"א תקיעת שופר מסורה לב"ד. לצוות לשלוחם לתקוע ושילוח עבדים מסורה ליחידים ואם ימאן יבטל היובל הלכך לא תלאו הכתוב בו:

אמר קרא וקראתם דרור. וסמך ליה יובל היא:

מקרא נדרש לפניו. מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה ולא אתקיעת שופר הכתובה לפני פניו:

כמדוייר בי דיירא. מי שהוא ברשותו לגור בכל מלון שירצה:

תנו רבנן:

"יובל היא" ¹⁷ (ויקרא כה-יא) -

אף על פי שלא שמתו,

אף על פי שלא תקעו.

יכול אף על פי שלא שלחו?

תלמוד לומר: "היא",

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

"יובל היא" -

אף על פי שלא שמתו,

אף על פי שלא שלחו.

יכול אף על פי שלא תקעו?

תלמוד לומר: "היא".

וכי מאחר שמקרא אחד מרבה, ומקרא אחד ממעיט,

מפני מה אני אומר: "יובל היא" - אף על פי שלא שלחו,

ואין יובל אלא אם כן תקעו?

לפי שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים,

ואי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר.

דבר אחר:

זו מסורה לבית דין,

וזו אינה מסורה לבית דין.

מאי "דבר אחר"?

וכי תימא: אי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא משלח,

"זו מסורה לבית דין, וזו אינה מסורה לבית דין".

בשלמא לרבי יוסי - כדקאמר טעמיה,

אלא לרבי יהודה - מאי טעמא?

אמר קרא: "וקראתם דרור בארץ" (ויקרא כה-י),

וקסבר מקרא נדרש לפניו, ולא לפני פניו.

דכולי עלמא "דרור" - לשון חירות.

מאי משמע?

דתניא:

"אין דרור אלא לשון חירות.

אמר רבי יהודה:

מה לשון דרור?

במדוייר בי דיירא,

ומוביל סחורה בכל מדינה".

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי.

אבל חכמים אומרים: שלשתן מעכבות בו.

קסברי:

רס"י

ולאחריו. שמיטת קרקעות
 דכתיב בתריה ושבתם איש אל
 אחוזתו:
 והכתיב יובל. לרבות במשמע
 יובל מ"מ:

מקרא נדרש לפניו,
 ולפני פניו,
 ולאחריו.

והכתיב: "יובל"!

ההוא דאפילו בחוצה לארץ.

והכתיב: "בארץ"!

ההוא בזמן שנוהג דרור בארץ - נוהג בחוצה לארץ.
 בזמן שאינו נוהג בארץ - אינו נוהג בחוצה לארץ.

רפ"י

ולנטיעה מנלן. דר"ה שלה
תשרי:

30. ט, ב

"וְלִנְטִיעָה".

מנלן?

דְּכַתִּיב: "שְׁלֹשׁ שָׁנִים ... עֲדָלִים" (ויקרא יט, כג),

וְכַתִּיב: "וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִית" (ויקרא יט, כג),

וְיִלִּיף "שָׁנָה" "שָׁנָה" מִתְּשָׁרֵי,

דְּכַתִּיב: "מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה" (דברים יא-יב).

וְלִיגְמַר "שָׁנָה" "שָׁנָה" מִנִּסְוֹן!

דְּכַתִּיב: "רִאשֹׁן הוּא לָכֶם לְחַדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שמות יב-ב).

דְּנִין שָׁנָה שְׁאִין עִמָּה חֲדָשִׁים, מִשָּׁנָה שְׁאִין עִמָּה חֲדָשִׁים.
וְאִין דְּנִין שָׁנָה שְׁאִין עִמָּה חֲדָשִׁים, מִשָּׁנָה שְׁאִין עִמָּה חֲדָשִׁים.

31. ט, ב - י, א

רַבִּי

מבריך. כופף את הזמורות בארץ שקורין פרופיני"א: **מרכיב**. אילן בחבירו שקורין אונישטי"ר: **עלתה לו שנה**. כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: **פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה**. עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על קודש: **ופירות נטיעה זו אסורים כו'**. ואף על פי שאמרנו עלתה לו שנה אם חנטו בה פירות לאחר ר"ה של שנה שלישית מיד עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה שאע"פ שר"ה תשרי לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם ולהלן אם יחנטו בה פירות דין רבעי עליהם לאכול בירושלים ובט"ו לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך לכך הועילו לה לי שלפני ר"ה שממהר התירה מט"ו בשבט ועד ר"ה: **מנא הני מילי**. ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם ט"ו בשבט לאחר שכלו שלשת שני ערלה: **ומטו בה**. יש מטין ומכריעין בשמועה זו לאומרה משמיה דרבי ינאי: **ובשנה הרביעית**. וי"ו מוסיף על ענין ראשון יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה הרביעית: **ובשנה החמישית**. תאכלו את פריו מוסיף על ענין רבעי דסליק מוניה: **פעמים שברביעית**. כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית לפני שבט ועדיין אסורים משום ערלה אסורין בהנאה עולמית: **פעמים שבחמישית כו'**. כגון פירות שחנטו בה קודם שבט טעונין חלול אבל אם איחרה חניטתה עד לאחר ט"ו בשבט אין בהן איסור:

תנו רבנן:

"אחד הנוטע, אחד המבריך, ואחד המרכיב - ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה - עלתה לו שנה, ומותר לקיימו בשביעית. פחות משלשים יום לפני ראש השנה - לא עלתה לו שנה, ואסור לקיימו בשביעית. ופירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט, אם לערלה - ערלה, ואם לרבעי - רבעי."

י, א

מנא הני מילי?

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, ומטו בה משמיה דרבי ינאי: אמר קרא: "**ובשנה הרביעית ... ובשנה החמישית**" (ויקרא יט, כג-כה). פעמים שברביעית - ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים שבחמישית - ועדיין אסורה משום רבעי.

32. י, א-ב

"פחות משלשים יום לפני ראש השנה - לא עלתה לו שנה".

רש"י

נימא. הא דקתני לעיל פחות מלי יום לא עלתה לו שנה דלא כרבי מאיר: **עגל בן שנה**. דכתיב (ויקרא ט) עגל וכבש בני שנה: **בן בקר**. של שמיני למלואים שנאמר (שם) קח לך עגל בן בקר לחטאת: **בן שתים**. שנאמר קח לך עגל בן בקר ואיל לעולה תמימים והכי תניא לה בתורת כהנים השוה בן בקר ואיל לעולה תמימים אף בשנים: **פר**. אפילו כתב פר בן בקר לא נקרא פר בפחות מג' שנים: **כי קאמר ר"מ בסוף שנים**. כגון יום אחד בשנה שלישית שהוא סוף הכשר שנתיו של פר: **אבל בתחילת שנים**. כגון שנה ראשונה של נטיעה שהיא תחילת מנין שני ערלה לא אמר: **ומה נדה שאין תחלת היום עולה לה בסופה**. שנאמר (שם טו) שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז' ולא תאמר מקצת יום שביעי ככולו ותטבול ביום: **סוף היום עולה לה בתחלתה**. שאם ראתה סמוך לשקיעת החמה עולה לה יום זה בז' ימי נדה ואינה צריכה למנות אלא ו' והוא ובנדה דאורייתא קאמר שאינה זקוקה לנקיים שלא הצריכה תורה ספירת ז' נקיים אלא לזבה אבל לנדה אפי' ראתה כל ז' ופסקה עם שקיעת החמה טובלת לערב ומיהו עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמם להחזיקן בספק זיבות לטעון ז' נקיים בלא דם ואין יום שפוסקת בו עולה לה למנין ז' והרבה טעו בשמועה זו ללמוד מכאן לספור יום שפוסקת בו למנין ז' נקיים שהיו מפרשים סוף היום עולה לה בתחלתה דסוף יום שפוסקת בו עולה לה ראשון לז' נקיים וזו מדת בנות כותיים הוא ששינו בהן (נדה דף לג.) יום שפוסקת בו סופרת למנין ז': **ה"ג שנים שיום אחד עולה להם בסופו כו'**. שנים הקצובין לכל דבר שיום אחד עולה להן בתחלת שנה אחרונה בסוף שנים הקצובות לדבר: **אינו דין**. שיעלה יום אחד בסוף שנה ראשונה לתחילת קצבת שנים הקצובים לכך: **אלא מאי**. כמאן תוקמה למתניתא דלעיל דאמר בנוטע פחות מלי לא עלתה לו שנה: **כו"א**. תוקמה בתמיה: **שלשים ושלשים בעי**. שלשים יום לקליטה שתהא נשרשת בארץ ושלשים יום לחשיבת שנה וימי הקליטה אין עולין לה דכמאן דמנח בביתא דמאי כל זמן שלא קלטה: **דתנן**. דאין נטיעה קולטת בפחות מלי יום: **יעקר**. לפי שקלטה בשביעית: דברי ר"מ לא גרס: **לדברי האומר ל' יום**. לקליטה: **צריך שלשים ושלשים**. שלשים לקליטה ושלשים לתוספת כו"א: **לעולם**. ברייתא דלעיל ר"מ היא וכי קאמר שלשים לקליטה קאמר שתהא הנטיעה ל' יום לפני ר"ה כדי שתהא נקלטת ערב ר"ה וקא סבר ר"מ דלא יהיבנא לתוספת ל' יום אלא יום אחד: **שלשים ואחד בעי**. שתהא יום הקודם לר"ה חשוב לשנה ראשונה של ערלה כדקתני עלתה לו שנה:

לימא דלא כרבי מאיר, דאי רבי מאיר הא אמר: יום אחד בשנה - חשוב שנה.

דתנאי:

"פר" האמור בתורה סתם -

בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד,

דברי רבי מאיר.

דבי אלעזר אומר:

בן עשרים וארבעה חדש ושלשים יום.

שהיה רבי מאיר אומר:

כל מקום שנאמר "עגל" בתורה סתם - בן שנה.

"בן בקר" - בן שתים.

"פר" - בן שלש.

אפילו תימא רבי מאיר,

כי קאמר רבי מאיר: יום אחד בשנה - חשוב שנה' - בסוף שנה, אבל בתחלת שנה - לא.

אמר רבא:

ולאו קל וחומר הוא!?

ומה נדה שאין תחילת היום עולה לה בסופה,

סוף היום עולה לה בתחלתה,

שנה - שיום אחד עולה לה בסופה.

ב, אינו דין שיום אחד - עולה בתחלתה.

ואלא מאי? רבי אלעזר!?

שלשים ושלשים בעי!

דתנן:

"אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרביבין -

ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה.

ואם נטע, והבריך, והרביב - יעקור.

דבי יהודה אומר:

כל הרבבה שאינה קולטת בשלשה ימים - שוב אינה קולטת.

דבי יוסי ורבי שמעון אומרים:

שתי שבתות" (שביעית ב,ו).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

לדברי האומר שלשים - צריך שלשים ושלשים.

לדברי האומר שלשה - צריך שלשה ושלשים.

לדברי האומר שתי שבתות - צריך שתי שבתות ושלשים יום.

ואי נמי כרבי יהודה סבירה ליה, שלשה ושלשים בעי!

אלא, לעולם רבי מאיר,

וכי קאמר: שלשים - לקליטה.

אי הכי שלשים ואחד בעי.

קא סבר: יום שלשים עולה לכאן ולכאן.

רַש"י

ושניהם. ר"מ ור' אלעזר:

ויהי באחת ושש מאות שנה. לסוף עשתי עשר חדש שהתחיל מבול לירד לדברי האומר בתשרי נברא העולם ומבול ירד בי"ז במרחשון כדלקמן (דף יא:). הוי האי בראשון באחד לחדש בתשרי דא"א להיות בניסן שהרי מ' יום מבול וחמשים ומאת יום שגברו המים מאליהן משכו עד סיון ואח"כ היו הלוך וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהיה עשירי לירידת גשמים ואז נראו ראשי ההרים ומאחד באב עד אחד בתשרי נבלעו המים והיינו דכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש חרבו המים ולדברי האומר באייר ירד המבול הוה ליה האי בראשון בניסן ובין למר ובין למר תחלת שנת שש מאות ואחת לא נכנסו בה אלא יום אחד דכתיב באחד לחדש וקרי ליה שנה כדכתיב באחת ושש מאות שנה:

כדקאמרת. דקרי ליה שנה:

וקרי ליה חדש. דכתיב באחד לחדש:

חדש למנוייו. אחד מן המנויין שלו חשוב חדש שהחדש נמנה בימים דכתיב עד חדש ימים (במדבר יא):

ושנה אחד למנוייה. חשוב שנה והיא נמנית בחדשים דכתיב (שמות יב) לחדשי השנה:

אמר רבי יוחנן:

ושניהן מקרא אחד דרשו: "ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש" ¹⁸ (בראשית ח-ג). רבי מאיר סבר: מדאפתי יום אחד הוא דע"ל בשנה, וקא קרי לה שנה, שמע מינה: יום אחד בשנה חשוב שנה.

ואידך?

אי כתיב 'בשש מאות ואחת שנה' כדקאמרת, השתא דכתיב: "באחת ושש מאות שנה" - "שנה" א' "שש מאות" קאי, ומאי "אחת"? אתחלתא דאחת קאמר.

ורבי אלעזר מאי טעמא?

דכתיב: "בראשון באחד לחדש" - מדאפתי יום אחד הוא דע"ל בחדש, וקא קרי ליה חדש.

שמע מינה: יום אחד בחדש - חשוב חדש, ומדיום אחד בחדש חשוב חדש - שלשים יום בשנה חשובין שנה. וחדש למנוייו, ושנה למנוייה.

ר"י

33. י, ב - יא, א

(מכלל דתרוייהו סבירא להו בניסן נברא העולם).

מכלל דתרוייהו וכו'. ר"מ ור"א דהא תרוייהו מודו שזו היתה תחלת שנה ולי נראה דלא גרסינן ליה דדלמא כרי אליעזר סבירא להו והאי דראשון לאו ניסן אלא תשרי ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין השנים קרי ליה ראשון ובסדר עולם תניא בהדיא דלר"א האי בראשון תשרי הוא. תניא ר' אליעזר אומי כו'. מקרא יליף לה לקמן (דף יא.):

נולדו אבות. אברהם ויעקב: **נפקדה שרה.** בא זכרונם לטובה ונגזר עליהן הריון:

בטלה עבודה מאבותינו. ששה חדשים לפני גאולתם פסק השעבוד:

תדשא הארץ. תתכסה ותתלבש בדשאין:

עץ פרי. שנגמר פריו:

ואותו הפרק זמן רביעה הוה. כלומר וראיה לדבר שבתשרי נברא העולם שהרי לגשמים היו צריכין ותשרי זמן רביעה היא:

ותוצא הארץ. ולא כתיב ותדשא הארץ:

ועץ עושה פרי. ולא עץ פרי גמור:

ואותו הפרק זמן. הוא לבהמה וחיה להיזקק זה לזה ולכך היו צריכין וראיה היא שבניסן נברא העולם:

לבשו כרים. בזמן שיתרועעו שבלים בניסן אלמא ניסן זמן זיווג בהמה הוא:

ברכה לדורות. עושה פרי לדורות ומיהו השתא עץ פרי הו:

בקומתן נבראו. והיינו עץ פרי ראוי היה לטעון פרי מיד:

לדעתם. שאלם אם חפצין להבראות ואמרו הן:

בצביונם. בטעם אחד ואחד ובדפוס כל אחד:

תניא:

"רבי אליעזר אומר:

בתשרי - נברא העולם,

בתשרי - נולדו אבות,

בתשרי - מתו אבות,

בפסח - נולד יצחק,

בראש השנה - נפקדה שרה רחל וחסנה.

בראש השנה - יצא יוסף מבית האסורין.

בראש השנה - בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

בניסן - נגאלו.

בתשרי - עתידין ליגאל.

רבי יהושע אומר:

בניסן - נברא העולם.

בניסן - נולדו אבות.

בניסן - מתו אבות.

בפסח - נולד יצחק.

בראש השנה - נפקדה שרה רחל וחסנה.

בראש השנה - יצא יוסף מבית האסורין.

בראש השנה - בטלה עבודה מאבותינו במצרים.

בניסן - נגאלו.

בניסן - עתידין ליגאל".

יא, א

תניא:

"רבי אליעזר אומר:

מנין שבתשרי נברא העולם?

שנאמר: "ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי" (בראשית א-יא).

איזהו חדש שהארץ מוציאה דשאים? ואילן מלא פירות?

הוי אומר זה תשרי.

ואותו הפרק זמן רביעה היתה,

וירדו גשמים וצימחו,

שנאמר: "ואד יעלה מן הארץ" (בראשית ב-ו).

רבי יהושע אומר:

מנין שבניסן נברא העולם?

שנאמר: "ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע ועץ עושה פרי" (בראשית א-יב).

איזהו חדש שהארץ מליאה דשאים? ואילן מוציא פירות?

הוי אומר זה ניסן.

ואותו הפרק זמן בהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה,

שנאמר: "לבשו כרים הצאן" [ועמקים יעטפו-בריתרועעו אף-ישירדו] (תהילים סה-יד).

ואידך נמי, הא כתיב: "עץ עושה פרי"!

ההוא - לברכה לדורות הוא דכתיב.

ואידך נמי, הא כתיב: "עץ פרי"!

ההוא - כדרבי יהושע בן לוי,

דאמר רבי יהושע בן לוי:

כל מעשה בראשית: בקומתן נבראו, לדעתן נבראו, לצביונן נבראו.

שנאמר: "ויכלו השמים והארץ ומל צבאם" (בראשית ב-א) - אל תקרי "צבאם" אלא 'צביונם'.

34. יא, א

כ"י

ואמר שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים. אלמא הם איתנים הם הרים ואשכחן דנקראו אבות הרים שנאמר מדלג על ההרים ודילג את הקץ בשביל ההרים:

בחדש זיו. אייר הוא:

שנולדו בו זיותני עולם. כשנתחדש אייר נולדו כבר בניסן אי נמי זימנן דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה:

להתנאות. להנות:

דתקיף במצות. שופר יוה"כ וסוכה לולב וערבה וניסוך המים (וערבה):

רבי אליעזר אומר:

מנין שבתשרי נולדו אבות?

שנאמר: **"ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בהג"** (מלכים א ח-ב). ירח שנולדו בו איתני עולם.

מאי משמע דהאי 'איתן' לישנא דתקיפי הוא?

כדכתיב: **"איתן מושבך"** (במדבר כד-כא).

ואומר: **"שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ"** (מיכה ו-ב).

ואומר: **"קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפיץ על הגבעות"** (שיר השירים ב-ח). **"מדלג על ההרים" - בזכות אבות.**

"מקפיץ על הגבעות" - בזכות אמהות.

רבי יהושע אומר:

מנין שבניסן נולדו אבות?

שנאמר: **"ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בשנה הרביעית בהדש זיו בירח שנולדו בו זיותני עולם"** (מלכים א ו-א).

ואידך נמי, הכתיב: **"בירח האיתנים!"**

התם - דתקיפי במצות.

ואידך נמי, הכתיב: **"בהדש זיו!"**

ההוא דאית ביה זיוא לאילני.

דאמר רב יהודה:

האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבבלי,

אומר: ברוך שלא חיסר מעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם.

מאן דאמר בניסן נולדו, בניסן מתו.

מאן דאמר בתשרי נולדו בתשרי מתו,

שנאמר: **"ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום"** (דברים לא,ב), שאין תלמוד לומר: **"היום"**. ומה תלמוד לומר: **"היום"**?

היום מלאו ימי ושנותי.

ללמדך שהקדוש ברוך הוא יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום מחדש לחדש,

שנאמר: **"את מספר ימך אמלא"** (שמות כג-כו).

רפ"י

35. יא, א-ב

"בַּפֶּסַח - נוֹלַד יַצְחָק".

מַנְלָן?

כְּדַתִּיב: **"לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ"**¹⁹ (בראשית יח-ד).

אֵימַת קָאִי?

אֵילִמָּא בְּפֶסַח וְקָאָמַר לִיה בַּעֲצַרְתָּ - בְּחַמְשֵׁין יוֹמִין מִי קָא יִלְדָּה?!
אֵלָא דְקָאִי בַּעֲצַרְתָּ וְקָאָמַר לִיה בְּתִשְׁרֵי - אַפְתִּי בְחַמְשָׁה יְרַחֵי מִי קָא יִלְדָּה?!

אֵלָא דְקָאִי בְּחַג וְקָאָמַר לָהּ בְּנִיסָן.

אַפְתִּי בְּשִׁיתָא יְרַחֵי מִי קָא יִלְדָּה?!

תְּנָא:

"אוֹתָהּ שָׁנָה מְעוֹבְרַת הִיְתָה".

סוּף סוּף כִּי מְדַלֵּי מַר יוֹמֵי טוֹמָאָה בְּצָרֵי לָהּ!

אָמַר מַר זוּטְרָא:

אֵפִילוּ לְמָאן דְּאָמַר: יוֹלְדַת לְתַשְׁעָה, אֵינָה יוֹלְדַת לְמִקּוּטְעִין.

יוֹלְדַת לְשִׁבְעָה, יוֹלְדַת לְמִקּוּטְעִין.

שְׁנַאָמַר: **"וַיְהִי לְתַקּוּפוֹת הַיָּמִים"**²⁰ (שמואל א א-ב) -

מִיַּעוּט **"תַּקּוּפוֹת"** - שְׁתֵּים,

וּמִיַּעוּט **"יָמִים"** - שְׁנַיִם.

"בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה - נִפְקְדָה שָׁרָה רַחֵל וְחַנָּה".

מַנְלָן?

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

אַתְיָא 'פְּקִידָה' 'פְּקִידָה',

אַתְיָא 'זְכִירָה' 'זְכִירָה'.

כְּתִיב בְּרַחֵל: **"וַיִּזְכָּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל"** (בראשית ל-כב),

וּכְתִיב בְּחַנָּה: **"וַיִּזְכָּרְהָ ה'"** (שמואל א א-ט)

וְאַתְיָא 'זְכִירָה' 'זְכִירָה' מְרֵאשׁ הַשָּׁנָה,

דְּכְתִיב: **"שִׁבְתוֹן זְכוֹן תְּרוּעָה"** (ויקרא גג-כד).

'פְּקִידָה' 'פְּקִידָה',

כְּתִיב בְּחַנָּה: **"כִּי פָקַד ה' אֶת חַנָּה"** (שמואל א ב-כא),

וּכְתִיב בְּשָׂרָה: **"וַהּ פָּקַד אֶת שָׂרָה"** (בראשית כא-א).

"בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה - יָצָא יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִין".

מַנְלָן?

דְּכְתִיב: **"תִּקְעוּ בְּהַדָּשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶה לַיּוֹם חֲגֵנוּ מִי חֵק לְיִשְׂרָאֵל הוּא [מִשְׁפַּט לְאַלְהֵי יַעֲקֹב]"** (תהילים פא,ד-ה),

"עֲדוּת בִּיהוֹסֵף שְׁמוֹ בְּצֵאתוֹ [עַל-אֲרִיץ מְצַרִּים שִׁפְתָּ לֹא-יִדְעֵתִי אֲשַׁמְעֵי]" (תהילים פא,ו).

יא,ב

¹⁹ הַיִּפְלֵא מַה' דְּבַר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וּלְשָׂרָה בִּן

²⁰ וַיְהִי לְתַקּוּפוֹת הַיָּמִים וַתִּהְיֶה חַנָּה וַתִּלְדֵּד בִּן וַתִּקְרָא אֹת-שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מַה' שְׂאֵלְתִּי

רַש"י

הסירותי מסבל שכמו. ביוסף
 כתיב בטר עדות ביהוסף:
 המשומר ובא. לגאולה:

"בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה - בְּטֹלָה עֲבוּדָה מְאֹבְדֵינוּ בְּמִצְרַיִם."

כְּתִיב הַכָּא: **"וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלֹת מִצְרַיִם"** (שמות ו-ו).
 וְכִתִּיב הֵתָם: **"הַסִּירוֹתַי מִסָּבֵל שְׁכָמוֹ"** (תהילים פא-ז).

"בְּנִיטְסוֹן נִגְאָלוֹ."
 כְּדֹאֵיתָא.

"בְּתִשְׁרֵי עֵתִידִין לִיגְאָל."

אֵתָא **"שׁוֹפֵר" "שׁוֹפֵר"**.
 כְּתִיב הַכָּא: **"תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפֵר"** (תהילים פא-ד).
 וְכִתִּיב הֵתָם: **"בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפֵר גְּדוֹל"** (ישעיה כז-ג).

"דְּבִי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר: בְּנִיטְסוֹן נִגְאָלוֹ בְּנִיטְסוֹן עֵתִידִין לִיגְאָל."

מְנַלְן?

אָמַר קְרֵא: **"לֵיל שְׁמוֹרַיִם"**²¹ (שמות יב-מב) - לֵיל הַמְּשׁוֹמֵר וְכֹא מְשִׁשָּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית.

וְאֵידֶד?

לֵילָה הַמְּשׁוֹמֵר וְכֹא מִן הַמְּזִיקִין.

²¹ לֵיל שְׁמֹרִים הוּא לַה' לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא-הַלַּיְלָה הַזֶּה לַה' שְׁמֹרִים לְכָל-כְּנִי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם

36. יא, ב - יב, א

ר"י

ואזדו לטעמייהו.

דתניא:

"בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבועה עשר יום לחדש" ²² (בר' ז-א)

רבי יהושע אומר:

אותו היום שבועה עשר באייר היה,

יום שמזל כימה שוקע ביום, ומעיינות מתמעטין,

ומתוך ששינו מעשיהן - שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית,

והעלה מזל כימה ביום,

ונטל שני כוכבים מבימה,

והביא מבול לעולם.

רבי אליעזר אומר:

אותו היום שבועה עשר במרחשון היה,

יום שמזל כימה עולה ביום ומעיינות מתגברים,

ומתוך ששינו מעשיהם - שינה הקדוש ברוך הוא עליהם מעשה בראשית,

והעלה מזל כימה ביום,

ונטל שני כוכבים,

והביא מבול לעולם.

יב,א

בשלמא לרבי יהושע, היינו דכתיב: "שני",

אלא לרבי אליעזר מאי "שני"?

שני לדין.

בשלמא לרבי יהושע היינו דשינה,

אלא לרבי אליעזר - מאי שינה?

כדרב חסדא,

דאמר רב חסדא:

ברותחין קלקלו - וברותחין נידונו.

ברותחין קלקלו בעבידה - וברותחין נידונו.

כתיב הקא: "וישבו המים" (בראשית ח-א),

וכתיב התם: "והמת המלך שכם" (אסתר ז-ז).

תנו רבנן:

"חכמי ישראל מונין למבול - ברבי אליעזר,

ולתקופה - ברבי יהושע.

חכמי אומות העולם מונין אף למבול - ברבי יהושע."

ואזדו לטעמייהו. רבי אליעזר ור' יהושע דלר' אליעזר בתשרי נברא העולם דמתשרי מתחילין מנין שני הדורות לפיכך מבול על כרחך במרחשון ירד וי"ב חדש היה ובחדש השני בשבעה ועשרים שיבשה הארץ במרחשון היה לשנה הבאה ובתשרי שלפניו חרבו המים מעל הארץ שנעשית הארץ כמין גרוד ולא יבשה לגמרי ובו התחלת שנת שש מאות ואחת שנה כדכתיב ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש והוא תשרי ומדלא קרי ליה אחת ושש מאות עד השתא שמע מינה אין מנין הדורות מניסן שאם מניסן מתחילין למנותן היה לו לכתוב ואחת שנה כדכתיב ושש מאות שנה בחדש השביעי על הרי אררט שכבר נתחדשה שנה מניסן שהרי אותו חדש שביעי סיון היה והוא שביעי להפסקת גשמים כמו ששינו בסדר עולם וההיא ר"א היא שכשאתה מונה משבעה עשר במרחשון מאה ותשעים יום ארבעים לימי הגשמים ומאה וחמשים שגברו על הארץ נמצאו כלים באחד בסיון ואותו יום התחילו לחסור שנאמר ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום והיו הלודן וחסור עד חדש העשירי והוא אב שהוא עשירי לירידת גשמים ובאחד באב נראו ראשי ההרים בשני חדשים חסרו ט"ו אמה שהיו ההרים מכוסים מים שנאמר (בראשית ז) חמש עשרה אמה למדת שחסרה אמה לארבעה ימים והתיבה היתה משוקעת במים אחת עשרה אמה ולא היתה צפה על ראש ההר אלא ד' אמות גובה לפיכך נחה ב"ז בסיון ולר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם וממנו מתחילין מנין שני הדורות ירד המבול באייר ושביעי שנה בו התיבה הוא כסליו ולא מנה לך הכתוב חדוש שנה לפי שאין השנה מתחדשת אלא בניסן ויש פותרין ואזדו לטעמייהו מדאמר ר"א בחדש שני מרחשון אית ליה בתשרי נברא העולם והיו מרחשון שני לחדש שהתחילו בו שנת שש מאות דאי לאו הכי למאי קרי ליה שני אם לסדר חדשים הא אמרינן ניסן ר"ה לחדשים ולאו מילתא היא דאי מדקרי ליה שני שמעינן דבתשרי נברא העולם אי"כ מאי פריך לקמיה בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני אלא לרבי אליעזר מאי שני הא מהכא יליף שני לבריאת עולם הכי גרסינן בסדר עולם ר' יהושע ברישא והדר ר' אליעזר ר' יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום גלגל חמה עגול הוא חציו למעלה מן הקרקע וחציו למטה מן הקרקע ושנים עשר מזלות קבועין בו וזה סדרן טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים וסימניך טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד ששה מהן שקועין למטה וששה מהם למעלה וכשהגלגל מגלגל זה עולה מצד זה והראשון שבצד האחר שוקע וכן לעולם ושתי שעות שוהה המזל בעלייתו וכן שכנגדו בשיקועו שיהו כולן משמשין בכ"ד שעות של יום ובניסן לעולם טלה מתחיל לעלות לאור הבקר מע"ק גד"ד למעלה בלילה טש"ת סא"ב למטה לאור הבקר מתחיל טלה לעלות ומאזנים לשקוע לסוף ב' שעות טלה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע אחר שתי שעות מתחיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חדש ניסן באייר שור מתחיל לשמש ביום כל ימי אייר ובשתי שעות הראשונות גומר עלייתו שניות תאומים שלישית סרטן רביעית אריה חמישית בתולה וששית מאזנים וכן כולן נמצא טלה עולה בשתי שעות אחרונות בלילה וכל היום הוא שוקע וכימה הוא זנב טלה והמבול ביום ירד ודרך נקב שתי כוכבים שנטלו מכימה שהוא מזל שיש בו כוכבים הרבה ומניין שהמבול התחיל לירד ביום שנאמר בעצם היום הזה בא נח (בראשית ז) והוא מקטני אמנה היה ולא נכנס לתיבה עד שירדו מים ודחקוהו ליכנס שנאמר מפני מי המבול

והוצרך לשנות סדר בראשית והעלה זנב כימה ביום ונטל שני כוכבים ממנו ומעיינות מתמעטין בחמה ימות החמה ופסקו הגשמים ושינה סדר בראשית ונתגברו המעיינות וטפס:

יום שמזל כימה עולה ביום. שבמרחשון עולה עקרב בתחלת היום ואחריו קשת נמצא טלה עולה בסוף היום:

שינה עליהם כו'. לקמן פריך מאי שינה:

היינו דכתיב שני. שהרי אייר שני לחדשים:

שני לדין. שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו:

הכי גרסינן בשלמא לר' יהושע היינו דשינה. דהעלה מזל כימה ביום ועוד שינה לתגבורת מעיינות:

וחמת המלך שככה. וסתם חמה רותחת היא כדכתיב וחמתו בערה בו:

חכמי ישראל מונין למבול כר' אליעזר. מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כר' אליעזר מונין מתשרי תחלת השנים ולא משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ראש השנה לשנים ובניסן נברא העולם כדקתני:

ולתקופה כרבי יהושע. כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן ליל רביעי שמשו חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון ליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים:

אף למבול. כלומר למנין שנות הדורות מתחילין מניסן למנות ומבול באייר ירד ע"כ משתאמר באחת ושש מאות בראשון שחרבו המים ניסן הוא שהרי משפט דור המבול שנים עשר חדש:

²² בשנת שש-מאות שנה לחיי-נח בחדש השני בשבועה-עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל-מעיינות תהום רבה וארבת השמים נפתחו

37. יב, א

רפ"י

ולירקות. מעשר ירק לענין חדש וישן שאין תורמין מירק הנלקט ערב ר"ה על הנלקט אחר ר"ה : **ולנדורים.** לקמן (ע"ב) מפרש : **תנא דרבנן.** השמיעך שיש ר"ה קבוע לענין חדש וישן במעשר ירק דרבנן והדר תנא מעשר דגן שאף לו יום קבוע לחדש וישן שלו : **ותנא דידן.** דתנא לירקות ולא תנא למעשרות : **תנא דרבנן.** ואשמועינן דיום קבוע לו כ"ש דאורייתא : **ירק הנאגד.** שדרכו באגודות : **משיאגד.** הוי גורנו למעשר ואסור לאכול ממנו עראי עד שיעשר :

"ולירקות"

תנא:

"לירקות ולמעשרות ולנדורים"

"לירקות" - מאי נינהו?

מעשר ירק.

היינו **"מעשרות"**!

תנא דרבנן,

וקתני דאורייתא.

וליתני דאורייתא ברישא!

אידי דחביבא ליה אקדמה.

ותנא דידן?

תנא דרבנן, וכל שכן דאורייתא.

וליתני 'מעשר'!

אחד - מעשר בהמה,

ואחד - מעשר דגן.

וליתני 'ירק'!

תרי גוויי ירק,

דתנן:

"ירק הנאגד - משיאגד,

ושאינו נאגד - משימלא את הפלי" (מעשרות א,ה).

38. יב, א-ב

רפ"י

ליקט ירק. אשמועינן דירק בתר לקיטה אזיל לענין מעשר ואף על פי שגדל בשנה אחת אם נלקט בשתי שנים הוי חדש וישן שאין תורמין מן החדש על הישן דכתיב (דברים יד) שנה שנה : **שניה.** מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ללוי ומעשר שני בירושלים ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני : **מנא הני מילי.** דבשלישית אינו נוהג בה מעשר שני : **שנה שאין נוהג בה אלא אחד.** מן המעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה : **הא כיצד מעשר ראשון.** יתן כדרך שנתן עד הנה : **ומעשר עני.** יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולא למנה והוא מעשר עני : **או אף מעשר ראשון יבטל.** ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל ללוי לגר ליתום ולא למנה והוא מעשר עני שאף לוי בכלל עני שאין לו חלק בארץ : **ובא הלוי.** למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו' :

תנו רבנן:

"ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא תבא השמש,

יבב,

וחדר וליקט ^משבתא השמש:

אין תורמין ומעשרין מזה על זה,

לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש.

אם היתה שניה נכנסת לשלישית:

שניה - מעשר ראשון ומעשר שני,

שלישית - מעשר ראשון ומעשר עני."

מנא הני מילי?

אמר רבי יהושע בן לוי:

"כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר" (דברים כו-יב).

שנה שאין בה אלא מעשר אחד.

הא כיצד?

מעשר ראשון ומעשר עני,

ומעשר שני יבטל.

או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל!

תלמוד לומר: "ואל הלזים תדבר ואמרת אליהם:

כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם" (במדבר יח-כו).

הקישו הכתוב לנחלה,

מה נחלה אין לה הפסק,

אף מעשר ראשון אין לו הפסק.

תניא נמי הכי²³

"כי תכלה לעשר" וגו' - שנה שאין בה אלא מעשר אחד.

הא כיצד?

מעשר ראשון ומעשר עני, ומעשר שני יבטל.

יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל?

תלמוד לומר: "ובא הלוי" (דברים יד, כח-כט).

בל זמן שבא - תו לו,

דברי רבי יהודה.

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר: "ואל הלזים תדבר ואמרת אליהם:

כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם" -

הקישו הכתוב לנחלה,

מה נחלה - אין לה הפסק,

אף מעשר ראשון - אין לו הפסק."

39. יב, ב

רש"י

ה"ג תנו רבנן המודר הנאה
וכו'. ולא גרסינן מנלן:
לשון בני אדם. שאין אדם נודר
אלא על לשון שהוא רגיל לדבר
ודרך בני אדם לקרות תשרי
ר"ה:

"ולנדרים" וכו':

תנו רבנן:

"המודר הנאה מחבירו:

לשנה - מונה שנים עשר חודש מיום ליום.

ואם אמר לשנה זו - אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול,
בין שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה".

אפילו למאן דאמר: "יום אחד בשנה - אינו חשוב שנה",
לצעוריה נפשיה קביל עליה - והא אצטער ליה.

ואימא ניסן!

בנדרים - הלך אחר לשון בני אדם.

40. יב, ב - יג, ב

רש"י

התלתן. מין תבלין פיניגרי"י :
משתצמח. אחר שנת צמיחתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו :
משתצמח לזרעים. שהזרע צומח בתוכו :
התבואה. דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב :
והזיתים. יצהר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית :
מנא הני מילי. אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר צמח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנט בה שעיי שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין שרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל :
מאי עבידתיה. לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מרי"ה וכבר נכנסת שמינית :
אלא לומר לך כו'. וה"ק קרא יש לך דבר שהוא של שמינית והוא אסור כשביעית ואיוו זו תבואה שהביאה שליש ולקמן פריך ממאי דבדעייל שליש קאמר :
ודלמא לא עייל כלל. ואפילו לא התחילו להתבשל בשביעית קאמר רחמנא מצות שביעית לימשך איסורה עד חג הסוכות מלחרוש ולקצור :
לא ס"ד. דלשתעי קרא אלא כשהביאו שליש דמוכח קרא אחרניא :
וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף. אילימא דההוא שם סוכות ומשום דבא בזמן אסיפה למה לי דכתב בחד קרא תרי זימני הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך :
אלא מאי אסיף קציר. וה"ק וחג אשר הוא באספך את מעשיך מן השדה אסיף אשר אתה קוצר בו אינו משנה הנכנסת אלא משנה היוצאת ולמדך כאן שקציר החג הולך אחר שנה שעברה וקיים להו לרבנן שאמרו התבואה אחר שליש דכל תבואה שנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה :
וקא קרי ליה בצאת השנה. שהיא משנה היוצאת אלמא תבואה אחר שליש :
וקיים להו לרבנן. בתמיה וכי בקיאיין הן בטיב גידול התבואה לדעת שאין התבואה ראויה לקצור בחג א"כ הביאה שליש בשנה שעברה :
לא תפיק נפשך בר מהלכתא. לפקפק בשיעור חכמים :
כל מדותם כד הוא. מצומצמת :
חסר קורטוב. מדה קטנה מאד אחד מח' בשמינית בלוג :
כביצה אוכלים. וקיים להו לרבנן שאין בית הבליעה מחזיק לא פחות ולא יותר מביצת תרנגולת וכתוב בטומאת אוכלין (ויקרא יא) מכל האוכל אשר יאכל אוכל הנאכל בבת אחת :
שלשה טפחים על שלשה טפחים מטמאים מדרס. שיערו חכמים שכשי

רש"י

לאו מילתא היא דאמרי. ושהקשה לומר נהיה לבנו רבנו

תנן התם:

"התלתן - משתצמח.

התבואה והזיתים - משיביאו שליש" (מעשרות א, ג).

מאי "משתצמח"?

משתצמח לזרעים.

"התבואה והזיתים - משיביאו שליש".

מנא הני מילי?

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן:

וקטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי:

אמר קרא: "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" (דברים לא-י).

"שנת השמיטה" - מאי עבידתיה "בחג הסוכות" שמינית היא!

אלא לומר לך:

כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה - אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית.

אמר ליה רבי זירא לרב אסי:

ודלמא לא עייל כלל,

וקאמר רחמנא: תשמש ותזייל עד חג הסוכות!

יג, א

לא סלקא דעתך.

דכתיב: "וחג האסיף בצאת השנה" (שמות כג-טז),

מאי "אסיף"?

אילימא חג הבא בזמן אסיפה - הכתיב: "באספך"!

אלא מאי "אסיף"? קציר.

וקיים להו לרבנן:

דכל תבואה שנקצרה בחג - בידוע שהביאה שליש לפני ראש השנה.

וקא קרי לה: "בצאת השנה".

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

וקיים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש?

אמר ליה:

לאו אמניא לך: לא תפיק נפשך לבר מהלכתא!?

כל מדות חכמים כן הוא!

בארבעים סאה - הוא טובל,

בארבעים סאה חסר קורטוב - אינו יכול לטבול בהו.

כביצה - מטמא טומאת אוכלין,

כביצה חסר שומשום - אינו מטמא טומאת אוכלין.

שלשה על שלשה - מטמא מדרס,

שלשה על שלשה חסר נימא אחת - אינו מטמא מדרס.

הדר אמר רבי ירמיה:

לאו מילתא היא דאמרי.

דבעו מיניה חבריאי מרב פהנא:
 עומר שהקריבו ישראל בכניסתו לארץ - מהיכן הקריבוהו?
 אם תאמר דעיל ביד נכרי - "קצירכם" (ויקרא כג-י) אמר רחמנא, ולא קציר נכרי!

ממאי דאקריבו, דלמא לא אקריבו?

לא סלקא דעתך.
 דכתיב: "ויאכלו מעבוד הארץ ממחרת הפסח" (יהושע ה-יא).
 "ממחרת הפסח" - אכול,
 מעיקרא - לא אכול.
 דאקריבו עומר, והדר אכלי.

מהיכן הקריבו?

אמר להו:
 כל שלא הביא שלישי ביד נכרי.

ודלמא עייל ולא קים להו?

אלא קים להו,
 הכא נמי קים להו.

ודלמא לא עייל כלל?
 אבל היכא דעיל ריבעא, בין שלישי לפחות משלישי לא קים להו?

לא סלקא דעתך.
 דכתיב: "והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש" (יהושע ד-ט).
 ואי סלקא דעתך דלא עייל כלל, בחמשה יומי מי קא מליא?!

אלא, מאי? דעיל רבעא או דנקא, אפתי בחמשה יומי מי קא מליא?
 אללא, מאי אית לה למימר?
 "ארץ צבי" (דניאל יא-מא) כתיב בה,
 הכי נמי - ארץ צבי כתיב בה.

מתקיף לה רבי חנינא:
 ומי מצית אמרת דהאי "אסוף" קציר הוא!?
 והכתיב: "באסף מגרנה ומיקבה" (דברים טז-יג).
 ואמר מר: בפסולת גורן ויקב הפתוב מדבר!

אמר רבי זירא:
 הא מילתא הואי בידן,
 ואתא רבי חנינא, שדא ביה נרגא.

אלא מנלן?

כדתניא:
 "רבי יונתן בן יוסף אומר:
 "ועשת את התבואה לשלש השנים" (ויקרא כה-כא),
 אל תקרי "לשלש" אלא לשליש".

יג,

והא מיבעי ליה לגופיה!

רש"י

כְּתִיב קְרָא אַחֲרֵינָא:

"וְזָרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית וְאָכַלְתֶּם מִן הַתְּבוּאָה יָשֵׁן עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית" (ויקרא כה-כב).

41. יג, ב - יד, א

רס"י

האורז והדוחן כו'. מיני קטניות הן דוחן מיליוני :
פרגין. מק"ו בלע"ז :
מתעשרין לשעבר. במעשרות שנה שעברה אם שנה מעשר שני ואם שלישית מעשר עני :
ומותרין בשביעית. אם השרישו ערב שביעית לפני ר"ה :
ומתעשרים לשנה הבאה. בשנת לקיטתן אם משאר שני שבוע היא שאינה שביעית :
בתר חנטה. לקמן (דף טו :) תנא לה בפירקין אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשנה שעברה :
ירק בתר לקיטה. כדאמרן לעיל (ד' יב.) ליקט ירק ערב ר"ה כו' :

הני. קטניות כמאן שוינהו שהלכו בהן אחר השרשה :
מתוך שעשויין פרכין פרכין. מתוך שגורגן עשוי מעט מעט שאין נלקטין כאחד אלא היום לוקטין ומפרכין מעט ולמחר מעט ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד הנפרכין לפני ר"ה עם הנפרכין לאחר ר"ה אם הולכין בהן אחר לקיטה כשאר ירק כשיהא מפרש מעשרותיו הי"ל מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אזלי בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעין אותן ומעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן ויכולת ביד החכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד :

פרכין פרכין. לשון זה נופל בקטניות כדאמרי' במסכת ביצה (דף יב :) מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביי"ט :
ויצבור גורנו לתוכו. ומה בכך אם ישן וחדש מעורבין יצבור את כל הגורן לתוכו כלומר באמצעיתו שיהא הכל נבלל יחד יפה ונמצא כשיתרום ויעשר יהא מן החדש במעשר לפי מה שיש חדש בגורן ומן הישן לפי מה שיש ישן :

מי לא תניא. דסמכינן אבילה לומר יפה נבלל ונמצא תורם מן החדש לפי מה שיש חדש ומן הישן לפי מה שיש ישן :

פול המצרי. מין קטנית פאזול"י ודרכן לזרען לירק ולזרע והזרע לירק מתעשר אחר לקיטה והזרע לאכול את זרעו תורת קטניות עליו ומתעשר אחר השרשה וזה שזרעו לזרע והשריש מקצתו לפני ר"ה ומקצתו לאחר ר"ה :

אין תורמין מזה. שמכירין בו שזרעוהו באחרונה על הנזרע בראשונה ולא מן הראשון על האחרון :

כיצד הוא עושה. טורח לתת זה בעצמו וזה בעצמו :
צובר גורנו לתוכו. יבלול אותו יפה לאחר שנתן מן הראשון בזוית זו ומן השני בזוית זו יחזור ויצברנו לאמצע הגורן שיהא כולו כאחד ונמצא תורם מן החדש שבו כו' :

יש בילה. יש לסמוך על הבילה לומר שיש משניהן בתוך המעשר לפי החשבון :

אין בילה. אין סומכין על כך שיש לומר לא נבלל יפה ורובו של מעשר מן החדש או רובו מן הישן :

חוץ מיין ושמן. המערב יין חדש עם הישן או שמן חדש עם הישן תורם ומעשר ממנו ויש במעשר שניהם כפי החשבון שדבר לח נבלל יפה אבל יבש אין סומכין בו על הבילה :

אשתמיטתיה. לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי ותו אמרינן ואי אשמועינן הכל הולך אחר גמר פרי הוה אמינא אפילו תבואה וזיתים נמי קמ"ל הלכה כר' שמעון שזורי במאי דפליגי דבתבואה וזיתים לא פליגי ולא אזלינן בהו אחר גמר פרי אבל במיני קטניות פליגי דר' שמעון אזיל בתר השרשה ורבנן לא אזיל למדנו דאשכח שמואל תנא דלא אזיל בתר השרשה בקטניות אלא אחר גמר פרי ועליה סמך לפלוגי עליה דר' שמעון שזורי ועליה דהא מתניתין דתנינן לעיל האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו כו' ואני לא ידעתי מאן הוא ההוא תנא :

אשתמיטתיה לרבי זירא הא דאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי. ואף הקטניות לא הלכו בהן אחר השרשה וכי אמר שמואל הלכה כר' שמעון שזורי לא מטעמיה דאמר דאלו רבי שמעון שזורי טעמיה משום בילה וטעמא דשמואל משום דכוליה חדש הוא שגדל ונגמר אחר ראש השנה :
וצריכא. הני תלת דשמואל הלכה כר"ש שזורי ולכל אין בילה והכל הולך אחר גמר פרי :

תנן התם:

"האורז והדוחן והפרגין והשומשמין שהשרישו לפני ראש השנה:

מתעשרין לשעבר,

ומותרין בשביעית,

ואם לאו:

אסורין בשביעית,

ומתעשרין לשנה הבאה" (שביעית ב,ו).

אמר רבה:

אמור רבנן: אילן - בתר חנטה,

תבואה וזיתים - בתר שליש,

ירק - בתר לקיטה.

הני כמאן שוינהו רבנן?

הדר אמר רבה:

מתוך שעשויין פרכין פרכין - אזלי רבנן בתר השרשה.

אמר ליה אביי:

ויצבור גורנו לתוכו,

ונמצא תורם מן החדש שבו על החדש שבו, מן הישן שבו על הישן שבו!

מי לא תניא:

"רבי יוסי בן כיפר אמר משום רבי שמעון שזורי:

פול המצרי שזרעו לזרע,

מקצתו השריש לפני ראש השנה, ומקצתו השריש לאחר ראש השנה,

אין תורמין ומעשרין מזה על זה,

לפי שאין תורמין ומעשרין:

לא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש.

ביצד הוא עושה?

צובר גורנו לתוכו, ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו,

ומן הישן שבו על הישן שבו!"

אמר ליה: רבי שמעון שזורי קאמרת?!

רבי שמעון שזורי סבר: יש בילה,

ורבנן סברי: אין בילה.

אמר רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל:

הלכה כרבי יוסי בן כיפר, שאמר משום רבי שמעון שזורי.

מתקיף לה רבי זירא:

ומי אמר שמואל הכי?!

והאמר שמואל: לכל אין בילה חוץ מיין ושמן.

אשתמיטתיה הא דאמר שמואל:

הכל הולך אחר גמר פרי.

יד, א וצריכא.

דאי אשמעינן: הלכה כרבי שמעון שזורי,

הוה אמינא: משום דקסבר יש בילה,

קא משמע לן:

לכל אין בילה.

ואי אשמעינן: לכל אין בילה,

כ"י

כרבנן סבירא ליה. ואין תורמין ממנו ואין לו תקנה לחדש וישן שנתערבו אלא אי"כ תורמין עליו ממקום אחר לפי חשבון מחדש על החדש ומישן על הישן:

קשיא דשמואל אדשמואל. הכא אמר שמואל הלכה כר"ש דיש בילה והכא אמר אין בילה: **קמ"ל הכל הולך כו'.** למימרא דכוליה חדש הוא והלכה כר"ש ולא מטעמיה:

במאי דפליג. במיני קטנית אמר שמואל דמערבין הנשרשין לפני ר"ה בנשרשין לאחר ר"ה ויהיב טעמא למלתיה משום דהולכין בהן אחר גמר פרי אבל תבואה וזיתים אחר שליש:

ולשמעינן הני תרתי. ומדאמר שמואל הכל הולך אחר גמר פרי אשמעינן דהאי דקאמר הלכה כר"ש לאו משום בילה אלא משום דכוליה חדש אבל בילה לית ליה דאי אית ליה בילה אמאי אשמעינן הכל הולך אחר גמר פרי:

באספך מגרנד ומיקבך. מכאן סמכו חכמים לקבוע זמן מעשר ירק דדבריהם אחר לקיטה לאסמכתא בעלמא כל אסיף שלך יהא כתרומת גורן ויקב שהלכה בהן תורה אחר שנה שהביאה שליש הרי שהלכה בהן אחר שנה שגדלו במימיה שהבאת שליש שלהן היא גדילתן שמאותה שעה ראויה ליקצר בדוחק:

אף כל כו'. לכך הלכו באילן אחר חנטה שכל גדילת פירותיו ע"י שהעלאת שרף האילן לפני חנטה הוא:

יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה. והיינו שנת לקיטתן שהרי גוזזין אותה והיא חוזרת וגדילה:

רוב מים. הם מי גשמים שרוב זרעים גדילים על ידם:

על כל מים. אף על שאובין שדולין ומשקין אותן תמיד כענין שנאמר (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק סתם גן הירק דרכו בהשקאה:

בצלים הסריסים. ציפוליי בלע"ז שאין נעשין גדולין כשאר בצלים:

ופול המצרי שזרעו לירק. דאי זרעו לזרע קטנית הוא ולא הלכו בו אלא אחר השרשה:

איכא בינייהו. כגון שמנע מהם מים ולא השקו שלשים יום לפני ר"ה ולקטן אחר ר"ה וכי הא מתני' דתנן במס' שביעית (פ"ב מ"ט) בצלים הסריסים כו' ר"י הגלילי אית ליה הא מתנית' דכיון דמנע מים שלשים יום לפני ר"ה נמצאו גדילין על מי שנה שעברה ולר"ע הרי גדילין על כל מים ומתעשרין להבא בפ"י רומי"ם מפרש איפכא ר"ע אית ליה הא מתני' שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה מתעשר לשעבר ומפרש טעמיה בתלמוד ירושלמי א"ר מנא מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ר"ה נעשו כבעל כלומר זמן חיובן למעשר בר"ה [דהם] לא נסתפקו מכל מים שהן מים שאובין זה שלשים יום כי אם ממי גשמים יצאו מתורת ירקות הגדילין על כל מים ונכנסו בתורת שדה הבעל דמסתפק במי גשמים ומתעשרין לשעבר דרכן של בצלים הסריסין ופול המצרי למנוע מהן מים שאובין פרק אחד לפני לקיטתן כדי להקשותן לפיכך חילקום חכמים משאר ירקות אבל שאר ירקות שאין דרכן בכך אפילו מנע מהן לא יצאו מדין ירק ובטלה דעתו בצלים הסריסים מסתפקין לשנה בהשקאה אחת לשלשים יום ויותר לפיכך אם השקן בתוך שלשים יום לפני ר"ה נמצאת השקאה זאת מועלת להם בשביעית לפיכך אסורין בשביעית ולענין מעשר נמי הוה להו כגדילין על מי שנה הבאה שעדיין לחלוחית השקאתן קיימת אבל ירק שדרכו ליגוז צריך להשקותו תמיד ואפילו מנע ממנו שלשים יום לפני ר"ה בטלה דעתו אצל כל אדם ולא נתנו בהן חכמים חילוק לפי שאין דרכן בכך ומלתא דלא שכיחא היא:

הוה אמינא: כרבנן סבירה ליה,

קא משמע לן:

הלכה כרבי שמעון שזורי.

ואי אשמעינן הני תרתי:

הוה אמינא: קשיא דשמואל אדשמואל,

קא משמע לן:

הכל הולך אחר גמר פרי.

ואי אשמעינן: הכל הולך אחר גמר פרי,

הוה אמינא: אפילו תבואה וזיתים נמי,

קא משמע לן:

הלכה כרבי שמעון שזורי במאי דפליג.

ולשמעינן הני תרתי,

"לכל אין בילה" - למה לי?

הא קא משמע לן:

דליון ושמן יש בילה.

תניא:

"רבי יוסי הגלילי אומר:

"באספך מגרנד ומיקבך" (דברים טז-יג) -

מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על מי שנה שעברה, ומתעשרין לשנה שעברה,

אף כל שגדילין על מי שנה שעברה - מתעשרין לשנה שעברה.

יצאו ירקות שגדילין על מי שנה הבאה - ומתעשרין לשנה הבאה.

רבי עקיבא אומר:

"באספך מגרנד ומיקבך" -

מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים, ומתעשרין לשנה שעברה,

אף כל שגדילין על רוב מים - מתעשרין לשנה שעברה.

יצאו ירקות שגדילין על כל מים - ומתעשרין לשנה הבאה."

מאי בינייהו?

אמר רבי אבהו:

בצלים הסריסין, ופול המצרי - איכא בינייהו.

דתנן:

"בצלים הסריסין ופול המצרי:

שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה -

מתעשרין לשעבר, ומותרין בשביעית.

ואם לאו - אסורין בשביעית, ומתעשרין לשנה הבאה" (שביעית ב,ט).

.42 י"ד, א

רש"י

באחד בשבת ר"ה לאילן. ואין תורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכאן:

הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. שכבר עבר רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה:

ועדיין רוב תקופת טבת מבחוץ. עדיין רוב התקופה לבוא:

מאי קאמר. ועדיין רוב תקופה מבחוץ כל שכן דכיון דרוב תקופה מבחוץ עדיין לא הגיע זמן החנטה ולא היה להם לקבוע ר"ה עד אדר:

"בְּאֶחָד בְּשַׁבַּט רִאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן.
[בְּדַבְרֵי בֵּית שְׁמַאי.
בֵּית הַלֵּל אֹמְרִים:
בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ"]

מאי טעמא?

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:
הואיל ויצאו רוב גשמי שנה.
ועדיין רוב תקופה מבחוץ.

מאי קאמר?

הכי קאמר:
אף על פי שרוב תקופה מבחוץ,
הואיל ויצאו רוב גשמי שנה.

43. יד, א-ב

רז"י

שליקט אתרוג. פירות אילן אתרוג :
שני עישורים. מעשר שני בשנה שניה ומעשר עני בשנה שלישית שהיתה שניה נכנסת לשלישית:

אחד כדברי ב"ש. שאמרו נתחדשה שנה וכבר נכנסת שלישית משחשיכה :
ואחד כדברי ב"ה. האומרין לא נתחדשה שנה עד חמשה עשר בו :

לא מנהג ב"ש כו'. שני עישורין שנהג בה לאו משום ספק כבי"ש ספק כבי"ה אלא משום ספק הלכה כרבן גמליאל דאמר אתרוג אחר לקיטה כירק משום דדרכו ליגדל על כל מים והרי נלקט בשלישית או שמא כר"א דאמר אחרי חנטה הלכו בו כשאר אילנות והרי חנט בשניה ולקמיה פריך אי"כ פשיטא ליה דכבר נכנסה שלישית כבי"ש :

שוה לאילן. לילך אחר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית:

שבשעת לקיטתו עשורו. שאם חנטה בשניה ונלקטת בשלישית מתעשר כדת שנה שלישית כירק לפי שאף הוא דרכו ליגדל על כל מים הכי מפרש לה בשמעתא קמייתא דקדושין :

והרוצה לעשות וכו'. בעלמא (עירובין ו :) פרכינן סיפא ארישא ומשנינן כאן קודם בת קול כאן לאחר בת קול :

מקולי ב"ש כו'. בעירובין מפרש לה במחלוקת אחת שיש מקום שנוטין בה דברי בית שמאי להקל ויש מקום שנוטין בה דברי בית הלל להקל כגון כמה חסרון בשדרה שלא תטמא באהל ב"ש אומרים ב' חוליות ובי"ה אומרים חוליה אחת וכן לטרפה נמצאו דברי ב"ש מקילין בטרפה ואומר עד שתחסר שתי חוליות ובי"ה מחמירין בה ומקילין לענין טומאה לומר שכיון שחסרה חוליה אחת אינה מטמאה והאוחז בזו קולי ב"ש וקולי בי"ה רשע שהרי דבריו סותרין זה את זה כדי להקל והאוחז בחומרי שניהם כסיל בחשך הולך הוא שאינו יודע להבחין על מי לסמוך אבל בבי"ה מחלוקת שהקילו אלו בזו ואלו בזו אין כאן לא משום רשע ולא משום סכלות דסבירא ליה בהא כבי"ש ובהא כבית הלל :

אי כבית שמאי בקוליהון ובחומריהון. אי לענין טומאה לא חשיב לה חסרון בחוליה אחת לענין טריפה נמי לאו חסרון הוא :

ואי כב"ה. דאמרו חסרון הוא ליחשבה חסרון הכא והכא והך דר"ע נמי סתן אהדדי דקא חשיב ליה שניה וקא חשיב ליה שלישית :

גמרא אסתפק ליה וכו'. כבי"ה בעא למעבד :

כבי"ש נהג בה. לרי' יוסי בר יהודה דאמר משום דנהג בה מנהג רבן גמליאל עישרה במעשר עני כדן שלישית אי"כ כבי"ש ס"ל דנתחדשה שנה היום דאי כבי"ה לקיטתה וחנטתה בשנה אחת הוה :

דאיך שבט. דאשתקד שהאתרוג דר באילנו שתיים ושלש שנים ובטי"ו בשבט דאשתקד נכנסה שנה שלישית ועדיין לא יצאת שלישית נמצאת שחנטה בשניה ונלקטה בשלישית :

ובדין הוא. דאם לקטה קודם לכן או בכסליו או בטבת נמי הוה נהג בה ב' עישורין משום מנהג ר"ג ור"א :

אלא מעשה שהיה. באי' בשבט היה :
כרוך ותני. כפול את דברי ר' יוסי ושנה בה שתי מחלוקות :

לא אחד בשבט היה. שאין בה חידוש שנה :
אלא ט"ו בשבט היה. לדברי הכל נתחדשה שנה :

תנו רבנן:

"מעשה דבבי עקיבא שליקט אתרוג באחד בשבט,

ונהג בו שני עישורין,

אחד - בדברי בית שמאי,

ואחד - בדברי בית הלל.

רבי יוסי בר יהודה אומר:

לא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה,

אלא מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר נהג בה."

דתנו:

"אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים, ולירק בדרך אחד.

שוה לאילן בשלשה דרכים:

לערלה,

ולרבעי,

ולשביעית.

ולירק בדרך אחד:

שבשעת לקיטתו עשורו,

דברי רבן גמליאל.

רבי אליעזר אומר:

אתרוג שוה לאילן לכל דבר" (ביכורים ב, ו).

ומי עבדינן כתיי חומרי?!

והתניא:

"לעולם הלכה בדברי בית הלל,

והרוצה לעשות בדברי בית שמאי - עושה.

בדברי בית הלל - עושה.

מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע.

מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל -

עליו הפתוב אומר: "והכסיל בהשך הולך" (קהלת ב-ד).

אלא אי כבית שמאי - בקוליהון ובחומריהון,

אי כבית הלל - בקוליהון ובחומריהון!"

רבי עקיבא גמריה אסתפק ליה,

ולא ידע אי בית הלל באחד בשבט אמרו, אי בחמשה עשר בשבט אמרו.

"רבי יוסי בר יהודה אומר:

לא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה,

אלא מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר נהג בה."

באחד בשבט כבית שמאי נהג בה?!

אמר רבי חנינא ואיתימא רבי חנינא:

הכא באתרוג שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר דאיך שכתב עסקינן.

ובדין הוא אפילו קודם לכן,

ומעשה שהיה כך היה.

רבינא אמר:

כרוך ותני:

לא אחד בשבט היה אלא חמשה עשר בשבט היה,

ולא מנהג בית שמאי ובית הלל נהג בה, אלא מנהג רבן גמליאל ורבי אליעזר נהג בה.

יד, ב

44. יד, א-ב

רס"י

ר"ה שלו תשרי. כדן ירק ולענין מעשר קאמר: **שלישית נכנסת לרביעית.** לקמן פריך מ"ש דלא תנא ואם היתה שניה נכנסת לשלישית כדתניא לעיל (דף יב:): גבי ליקט ירק: **מאן שמעת ליה כו'.** אלמא ר"ש בן אלעזר כרבן גמליאל סבירא ליה: **אתרוג קשיא ליה ידא.** קשה לעץ האתרוג ידים ממשמשות בו:

אמר רבה בר רב הונא: השתא דאמר רבן גמליאל: אתרוג אחר לקיטתו עישורו כירק, ראש השנה שלו תשרי.

מיתבי:

"דבי שמעון בן אלעזר אומר:
ליקט אתרוג ערב חמשה עשר בשבט, עד שלא תבוא השמש, ויחזר וליקט משתבוא השמש. אין תורמין ומעשרין מזה על זה, לפי שאין תורמין ומעשרין: לא מן החדש על הישן, ולא מן הישן על החדש. היתה שלישית נכנסת לרביעית: שלישית - מעשר ראשון ומעשר עני, רביעית - מעשר ראשון ומעשר שני".

טו,א מאן שמעת ליה דאזיל בתר לקיטה? רבן גמליאל! וקתני שבט!

אלא אי אתמר, הכי אתמר:

אמר רבה בר רב הונא:

אף על גב דאמר רבן גמליאל אתרוג אחר לקיטה כירק, ראש השנה שלו שבט.

מאי שנא התם דקתני: "אם היתה שניה נכנסת לשלישית", ומאי שנא הכא דקתני "אם היתה שלישית נכנסת לרביעית"?

מילתא אגב אורחיה קא משמע לן,

דאתרוג קשיא ליה ידא, ואידי דממשמשי ביה כולי עלמא בשביעית, לא טעין פרי עד תלת שנין.

רפ"י

45. טו, א

שבט דחדשים. של לבנה:
או שבט דתקופה. חמה לסוף
 שלשים של תקופת טבת נכנס
 שבט של חמה:
היתה שנה מעוברת מהו.
 אימתי ר"ה שבט הסמוך לטבת
 או אדר הראשון שהוא במקום
 שבט:
אחר רוב שנים. מי ששמו שבט:

בעא מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי:
 אַתְרוּג - ראש השנה שלז' אימתי?

אמר ליה:
 שְׁבֵט.

שְׁבֵט דְּחַדְשִׁים,
 או שְׁבֵט דְּתַקּוּפָה?

אמר ליה:
 דְּחַדְשִׁים.

בעא מיניה רבא מרב נחמן ואמרי לה רבי יוחנן מרבי ינאי:
 היתה שנה מעוברת, מהו?

אמר ליה:
 הַלֵךְ אַחַר רוב שָׁנִים.

46. טו, א-ב

רפ"י

אמר רבה אתרוג בת ששית. שחנטה בששית: פטורה מן המעשר. לקמיה מפרש טעמא דכולה מילתא:

א"ל אביי בשלמא סיפא. דקא אמרת בת שביעית שנכנסה לשמינית פטורה מן המעשר אלמא נהגה בה קדושת שביעית ומיחייב לאפקורה והפקרא פטורה מהמעשר דמשמע דאזלת בה בתר חנטה לענין הפקר שביעית ולענין ביעור נמי כדקאמרת חייבין בביעור כל הך סיפא אע"ג דסתרא לה לרישא דקאמרת בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר הוא משום שביעית אלמא בתר לקיטה אזלת בה לענין שביעית דאי לאו דשביעית נהגא בה לא הוה מפטרא דהפקרא דשביעית פטר לה ממעשר כדנתיא במכילתא ואכלו אביי עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה מן המעשר אף אדם פטור הא לא הוה קשיא לי דאמינא ספוקי מספקא לך אי אזלין באתרוג בתר חנטה לענין שביעית או בתר לקיטה כמו במעשר ואזלת לחומרא דשביעית דאורייתא היא וספיקא דאורייתא לחומרא:

אלא רישא. דסיימת בה פטורה מן הביעור דקולא הוא:

אמאי דאמרינן זיל בתר חנטה. אשמעי לן בה דלא מספקא לך ומסקנא דרישא וכולה סיפא חד טעמא הוא דפשיטא לך דבתר חנטה אזלין:

אי הכי. דלא מספקא ולא נהגא שביעית באתרוג בת ששית:

תתחייב במעשר. דלאו הפקר הוא:

יד הכל ממשמשים בה. נהי דלא מחייב לאפקורה דלא נהגא בה שביעית מיהו כל שדות ופרדות הפקר הן בשביעית ואין אתרוג זה נשמר בה לבדו ועל כרחו הכל ממשמשי בו והפקר פטור מן המעשר:

רב המנונא אמר לעולם ששית. חייב במעשר דכיון דשביעית לא נהגא בה ולא הפקרא דמלכא היא משמשו יד הכל שבה אינו אלא גזל ואין הפקר כזה פטורה מן המעשר:

מיתבי ר"ש בן יהודה אומר כו'. הכי גרסינן לה בתוספתא שאין לך שחייב במעשר אלא אם כן גדל בחיוב ונלקט בחיוב ובסיפא גרסינן שאין לך שחייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית ברישא דמילתיה יהיב טעמא לפטורא דמעשר לפי שהוציאו מכלל שאר אילנות שהלכו בס אחר חנטה לפיכך הוזהק ליתן טעם לדבריו ואשמעינן כרבה דאע"ג דלאו הפקר דמלכא הוא כיון דסוף סוף יד הכל ממשמשי בה פטורה מן המעשר דלפטורא דביעור לא אצטרך למכתב טעמא דלא אפקיה מדין שאר אילנות דאזלין בה בתר חנטה וסיפא יהיב טעמא לפטורא דביעור דלפטורא דמעשר הא אשמעינן טעמא דלא חייבוהו חכמים במעשר אא"כ גדל בחיוב ונלקט בחיוב וזה לא גדל בחיוב:

אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית. דכי כתיב לבהמתך ולחיה אשר בארצך (ויקרא כה) דילפינן מינה ביעור בשביעית כתיב ולא בשמינית:

סיפא קשיא בין לרבה בין לרב המנונא. דהא תרוייהו בתר חנטה אזלי בשביעית ובת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור דהא לא פליג רב המנונא אדרבה אלא בבת ששית שנכנסת לשביעית:

תנאי היא. האי תנא פליג עלייהו ותנא אחרניא קאי כוותיהו:

דתנאי כו'. הכי גרסינן בתוספתא דמסכת שביעית (פ"ג) א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה למעשר בין לשביעית:

שביעית מאן דכר שמיה. דקאמר דאימנו עלה רבותינו אלמא איכא מאן דפליג:

אמר רבה:

אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית - פטורה מן המעשר, ופטורה מן הביעור. ובת שביעית שנכנסה לשמינית - פטורה במעשר, וחיבת בביעור.

אמר ליה אביי:

בשלמא סיפא, לחומרא.

אלא רישא "פטורה מן הביעור" - אמאי? דאמרינן זיל בתר חנטה, אי הכי, תיחייב במעשר!

אמר ליה:

יד הכל ממשמשי בה, ואת אמרת תיחייב במעשר!?

ורב המנונא אמר:

בת ששית שנכנסת לשביעית - לעולם ששית, ובת שביעית הנכנסת לשמינית - לעולם שביעית.

מיתיבי:

"רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון:

אתרוג בת ששית שנכנסת לשביעית - פטורה מן המעשר, ופטורה מן הביעור, שאין לך דבר שחייב במעשר, אלא אם כן גדל בחיוב, ונלקט בחיוב.

ובת שביעית שנכנסת לשמינית - פטורה מן המעשר, ופטורה מן הביעור, שאין לך דבר שחייב בביעור, אלא אם כן גדל בשביעית ונלקט בשביעית."

רישא - קשיא לרב המנונא,

סיפא - קשיא בין לרבה בין לרב המנונא!

תנאי היא.

דתנאי:

"אמר רבי יוסי:

אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים:

אתרוג - אחר לקיטתו למעשר.

ורבותינו נמנו באושא, ואמרו: אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית."

"שביעית" - מאן דכר שמיה?

טוב

חסורי מיחסרא, והכי קתני:

"אתרוג - אחר לקיטתו למעשר,

ואחר חנטה לשביעית.

ורבותינו נמנו באושא - אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית."

איתמר:

רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרוייהו:

אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית - לעולם ששית.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:

אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית - אפילו קזית ונעשית כפר - חייבין עליה משום טבל.

חסורי מיחסרא והכי קתני א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ורבותינו נמנו באושא וגמרו אתרוג אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית. והכי פירושה אתרוג אחר לקיטה למעשר לענין חדש וישן ולענין שניה נכנסת לשלישית או שלישית לרביעית ואחר חנטה לשביעית בין להפקר בין לביעור כשאר אילנות ובת שביעית הנכנסת לשמינית הפקרה הוא פטורה מן המעשר דאילו לענין מעשר שני שבוע אזור ביה רבנן בתר לקיטה לגבי חדש וישן ומעשר שני ומעשר עני משום דדרכו ליגדל על כל מים כירק והכי מפרש בשמעתא קמייא דקדושין (דף ג. א.) אבל לשאר דבריו שוה לתר חנטה ורבה ורב המנונא סבירא להו כאבטולמוס דאמר בתר חנטה לשביעית הלכך בת שביעית שנכנסת לשמינית חייבת בביעור ובת ששית הנכנסת לשביעית פטורה מן הביעור דאזיל בתר חנטה ומיפלג פליגי רבה ורב המנונא במילתיה דאבטולמוס בהא רב המנונא סבר כיון דפטורה מן הביעור חייבת במעשר דלאו הפקרא דמלכא היא ורבה סבר סוף סוף יד הכל ממשמשי ומודה אבטולמוס דפטורה מן המעשר:

לעולם ששית. חייבת במעשר ופטורה מן הביעור:

אפילו קזית. אפילו לא גדלה בששית אלא מעט ורובה גדלה בשביעית עד שנעשית ככר חייבת משום טבל דבתר חנטה אזלין:

רַז"י

שתי בריכות ס"ד. אין לשון זה נופל אלא בעופות כדתנן (בי"ב דף פ.) הלוקח פירות שובך מפריח הבריכה ראשונה: כעין שתי בריכות. שאין פירותיו נגמרין כאחת כגון תאנים כדאמרן (לעיל דף יג:) גבי קטניות מתוך שעשוין פרכין:

אבל אילן. שפירותיו נלקטין כאחד בתר לקיטה אזלינן בהו: בנות שוח. מפרש במסכת ע"ז (דף יד.) תאיני חיורתא:

שביעית שלהן שניה. שביעית שלהן נוהגת בשנה שניה של שמטה כדמפרש טעמא:

מפני שעושות לשלש שנים. פירות החונטים בה בשביעית אין נגמרין עד שנה שניה של שמטה ואנן בתר חנטה אזלינן ונהגא בהו שביעית:

ואת אמרת לי איסורא. דאסור למיזל בהו בתר לקיטה אנא נמי מודינא דאסור אלא נהגו כד:

שבקינן להו. בתמיה: אם קיבלה. והאי דאישתיק משום דלא ידע להשיב אם לא קיבלה והאי דאישתיק משום דלא איכפת ליה דלא דמי מעשר פירות האילן דרבנן לאחמורי ביה כשביעית דאורייתא:

47. טו, ב

תנו רבנן:

"אילן שחנטו פירותיו קודם חמשה עשר בשבט - מתעשר לשנה שעברה.

אחר חמשה עשר בשבט - מתעשר לשנה הבאה.

אמר רבי נחמיה:

במה דברים אמורים: באילן שעושה שתי בריכות בשנה."

"שתי בריכות" - סלקא דעתך?

אלא, אימא: כעין שתי בריכות.

אבל אילן העושה בריכה אחת, כגון דקלים וזיתים וחרובין,

אף על פי שחנטו פירותיהו קודם חמשה עשר בשבט - מתעשרין לשנה הבאה."

אמר רבי יוחנן:

נהגו העם בחרובין - כרבי נחמיה.

איתבייה ריש לקיש לרבי יוחנן:

"בנות שוח - שביעית שלהן, שניה מפני שעושות לשלש השנים" (שביעית ה,א)!

אישתיק.

אמר ליה רבי אבא הנהן לרבי יוסי הנהן:

אימאי "אישתיק"?

ולימא ליה: אמינא לך אנא רבי נחמיה, ואת אמרת לי רבנן?!

משום דאמר ליה: שבקת רבנן ועבדת כרבי נחמיה?!

ולימא ליה: קאמינא לך נהגו ואת אמרת לי 'איסורא'?

דאמר ליה: במקום איסורא כי נהגו שבקינן להו?!

ולימא ליה: כי אמינא לך אנא - מעשר חרובין, דרבנן.

ואת אמרת לי: שביעית דאורייתא?!

אלא אמר רבי אבא הנהן:

תמיהני אם השיבה ריש לקיש לתשובה זו.

אם השיבה?!! הא אותכה!

אלא אימא: אם קיבלה רבי יוחנן, אם לא קיבלה.

טז, א מתניתין

בארבעה פרקים העולם נידון:

בפסח - על התבואה.

בעצרת - על פירות האילן.

בראש השנה - כל באי עולם עוברין לפניו בבני מרון.

שנאמר: "היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם" (תהילים לג-טו).

ובבבא - נידונין על המים.

גמרא

הי "תבואה"?

אילימא הא תבואה דקיימא - כל הני הרפתקי דעדו עלה אימת איתדון?

אלא תבואה דמזדרעא.

למיימרא: דחד דינא מתדנא.

והתניא:

"תבואה שאירע בה קרי או אונס:

קודם הפסח - נידונית לשעבר,

לאחר הפסח - נידונית להבא.

אדם שאירע בו קרי או אונס:

קודם יום הנפודים - נידון לשעבר,

לאחר יום הנפודים - נידון להבא!"

אמר רבא:

שמע מינה: תרי דיני מתדנא.

אמר אבוי:

הלכך כי חזי איניש דמצלח זרעא אפלא,

ליקדים וליזרע חרפא, דעד דמטי למדייניה קדים סליק.

מתני'

בארבעה פרקים. בשנה העולם

נידון כו':

כבני מרון. מפרש בגמ':

שנאמר היוצר יחד לבם וגו'.

בגמ' מפרש ליה:

גמ'

אילימא הא תבואה דקיימא.

השתא במחובר ומוכנת לקצור:

הרפתקי. מקרות:

דעדו עלה. שעברו עליה.

דמזדרעא. שעתיד לזרוע

במרחשון הבא:

דחד דינא. פעם אחת:

קרי. כגון ברד או שדפון:

נידונית לשעבר. קודם שנזרעה

דהיינו פסח של אשתקד:

נידונית להבא. בפסח שאחר

זריעתה:

נידון לשעבר. וביוה"כ של

אשתקד נגזר עליו:

להבא. ביוה"כ שעבר עכשיו

בקרוב וכן לשון משנה במסכת

נדריים (דף ס.). קונם יין שאיני

טועם חדש זה אסור בכל החדש

כולו ורי"ח להבא הוא ר"ח

שעבר עתה בקרוב ומשום דקרי

לההוא אשתקד שעבר קרי

להאי דלקמיה להבא:

תרי דיני מיתדנא. קודם

זריעתה וסמוך לקציר:

כי חזי איניש דמצלח זרעא

אפלא. חטה וכוסמת שנזרעין

במרחשון שאין ממהרין

להתבשל:

ליקדים וליזרע חרפא. השעורה

ממהרת להתבשל וזרעים

אותה בשבט ואדר דכיון דאפלא

מצלח שמע מינה לטובה נידון

בפסח שעבר לפיכך ימהר לזרוע

בזריעה שניה:

דעד דמטי למדייניה. בפסח

הבא:

קדים סליק. וגדל קצת ואינו

ממהר שוב להתקלקל:

רש"י

וכי קתני מתניתין. ארבעה פרקים אגזר דין: **קשיא אדם**. דתני מתניי בר"ה ורבי יהודה ביוה"כ אמר: **וכי קתני מתניתין**. ארבעה פרקים: **אתחילת דין**. אבל אגזר דין דאדם ביוה"כ:

49. טז, א

מני מתניתין?
לא רבי מאיר,
ולא רבי יהודה,
ולא רבי יוסי,
ולא רבי נתן.

דתניא:

"הכל נידונים בראש השנה,
וגזר דין שלהם נחתם ביום הכפורים,
דברי רבי מאיר.
רבי יהודה אומר:
הכל נידונין בראש השנה,
וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו.
בפסח - על התבואה,
בעצרת - על פירות האילן,
בחג - נידונין על המים,
ואדם - נידון בראש השנה,
וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים.
רבי יוסי אומר:
אדם נידון בכל יום,
שנאמר: "ותפקדנו לבקרים" (איוב ז-יח).
רבי נתן אומר:
אדם נידון בכל שעה שנאמר: "לרגעים תבחננו" (איוב ז-יח).

וכי תימא: לעולם רבי יהודה היא - וכי קתני מתניתין אגזר דין - אי הכי, קשיא אדם!

אמר רבא:

האי תנא דבי רבי ישמעאל היא,
דתנא דבי רבי ישמעאל:
"בארבעה פרקים העולם נידון:
בפסח - על התבואה,
בעצרת - על פירות האילן,
בחג - נידונין על המים,
ואדם נידון - בראש השנה,
וגזר דין שלו נחתם - ביום הכפורים".
וכי קתני מתניתין - אתחילת דין.

50. טז, א

רס"י

אנן הכי קאמרינן. הכי קשיא לן:
כרבי נתן מ"ט לא אמר. משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו הלכך בדידיה נמי תיקשי לך פקידה עיוני בעלמא הוא:
אקצירי ואמריעי. מפרש במסכת נדרים (דף מט:): קצירי חולים מריעי תי"ח שהן תשושי כח:
כר' יוסי. דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה דאי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה עליו:

["רבי יוסי אומר:

אדם נידון בכל יום,

שנאמר: "ותפקדנו לבקרים" (איוב ז-ח).

רבי נתן אומר:

אדם נידון בכל שעה שנאמר: "לרגעים תבחננו" (איוב ז-ח)].

אמר רב חסדא:

מאי טעמא דרבי יוסי?

כדקאמר טעמיה: "ותפקדנו לבקרים"²⁴ (איוב ז-ח)!

אנן הכי קאמרינן:

מאי טעמא לא אמר כרבי נתן?

'בחינה' עיוני בעלמא היא.

'פקידה' נמי עיוני בעלמא היא!

אלא אמר רב חסדא:

טעמיה דרבי יוסי מהכא:

"לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו" (מלכים א ח-נט).

ואמר רב חסדא:

מלך וצבור,

מלך וכנס תחלה לדין,

שנאמר: "לעשות משפט עבדו, ומשפט עמו ישראל" (מלכים א ח-נט).

מאי טעמא?

איבעית אימא:

לא אורח ארעא למיתב מלכא אבראי.

ואיבעית אימא:

מקמי דליפוש חרון אף.

אמר רב יוסף:

כמאן מצלינן האידינא אקצירי ואמריעי?

כמאן? כרבי יוסי.

ואיבעית אימא:

לעולם כרבנן, וכדרבי יצחק,

דאמר רבי יצחק:

יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

²⁴ ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו.

רש"י

שהפסח זמן תבואה הוא. זמן שהתבואה נידונת בו :
שתי הלחם. ירצו על פירות האילן שהן מתירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם לעצרת דכתיב (שמות לד) בכורי קציר חטים ואני שמעתי דרבי יהודה לטעמיה דהא אזלא כמאן דאמר בסנהדרין (דף ע: ע) עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה:

51. טז, א

[בְּאַרְבַּעַה פְּרָקִים הָעוֹלָם נִידוּן:]

בְּפֶסַח - עַל הַתְּבוּאָה.

בְּעֶצֶרֶת - עַל פִּירוֹת הָאֵילָן.

בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה - כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו בְּבֵנֵי מְרוֹן.

שְׁנָאֲמַר: "הַיּוֹצֵר יַחַד לָכֶם הַמִּבִּין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם" (תהילים לג-טז).

וּבְחָג - נִידוּנֵין עַל הַמֵּיִם].

תניא:

"אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא:

מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הֵבִיאוּ עוֹמֵר בְּפֶסַח?

מִפְּנֵי שֶׁהַפֶּסַח זְמַן תְּבוּאָה הוּא,

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֵבִיאוּ לְפָנָי עוֹמֵר בְּפֶסַח - כְּדֵי שְׁתִּתְּבַרְךְ לָכֶם תְּבוּאָה שְׁבִשְׂדוֹת.

וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה הֵבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בְּעֶצֶרֶת?

מִפְּנֵי שֶׁעֶצֶרֶת זְמַן פִּירוֹת הָאֵילָן הוּא,

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הֵבִיאוּ לְפָנָי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם בְּעֶצֶרֶת - כְּדֵי שְׁיִתְּבַרְכוּ לָכֶם פִּירוֹת הָאֵילָן.

וּמִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה נִסְכּוֹ מֵיִם בְּחָג?

אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: נִסְכּוֹ לְפָנָי מֵיִם בְּחָג - כְּדֵי שְׁיִתְּבַרְכוּ לָכֶם גְּשָׁמֵי שָׁנָה.

וְאָמְרוּ לְפָנָי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מַלְכוּיֹת זְכוּרוֹת וְשׁוֹפְרוֹת,

מַלְכוּיֹת - כְּדֵי שְׁתִּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם,

זְכוּרוֹת - כְּדֵי שְׁיַעֲלֶה זְכוּרוֹנֵיכֶם לְפָנָי לְטוֹבָה,

וּבְמָה?

בְּשׁוֹפָר."

52. טז, א-ב

רס"י

כדי לערבב. שלא ישטין
כשישמע ישראל מחבבין את
המצות מסתמין דבריו:

[ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות,
מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם,
זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה,
ובמה?
בשופר].

אמר רבי אבהו:

למה תוקעין בשופר של איל?

אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם,
ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

אמר רבי יצחק:

למה תוקעין בראש השנה?

למה תוקעין?!

רחמנא אמר תקעו!

אלא למה 'מריעין'?

'מריעין'?! רחמנא אמר: "זכרון תרועה"!

אלא,

למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין,

ותוקעין ומריעין כשהן עומדין? טוב,

כדי לערבב השטן.

רש"י

53. טז, ב

שורשה בתחלתה. שישראל עושין עצמן רשין ברי"ה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש (משלי יח): **של אותה שעה.** ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן:

שנאמר באשר הוא שם. ומצינו בבראשית רבה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנאי (ישעיה כא) משא בערב וגוי לקראת צמא התיו מים שהיו מוציאין לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכי כדאיתא התם אמר להם השעה צדיק הוא או רשע אמרו לו צדיק אמר להם באשר הוא שם איני דן את העולם אלא בשעתו: **קיר נטוי.** ועובר תחתיו מזכיר עוונותיו שאומר כלום ראוי זה ליעשות לו נס ומתוך כך הוא נבדק:

ועיון תפילה. סומך על תפילתו שתהא נשמעת ומתאמץ לכיין לבו:

מוסר דין. כמו ישפוט ה' ביני וביניך (בראשית טז) אומרים כלום ראוי הוא שיענש חברו על ידו:

ויבא אברהם וגו'. הוא קבר אותה:

ואמר רבי יצחק:

כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה - מריעין לה בסופה. מאי טעמא? דלא איערבב שטן.

ואמר רבי יצחק:

כל שנה שרשה בתחלתה - מתעשרת בסופה, שנאמר: **"מראשית השנה"**. **"מורשית"** - כת"ב, **"ועד אחרית"** - סופה שיש לה אחרית.

ואמר רבי יצחק:

אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, שנאמר: **"כי שמע א-להים אל קול הנער באשר הוא שם"** (בראשית כא-יז).

ואמר רבי יצחק:

שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם, אלו הן: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חברו.

דאמר רבי אבין:

כל המוסר דין על חברו - הוא נענש תחלה, שנאמר: **"ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליך"** (בראשית טז-ה), וכת"ב: **"ויבא אברהם לספוד לשרה ולבנותה"** (בראשית כג-ב).

54. טז, ב

כ"י

שינוי מעשה. שב מרעתו :

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק:
 אַרְבַּעַה דְּבָרִים מְקַרְעִין גְּזֵר דִּינֵוּ שֶׁל אָדָם, אֱלוֹ הוּן:
 צְדָקָה,
 צַעֲקָה,
 שִׁינוּי הַשֵּׁם,
 וְשִׁינוּי מַעֲשֵׂה.

"צדקה".
 דְּכַתִּיב: "וְצִדְקָה תַצִּיל מִמָּוֶת" (משלי י-ב).

"צעקה".
 דְּכַתִּיב: "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם וּמִמְצוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם" (תהילים קז-כח).

"שינוי השם".
 דְּכַתִּיב: "שְׂרֵי אֲשִׁיתְךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׂמֵהּ שְׂרֵי כִּי שְׂרָה שְׂמֵהּ" (בראשית יז-טו).
 וְכַתִּיב: "וּבִרְכָתִי אוֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמְּנֶה לָךְ בֶּן".

"שינוי מעשה".
 דְּכַתִּיב: "וַיִּרְא הָאֱ-לֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם" (יונה ג-ו).
 וְכַתִּיב: "וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה".

וַיֵּשׂ אוֹמְרִים:
 אַף שִׁינוּי מְקוֹם.
 דְּכַתִּיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ" (בראשית יב-א),
 וְהִדְר: "וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גְּדוֹל".

וְאֵיךְ?

הַהוּא זְכוּתָא דְאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוּא דְאַהֲנֵי לֵיה.

רש"י

.55 טז, ב

ובנבלתם לא תגעו. וברגל
משתעי קרא כדמפרש ואזיל
לקמיה בברייתא:

ואמר רבי יצחק:

חייב אדם להקביל פניו רבו ברגל,

שנאמר: "מִדְּוַע אֶת הוֹלְקֶת אֱלֹהֵי הַיּוֹם לֹא הִדְּשׁ וְלֹא שָׁבַת?" (מלכים ב ד-כג).
מקלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל.

ואמר רבי יצחק:

חייב אדם לטהר את עצמו ברגל,

שנאמר: "וּבְנִבְלַתֶּם לֹא תִגְעוּ" (ויקרא יא-ח).

תניא נמי הכי:

"וּבְנִבְלַתֶּם לֹא תִגְעוּ" - יָכוֹל יְהוּ יִשְׂרָאֵל מוֹזְהָרִין עַל מַגַּע נְבִילָה?

תלמוד לומר: "אָמֹר אֵל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן"²⁵ (ויקרא כא-א),

"בְּנֵי אֶהֱרֹן" - מוֹזְהָרִין,

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - אִין מוֹזְהָרִין.

והלא דברים קל וחומר:

ומה טומאה חמורה - כהנים מוזהרין, ישראלים אינן מוזהרין.

טומאה קלה - לא כל שכן!

אלא מה תלמוד לומר: "וּבְנִבְלַתֶּם לֹא תִגְעוּ"?

ברגל!"

56. טז, ב

רש"י

שלושה ספרים ספרי זכרון של מעשה הבריות:

אמר רבי פרוספדאי אמר רבי יוחנן:
שלושה ספרים נפתחין בראש השנה:
אחד - של רשעים גמורין,
ואחד - של צדיקים גמורין,
ואחד - של בינוניים.

"צדיקים גמורין" - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים.
"רשעים גמורין" - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה.
"בינוניים" - תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים,
זכו - נכתבין לחיים,
לא זכו - נכתבין למיתה.

אמר רבי אבין:
מאי קרא?

"מחזו מספר חיים ועם צדיקים אל יפתבו" (תהילים סט-כט).
"מחזו מספר" - זה ספרן של רשעים גמורין.
"חיים" - זה ספרן של צדיקים.
"ועם צדיקים אל יפתבו" - זה ספרן של בינוניים.

רב נחמן בר יצחק אמר:

מהכא: "ואם אין מחני נא מספרך אשר פתבת" (שמות לב-לב).
"מחני נא" - זה ספרן של רשעים.
"מספרך" - זה ספרן של צדיקים.
"אשר פתבת" - זה ספרן של בינוניים.

57. טז, ב - יז, א

רש"י

ליום הדין: כשיחיו המתים:
רשעים גמורים: רובם עונות: **בינוניים**: מחצה על מחצה:
ומצפצפים: צועקים ובוכים מתוך יסורין שעה אחת ועולין:
מטה כלפי חסד: הואיל ומחצה על מחצה הם מטה את הכרע לצד זכות ואין יורדין לגיהנם:
בגופן: לקמיה מפרש:
המינין: האנשים אשר הפכו דברי אלהים חיים לרעה כגון צדוקים ובייתוסים:
והמסורות: מלשינים שמוסרים ממון ישראל ביד העובדי כוכבים:
אפיקורוס: מבזה תלמידי חכמים:
שכפרו בתורה: האומרים אין תורה מן השמים: שפירשו מדרכי ציבור לא גרסינן דהיינו כל הני דלעיל והך מתני' בסדר עולם והכי גרסינן ליה התם שפירשו מדרכי הציבור כגון המינין והמסורות כו' מדרכי ציבור מדרכי ישראל: ושנתנו חיתיתם לקמן מפרש:
יצורים: כמו וצורתם:
שפשטו ידיהם בזבול: שהחריבו בהמ"ק בעוונם:
בני מחוזא: מעונגים ושמינים היו:
ומקריין בני גיהנם: כך יקראו להם:

תניא:

"בית שמאי אומרים שלש פתות הן ליום הדין: אחת - של צדיקים גמורין, ואחת - של רשעים גמורין, ואחת - של בינוניים.

"צדיקים גמורין" - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם. "רשעים גמורין" - נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם,

שנאמר: "ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם, ואלה לתרפות לדראון עולם" (דניאל יב-ב).

יא,

בינוניים יורדין לגיהנם,^א **ומצפצפין ועולין,**

שנאמר: "והבאתי את השלישית באש ויצרפתים בצרוף את הכסף,

ובחנתים כבחון את הזהב, הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו" (זכריה יג-ט).

ועליהם אמרה חנה: "ה' ממית ומחיה, מוריד שאול ועל" (שמואל א ב-ו).

בית הלל אומרים:

"ורב חסד" - מטה כלפי חסד.

ועליהם אמר דוד: "אהבתי מי ישמע ה' את קולי" (תהילים קטז-א).

ועליהם אמר דוד: כל הפרשה בולה, "דלותי ולי יהושיע" (תהילים קטז-א).

פושעי ישראל - בגופן,

ופושעי אומות העולם - בגופן.

יורדין לגיהנם ונידונין בה - שנים עשר חדש.

לאחר שנים עשר חדש - גופן בלה, ונשמטו נשרפת, ורוח מפוזרת תחת פפות רגלי צדיקים,

שנאמר: "ועסותם רשעים מי יהיו אפר תחת פפות רגליכם" (מלאכי ג-כא).

אבל המינין, והמסורות, והאפיקורסים,

שכפרו בתורה,

ושכפרו בתחיית המתים,

ושפירשו מדרכי צבור,

ושנתנו חיתיתם בארץ חיים,

ושחטאו והחטאו את הרבים, כגון ירבעם בן נבט וחביריו,

יורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות,

שנאמר: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בני" [ו]גו' (ישעיה סו-כד).

גיהנם בלה והו אינו בליו,

שנאמר: "יצודם לבלות שאול" (תהילים מט-טו),

וכל כך למה?

מפני שפשטו ידיהם בזבול,

שנאמר: "מזבול לו".

ואין זבול אלא בית המקדש,

שנאמר: "בנה בניתי בית זבול לך" (מלכים א ח-יג).

ועליהם אמרה חנה: "ה' יחתו מדיביו" (שמואל א ב-י).

אמר רבי יצחק בר אבין:

ופניהם דומין לשולי קדירה.

ואמר רבא:

ואינהו משפירי שפירי בני מחוזא,

ומקרין בני גיהנם.

אמר ר:

"בית הלל אומרים:

"ורב חסד" - מטה כלפי חסד.

והקתיב:

"וְהִבַּאתִי אֶת הַשְּׁלִישִׁית בְּאֵשׁ" (שמואל א ב-י)!

כ"י

והאמרת לית לה תקנתא. דנעשין אפר והכא וצרפתים כצרוף את הכסף שימרקו יסוריהן את עוונם: **דלה אני במצות**. כגון בינוניים שאין זכותיהן מכריעין לתלות להם בזכותם: **ולי יהושיע**. להטות כלפי חסד: **אמר רב יהודה**. גרסינן ולא גרסינן דאמר: **כובש**. את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות: **יכבוש עונותינו**. יכרעו בו: **נושא**. מגביה כף מאזנים של עון:

הָתָם בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפֶן.

פוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפֶן, וְהָא אָמְרַת: לִית לְהוּ תְקַנְתָּא!

כִּי לִית לְהוּ תְקַנְהָ - בְּרוּב עוֹנוֹת.

הָא - מִחְצָה עוֹנוֹת וּמִחְצָה זְכוּת,

וְאִית בְּהוּ נְמִי עוֹן דְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפֶן.

לֹא סָגִיא לִיהָ דְּלֹאוּ, **"וְהִבַּאתִי אֶת הַשְּׁלִישִׁית בְּאֵשׁ"**,

וְאִם לֹאוּ: **"וְרַב חֶסֶד"** - מְטָה בְּלִפֵּי חֶסֶד.

"וְעֲלִיָּהּ אָמַר דָּוִד: "אֶהְבֶּתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'" (תהלים קטז,א).

דְּרֵשׁ רַבָּא:

מַאי דְּכָתִיב: **"אֶהְבֶּתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'"**?

אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

רְבוּנוּ שְׁל עוֹלָם, אֵימַתִּי אֲנִי אֶהוּבָה לְפָנֶיךָ?

בְּזִמְן שְׂאֵתָה שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּחַנּוּנֵי.

"דְּלוֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ" - אַף עַל פִּי שְׂדֵלָה אֲנִי מִן הַמְּצוֹת, לִי נָאָה לְהוֹשִׁיעַ.

"פוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹפֶן" - מַאי נִיהוּ?

אָמַר רַב:

קְרַמְפָּתָא דְּלֹא מְנַח תְּפִלִּין.

"פוֹשְׁעֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם בְּגוֹפֶן"?

אָמַר רַב:

בְּעֵבְרָה.

"וְשָׁנַתְנוּ חִיתִּיתָם בְּאַרְץ חַיִּים".

אָמַר רַב חֶסְדָּא:

זֶה פְּרָנָס הַמְּטִיל אֵימָה יְתִירָה עַל הַצְּבוּר, שְׁלֹא לְשֵׁם שְׂמִים.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:

כָּל פְּרָנָס הַמְּטִיל אֵימָה יְתִירָה עַל הַצְּבוּר שְׁלֹא לְשֵׁם שְׂמִים - אֵינּוּ רוֹאָה בֶּן תְּלֻמִּיד חָכָם,

שְׁנַאָמַר: **"לָכֵן יְרֵאוּהוּ אַנְשִׁים - לֹא יְרֵאָה כָּל חַכְמֵי לֵב"** (איוב לז-כד).

"בֵּית הַלַּל אוֹמְרִים: "וְרַב חֶסֶד" - מְטָה בְּלִפֵּי חֶסֶד".

הִיכִי עָבִיד?

רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמַר:

כּוֹבֵשׁ,

שְׁנַאָמַר: **"יִשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ וַיְכַבּוּשׁ עוֹנוֹתֵינוּ"**.

כ"י

מעביר ראשון ראשון. עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעו הזכיות וכך היא המדה: **ועון עצמו אינו נמחק**. אלא מונח לצד אחד דאי איכא רובא עוונות בהדיה ההוא עון מתחשב בהדיהו למנות עם רשעים גמורים:

רבי יוסי בר חנינא אָמר:

נושא,

שנאמר: **"נושא עון ועובר על פשע"** (מיכה ז-יח).

תנא דבי רבי ישמעאל:

"מעביר ראשון ראשון,

וכן היא המדה".

אמר רבא:

ועון עצמו אינו נמחק.

דאי איכא רובא עוונות מחשיב בהדיהו.

58. יז, א-ב

כ"י

המעביר על מדותיו. שאינו מדקדק למדוד מדה למצערם אותו ומניח מדותיו והולך לו כמו אין מעבירין על המצות (יומא דף לג.) אין מעבירין על האוכלין (עירובין דף סד:) מניחן והולך לו:
מעבירין לו על כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת:
צביתו ליה זודתא. הכינו לו צדה לדרך מה היא צידת המתים תכריכין:
איתפח. נתרפא:
הכי הוה. מיתה נקנסה עלי:
לא מוקים במיליה. אינו מעמיד על מדותיו:
לא תקומו בהדיה. לא תדקדקו אחריו:
אליה. שמינה יש כאן וקוץ בה כלומר דבר תנחומין יש כאן אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל:
למי שמשים עצמו כשירים: **צדיק.** במשפט אמת:
חסיד. נכנס לפניו מן השורה:
ולבסוף. כשרואה שאין העולם מתקיים בדין:

אמר רבא:

כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר: **"נושא עון ועובר על פשע"** (מיכה ז-יח).
 למי **"נושא עון"**?
 למי **"שעובר על פשע"**.

רב הונא בריה דרב יהושע חלש.

על רב פפא לשיילי ביה, חזייה דחליש ליה עלמא.

אמר להו: צביתו ליה זודתא, לסוף איתפח, הנה מיכסיף רב פפא למיחזייה. אמר ליה: מאי חזית?

אמר ליהו: אין, הכי הוה. ואמר להו הקדוש ברוך הוא: הואיל ולא מוקים במיליה - לא תקומו בהדיה, שנאמר: **"נושא עון ועובר על פשע"**, למי **"נושא עון"** - **"לעובר פשע"**.

"לשארית נחלתו"²⁶ (מיכה ז-יח).

אמר רבי אחא בר חנינא:

אליה וקוץ בה **"לשארית נחלתו"** ולא **'לכל נחלתו'**, למי שמשים עצמו כשירים.

יז,

רב הונא רמי,

כתביב: **"צדיק ה' בכל דרכיו"** (תהילים קמה-ז), וכתביב: **"חסידי בכל מעשיו!"**

בתחלה - **"צדיק"**,

ולבסוף - **"חסיד"**.

רבי אלעזר רמי,

כתביב: **"ולף ה' חסד"** (תהילים סב-ג),

וכתיב: **"כי אתה תשלם לאיש כמעשהו!"**

בתחלה - **"כי אתה תשלם כמעשהו"**.

ולבסוף - **"ולף ה' חסד"**.

אילפי ואמרי לה אילפא, רמי:

כתביב: **"ורב חסד"** (שמות לד-ו),

וכתיב: **"ואמת!"**

בתחלה - **"ואמת"**.

ולבסוף - **"ורב חסד"**.

רפ"י

ה' ה'. מדת רחמים אני מרחם
 קודם שיחטא ואני מרחם אחר
 שיחטא אם ישוב:
ברית כרותה לשלש עשרה
מדות. הללו שאם יזכירום
 ישראל בתפלת תעניתם אינן
 חוזרות ריקם:
הנה אנכי כורת ברית. על
 האמור למעלה:

59. יז, ב

"וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא" (שמות לד, 1).

אמר רבי יוחנן:

אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו:

מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור,

והראה לו למשה סדר תפלה,

אמר לו: כל זמן שישאל חוטאין - יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם.

"ה' ה'?"

אני הוא קודם שיחטא האדם,

ואני הוא לאחר שיחטא האדם, ויעשה תשובה.

"אל רחום וחנון".

אמר רב יהודה:

ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם,

שנאמר: **"הנה אנכי כורת ברית"** (שמות לד-י).

60. יז, ב

רס"י

בינתים. בין ראש השנה ליום הכפורים:
עתים לטובה כו'. פעמים שהעתים הנתונים לסוף השנה לטובה היא להקל עליה מן הפרענות הנגזר עליה בר"ה:
ופעמים שהוא לרעה. לפחות מן הטובה שפסקו לה:
על הארץ שצריכה להם. על השדות ועל הכרמים ועל הגנות:
שלא בזמנן. לפני הזריעה:
ועל הארץ שאינה צריכה להם. ביערות ובמדברות:
סימניות. בין פסוק לפסוק יש סימנין הפוכין כזה (ציור):
אכין ורקין. באין לדרשה למעט את הדיבור כאכין ורקין שהן מיעוטין לומר לא בכל שעה שיצטקו אל ה' בצר להם יוציאם ממצוקותיהם אלא אם כן צעקו קודם גזר דין:

אמר רבי יוחנן:

גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם,

שנאמר: **"השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע,**

פן ידאח בעיניו, ובאזניו ישמע, ולבבו יבין, ושיב ורפא לו" (ישעיה ו-1).

אמר ליה רב פפא לאב"י:

ודלמא לפני גזר דין?

אמר ליה:

"ורפא לו" כתיב,

איזהו דבר שצריך רפואה?

הוי אומר זה גזר דין.

מיתיבי:

"השב בינתים - מוחלין לו,

לא שב בינתים - אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו!"

לא קשיא:

הא - ביחיד,

הא - בצבור.

מיתיבי:

"עיני ה' אלהיך בה"י²⁷ (דברים יא-יב) - עתים לטובה, עתים לרעה.

"עתים לטובה" ביצד?

הרי שהיו ישראל רשעים גמורין בראש השנה, ופסקו להם גשמים מועטים.

לסוף חזרו בהן - להוסיף עליהן אי אפשר, שבבר נגזרה גזרה.

אלא הקדוש ברוך הוא מורידן בזמנן על הארץ הצריכה לה, הכל לפי הארץ.

"עתים לרעה" ביצד?

הרי שהיו ישראל צדיקים גמורין בראש השנה, ופסקו עליהן גשמים מרובין.

לסוף חזרו בהן - לפחות מהן אי אפשר, שבבר נגזרה גזרה.

אלא הקדוש ברוך הוא מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה לה.

לטובה מיהא ליקרעיה לגזר דיניהו ולוסיף להו!

שאני התם,

דאפשר בהכי.

תא שמע:

"יורדי הים באניות, עושי מלאכה במים רבים המה ראו מעשי ה' ."

ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יחוגו וינעו פשבור [וגו'] **ויצטקו אל ה' בצר להם** [וגו'] **ידו לה' חסדו** [וגו'].

עשה להן סימניות, באבין ורקין שבתורה,

לומר לה: צעקו קודם גזר דין - נענין.

צעקו לאחר גזר דין - אינן נענין!

הני נמי - כיחידין דמו.

תא שמע:

"שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל:

כתיב בתורתכם: "אשר לא ישא פנים" (דברים י-1),

רש"י

לגודום. בית וועד שדנים בו
נפשות להריגה:
ודינם שוה. שניהם נתפשו על
דבר אחד:
זה ירד. מן המטה:
זה ניצול. מן הוועד:
תפלה שלימה. נתכוון:

ובתיב: "ישא ה' פניו אליך" (במדבר ו-כו)!

נְטַפֵּל לָהּ רַבִּי יוֹסֵי הַנְּהוּן. אָמַר לָהּ:
אֲמַשֵּׁל לָךְ מִשָּׁל לְמָה הַדָּבָר דּוּמָה:
לְאָדָם שְׁנוּשָׁה בַחֲבִירוֹ מִנֵּה וְקָבַע לוֹ זְמַן בְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְנִשְׁבַּע לוֹ בַּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ,
הַגִּיעַ זְמַן וְלֹא פָרְעוּ.
בָּא לְפָיִס אֶת הַמֶּלֶךְ, וְאָמַר לוֹ: עֲלֹבֹנִי מִחוּל לָךְ, לָךְ וּפָיִס אֶת חֲבִירְךָ".
הֵכָא נְמִי,
כָּאן - בְּעֵבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם,
כָּאן - בְּעֵבִירוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֲבִירוֹ.
עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימַד:
כָּאן - קוֹדֵם גָּזַר דִּין,
כָּאן - לְאַחַר גָּזַר דִּין!"

יה,א

הֵכָא נְמִי, בִּיחִיד.

וְגַזַּר דִּין דְּיַחִיד - תְּנַאֵי הִיא.

דְּתַנָּיָא:

"הִיָּה רַבִּי מְאִיר אוֹמֵר:
שָׁנִים שְׁעָלוּ לְמִטָּה, וְחוֹלְיִין שְׁוָה,
וְכֹן שָׁנִים שְׁעָלוּ לְגִרְדוּם לִידוּן, וְדִינָן שְׁוָה,
זֶה יָרַד וְזֶה לֹא יָרַד,
זֶה נִיצַל וְזֶה לֹא נִיצַל,
מִפְּנֵי מָה זֶה יָרַד וְזֶה לֹא יָרַד? זֶה נִיצַל וְזֶה לֹא נִיצַל?
זֶה הַתְּפִלָּל - וְנִעְנָה,
וְזֶה הַתְּפִלָּל - וְלֹא נִעְנָה.
מִפְּנֵי מָה זֶה נִעְנָה וְזֶה לֹא נִעְנָה?
זֶה הַתְּפִלָּל תְּפִלָּה שְׁלִימָה - נִעְנָה.
וְזֶה לֹא הַתְּפִלָּל תְּפִלָּה שְׁלִימָה - לֹא נִעְנָה.
רַבִּי אֲלֵעָזָר אָמַר:
כָּאן - קוֹדֵם גָּזַר דִּין,
כָּאן - לְאַחַר גָּזַר דִּין.
רַבִּי יִצְחָק אָמַר:
יְפָה צַעֲקָה לְאָדָם בֵּין קוֹדֵם גָּזַר דִּין, בֵּין לְאַחַר גָּזַר דִּין".

וְגַזַּר דִּין דְּצַבּוּר מִי מִיְקָרָע?

וְהָא כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "כַּבְּסֵי מִרְעָה לְבָה" (ירמיה ד-יד),

וּכְתִיב: "מִי אִם תַּכְבְּסֵי בְּנִתָּר וְתִרְמִי לָךְ בּוֹרִית נִמְתָּם עֲוֹנָה לְפָנָי" (ירמיה ב-כב).

מֵאִי לָאוּ,

כָּאן - קוֹדֵם גָּזַר דִּין,

כָּאן - לְאַחַר גָּזַר דִּין!

לֹא!

אִידִי וְאִידִי לְאַחַר גָּזַר דִּין,

וְלֹא קְשִׁיָּא:

כָּאן - בְּגִזַּר דִּין שְׁיִישׁ עֲמוֹ שְׁבוּעָה,

כָּאן בְּגִזַּר דִּין שְׁאִין עֲמוֹ שְׁבוּעָה.

כְּדָרְב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי,

דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, וְאָמַר לָהּ אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַב יוֹנָתָן:

מִנֵּין לְגַזַּר דִּין שְׁיִישׁ עֲמוֹ שְׁבוּעָה שְׁאִינוּ נְקָרָע?

שְׁנָאֵמַר: "וְלָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עָלִי אִם יִתְכַפֵּר עֲוֹן בֵּית עָלִי בְּזָבַח וּבְמִנְחָה" (שמואל א ג-יד).

רַס"י

אביי ורבא מדבית עלי אתו. כך שמעתי ובשחיטת חולין פרק הזרוע (דף קלג.) אשכחן דרבא לאו כהן הוא ושמא אמו מבית עלי היתה ויש גורסין רבה ואביי ומפרשי לה ברבבה בר נחמני: **ויחיד אימת.** מצוי לו דכתיב בהמצאו: **כנגד עשרה לגימות.** עשרה עבדים שלח לו דוד כדמפרש בקרא (ש"א כה) ונתן להם סעודה אחת לפיכך נתלו לו עשרה ימים: **רב נחמן אמר אלו עשרה ימים כו.** שהמתין לו הקב"ה שישוב ולא שב:

אמר רבא: **בזבחה ובמנחה - אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה.**

אביי אמר: **בזבחה ומנחה - אינו מתכפר, אבל מתכפר - בתורה ובגמילות חסדים.**

רבה ואביי מדבית עלי קאָתו, רבה דעסק בתורה - חיה ארבעין שנין. אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים - חיה שיתין שנין.

תנו רבנן: **"משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתייה מתיו בני שמונה עשרה שנה, באו והודיעו את רבן יוחנן בן זבאי, אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם? דכתיב ביה: 'וכל מרבית ביתך ימותו אנשים' (שמואל א ב-לג). לכו ועסקו בתורה וחייו. הלכו ועסקו בתורה - וחייו, והיו קורין אותה משפחת רבן יוחנן על שמו."**

אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב: **מניין לגור דין של צבור שאינו נחתם?**

אינו נחתם! **והכתיב: 'נכתם עונך לפני' (ירמיה ב-כב)!**

אלא, אף על גב שנחתם נקרע?

שנאמר: **"פה' אלהינו בכל קראנו אלינו" (דברים ד-ז).**

והכתיב: **"דרשו ה' בהמצאו" (ישעיה נה-ו)!**

התם - ביחיד.

הכא - בצבור.

ביחיד אימת?

אמר רבה בר אבוח: **אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.**

"ויהי פעשרת הימים ויגף ה' את נבל" (שמואל א כה-לח).

עשרה ימים מאי עבדתיהו?

אמר רב יהודה אמר רב: **כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעבדי דוד.**

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: **אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.**

רש"י

בר"ה כל באי עולם כו' כבני אמרנא. ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד:

כמעלות בית מרון. הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך: ה"ג ורב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד והדר גרסינן אמר רבה בר בר חנה כו':

כחיילות של בית דוד. וכבני מרון כבני חיילות של מלך מרון לשון מרות ואדנות וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה:

וכולן נסקרין וכו'. ואע"פ שעוברין זה אחר זה:

אף אנו נמי תנינא. דכולן נסקרים בסקירה אחת מדנסיב תנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא היוצר יחד לבס:

ולבייהו מייחד כי הדדי. כלבו של זה כך לבו של זה:

הכי קאמר היוצר רואה יחד לבס. ואקרא דלעיל מיניה קא מהדר השגיח אל כל יושבי הארץ היוצר אותם השגיח יחד את לבס:

61. יח, א

"בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון".

מאי "כבני מרון"?

הכא תרגימו - כבני אמרנא.

ריש לקיש אמר: כמעלות בית מרון.

אמר רב יהודה אמר שמואל: כחיילות של בית דוד.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: וכולן נסקרין בסקירה אחת.

אמר רב נחמן בר יצחק:

אף אנו נמי תנינא:

"היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם" (תהילים לג-טו).

מאי קאמר?

אילימא הכי קאמר: דברנהו לכולי עלמא, ומייחד לבייהו כהדדי - והא קא חזינן דלאו הכי הוא!

אלא לאו,

הכי קאמר: היוצר רואה יחד לבם, ומבין אל כל מעשיהם.

מתניתין

על ששה חדשים השלוחין יוצאין:
 על ניסן - מפני הפסח,
 על אב - מפני התענית,
 על אלול - מפני ראש השנה,
 על תשרי - מפני תקנת המועדות,
 על כסליו - מפני חנוכה,
 ועל אדר - מפני הפורים.
 ובשעה בית המקדש קיים:
 יוצאין אף על אייר - מפני פסח קטן.

גמרא

וְלִפְקוּ נְמִי אֶתְמוּז וְטַבַּת!
 דְּאָמַר רַב חֲנָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן חֲסִידָא:
 יח, ב, מאי דכתיב: "כה אמר ה' צבאות: צום הרביעי, וצום החמישי, וצום השביעי, וצום העשירי,
 יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה" (זכריה ח-ט)?
 קרי להו "צום" וקרי להו "ששון ושמחה"!

בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה,
 אין שלום - צום.

אמר רב פפא:

הכי קאמר:
 בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה.
 יש גזרת המלכות - צום.
 אין גזרת המלכות ואין שלום - רצו מתענין, רצו אין מתענין.

אי הכי, תשעה באב נמי!

אמר רב פפא:

שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות.

דאמר מר:

"בתשעה באב:
 חרב הבית בראשונה ובשניה,
 ונלכדה ביתר,
 ונחרשה העיר."

מתני'
 על ששה חדשים שלוחים יוצאים. שקדשו ב"ד החדש ע"פ עדים כשראו את החדש ומודיעים השלוחין לגולה יום שקדשוהו אם ביום שלשים וחדש שעבר חסר או ביום ל"א וחדש שעבר מלא:

מפני הפסח. והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות: **ועל אב מפני התענית.** והולכין כל שמונת הימים חוץ מן השבת:

על אלול מפני ר"ה. מודיעים מתי התחיל אלול ועושין ר"ה ביום שלשים לאלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק הוא בידם שמא יעברוהו ב"ד אי אפשר להן לדעת ועל כרחן הולכין אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי התחיל אלול לא ידעו יום שלשים שלו:

ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשוהו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעים אם עיברו ב"ד את אלול ואם לאו כדי שלא יהא לבם נוקפן ביוה"כ וסוכות:

פסח קטן. פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון:

גמ'

דאמר רב חמא בר ביזנא כו'. דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתניתין בזמן הזה קא מיירי מדקתני וכשהמקדש קיים כו': **שיש שלום.** שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל:

יהיו לששון ולשמחה. ליאסר בהספד ובתענית:
יש גזרת המלכות צום. חובה להתענות בהן:

רצו אין מתענין. וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עליהו:

63. יח, ב

רש"י

ארבעה דברים הללו נו'. וזו אחת מהן והגי שנויין בתוספתא דסוטה ובסיפרי בן אדם יושבי החרבות וגוי הצאן והבקר ישחט וגוי ותרא שרה את בן הגר המצרית וגוי':
סמך מלך בבל. התחיל לצור עליה:
שמועה לגולה. לגלות יכניה שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן:
שאני אומר על ראשון. שבסדר מקרא:
ראשון. לפורענות בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתשעה באב ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה ובטבת שלאחריו באתה השמועה:
והוא אומר על ראשון. שבפסוק אחרון לפורענות:
ועל אחרון. שבמקרא ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה נמצא י"ז בתמוז שהוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר במקרא:
אלא שהוא מונה לסדר חדשים. ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת ואני מונה אף לסדר פורענות:

תניא:

"אמר רבי שמעון:

ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ואני אין דורש כמותו.

"צום הרביעי"²⁸ (זכריה ח-ט) - זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר,

שנאמר: "בחדש הרביעי בתשעה לחדש,

ויחזק הרעב בעיר, ולא היה לחם לעם הארץ, ותבקע העיר" (ירמיה נב-ו).

ואמאי קרי ליה "רביעי"?

רביעי לחדשים.

"צום החמישי" - זה תשעה באב, שבו נשרף בית אלהינו.

ואמאי קרי ליה "חמישי"?

חמישי לחדשים.

"צום השביעי" - זה שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם.

ומי הרגו?

ישמעאל בן נתניה הרגו.

ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים בשריפת בית אלהינו.

ואמאי קרי ליה "שביעי"?

שביעי לחדשים.

"צום העשירי" - זה עשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל על ירושלים,

שנאמר: "ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר:

בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים" (יחזקאל כד-א).

ואמאי קרי ליה "עשירי"?

עשירי לחדשים.

והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון, ולמה נכתב כאן?

כדי להסדיר חדשים בתיקון.

ואני איני אומר בן,

אלא: "צום העשירי" - זה חמשה בטבת, שבו באת שמועה לגולה שהובתה העיר,

שנאמר: "ויהי בשתי עשרה שנה פעשירי בחמשה לחדש לגלותנו,

בא אלי הפליט מירושלם לאמר: הופתה העיר, ועשו יום שמועה מיום שריפה".

ונראין דברי מדבריו,

שאני אומר על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון,

והוא אומר על ראשון אחרון, ועל אחרון ראשון.

אלא שהוא מונה לסדר חדשים,

ואני מונה לסדר פורענות".

²⁸ מה אמר ה' צבאות: צום הרביעי, וצום החמישי, וצום השביעי, וצום העשירי, והיה לבית יהודה לששון ולשמחה

64. יח, ב - יט, ב

רפ"י

בטלה מגילת תענית. ימים טובים שקבעו חכמים ע"י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתבום במגילה אחת אלון יומיא דלא להתענאה בהו כו' עכשיו שחרב הבית בטלו ומותרין בהספד ובתענית:

אין שלום צום. ואע"ג דבזמן הבית קרינאו מועדים טובים: **והנך נמי.** דמגילת תענית כי הני משוינן להו כי היכי דהני בטלי הני נמי בטלי:

דתלינאו בבנין. דע"י החורבן הוקבעו לצום ועל ידי הבנין הוקבעו ליום טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים מיום החורבן כמו שנאמר שם (זכריה ז) שהשיבם הקב"ה כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים:

וירד ר' אליעזר כו'. ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית:

התענו. כלומר עשו תשובה: דמפרסם ניסא כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו:

בתלתא בתשרי כו'. כך כתוב במגילה לשון ארמי בטילת אזכרתא ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות ובקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם וכששמעו חכמי ובטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו י"ט:

ותיפוק ליה כו'. אי בית המקדש הוה קיים בלאו הכי הוי יום טוב דהיינו צום גדליה וקריא רחמנא מועדים טובים בזמן הבית:

לא נצרכה. הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה אלא לאסור אתמול גם הוא בתענית כדאמרינן לקמיה הימים האלה הכתובים במגילה הם ולפניהם ולאחריהם אסורין:

איתמר:

רב ורבי חנינא אמרי:

בטלה מגילת תענית.

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי:

לא בטלה מגילת תענית.

"רב ורבי חנינא אמרי: בטלה מגילת תענית".
הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו **"לששון ולשמחה"**,
אין שלום - **"צום"**.

והנך נמי כי הני.

"רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית".
הני הוא דתלינאו רחמנא בבנין בית המקדש,
אבל הנך כדקיימי - קיימי.

מתיב רב פהנא:

"מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד,

וירד רבי אליעזר ורחק,

ורבי יהושע וסיפר,

ואמרו להם: צאו והתענו על מה שהתעניתם!"

אמר רב יוסף:

שאני חנוכה דאיכא מצוה.

אמר ליה אביי:

ותיבטיל איהי, ותיבטל מצותה.

אלא אמר רב יוסף:

שאני חנוכה דמיפרסם ניסא.

מתיב רב אחא בר הונא:

"בתלתא בתשרי בטילת אדברתא מן שטרייא.

שגזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר שם שמים על פיהם.

ובשגברת מלכות חשמונאי ונצחום,

התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות.

וכך היו בותבים: בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון.

ובששמעו חכמים בדבר אמרו:

למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטולם.

ואותו היום עשאוהו יום טוב."

ואי סלקא דעתך: בטלה מגילת תענית - קמיייתא בטול, אחרנייתא מוסיפין?!

הכא במאי עסקינן:

בזמן שבית המקדש קיים.

יטא ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם!

אמר רב:

לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו.

שלפניו נמי תיפוק ליה,

דהוה ליה יום שלאחר ראש חודש!

רש"י

ראש חדש. מועד דאורייתא :
דאורייתא לא בעי חיזוק. לאסור לפניו ולאחריו אבל ימי מגילת תענית דרבנן וצריכין חיזוק כי היכי דלא ליתני להתענות בי"ט עצמו: יום שלפני כו' והוא לאו דאורייתא הוא ובעי חיזוק:
בעשרין ותמניא ביה. באדר קאי במגילת תענית:
דלא יעידון מן אורייתא. שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה: **הפגיגו**. צעקו בשוקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם:
אי שמים. כלומר למען הקב"ה:
ורבי מאיר בתו חורבן הוה. כמה דורות דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית ור' אליעזר תלמידו היה ור' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר כדאמרינן בשלהי ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) ור' מאיר תלמידו של ר"ע כדאמרינן בפרק קמא דעירובין (דף יג.) כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר:
דתנן כו'. ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר הוה:
כלי זכוכית שנקבו. שנטמאו ונקבו לטהרן מטומאתן:
אבר. עופרת לסתום את הנקב:
יהודה בן שמוע מטמא. לומר שחזרו לטומאתן ישנה ואע"פ שלא נגעו שוב בטומאה ואע"פ שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן ישנה כדאמר בפ"ק דשבת (דף טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד:
וחכמים מטהרין. דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלי בתר המעמיד ע"א כלי זכוכית טהורין שניקבו והטילו לתוכן אבר יהודה בן שמוע מטמאן טומאת כלי מתכות דאורייתא אם נגע בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרים מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן שאין כלי מתכות טמאין דאורייתא אלא המנויין בפרשה (במדבר לא) הזהב והכסף והנחשת והברזל וגו':
תנאי היא. אי בטלה מגילת תענית:

ראש חודש דאורייתא,
 ודאורייתא לא בעי חיזוק.

דתנאי:

"הימים האלה הכתובין במגילת תענית - אסורין בין לפניהם בין לאחריהם. שבתות וימים טובים - הם אסורים, לפניו ולאחריהו - מותרין. מה הפרש בין זה לזה?
 הללו - דברי תורה, ואין דברי תורה צריכין חיזוק.
 הללו - דברי סופרים, ודברי סופרים צריכין חיזוק."

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם!

אמר רב אשי:

גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא, ודברי קבלה כדברי תורה דמו.

מתיב רב טובי בר מתנה:

"בעשרים ותמניא ביה אתת בשודתא טבתא ליהודאי, דלא יעידון מאורייתא. שגזרה המלכות גזרה: שלא יעסקו בתורה, ושלא ימולו את בנייהם, ושיחללו שבתות. מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו? הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת, שכל גדולי רומי מצויין אצלה, אמרה להם: בואו והפגיגו בלילה, הלכו והפגיגו בלילה, אמרו אי שמים! לא אחיכם אנחנו?! ולא בני אב אהד אנחנו?! ולא בני אם אחת אנחנו?! מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות? וביטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב."

ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית, קמיייתא בטול, אחרנייתא מוסיפין?!

וכי תימא: הכא נמי, בזמן שבית המקדש קיים,

והא יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר, ורבי מאיר בתר הכי הוה!

דתנן:

"כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר,

אמר רבן שמעון בן גמליאל:

יהודה בן שמוע מטמא משום רבי מאיר.

וחכמים: מטהרין".

יטב,

תנאי היא.

דתנאי:

"הימים האלו הכתובין במגילת תענית: בין בזמן שבית המקדש קיים, בין בזמן שאין בית המקדש קיים - אסורין, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: בזמן שבית המקדש קיים - אסורין, מפני ששמחה היא להם. אין בית המקדש קיים - מותרין, מפני שאכל הוא להם."

והלכתא:

בטלו.

וְהִלְכְתָּא:
לֹא בְטָלוּ.

קְשִׁיָּא הִלְכְתָּא אֵהִלְכְתָּא!

לֹא קְשִׁיָּא:
כָּאן - בְּחֻנוּכָה וּפְזוּרִים,
כָּאן - בְּשִׁאָר יוֹמֵי.

רפ"י

.65 יט, ב

הא איצטרייך. אי משום ירקא
 אי משום מתיא כדלקמן (דף
 כ.):
 והא קמקלקלא ר"ה. דנמצא
 שלא עשאוה בני הגולה כהלכה
 אם מעברין אלול:
 דיקא נמי. דלהכי חשו רבנן דלא
 ליקלקלו שאר מועדות והתירו
 שיהא ר"ה מקולקל לגולה:

**"על אלול - מפני ראש השנה,
 ועל תשרי - מפני תקנת המועדות".**

כיון דנפקי להו אאלול, אתשרי למה להו?
 וכי תימא דלמא עברוה לאלול -
 והאמר רבי חיננא בר כהנא אמר רב: מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר!

לא מצינו דלא איצטרייך,
 הא איצטרייך - מעברין ליה.

הא מיקלקל ראש השנה!

מוטב תיקלקל ראש השנה,
 ולא יתקלקלו כולהו מועדות.

דיקא נמי, דקתני: **"על תשרי מפני תקנת המועדות",**
 שמוע מינה.

66. יט, ב - כ, א

רפ"י

ואלו אם נתעברה השנה. לאחר שנכנס אדר הראשון והלכו השלוחים ישבו בי"ד ועיינו ועיברו לעשות אדר השני אחר זה:

נוהגות בראשון. ויצאו ידי חובתן בפורים שעשו בראשון:

כמה עיבור השנה. ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה:

חדש. קא סלקא דעתך כ"ט ימים:

מאי שנא. למאן דאמר שלשים דאין צריך לחזור ולשלוח שלוחים על יום קידוש אדר השני:

דידעי. בני הגולה שלעולם אדר הראשון מעובר וביום ל"א נתקדש:

למאן דאמר חדש נמי. אין צריך להודיע דהא ידעי דלעולם חסר וביום שלשים נתקדש:

רצו חדש רצו שלשים. לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר:

שמקדשין אותן ביום עיבוריהן. יום שלשים קרי יום עיבור שאותו עושין עיבור לחדש כשמעברין אותו שמקדשין יום שלשים של שניהם לר"ח הנכנס יום ל' לאדר הראשון הוא ר"ח לאדר השני ויום ל' של אדר השני הוא ר"ח ניסן:

למימרא דחסירין עבדינן כו'. בניחותא:

אחד מלא ואחד חסר. דוקא קאמר ראשון מלא ושני חסר: משום רבינו. רב:

שהוקבע ר"ח בזמנו. עד שאמר לך הבאים מארץ ישראל קדשו בי"ד ר"ח אדר השני ביום ל' לאדר הראשון ועשו את הראשון חסר:

מחללין את השבת. עדים שראו את הלבנה בחידושה מחללין את השבת לצאת חוץ לתחום לבא לבי"ד להעיד לפנייהן לפי שהמועדין כולן תלויין בשני חדשים הללו וקס"ד חילולא דשרא רחמנא משום דקביעת ירחא לפי ראיית הלבנה הוא אם מלא מלא אם חסר חסר:

"ועל בסליו - מפני חנוכה, ועל אדר - מפני הפורים".

ואילו נתעברה השנה - יוצאין אף על אדר שני, מפני הפורים, לא קתני. מתניתין דלא כרבי,

דתניא:

"דבי אומר:

אם נתעברה השנה - יוצאין אף על אדר השני, מפני הפורים".

לימא בהא קמיפלגי,

דמר סבר: כל מצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון.

ומר סבר: כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון.

לא!

דכולי עלמא: מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון,

והקא בעיבור שנה קמיפלגי:

דתניא:

"כמה עיבור שנה?

שלשים יום.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

חדש".

מאי שנא שלשים?

דידעי.

חדש נמי ידעי!

אמר רב פפא:

מאן דאמר חדש - רצה - חדש, רצה - שלשים.

העיד רבי יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים:

על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהן.

למימרא: דחסרין - עבדינו, מלאין - לא עבדינו.

לאפוקי מדדרש רב נחמן בר חסדא,

דרש רב נחמן בר חסדא²⁹:

העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי:

על שני אדרים - שאם רצו לעשותן שניהן מלאין - עושין, שניהן חסרין - עושין,

אחד מלא ואחד חסר - עושין,

וכך היו נוהגין בגולה.

ומשום רבינו, אמרו: לעולם אחד מלא, ואחד חסר,

עד שיוודע לך שהוקבע ראש חודש בזמנו.

שלחו ליה למר עוקבא:

אדר הסמוך לניסן לעולם חסר.

מתיב רב נחמן:

"על שני חדשים מחללין את השבת,

על ניסן ועל תשרי" (ר"ה כא:).

רש"י

משום הכי מחללין. אם ראוהו ביום ל' שאם לא יבאו ויעידו שראוהו היום לא יקדשוהו ב"ד עד מחר ויעשו את החסר מלא: ואי נמי לא אתו עדים מקדשין ליה האידינא למה להן לחלל: **על הראיה.** על פי עדים דכתיב (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש: **איכא דאמרי כו'.** קא סלקא דעתיה חילול משום מצוה לקדש על הראייה הוא: **משום הכי מחללין.** שאם לא יחללו נמצא שיתקדש החדש בלא עדים: **אלא אי אמרת זמנין מלא וזמנין חסר.** מכדי בב"ד תליא כדאמרינן לקמן (דף כה.) אתם אפילו מזידיים: **אמאי מחללין.** ליתקנו ב"ד שימתינו עד יום שלשים ואחד שלא לחלל עליו את השבת וילכו ויעידו למחר ויקדשו על פיהם: **נעבריה האידינא.** מיום ל' זה יעברו את אדר: **אי דאקלע יום שלשים בשבת.** וראו בו את הלבנה: **ה"נ.** דמעברין ולא מחללין: **הכא.** דקתני מחללין כגון דאקלע יום שלשים ואחד בשבת ולא נראה החדש אתמול אלא היום דאי נמי לא אזלי מקדשי ליה בית דין האידינא דאין לך חדש יותר על שלשים ומקדשי ליה שלא על פי עדים הלכך מחללין לקדש על הראייה: **מפני תקנת קרבן.** מוספי ר"ח שיקרבו בזמן: **ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה.** הוי חילול שבת דידהו אלא שיהו המועדות בזמן לפי תולדות הלבנה: **אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללין.** בלאו דידהו נמי האידינא מקדשין ליה:

אי אמרת בשלמא: זמנין מלא זמנין חסר - משום הכי מחללין, אלא אי אמרת: לעולם חסר - אמאי מחללין?

כא

משום דמצוה לקדש על הראייה.

איכא דאמרי:

אמר רב נחמן:

אף אנו נמי תנינא:

"על שני חדשים מחללין את השבת: על ניסן, ועל תשרי" (ראש השנה כא:).

אי אמרת בשלמא: לעולם חסר - משום הכי מחללין, דמצוה לקדש על הראייה.

אלא אי אמרת: זמנין מלא, זמנין חסר - אמאי מחללין? נעבריה האידינא ונקדשיה למחר!

אי דאקלע יום שלשים בשבת - הכי נמי,

הכא במאי עסקינן: דאקלע יום שלשים ואחד בשבת - דמצוה לקדש על הראייה.

מתיב רב כהנא:

"בשם הקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן" (ראש השנה כא:),

מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש על הראייה,

ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה.

אי אמרת בשלמא: זמנין מלא וזמנין חסר - משום הכי מחללין,

אלא אי אמרת: לעולם חסר אמאי מחללין?

תויבתא.

67. כ, א-ב

רפ"י

ידעי חברין בבלאי. כלומר נותנין לב להכיר טובה שעושין עמהם בני ארץ ישראל שעברו את אלול:

משום ירקיא. להפריד שבת ויום טוב זה מזה כדי שלא יכמושו ירקות הנאכלות כשהן חייין בשבת שאחר יו"ט או ביו"ט שאחר שבת:

משום מתיא. להפריד שבת ויום הכפורים זה מזה שלא יסריח מת שימות באחד מהן שיהא ראשון ולא יקבר לא היום ולא למחר:

מאי בנייהו. תרווייהו איתנהו: **יום הכפורים שחל להיות אחר שבת.** אם לא יעברוהו: **מ"ד משום מתיא מעברין.** ודחינן ליום הכפורים ליום שני בשבת:

אימת בעי לה. לירקות: **לאורתא.** למוצאי יום הכפורים: **לאורתא טרח ומייתי.** ואין צריך ללקט ע"ש הלכך לא מעברין: **אפשר בעממי.** דאמר מר (ביצה דף ו.) מת ביי"ט ראשון יתעסקו בו עממין:

בחמימי. שורם בחמין וחוזרות לקדמותן:

לדין חביל לן עלמא. אנו בני בבל חס לנו העולם ויש לנו הבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כא"י ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכין לעבר משום מתיא ומשום ירקיא אלא בשבילנו:

איני. וכי מעברין חודש לצורך: **כשם שמעברין את השנה לצורך.** מפני האביב והתקופה ופירות האילן כדאיתא בפרק קמא דסנהדרין (דף יא.):

כזה ראה וקדש. כיון שתראה קדש בו ביום:

לעברו. לעשות את החסר מלא לצורך מותר:

לקדשו. ביום שלשים והלבנה לא נראית ואם ימתינו עד יום מחר יהא שבת ויוה"כ סמוכין אין מקדשין לצורך: וה"ק יכול כשם שמעברין לצורך כך מקדשין לצורך ת"ל כזה ראה וקדש. ראה תחלה ואח"כ קדש אבל כשאתה מעברו ראה וקדש הוא:

מאימינן על העדים על החדש שנראה בזמנו. ביום שלשים שיחרישו בשביל לעברו:

כי אתא עולא אמר: עברוה לאלול.

אמר עולא:

ידעי חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו?

מאי "טיבותא"?

עולא אמר:

משום ירקיא.

רבי אחא בר חנינא אמר:

משום מתיא.

מאי בנייהו?

איכא בנייהו:

יום הכפורים שחל להיות אחר השבת,

מאן דאמר משום 'מתיא' - מעברין,

ומאן דאמר משום 'ירקיא' - לאימת קא בעי להו? לאורתא, לאורתא טרח ומייתי.

ולמאן דאמר משום 'ירקיא' לעבריה משום 'מתיא'!

אלא, איכא בנייהו:

יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה.

מאן דאמר משום 'ירקיא' - מעברין.

ומאן דאמר משום 'מתיא' - אפשר בעממי.

ולמאן דאמר משום 'מתיא' לעבריה משום 'ירקיא'!

אפשר בחמימי.

אי הכי, מאי שנא לדידן, אפילו לדידהו נמי!

לדידן - חביל לן עלמא,

לדידהו - לא חביל להו עלמא.

איני והתני רבה בר שמואל:

"יכול כשם שמעברין את השנה לצורך, כך מעברין את החדש לצורך? תלמוד לומר: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב-ב) - כזה ראה וקדש".

אמר רבא:

לא קשיא:

כאן - לעברו.

כאן - לקדשו.

והכי קאמר: יכול כשם שמעברין את השנה ואת החדש לצורך, כך מקדשין את החדש לצורך? תלמוד לומר: "החדש הזה לכם" - כזה ראה וקדש.

וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי:

מאימינן על העדים - על החדש שנראה בזמנו לעברו,

רפ"י

ואין מאיימין על העדים - על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו.

איני!

והא שלח ליה רבי יהודה נשיאה לרבי אמי:

הווי יודעין שקל ימיו של רבי יוחנן היה מלמדנו:

"מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו, אף על פי שלא ראוהו, יאמרו: ראינו!"

אמר אביי:

לא קשיא:

הא - בניסן ותשרי,

הא - בשאר ירחי.

רבא אמר:

הא דתני רבה בר שמואל - אחרים היא.

דתניא:

"אחרים אומרים:

אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ארבעה ימים בלבד,

ואם היתה שנה מעוברת - חמשה".

רב דימי מנהרדעא מתני איפקא,

מאיימין על העדים - על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו,

ואין מאיימין על העדים - על החדש שנראה בזמנו לעברו.

מאי טעמא?

האי - מיחזי כשקרא,

האי - לא מיחזי כשקרא.

כב

ואין מאיימין. ביום שלשים על העדים שלא ראוהו ואנן צריכין לקדשו היום כדי להפריד שבת מיום הכפורים שיאמרו ראינו ויעידו שקר:

היה מלמדנו מאיימין כו'. אם

אנו צריכין לעשותו חסר:

בניסן ותשרי. שהמועדות

תלוין בהן מקדשין לצורך:

בשאר ירחי לא. ואם תאמר מה

צורך לנו בשאר חדשים לחסר

ולעבר כגון אותה ששנינו

במסכת ערכין (דף ח:.) אין

פוחתין מארבעה חדשים

המעוברין בשנה ולא נראה לעבר

יותר על שמונה והתם מפרשין

הטעם ואם עיברו שמונה ובזה

לא נראית ביום שלשים נמצא

שאנו צריכין לאיים עליהן לומר

ראינו בשביל לקדש:

הא דתני רבה. שאין מעברין

ולא מקדשין לצורך:

אחרים היא. דאמרי לעולם כל

החדשים אחד מלא ואחד חסר

כסדר מולד הלבנה שמתחדשת

לעולם בסוף כ"ט ימים ומחצה

שהן חמשים ותשעה לשני

חדשים:

ארבעה ימים. אם נקבע עכשיו

באחד בשבת יהא לשנה הבאה

בחמישי בשבת שזה חשבון

שנים עשר חדש אחד מלא ואחד

חסר עולה לשני ימים והשלש

מאות וחמשים כולם שבועים

נמצא נדחה להלן ארבעה ימים:

ואם היתה שנה מעוברת ה'.

שמוסיפין עליה חדש חסר

שדוחה להן מן שבועים שלימים

יום אחד:

האי מיחזי כשקרא. כשנראית

בזמנה ואינן מעידין הרבה

אחרים יש שראוהו ונראה שעל

שקר עברוהו אבל כשלא ראוהו

ואמרו ראינו אין שקר נודע:

68. כ, ב

רס"י

יכילנא לתקוני. בלא ראיית עדים כי בקי אני בתולדות הלבנה והילוכה וסדר המזלות:
סוד העיבור. ברייתא שנויה ברמזים:
נולד קודם חצות או לאחר חצות. כך שנוי בה ורמז בעלמא הוא לומר קודם חצות חלוק מנולד לאחר חצות:
ידע מר. מה חילוק יש:
כי סליק רבי זירא שלח להו. לחבריו שבבבל שני דברים שלמד כאן:
צריך שיהא לילה ויום מן החדש. היום הולך אחר הלילה להיות היום מן החדש שהיה בו ליל שלפניו למדנו שאם נראית הלבנה הישנה משחשיכה יום עשרים ותשעה שהוא ליל שלשים אין מקדשין אותו ביום שלשים ואי"ת פשיטא דאין מקדשין שהרי לא תראה החדשה ביום שלשים דקיימא לן עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כדאמרינן לקמן איצטריך למי"ד מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואשמעינן דאם נראית הישנה בלילה אין מאיימין שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר:
וזו שאמר אבא אבא דר' שמלאי. לפני שמואל ולא ידע לפרשה מה חילוק בין נולד קודם חצות לנולד לאחר חצות אני מפרשה לכם:
מחשבין. את מולד הלבנה:
נולד קודם חצות. היום בידוע שנראה היום קודם שתשקע החמה שאין הלבנה מתכסה מבני אי"י שהם במערב אלא שש שעות אחר חדושה מתוך קוטנה שהלבנה לעולם בשש שעות לאחר חדושה בקרן מערבית דרומית ונראית להם:
נולד אחר חצות. בידוע שלא יראה היום שהיא קטנה כל שש שעות ונעלמת מעין כל:
למאי נפקא מינה. למיחשב הרי על פי עדים אנו מקדשין: **לאכחושי סהדי**. אם נולד אחר חצות ואמרו ראינו החדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדשו היום עדי שקר הם:
כ"ד שעי מכסי סיהרא. סמוך לחידושה מלפניו ומאחריו היא מתכסה מן העין מתוך קוטנה שש שעות לפני חדושה ושש שעות לאחר חדושה נעלמת מכל אדם קודם לכן ולאחר מכאן שתיים עשרה שעות שהיא במזרח נראית לבני מזרח ולא לבני מערב מתוך קוטנה וכשהיא במערב נראית לבני מערב ולא לבני מזרח והיא לעולם לפני חדושה בקרן מזרחית דרומית ולאחר חדושה בקרן מערבית דרומית כך ראיית ביסודו של רבי סעדיה ז"ל הילכך כשהישנה מתכסה במזרח אין החדשה נראית לבני מזרח עד כ"ד שעות וכשמתכסה מבני מערב אין החדשה נראית להן עד כ"ד שעות:
לדידן. לבבל דקיימין במזרח:
מכסיא שית מעתיקא. ולא יותר מה טעם מפני שהלבנה הישנה שלפני חדושה בקרן דרומית מזרחית ורואין אותה בני בבל הסמוכים למזרח ונעלמת מהן מכאן ואילך מתוך קוטנה ולסוף שש שעות של חדושה היא עומדת בקרן דרומית מערבית ורואין אותה בני אי"י הסמוכין למערב ולא בני בבל וכן כל י"ב שעות שאחר שש שעות הראשונות הרי שמתכסה החדשה מבני בבל י"ח שעות ולאחר י"ח שעות כבר גדולה היא ונראית בכל מקום:
לדידהו שית מחדתא. כמו שפירשתי שלבסוף שש נראית לבני מערב:
ותמניסר מעתיקא. כמו שפירשתי שהישנה בסוף תכלית העולם במזרח וכל שמונה עשרה שעות של ישנה מתוך קוטנה לא נראית במערב אבל קודם לכן גדולה היתה ונראית למרחוק:
לאכחושי סהדי. אם יאמרו ראינו הישנה והחדשה בתוך עשרים וארבע שעות שקר העידו:

אמר שמואל:
 יכילנא לתקוני לכולה גולה.

אמר ליה אבא אבא דרבי שמלאי לשמואל:
 ידע מר האי מילתא דתניא בסוד העיבור:
 "נולד קודם חצות או נולד אחר חצות"?

אמר ליה:
 לא.

אמר ליה:
 מדקא לא ידע מר, איכא מילי אחרנייתא דלא ידע מר.

כי סליק רבי זירא שלח להו:
 צריך שיהא לילה ויום מן החדש.
 וזו שאמר אבא אבא דרבי שמלאי:
 מחשבין את תולדתו,
 "נולד קודם חצות" - בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה.
 "לא נולד קודם חצות" - בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה.

למאי נפקא מינה?

אמר רב אשי:
 לאכחושי סהדי.

אמר רבי זירא אמר רב נחמן:
 עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא,
 לדידן - שית מעתיקא ותמני סרי מחדתא.
 לדידהו - שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא.

למאי נפקא מינה?

אמר רב אשי:
 לאכחושי סהדי.

רפ"י

69. כ, ב

עד ערב תשבתו. למדנו שהיום הולך אחר הלילה לעניין המועדות:
עד יום האחד ועשרים בערב. למדנו יציאת המועד בערב הרי שהלך היום אחר הלילה:
חצות לילה איכא בינייהו. מאן דיליף מיום הכפורים הולך אחר תחילת הלילה דכתיב מערב עד ערב ולדידיה אם נראית הישנה אפילו בתחילת ליל שלשים טוב אין החדש מתקדש ביום שלשים ולמאן דיליף ממצות אין היום הולך אחר תחילת הלילה שהרי מחצות לילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מצה רשות ובלבד שלא יאכל חמץ כדאמרינן בשילהי ערבי פסחים (דף קכ:): וחצות לילה ראשון חלוק מהם ונמשך עם הפסח הנשחט בארבעה עשר שהמצה נאכלת עמו חובה ולדידיה אפילו נראית הישנה בתחילת הלילה מאיימין למחר על העדים לומר ראינוהו אם צריכין אנו לקדשו ביום שלשים להרחיק יום הכפורים משבת:

[כי סליק רבי זירא שלח להו:].

אמר מר:

"צריד שיהא לילה ויום מן החדש".

מנלן?

רבי יוחנן אמר:

"מערב עד ערב"³⁰ (ויקרא כג-לב).

ריש לקיש אמר:

"עד יום האחד ועשרים להחדש בערב"³¹ (שמות יב-יח).

מאי בינייהו?

אביי אמר:

משמעות דרשין איכא בינייהו.

רבא אמר:

חצות לילה איכא בינייהו.

70. כ, ב - כא, א

רש"י

כל ספיקא לקמיה שדינן. אין אנו צריכין להקדים פסח או סוכות בי"ד ליום שלשים של אדר ושל אלול מחמת ספק שמא קדשו בית דין את החדש ביום עשרים ותשעה אבל צריכין אנו לעשות יום טוב שני ביום ט"ז מספק שמא עיברו בי"ד את האדר וקבעו ניסן ביום שלשים ואחד וכן באלול:

למימרא דחמיסר ושיתסר כו'. בניחותא כלומר אשמעינן רב נחמן הכי:

דלמא חסרו לאב. ונמצא יום עשרים ותשעה באלול שלנו שעברנו את אב היה יום שלשים שלהן וקבעו בו ראש השנה וכן לענין ניסן דלמא חסרו לשבט:

תרי ירחי חסיירי קלא אית להו. דטבת חיסרו ממה נפשך כסדר הלבנה באחד מלא ואחד חסר ואם איתא דחסרוהו לשבט כבר יצא הקול לפני הפסח ובא אצלנו אף למקום שאין שלוחי בי"ד של ניסן מגיעין וכן בתשרי אם חסרו תמוז ואב שהרי תמוז תמיד חסר:

בסיס תבשילא דבבלאי. אכלו לחם למעדנים ביוה"כ שבא"י שהרי בי"ד עיברו את החדש והיו מתענים:

אסהיד. ונקבל עלינו ולא נאכל:

לא שמעתי מפי בי"ד מקודש. לא אעיד לכם דאמרי לקמן בפרקין (ע"ב) על כולן שלוחים יוצאים מבערב כגון אם לא קדשוהו ביום ל' יוצאין השלוחים לערב לומר מעובר הוא אבל על ניסן ותשרי אע"פ שיודעין שיקדשוהו למחר ביום ל"א שהרי אין ר"ה נדחה לשלשים ושנים אפ"ה אין יוצאין עד שישמעו מפי בי"ד מקודש ואני לא שמעתי מפי בי"ד שלא הייתי במקום שישבו סנהדרין שם:

דמטו שלוחי ניסן. שבי"ד שולחין לגולה להודיע יום שקדשוהו וכל מה שהם יכולין לילך הם הולכין עד הפסח וכן בתשרי עד סוכות חוץ משבתות וימים טובים שלא ניתנו לחלל לשלוחין כדתניא בפרקין (לקמן ע"ב) על קריאתם אתה מחלל ואי אתה מחלל על קיומם לפיכך שלוחי ניסן מגיעין למקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שהרי אין ימים טובים בינתים לעכבם ובתשרי יש ר"ה ויוה"כ שאין השלוחין הולכין בו:

ליעבדו תרי יומי. טבי ואע"פ שהגידו להם השלוחים יום קביעותו:

גזירה ניסן אטו תשרי. שאם תנהיגם לעשות בניסן יום אחד ינהגו כן בתשרי שלא ע"פ שלוחים ופעמים שיטעו:

רבי אייבו ור' חייא בר אבא. תלמידי דר' יוחנן היו ושמעו מפיו לכך הקפיד כנגדם:

עבדו יומא חדא. בני המקום:

יתיב בתעניתא תרי יומי. עם לילותיהם שמא עיברו בי"ד את החדש ויום אחד עשר שלנו הוא עשירי שלהן:

דס תהא אחריתו. הריני מת על ידך שתזקיקני להתענות ב' ימים ובי לילות דס תהא אחריתו נוטריקון של דמהריא:

כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן. שאין תקופת ניסן נופלת עד יום ט"ז וקיימא לן דיום התקופה מתחיל כ"י יוסי דאמר הכי בפ"ק דסנהדרין (ד' יג.) נמצאת תקופת טבת מושכת עד שיתסר בניסן ולא עד בכלל:

עברה לההיא שתא. כאחרים דאית להו הא סברא בפ"ק דסנהדרין (שם):

ולא תחוש לה. למימר יחידאה היא ולא נעביד כוותיהו אלא ודאי כאחרים נעביד דמסייע להו קרא דכתיב את חדש האביב שיהא בחידוש ואביב הוא יום תקופת ניסן שניסן של חמה נכנס בו שניסן קרוי אביב על שם בישול התבואה ובישול התבואה אינו אלא לחשבונה של חמה שהק"ץ והחורף אחר חשבון החמה הם והזהירך הכתוב לשומר שיהא בחידוש ואין לשון חידוש נופל אלא בלבנה שהיא מתחדשת בתולדותיה ואשמעינן קרא שיהא ניסן של חמה בתוך י"ד יום למולד הלבנה שהוא עדיין מחידוש הלבנה דמיום י"ד ואילך ישנה היא ואילו היה תקופת ניסן ביום ט"ז לא היינו צריכין לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד ותפול התקופה ביום י"ד אבל כשהיא באה ביום ט"ז בניסן לא די לן בעיבורו של אדר וצריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני נמצא ניסן של חמה מושך בתוך חדש ניסן הלבנה הכי מפרשינן לה בסנהדרין (שם) אליבא דאחרים דכי מטיא בט"ז מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה:

שמור אביב של תקופה. דהיינו ניסן של חמה שיהא בחידוש ניסן הלבנה:

סיהרא דמשלים ליומא. שהירח משלים מאורו עם הנץ החמה שאינו מחשיך עד שעת זריחה:

אמר רבי זירא אמר רב נחמן: כל ספיקא - לקמיה שדינן.

למימרא: דחמיסר ושיתסר - עבדינן, ארביסר - לא עבדינן.

וליעבד נמי ארביסר - דלמא חסרוה לאב וחסרוה לאלול!

כא, א תרי ירחי חסיירי - קלא אית להו.

לוי אקלע לבבל בחדסר בתשרי.

אמר: בסיס תבשילא דבבלאי ביומא רפה דמערבא.

אמרי ליה: אסהיד.

אמר להו: לא שמעתי מפי בית דין 'מקודש'.

מכריז רבי יוחנן:

כל היכא דמטו שלוחי ניסן, ולא מטו שלוחי תשרי - ליעבדו תרי יומי, גזירה ניסן אטו תשרי.

רבי אייבו בר נגרי ורבי חייא בר אבא,

איקלעו לההוא אתרא דהוה מטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי - ועבדי חד יומא, ולא אמרו להו ולא מידי.

שמע רבי יוחנן ואיקפד.

אמר להו:

לאו אמרי לכו: "היכא דמטו שלוחי ניסן ולא מטו שלוחי תשרי - ליעבדו תרי יומי", גזירה ניסן אטו תשרי!

רבא הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי, זימנא חדא אשתפח כנותיה.

רב נחמן יתיב בתעניתא כוליה יומי דכיפורי,

לאורתא אתא ההוא גברא, אמר ליה: למחר יומא רפה במערבא.

אמר ליה: מהיכא את?

אמר ליה: מדמהריא.

אמר ליה: דס תהא אחריתו,

קרי עליה: "קלים היו רודפינו" (איכה ד-ט).

שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא:

כד חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן - עברה לההיא שתא, ולא תחוש לה,

דכתיב: "שמור את החדש האביב" (דברים טז-א) -

שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן.

אמר להו רב נחמן להנהו נחותי ימא:

אתון דלא ידעיתו בקביעא דירחא,

כי חזיתו סיהרא דמשלים ליומא - בעירו חמירא.

אימת משלים? בחמיסר,

והא אנו מארביסר מבערין!

לדידהו, דמגלו להו עלמא - מארביסר משלים.

רָשֵׁי

71. כא, ב

מתני'

על שני חדשים מחללין את השבת.
עדים שראו את החדש:
שבתם שלוחים. ב"ד שולחין לסוריא להודיע לגולה יום קביעותם הלכך חשיבי ומן התורה מחללין על כולן אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהם ולא איכפת למלאן ולחסרון ע"פ עדים אך שני חדשים אלו העמידום על דין תורה שכל המועדות תלויין בהן:
תקנת קרבן. של ר"ח שיקריב בזמנו:

גמ'

ותו לא. נפקי שלוחים (יוצאים) אלא אהני דקתני שבהן שלוחים יוצאים לסוריא:
שלוחין יוצאין מבערב. כגון נראה בעליל ביום כ"ט או בליל שלשים דודאי יקדשוהו ב"ד מחר א"י בחדש מעובר דפשיטא לן שביום ל"א יתקדש משלא נתקדש בזמנו שלוחין יוצאין מבי"ד ואין ממתניין עד למחר שישמעו מקודש מפי בית דין כדאמרינן לקמן (דף כד.) ראש ב"ד אומר מקודש ויעידו לגולה:

על ניסון ועל תשרי. אין שלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש הלכך בשאר חדשים אין חילול שבת של עדים ממהרת יציאת השלוחין שאין השלוחין מחללין שבת לצאת היום וכשלא יבאו העדים היום יתעבר החדש והכל יודעין שהם קדשוהו למחר והשלוחים יצאו משתחשך לומר שעברו את אלול אבל בניסון ותשרי אם לא יבאו העדים היום ויתעבר החדש לא יצאו השלוחים עד מחר שאין ב"ד מקדשין בלילה נמצאו ממעטין את הלוכן מהלך לילה ויותר כיצד אם יבאו העדים ויעידו ויקדשוהו בשבת ויהא פסח בשבת יש זמן לשלוחים מהלך י"ב יום שלימים שהרי למ"ש יצאו וילכו כל ימי החול של ב' שבועות הללו שלימים ואם לא באו העדים היום לא יצאו השלוחים עד מחר ועל כרחם שבת של ערב הפסח ישבותו נמצא שלא הלכו י"ב ימים שלימים וא"ת היאך הוא תולה טעם חילול העדים ביציאת השלוחים הרי השלוחים עצמן לא ניתן להם לחלל טעם החילול כדי שיתקדש החדש בזמנו הוא כדקתני ובהן מתקנין את המועדות דרחמנא אמר אשר תקראו אותם במועדס (ויקרא כג) אפי' בשבת ויציאת השלוחים דקתני אינו אלא לייפות וליישב את טעם החילול אף בשביל זאת דיש דברים שאין הטעם תלוי בהם והם נעשים סעד לדבר ליישבו ולייפותו כאותה ששינוי בסנהדרין (דף יא.) אין מעברין את השנה מפני הגדיים והטלאים אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד מהודיעין אנחנא לכוון דגזוליא רכיכין ואמריא דערקין כו':

אשר תקראו אותם במועדס. הזהירם שלא יעבור המועד של זמן קריאתן מקרא קודש היינו קדוש ב"ד:
יכול כשם שמחללין. העדים כדי שיתקדשו בזמנן:
כך מחללין. השלוחים עד שיתקיימו המועדות בזמנן:

כא, ב מתניתין

על שני חדשים מחללין את השבת - על ניסון ועל תשרי
שבהן שלוחין יוצאין לסוריא
ובהן מתקנין את המועדות
ובשעה בית המקדש קיים - מחללין אף על כולן
מפני תקנת הקרבן.

גמרא

על שני חדשים ותו לא?!

ורמיהו:

"על ששה חדשים השלוחין יוצאין" (ראש השנה יח.)!

אמר אביי:

הכי קאמר: על כולן שלוחין יוצאין מבערב,
על ניסון ועל תשרי - עד שישמעו מפי בית דין 'מקודש'.

תניא נמי הכי:

"על כולן יוצאין מבערב
על ניסון ועל תשרי - עד שישמעו מפי בית דין 'מקודש'."

תנו רבנן:

"מנין שמחללין עליהן את השבת?
תלמוד לומר: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדס" (ויקרא כג-לז).
יכול כשם שמחללין עד שיתקדשו, כך מחללין עד שיתקיימו?
תלמוד לומר: אשר תקראו אותם" -
על קריאתם אתה מחלל, ואי אתה מחלל על קיומן."

72. כא, ב

"וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן".

תנו רבנן:

"בדאשונה - היו מחללין אף על כולן.

משחרב בית המקדש - אמר להו רבן יוחנן בן זכאי:

וכי יש קרבן?

התקינו שלא יהו מחללין אלא על ניסן ועל תשרי בלבד.

רש"י

73. כא, ב

מתני'
נראה בעליל אין מחללין. לפי
שארין צורך:
ארבעים זוג. שני עדים זוג אחר
זוג:

גמ'
בעליל לארץ. גלוי לכל:
חמשים שערי בינה כו'. סיפיה
דהאי קרא דרשי רב ושמואל
מזוקק שבעתים שבע שביעיות
והם חמשים חסר אחת שנמסרו
למשה למדנו שחמשים נבראו
שהרי מעט נחסר מאלהים:
דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים
וגו'. במזמור מה אנוש כי
תזכרנו:

מתניתין

בין שנראה בעליל,
בין שלא נראה בעליל,
מחללין עליו את השבת.
רבי יוסי אומר:
אם נראה בעליל - אין מחללין עליו את השבת.
מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיבבם רבי עקיבא בלוד.
שלח לו רבן גמליאל:
אם מעבב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן לעתיד לבא.

גמרא

מאי משמע דהאי "עליל" לישנא דמיגלי הוא?

אמר רבי אבהו:

אמר קרא: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים" (תהילים יב-ז).

רב ושמואל:

חד אמר:

חמשים שערי בינה נבראו בעולם,
וכולן ניתנו למשה חסר אחד,
שנאמר: "ותחסרהו מעט מאלהים" (תהילים ח-ו).

"בקש קהלת למצוא דברי חפץ" (קהלת יב-י).

בקש קהלת להיות כמשה,

יצתה בת קול ואמרה לו: וכתוב יושר דברי אמת: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים לד-י).

וחד אמר:

בנביאים - לא קם,

במלכים - קם.

אלא מה אני מקיים "בקש קהלת למצוא דברי חפץ"?

בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה,

יצתה בת קול ואמרה לו: וכתוב יושר דברי אמת: "על פי שנים עדים" (דברים יז-ו).

כ"י

מעשה ועברו יותר מארבעים זוג
וכו': שזפר. כך שמו:

.74 כב, א

כב, א "מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיבבו רבי עקיבא" כו'.

תניא:

"אמר רבי יהודה:

חס ושלום שרבי עקיבא עיבבו,

אלא שזפר, ראשה של גדר, עיבבו,

ושלח רבו גמליאל והורידוהו מגדולתו".

רפ"י

מתני' אב ובנו שראו את החדש
כו':
שאם יפסל. יכשל בפיו
כשיבדקוהו כדלקמן (דף כג:):

גמ'
תהא כשרה בכס. ואע"פ שהם
אחים:
תהא מסורה לכס. לחשובי
הדור אני מוסר שיקבלו העדות
ויקדשו החדש ולא להכשיר
קרובים בא:

75. כב, א

מתניתין

אב ובנו שראו את החדש - ילכו,
לא שמצטרפין זה עם זה,
אלא שאם יפסל אחד מהו, יצטרף השני עם אחר.
רבי שמעון אומר:
אב ובנו, וכל הקרובין - נשרין לעדות החדש.
אמר רבי יוסי:
מעשה בטוביה הרופא,
שראה את החדש בירושלים, הוא ובנו ועבדו משוחרר,
וקבלו הבהנים - אותו ואת בנו ופסלו את עבדו,
וכשבאו לפני בית דין - קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו.

גמרא

אמר רבי לוי:
מאי טעמא דרבי שמעון?
דכתיב: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם"³² (שמות יב-א).
עדות זו - תהא כשרה בכס.

ורבנן?

עדות זו - תהא מסורה לכם.

76. כב, א

רש"י

היכי תנית. מתניתין קמיה דרב מי המכשיר ומי הפוסל: איפכא. תנינא ר' יוסי אומר אב ובנו וכל הקרובים כשירין אר"ש מעשה בטוביה כו': א"ל משום הכי. דאפכת דר"ש לרבי יוסי לא אמר לך מידי כי אמרת הלכה כרבי (יוסי) דהיינו דר' (שמעון):

"אמר רבי יוסי מעשה בטוביה הרופא" כו'.

אמר רב הונן בר רבא:
הלכתא כרבי שמעון.

אמר ליה רב הונא לרב הונן בר רבא:
רבי יוסי ומעשה, ואת אמרת הלכתא כרבי שמעון?!

אמר לו:
והא זמנין סגיאין, אמרית קמיה דרב: "הלכתא כרבי שמעון" - ולא אמר לי ולא מידי!

אמר ליה:
היכי תנית?

אמר ליה:
אפכא.

אמר ליה:
משום הכי לא אמר לך ולא מידי.

אמר טבי בריה דמרי טבי אמר מר עוקבא אמר שמואל:
הלכתא כרבי שמעון.

77. כב, א

רז"י

מתני' אלו הן הפסולין כו' :
בקוביא. חתיכות של עצם שמשחקין בערבון ואמור רבנן אסמכתא לא קניא והרי הן גזלנין מדרבנן דמדאורייתא אינו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש כדכתיב (שמואל ב כג) ויגזל את החנית מיד המצרי :
ומלוי ברבית. לא גזלן דאורייתא הוא למפסליה משום אל תשת עד חמס (שמות כג) דהא מנפשיה יהיב ליה :
מפריחי יונים. היינו נמי כעין קוביא אי תקדמיה יונך ליוני :
וסוחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית דרחמנא אמר (ויקרא כה) לאכלה ולא לסחורה (ע"ז סב.) ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון חשדום להיות מעידיים שקר ע"י ממון ושוחד :
והעבדים. פסולי דאורייתא הוא ק"ו מאשה כדאמרן בב"ק (דף פח.).

גמ'

הא אשה כשרה לה. כגון להעיד על מיתת אדם להשיא את אשתו ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה :
לעדות אשה. להתירה להנשא ודוקא גזלן דדבריהם אבל גזלן דאורייתא דחציף לעבור בפרהסיא לא הכשירו חכמים לעדות אשה ואע"פ שהכשירו את העבד ואת האשה דפסולי דאורייתא :

מתניתין

אלו הן הפסולין:

המשחק בקוביא,

ומלוי ברבית,

ומפריחי יונים,

וסוחרי שביעית ועבדים.

זה הכלל:

כל עדות שאין האשה נשירה לה - אף הן אינן נשירין לה.

גמרא

הא אשה נשירה לה - אף הן נשירין לה.

אמר רב אשי:

זאת אומרת:

גזלן דדבריהם - נשירין לעדות אשה.

78. כב, א

רפ"י

מתני' מי שראה את החדש כו' :
 מרכיבין אותו. אף בשבת :
 ואם צודה להם. אם יש אורבים
 בדרך כמו ואתה צודה את נפשי
 (שמואל א כד) והבייתוסים
 והכותים הם היו אורבים להם
 לעכבם כדי להטעות את
 חכמים :

מתניתין

מי שראה את החדש, ואינו יכול להלך - מוליכים אותו על החמור, אפילו במטה.
 ואם צודה להם - לוקחין בידן מקלות.
 ואם היתה דרך רחוקה - לוקחין בידם מזונות.
 שעל מהלך לילה ויום - מחללין את השבת, ויוצאין לעדות החדש,
 שנאמר: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדם" (ויקרא כג-לז).

מסכת ראש השנה פרק ב' - "אם אינן מפירין"

79. כב, א-ב

רפ"י

מתני'

אם אין מכירין אותו. אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא:
משלחין. ב"ד שבעירו אחר עמו. להעיד עליו לפני ב"ד הגדול (שבמקדש) את החדש:
משקלקלו הבייתוסים. מפרש

בגמרא:

גמ'

וחד מי מהימן. להכשירו לזה בחזקת נאמן:
מעשה שבא. העד לפני ב"ד בשבת להעיד על החדש:
ועדיו עמו. להחזיקו נאמן:
חד מי מהימן. לעדות החדש:
משפט כתיב ביה. כי חק לישראל הוא משפט וגו':
באושא. כשישבה סנהדרין שם ושם היו מקדשין את החדש:
משום כבודו דרבי נהוראי. שהרי לא הוזכר ר' נהוראי אלא ללמוד ממנו שאדם גדול כמותו נהג היתר בדבר ואין כבודו שנביא את ראיותינו אף מחברו הקטן ממנו:
סהדא אחרינא הוה באושא. המכיר את העד הזה:
מספיקא. שמא אין אותו העד בביתו:

מתניתין.

אם אינן מפירין אותו - משלחין עמו אחר להעידו.
בראשונה - היו מקבלין עדות החדש מפל אדם,
משקלקלו הבייתוסים - התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המפירין.

גמרא

מאי "אחר"?

חד.

כב, ב וחד מי מהימן?!

והתניא:

"מעשה שבא הוא ועדיו עמו להעיד עליו!"

אמר רב פפא:

מאי "אחר"?

זוג אחר.

הכי נמי מסתברא,

דאי לא תימא הכי, "אם אינן מפירין אותו" מאי "אותו"?

אילימא: "אותו"? חד, וחד מי מהימן?! "משפט" (תהילים פא-ה) כתיב ביה.

אלא מאי "אותו"? אותו הזוג,

הכי נמי מאי "אחר"? זוג אחר.

וחד לא מהימן?!

והתניא:

"מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא!"

אמרי: רבי נהוראי, סהדא אחרינא הוה בהדיה,

והא דלא חשיב ליה, משום כבודו של רבי נהוראי.

רב אשי אמר:

רבי נהוראי סהדא אחרינא הוה באושא,

ואזל רבי נהוראי לאצטרופי בהדיה.

אי הכי, מאי למימרא?

מהו דתימא: מספיקא לא מחללינן שבתא,

קא משמע לן.

כי אתא עולא אמר:
קדשוה לירחא במערבא.

אמר רב כהנא:
לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן,
אלא אפילו איניש דעלמא - נמי מהימן.
מאי טעמא?
כל מילתא דעבידא לאגלווי, לא משקרי בה אינשי.

תניא נמי הכי:
"בא אחד בסוף העולם ואמר קדשו בית דין את החדש נאמן".

81. כב, ב

רפ"י

להטעות את החכמים. שאירע יום ל' של אדר בשבת ולא נראה חדש בזמנו והבייתוסין מתאווין שיהא יום ראשון של פסח בשבת כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת לפי שהן דורשין ממחרת השבת יניפנו ממחרת שבת בראשית כמשמעו ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החדש היום:

אחד משלנו. ולא הכירוהו:

מאתים זוז נתונים לך במתנה. ותהא רשאי לעכבן ואעי"פ שלא השלמת תנאי שלך לשוכרך דיש רשות לב"ד לקנוס ממון ולעשותו הפקר כדאמרינן ביבמות (דף פט:): מנין שהפקר ב"ד הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וגוי יחרם כל רכושו וגוי (עזרא י):

ימתח על העמוד. למלקות כדאמרינן במסכת מכות (דף כב:): כופת שתי ידיו על העמוד:

"בראשונה היו מקבילין עדות החדש מכל אדם.

[משקלקלו הבייתוסים - התקינו שלא יהו מקבילין אלא מן המכירין].

תנו רבנן:

"מה קלקול קלקלו הבייתוסין?

פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות את חכמים.

שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלנו, ואחד משלהם.

שלהם העיד עדותו ויצא.

שלנו אמרו לו אמור כיצד ראית את הלבנה?

אמר להם: עולה הייתי במעלה אדומים וראיתיו שהוא רבוג בין שני סלעים,

ראשו דומה לעגל, אזניו דומין לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונחת לו בין ירכותיו,

והצצתי בו ונרתעתי ונפלתי לאחורי.

ואם אין אתם מאמינים לי, הרי מאתים זוז צוררין לי בסדיני.

אמרו לו מי הזקיקך לכך?

אמר להם: שמעתי שבקשו בייתוסים להטעות את חכמים,

אמרתי: אלף אני ואודיע להם שמא יבואו בני אדם שאינם מהוגנין ויטעו את חכמים.

אמרו לו: מאתים זוז נתונין לך במתנה,

והשוכרך ימתח על העמוד.

באותה שעה התקינו - שלא יהו מקבילין אלא מן המכירין".

מתניתין

בראשונה - היו משיאין משואות.

משקלקלו הביתים - התקינו שיהו שלוחין יוצאין.

ביצד היו משיאין משואות?

מביאין כלונסאות של ארז ארוכין, וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן,

וכורף במשיחה, ועולה לראש החר ומצית בהן את האור,

ומוליך ומביא, ומעלה ומוריד - עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש החר השן

וכן בראש החר השלישי.

ומאין היו משיאין משואות?

מהר המשחה לסרטבא,

ומסרטבא לגרופינא,

ומגרופינא לחוורן,

ומחוורן לבית בלתין,

ומבית בלתין לא זזו משם,

אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד - עד שהיה רואה כל הגולה לפניו במדורת האש.

גמרא

מאי משמע ד"משיאין" לישנא דיקוד הוא?

דכתיב: "וישאם דוד ואנשיו" (שמואל ב ה-כא).

ומתרגמינן: ואוקדינן דוד.

מתני'

בראשונה היו משיאין משואות.

לאחר שקדשו החדש ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלוח לגולה להודיע כי המשואות מודיעים אותן:

משקלקלו הכותים. והשיאו גם

הם משואות שלא בזמן החדש

להטעות ישראל ובי"ד לא היו

משיאין משואות אלא בחדש

שנתקדש ביום לי כדאמרין

בפירקין וכשלא היו משיאין

לערב של יום לי הכל יודעין

שהחדש מעובר ופעם אחת

עיברו בי"ד את החדש ולא

השיאו משואות לערב לי

והכותים השיאום בהרים

שלהם והטעו את בני הגולה

לעשותו חסר:

כלונסות. פירטקיי בלע"ז:

ארוכים. כדי שיראו למרחוק:

וקנים ועצי שמן ונעורת של

פשתן. כל אלו מרבים שלהבת:

וכורכן במשיחה. לונצ"י בלע"ז

קושרם בחוט של משיחה

בראשי הכלונסיות:

ומאין היו משיאין משואות. מה

שם ההרים:

מהר המשחה. מתחילין הוא הר

הזיתים שלפני ירושלים עד

שרואין שעושין כן בהר

סרטבא:

לחוורן וכו': את הגולה בני בבל

אנשי פומבדיתא והמה מודיעין

לכל בני מדינת בבל:

כמדורת אש. מפרש בגמרא

מדורת אש לשון היסק גדול:

83. כב, ב - כג, א

רפ"י

תנו רבנן:

"אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו.
ואימתי משיאין?
לאור עיבורו".

למימרא: דאחסר - עבדינן,
אמלא - לא עבדינן.

מאי טעמא?

אמר רבי זידא:

גזירה משום ראש חודש חסר שחל להיות בערב שבת.

אימת עבדי?

באפוקי שבתא.

כג, א דאי אמרת: נעביד נמי אמלא - אתו למיטעי, אמרי: האי חסר הוא,
והאי דלא עביד מאתמול - משום דלא אפשר,
או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו.

וליעביד בין אמלא בין אחסר,

וכי מקלע ראש חודש בערב שבת - לא ליעביד כלל,

וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת, ועבדינן אמלא - מידע ידעי דחסר הוא!

אפילו הכי, אתו למיטעי,

אמרי: האי מלא הוא, והאי דלא עבדי איתנוסי הוא דאיתנוסי.

וליעביד אמלא, ולא ליעביד אחסר כלל!

אמר אביי:

משום ביטול מלאכה לעם שני ימים.

גמ'

לקדשו. להודיען שנתקדש:

לאור עיבורו. לערב יום שלשים
נגהי ל"א יום שלשים קרוי יום
עיבורו כדאמרינן לעיל (דף יט):
על שני אדרים שמקדשין אותם
ביום עיבוריהם ועל שם שממנו
מעברין את חדש היוצא קרוי
יום עיבור:

ר"ח חסר. ר"ח הנקבע ביום
שלשים שהחדש היוצא נמצא
עכשיו חסר:

שחל להיות בע"ש. ולא נוכל
לחלל שבת לאורו להשיא
משואות ונשיא אותם למ"ש:

ואי אמרת. שנהא רגילין בין
אחסר בין אמלא:

אתו למיטעי. השתא בני הגולה
אמרי כו' אבל השתא דלא
עבדינן אלא אחסר כי עבדינן
למוצאי שבת ידעי דחסר הוא:

ועבדינן אמלא. ואנן רגילין
לעשות כל שאר המלאין:

מידע ידעי דחסר הוא. ומחמת
איסור שבת שאירע בליל
משואותיו נמנעו מלהשיא:

דאיתנוסי. בשכרות של משתה
השבת:

וליעביד אמלא ולא אחסר. וכי
מקלע ר"ח חסר בערב שבת ולא
עבדינן מידע ידעי דחסר הוא
ולא תלו בשכרות אלא במידי
דשכיח דכל חדשים חסרין לא
עבדינן והא נמי לא עבוד:

אמר אביי משום ביטול מלאכה
כו'. ולא גרסינן גזירה אי אמרת
נעביד אמלא ולא אחסר אין לך
ר"ה שאין מתבטלין בני הגולה
ממלאכה שני ימים יום לי שמא
היום ר"ה ויום שלשים ואחד
שמא עיברו את החדש והיום
ר"ה אבל כי עבדינן משואות
אחסר לאור יום לי ידעי שביום
שלשים נקבע ויעשו מלאכה
למחר ואין בטלין שני ימים
אלא במעובר:

84. כג, א

רס"י

כיצד היו משיאין כו':
 אמר רב אדרא. כך שם האילן
 כדאמרינן במסכת ביצה (דף
 טו:) יטע בהן אדר:
 תורניתא. פיניי"א בלע"ז:
 ברתא. בוס"ו בלע"ז:
 שאגא. ש"פ בלע"ז:
 בוטמי. אולמ"י בלע"ז:
 בלוטי. צירקוו"ה בלע"ז
 שגדילין בו פירי שקורין
 גליאנד"ה:
 כסיתא. מין עץ העולה בקרקע
 הים ושמו קוראל"ו:

"כיצד היו משיאין משואות?
 מביאין בלונסות [של ארז ארובין, וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן,
 וכורך במשיחה, ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור,
 ומוליך ומביא, ומעלה ומוריד - עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני,
 וכן בראש ההר השלישי]."

אמר רב יהודה:
 ארבעה מיני ארזים הן:
 ארז,
 קתרום,
 עץ שמן,
 וכרוש.

"קתרום".

אמר רב:
 אדרא.

דבי רבי שילא אמרי:
 מבליגא.

ואמרי לה:
 זו גולמיש.

ופליגא דרבה בר רב הונא,
 דאמר רבה בר רב הונא:
 אמרי בי רב:
 עשרה מיני ארזים הם,
 שנאמר: "אתן במדבר":

ארז,
 שטה,
 והדס,
 ועץ שמן,

אשים בערבה: ברוש, תדהר, ותאשור יחדו" (ישעיה מא-ט).

"ארז" - ארזא.
 "שטה" - תורניתא.
 "הדס" - אסא.
 "עץ שמן" - אפרסמא.
 "ברוש" - ברתא.
 "תדהר" - שאגא.
 "תאשור" - שוריבנא.

הני שבעה הוו!

כי אתא רב דימי אמר:
 הוסיפו עליהם: אלונים, אלמונים, אלמוגין.

"אלונים" - בוטמי.
 "אלמונים" - בלוטי.
 "אלמוגין" - כסיתא.

רפ"י

ערי. לויר"ו שם האילן ואת פריו קורין ביי"ש:
דולבני. קשטאניי"א:
וצי אדיר לא יעברנו. לנחל שעתיד לצאת מבית המקדש:
זו בורני גדולה. ספינה שקורין דרמוני"ט:
היכי עבדי. אותה בורני גדולה למאי עבדא:
חלא. חול:
עד דשכנא. שוליה שוכנים בקרקעית הים ועודנה נראית למעלה מן המים דבמקום שהאלמוגים גדילים בים אין הים עמוק כל כך:
בר אמוראי. מלומד לשוט בנהרות:
וקטר אטוני דכיתנא. חבילי פשתן שהן קשין לינתק וקושר ראשו אחד בשורש האילן וראשו אחד בבורני:
ושקלי. הנך גברי חלא דספינתא ושדו לאבראי והיא עולה מתוך המים ועוקרת שרשי האילן:
פרוותא. פורט"ו בלע"ז ובלשון משנה נמל:
מסקן מרגנייתא. מקרקעית הים על ידי בר אמוראי:
ומקרייא פרוותא דמשמהיג. אותה של פרסיים נקראת נמל של מלוכה:

איכא דאמרי:
ארונים, ערמונים, אלמוגין.

"ארונים" - ערי.
 "ערמונים" - דולבי.
 "אלמוגין" - כסיתא.

"וצי אדיר לא יעברנו" (ישעיה לג-כא).

אמר רב:
זו בורני גדולה.

היכי עבדו?

מיייתו שית אלפי גברי, בתריסר ירחי שתא, ואמרי לה: תריסר אלפי גברי, בשייתא ירחי שתא. וטעני לה חלא עד דשכנא. ונחית בר אמוראי וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא וקטר להו בכסיתא. ונטלי חלא ושדו לבראי, וכמה דמדליא עקרא ומתייא. ומחליף על חד תרין בכספא. תלת פרוותא הויין: תרתי בי ארמאי, וחדא דבי פרסאי. דבי ארמאי - מסקן כסיתא. דבי פרסאי - מסקן מרגנייתא. ומקרייא פרוותא דמשמהיג.

85. כג, א

רפ"י

ונקיתי דמים לא נקיתי. אם
באתי לנקות את העכו"ם משאר
עונות לא אנקם מדמם של
ישראל:

אמר רבי יוחנן:

כל שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים, עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לה,
שנאמר: "אתן במדבר ארזי שטה" (ישעיה מא-ט).

ואין "מדבר" אלא ירושלים,
שנאמר: "ציון מדבר היתה [ירושלם שממה]"³³ (ישעיה סד-ט).

ואמר רבי יוחנן:

כל הלומד תורה ואינו מלמדה - דומה להדס במדבר.

איכא דאמרי:

כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין תלמידי חכמים - דומה להדס במדבר, דחביב.

ואמר רבי יוחנן:

אוי להם לעובדי כוכבים שאין להם תקנה,

שנאמר: "תחת הנחשת - אביא זהב,

ותחת הברזל - אביא כסף,

ותחת העצים - נחשת,

ותחת האבנים - ברזל" (ישעיה ס-יז)

תחת רבי עקיבא וחביריו - מאי מביאין?

ועליהם הוא אומר: "ונקיתי דמים לא נקיתי" (יואל ד-כא).

³³ ערי קדשה היו מדבר ציון מדבר היתה ירושלם שממה

86. כג, א-ב

רש"י

אף חרים וכייר וגדר. היו משיאין המשואות בראשי הרים שלחן :
 ביני ביני. דהנך דמתני' הוו קיימין הנך :
 באידך גיסא. איי לצד בבל שני צדדים של איי נמשכין לצד בבל :
 בין כל אחת ואחת. דהנך דמתניתין :
 איסתתום דרכי. ואחזו ההולכין דרך עקלתון :
 בסירים. קוצים :

"ומאין היו משיאין משואות?
 [מהר המשחה לסרטבא,
 ומסרטבא לגרופינא,
 ומגרופינא לחוורן,
 ומחוורן לבית בלתינ,
 ומבית בלתינ לא זזו משם,
 אלא מוליה ומביא ומעלה ומוריד עד שהיה רואה כל הגולה לפניו במדורת האש].

מאי "בית בלתינ"?

אמר רב:
 זו בירם.

כגב

מאי "גולה"?

אמר רב יוסף:
 זו פומבדיתא.

מאי "במדורת האש"?

תנא:

"כל אחד ואחד נוטל אבוקה בידו ועולה לראש גגו".

תניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:
 אף חרים וכייר וגדר וחברותיה".

איכא דאמרי:
 ביני וביני הוו קיימי.

איכא דאמרי:

להך גיסא דארץ ישראל הוו קיימי,
 מר חשיב דהאי גיסא,
 ומר חשיב דהאי גיסא.

אמר רבי יוחנן:

בין כל אחת ואחת - שמונה פרסאות.

כמה הוו להו תלתין ותרתין?!
 והא האידנא טובא הוו!

אמר אביי:

אסתתומי אסתתום להו דרכי,
 דכתיב: "למן הנני שף את דרכך בסירים" (הושע ב-ח).

רב נחמן בר יצחק אמר:

מהכא, דכתיב: "נתיבותי עזה" (איכה ג-ט).

87. כג, ב

רס"י

מתני'

חצר גדולה היתה בירושלים כו'
 כל העדים מתכנסין. ביום
 השבת שחללוהו לבוא ולהעיד:
 לא היו זזין משם. לפי שיצאו
 חוץ לתחום והיוצא חוץ לתחום
 אין לו אלא ד' אמות:
 מן הנהר. שהוא גדל פתאום
 ושוטף את בני העיר ואת
 הילדים:

גמ'

ויעזקהו. סייגו בגדר אבנים
 סביב סביב בעיגול כמו טבעת:
 לישנא דצערא. על שם שאסורין
 כאלו בזיקין שאין זזין משם כל
 היום:
 סעודות גדולות. אלמא לא הוה
 להו צערא:

מתניתין

חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת,
 ולשם כל העדים מתכנסין,
 ובית דין בודקין אותם שם,
 וסעודות גדולות עושין להם,
 בשביל שיהו רגילין לבא.

בראשונה - לא היו זזין משם כל היום.
 התקין רבן גמליאל הזקן:
 שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח.

ולא אלו בלבד,
 אלא אף חכמה הבאה ליילד,
 והבא להציל מן הדליקה, ומן הגייס, ומן הנהר, ומן המפולת,
 הרי אלו באנשי העיר, ויש להם אלפים לכל רוח.

גמרא

איבעיא להו:

"בית יעזק" תנן או 'בית יזק' תנן?

"בית יעזק" תנן - לישנא מעליא הוא,
 דכתיב: "ויעזקהו ויסקלהו" (ישעיה ה-ב),
 או דלמא 'בית יזק' תנן - לישנא דצערא הוא,
 כדכתיב: "והוא אסור באזיקים" (ירמיה מ-א)?

אמר אביי:

תא שמע:

"סעודות גדולות היו עושין להם שם כדי שיהו רגילים לבוא".

דלמא תרתי הוו עבדי בהו.

88. כג, ב - כד, א

רש"י

מתני'

כיצד בודקין את העדים כו' לפני החמה. החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון והלבנה אינה נראית ביום שלשים לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה מדלא קתני למזרחתה או למערבתה שמע מינה אין נראית להם בדרום וקא סייד שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה לצפונה של חמה ראייתם אותה או לדרומה של

חמה ובגמרא פריך לפני החמה היינו לצפונה שהרי אין נכון לבדוק ולשאול אם לדרומה אלא בזמן ששניהן החמה והלבנה במערב שאם הם בדרום אינה יכולה להיות לא לצפונה ולא לדרומה אלא או למזרחתה או למערבתה וכשהן במערב אם לפני החמה היא זהו לצפונה שהרי לצד צפון הם הולכין ואם לאחריה היא הרי זה לצד דרום:

כמה היה גבוה. מן הארץ לפי ראיית עיניכם:

לאין היה נוטה. ראשי הפגימה לאיזה צד נוטין לצד צפון כזה (או לצד דרום כזה):

אם אמר לפני החמה לא אמר

כלום. מפרש בגמרא:

גמ'

היינו לפני החמה היינו לצפונה. הא חדא מילתא היא כדפרישית לעיל:

פגימתה לפני החמה. פונה לצד החמה או לצד אחר ועלה קתני סיפא אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה:

דלא לימרו עובדיה. העובדין את החמה:

גירי קא משדייא. החמה הזאת חצים היא יורה להלחם בכופרין בה שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת לצד פניו:

מתניתין

כיצד בודקין את העדים?

זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון,

ומכניסין את הגדול שבהן ואומרין לו: אמור כיצד ראית את הלבנה,

לפני החמה או לאחר החמה?

לצפונה או לדרומה?

במה היה גבוה?

ולאין היה נוטה?

ובמה היה רחב?

אם אמר לפני החמה - לא אמר כלום.

ואחר כך היו מכניסין את השני ובודקין אותו.

אם נמצאו דבריהם מכוונים - עדותו קיימת.

ושאר כל הזוגות - שואלין אותן ראשי דברים.

לא שהיו צריכים להם, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שיהו רגילים לבוא.

גמרא

היינו "לפני החמה" היינו "לצפונה"!

היינו "לאחר החמה" היינו "לדרומה"!

אמר אביי:

פגימתה "לפני החמה או לאחר החמה"?

"אם אמר לפני החמה לא אמר כלום" -

דאמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב: "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומי" (איוב כה-ב)?

מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה, ולא פגימתה של קשת.

פגימתה של לבנה - דחלשה דעתה.

פגימתה של קשת - דלא לימרו עובדי החמה גירי קא משדייא.

כד, א

89. כד, א

רש"י

כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים. בימות החמה כגון ביום ארוך של תקופת תמוז חמה שוקעת לסוף מערב לצד צפון כדתינא בעירובין (דף נו.) חמה יוצאת ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון חמה יוצאת ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום ניסן ותשרי חמה יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב תקופת ניסן היום והלילה שוין חמה יוצאת בחצי מזרח ומהלכת חצי מזרח וכל דרום וחצי מערב ושוקעת ובליילה סובבת למעלה מן הכיפה חצי מערב וכל צפון וחצי מזרח וזורחת ולמחרת התחיל היום להיות זורח מעט מכנגד חצי מזרח לצד צפון ושוקע להלן מחצי מערב לצד צפון וכן כל יום ויום נמשכת מעט בין בזריחה בין בשקיעה וכשמגיע יום תקופת תמוז היא זורחת בקרן מזרחית צפונית ומהלכת ג' רוחות ושוקעת בקרן צפונית מערבית ומשם ואילך הימים מתמעטין והחמה נמשכת מעט מעט בזריחתה ובשקיעתה לצד דרום וכשמגיע תקופת תשרי יוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב והיום והלילה שוין ועוד מושכת והולכת לצד דרום עד תקופת טבת ואותו היום יוצאת בקרן מזרחית דרומית ושוקעת בקרן דרומית מערבית ומשם ואילך נמשכת לאחוריה לצד צפון לזריחתה מרבה הילוכה לצד צפון מעט ושוקעת וכן תמיד עד תקופת ניסן שיוצאת בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב נמצאת בימות החמה מהלכת רוב רוח מערבית לפני שקיעתה ופעמים כולה וכל ימות הגשמים אינה מהלכת אלא מיעוט מערב ופעמים שאינה נכנסת בו אלא דבר מועט והלבנה לעולם בחידושה בקרן מערבית דרומית הלכך בימות הגשמים שאין החמה נכנסת למערב אלא בשקיעתה הלבנה קודמת לתוך המערב נמצאת לבנה בצפון ובימות החמה שהחמה במערב הרבה היא קודמת הלבנה ברוב החדשים לצד צפון נמצאת לבנה בדרום:

אבל מצטרפין לעדות אחרת. אחד מהן מצטרף עם עד אחר שיאמר כמותו:

ראינוהו במים. תוך נהר או מעין ראינו דמותה של לבנה:

בעבים. יום המעונן היה וראינוהו מאירה דרך עוביו של עב:

עששית. קנדיל"ה בלע"ז:

כל הכי חזו ואזלי. בתמיה מאחר שראהו למה לא יעידו וכי לעולם הם צריכים לראותו:

מדעתנו. כדי להעיד עליו:

כוביתא דעיבא. עיגול של עב לבן: מתני' ראש ב"ד אומר מקודש כו':

"במה היה גבוה ולאיו היה נוטה" כו':

תנא קדא:

"לצפונה - דבריו קיימין, לדרומה - לא אמר כלום".

והתניא איפכא:

"לדרומה - דבריו קיימין, לצפונה - לא אמר כלום!"

לא קשיא:

כאן - בימות החמה,

כאן - בימות הגשמים.

תנו רבנן:

"אחד אומר גבוה שתי מדעות, ואחד אומר שלשה - עדותן קיימת. אחד אומר שלשה ואחד אומר חמשה - עדותן בטילה, אבל מצטרפין לעדות אחרת".

תנו רבנן:

"ראינוהו במים, ראינוהו בעששית, ראינוהו בעבים - אין מעידין עליו. חציו במים, חציו בעבים, חציו בעששית - אין מעידין עליו". השתא כולו אמרת לא, חציו מבעיא!?

אלא הכי קאמר:

חציו במים חציו ברקיע, חציו בעבים חציו ברקיע, חציו בעששית חציו ברקיע - אין מעידין.

תנו רבנן:

"ראינוהו ושוב לא ראינוהו - אין מעידין עליו".

כל הכי חזו לה ואזלי?

אמר אביי:

הכי קאמר:

ראינוהו מאלינו, ושכנו לראותו מדעתנו ולא ראינוהו - אין מעידין עליו.

מאי טעמא?

אימור כוביתא דעיבא בעלמא הוא דחזי.

רש"י

90. כד, א

גמ'

מקראי קדש. תרי זימני משמע:

מתניתין

ראש בית דין אומר: מקודש!
 וכל העם עונין אחריו: מקודש מקודש!
 בין שנראה בזמנו, בין שלא נראה בזמנו - מקדשין אותו.
 רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:
 אם לא נראה בזמנו - אין מקדשין אותו,
 שפבר קידשוהו שמים.

גמרא

"ראש בית דין" וכו'.

מנהגי מילי?

אמר רבי חייא בר גמדיא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי:
 אמר קרא: "וידבר משה את מועדי ה'" (ויקרא כג-מד) - מכאן שראש בית דין אומר מקודש.

"וכל העם עונין אחריו: מקודש מקודש".

מנלן?

אמר רב פפא:

אמר קרא: "אשר תקראו אותם" (ויקרא כג-ב) - קרי ביה: אתם.

רב נחמן בר יצחק אמר:

"אלה הם מועדי" (ויקרא כג-ב) - "הם" - יאמרו מועדי.

"מקודש מקודש" תרי זימני - למה לי?

דכתיב: "מקראי קודש" (ויקרא כג-ב).

91. כד, א

ר"י

ר' אלעזר בר' צדוק אומר כו':
 בזמנו אין מקדשין אותו. שאינו
 צריך חיזוק:
 מעובר אין. דמשמע משחשיכה
 נתעבר:
 אבל מקודש לא. קתני הרי זה
 מתקדש למחר:
 מעובר איצטריכא ליה. כלומר
 לעולם למחר בעי קידוש והאי
 דלא תנייה משום דאיצטריכא
 לאשמועינן מעובר:
 דהואיל ובזמנו ראוהו. סד"א
 לא ליעברוה ואי תנא הרי זה
 מתקדש למחר הוה אמינא
 לעולם מיומא קמא מתקנינן
 מועדותיה: מתני' דמות צורות
 לבנה:

**"רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:
 אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו."**

תניא:

"פלימו אומר:

בזמנו - אין מקדשין אותו,

שלא בזמנו - מקדשין אותו.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:

בין כך ובין כך - אין מקדשין אותו,

שנאמר: "וקדשתם את שנת החמשים" (ויקרא כה-י) -

שנים - אתה מקדש,

ואי אתה מקדש - חדשים".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק.

אמר אביי:

אף אנן נמי תנינא:

"ראוהו בית דין וכל ישראל,

נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה,

הרי זה מעובר" (ראש השנה כה:).

"מעובר" - אין,

מקודש - לא.

"מעובר" - איצטריכא ליה,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ו"ראוהו בית דין וכל ישראל" איפרסמא ולא ליעברוה,

קא משמע לן.

92. כד, א-ב

רש"י

גמ' לא תעשון אתי. צורות העומדים אתי: של חמשה. נרות: ושל ששה. נרות: ואפילו של שאר מיני מתכות. לפי שכיוצא בהן כשירה לפנים כדתניא (מנחות דף כח:): ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת: אף של עץ לא יעשה. שכיוצא בה כשירה לפנים דרי' יוסי ברי' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי מאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט חרס והכי מפרש לה במנחות (שם): כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. כשגברה ידם על היונים והוציאו מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב: **בבעץ**. שטייניו בלע"ז: דמות ארבעה פנים. לגוף אחד כעין חיות הקדש דהיינו אתי שכסא כבוד רכוב עליהן: **פרצוף אדם לחודיה תשתרי**. שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר עד דאיכא כולהו בהדי הדדי: **שבמדור העליון**. ברקיע שביעי דדייקין אתי אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן ברקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יב:):

מתניתין

דמות צורות לבנה היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובפנתל בעליותו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית או כזה?

גמרא

ומי שרי?!

והתניב: "לא תעשון אתי"³⁴ (שמות כ-כג) - לא תעשון כדמות שמשיי!

אמר אביי:

לא אסרה תורה אלא שמשין, שאפשר לעשות כמותן.

כדתניא:

"לא יעשה אדם בית תבנית היכל,

אנסדרה תבנית אולם,

חצר כנגד עזרה,

שלחן כנגד שלחן,

מנורה כנגד מנורה.

אבל עושה - ושל חמשה ושל ששה ושל שמונה,

ושל שבעה - לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות.

רבי יוסי ברי יהודה אומר:

אף של עץ לא יעשה, כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי.

אמרו לו: משם ראיה?!

שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ,

העשירו - עשאוים של כסף,

חזרו העשירו - עשאוים של זהב."

כד, ב

ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן - מי שרי?!

והתניא:

"לא תעשון אתי" (שמות כ-כג) - לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום!"

אמר אביי:

לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי.

אלא מעתה, פרצוף אדם לחודיה תשתרי,

אלמה תניא: "כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם?"

אמר רב הונא בריה דרב אידי מפרקיה דאביי שמיעא לי:

"לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי.

ושאר שמשין מי שרי?!

והא תניא:

"לא תעשון אתי" - לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום,

כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת."

אמר אביי:

לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון.

ושבמדור התחתון, מי שרי?!

והתניא:

"אֲשֶׁר בְּשֵׁמִים" (שמות כ-ד) - לְרַבּוֹת חֲמָה וּלְבַנָּה בּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת.
"מִמְעַל" - לְרַבּוֹת מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת!"

כִּי תִנָּא הֵיא לְעֲבָדָם.

אִי לְעֲבָדָם, אֲפִילוֹ שְׁלֹשׁ קָטָן נְמִי!

אִין הָכִי נְמִי,

דְּתִנָּא:

"אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ" - לְרַבּוֹת הָרִים וּגְבָעוֹת יָמִים וּנְהָרוֹת אֲפִיקִים וּגְאִיּוֹת.
"מִתַּחַת" - לְרַבּוֹת שְׁלֹשׁ קָטָן."

וְעֲשִׂיָה גְרִידָתָא מִי שְׁרִי?!

וְהִתְנָא:

"לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" (שמות כ,ב) - לֹא תַעֲשׂוּן כְּדַמּוֹת שְׁמַשִּׁי הַמְּשַׁמְשִׁין לְפָנַי,
 בְּגוֹן חֲמָה וּלְבַנָּה בּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת!"

שְׂאֲנִי רַבָּן גְּמְלִיאֵל,

דְּאֲחָרִים עָשׂוֹ לוֹ.

וְהָא רַב יְהוּדָה דְּאֲחָרִים עָשׂוֹ לוֹ,

וְאָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה:

שִׁינָא, סְמִי עֵינִיה דְּדִין!

הָתָם חוֹתְמוֹ בּוֹלֵט הוּהוּ,

וּמְשׁוּם חֲשָׁדָא.

כְּדִתְנָא:

"טַבְעוֹת"

חוֹתְמוֹ בּוֹלֵט - אָסוּר לְהִנְיָחָה, וּמוֹתֵר לְחַתּוּם בָּהּ.

חוֹתְמוֹ שׁוֹקֵעַ - מוֹתֵר לְהִנְיָחָה, וְאָסוּר לְחַתּוּם בָּהּ."

וּמִי חִיִּישִׁין לְחֲשָׁדָא?!

וְהָא הֵיא בִּי כְּנִישְׁתָּא דְּשָׁף וְיָתִיב בְּנֵהֲרָדְעָא,

דְּהוּה בִּיה אַנְדְּרָטָא, וְהוּו עֵיילִי רַב וְשְׁמוּאֵל וְאַבּוּה דְּשְׁמוּאֵל וְלוֹי וּמְצַלוֹ הָתָם וְלֹא חִיִּישִׁי לְחֲשָׁדָא!

רַבִּים שְׂאֲנִי.

וְהָא רַבָּן גְּמְלִיאֵל יָחִיד הוּא!

כִּיּוֹן דְּנִשְׂיָא הוּא,

שְׁכִיחֵי רַבִּים גְּבִיָהּ.

אִיבְעִית אִימָא:

דְּפָרְקִים הוּהוּ.

וְאִיבְעִית אִימָא:

לְהַתְלַמֵּד עָבַד,

וּכְתִיב: **"לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת"** (דברים יח-ט) - אֲבָל אַתָּה לְמַד לְהִבְיִן וּלְהוֹרוֹת.

רַשִּׁי

שְׁלֹשׁ. תּוֹלַעַת:

אֲפִיקִים. מוֹצֵאֵי מִים בִּיבְרִי"ש

בְּלַעֲיִי:

אֲחָרִים. נְכָרִים:

וְהָא רַב יְהוּדָה. שְׁהִיתָה לוֹ צוּרָה

בְּטַבְעוֹתָ וְאַחֲרִים עֲשָׂאוּהָ וְאִיל

שְׁמוּאֵל דְּנִישְׁקִלְיָה מִינֵיהּ:

סְמִי עֵינִיָהּ. כְּלוּמַר הַשְּׁחַת

צוּרְתוֹ:

וּמְשׁוּם חֲשָׁדָא. שְׁלֹא יֵאמְרוּ עֵיז

הִיא לוֹ:

אָסוּר לְהִנְיָחָה. בְּאֲצַבְעוֹ:

וּמוֹתֵר לְחַתּוּם בָּהּ. שְׁחַתְיָמְתָה

שׁוֹקֵעַת:

וּכְשִׁחוֹתְמָה שְׁקוּעָה. חַתְיָמָה

בּוֹלְטָת חוֹתְמָה בּוֹלֵט הַמַּתְכַּת

חַרוֹת סְבִיב סְבִיב וְהַצּוּרָה

עוֹמַדַת כְּמוֹת שֶׁהִיא חוֹתְמָה

שׁוֹקֵעַת שֶׁהַצּוּרָה חֲקוּקָה

וְחַרוֹתָהּ בְּמַתְכַּת:

דְּשָׁף וְיָתִיב בְּנֵהֲרָדְעָא. מְקוּם

הוּא וִישׁ פּוֹתְרִין שְׁחָרְבַּ וְחֹזֵר

וּנְבִנָה וְתַמִּיד הִיתָה שְׁכִינָה

מְצוּיָה שֶׁם וִיכְנִיָה וּגְלוֹתוֹ

בְּנֵאוֹהוּ שְׁנִשְׂאוּ עִמָּהֶם מֵאֲבִי

יְרוּשָׁלַיִם וְעֲלִיהֶם נֹאמַר

(תְּהִלִּים קב) כִּי רָצוּ עַבְדֶּיךָ אֶת

אֲבִינִי:

אַנְדְּרָטָא. צֶלַם דְּמוֹת הַמֶּלֶךְ:

וְהָא ר' ג' יָחִיד הוּהוּ. וְנִיחוּשׁ נְמִי

לְחֲשָׁדָא: מִתְנִי מַעֲשֵׂה שְׁבָאוֹ

שְׁנַיִם כּו':

93. כד, ב - כה, א

רש"י

מתני'
ראינוהו שחרית במזרח. את השנה:
וערבית במערב. את החדשה:
עדי שקר הם. דקיימא לן (לעיל דף כ:) עשרים וארבעה שעי מכסי סיהרא כך פירשו רבותי ולבי נוקפי מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה ואין לשון ביאת ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה היא נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חידושה ונראה לי דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בו נורי לפי שאינה ממחרת לרוץ בייב שעות שביום מתוך המזרח לתוך המערב ועייז קאמר פעמים שבא בדרך ארוכה ושוהה לבא:
ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו. ביום שלשים:
וליל שלשים. שהיו מצפיין בי"ד והעם שתהא מגולה ויראוה מאחר שהעדים ראוה ביום לא נראה להם:
רואה אני את דבריך. לעבר את החדש:
הלך ומצאו. הלך ומצאו ר"ע לרי יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים:
אשר תקראו. בקריאת בית דין תלאו הכתוב:
בא לו. ר' יהושע אצל רבי דוסא:
למה לא נתפרסמו שמותן כו'. שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו ולומר וכי בית דין זה כמשה ואהרן כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם:

מתניתין

כה, א

מעשה שבאו שנים ואמרו:
ראינוהו שחרית במזרח ^א **וערבית במערב.**
אמר רבי יוחנן בן נורי:
עדי שקר הם.
כשבאו ליבנה קיבלו רבן גמליאל.
ועוד, באו שנים ואמרו:
ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה.
וקיבלו רבן גמליאל.
אמר רבי דוסא בן הורכניס:
עדי שקר הו.
היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה?!
אמר לו רבי יהושע:
רואה אני את דבריך.
שלח לו רבן גמליאל:
גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך,
הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר,
אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי,
שנאמר: "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם" (ויקרא כג-ד) -
בין בזמנו, בין שלא בזמנו.
אין לי מועדות אלא אלו.

בא לו אצל רבי דוסא בן הורכניס,
אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל,
צריבין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו,
שנאמר: "ועל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, ט).
ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים?
אלא ללמד:
שכל שלשה ושלושה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה.

נטל מקלו ומעוטיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל,
ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו.
עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו,
אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי,
רבי - בחכמה,
ותלמידי - שקבלת את דברי.

גמרא

תניא:

"אמר להם רבן גמליאל לחכמים:
כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארונה ופעמים שבא בקצרה".

אמר רבי יוחנן:

מאי טעמא דבי רבי³⁵?

דכתיב: **"עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו"** (תהילים קד-ט).

שמש - הוא די'דע מבואו,

³⁵ יש הגורסים בית רבן גמליאל. ויש ליישב את גירסתנו שרבי יוחנן כינה את בית רבן גמליאל "בית רבי" שרבי היא צאצא של רבן גמליאל ורבי יוחנן למד אצלו בצעירותו (מהדורת שוטנשטיין).

ירח - לא ידע מבואו.

רבי חייא חזייה לסיהרא דהוה קאי בצפרא דעשרים ותשעה, שקל קלא פתק ביה. אמר: לאורתא בעינן לקדושי בך, ואת קיימת הכא?! זיל איכסי.

אמר ליה רבי לרבי חייא:
זיל לעין טב וקדשיה לירחא,
ושלח לי סימנא: דוד מלך ישראל חי וקיים.

תנו רבנן:

"פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש, בסבורים העם לומר: ראש חודש, ובקשו בית דין לקדשו. אמר להם רבן גמליאל: בך מקובלני מבית אבי אבא: אין חדושה של לבנה - פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה, ושני שלישי שעה ושבעים ושלשה חלקים. ואותו היום מתה אמו של בן זא והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראויה לכה, אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החדש".

רס"י

גמ'

דחזי' לסיהרא. ישנה:

שקל קלא. פיסת רגבים מוט"א בלע"ז:

לאורתא בעינן לקדושיך. צריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של ראש השנה לחסר את אלול ולאיים על העדים לומר ראינוהו בזמנו לקדשו למחר ואף על פי שלא ראוהו לפי שהיה עיבור החדש דוחה את יום הכפורים אצל שבת:

ואת קיימת הכא. ואם תהא נראית ערבית שוב לא יקדשו את החדש למחר כדאמרן לעיל פרק קמא (כ:). צריך שיהא לילה ויום מן החדש שאם נראית הישנה לאור כ"ט אין מקדשין מחר את החדש:

זיל לעין טב וקדשיה. דואג היה שלא ירננו עליו בני עירו כשיקדשו למחר לפי שראו הישנה כל יום כ"ט וסלק תלוותם מעלי ומורי פירש שגזרו גזרה במקומו שלא יקדשו את החדש:

דוד מלך ישראל. נמשל כלבנה שנאמר בו (תהלים פט) כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם:

(ונראית דמות לבנה. בעשרים ותשעה):

שידעו שלא קדשו בית דין את החדש. שאין מספידין ביום טוב:

94. כה, א

רש"י

אתם אתם אתם. שלשה זמנים כתיב אשר תקראו אותם בפרשת שור או כשב וקרי ביה תקראו אתם : **שוגגין**. מאליהן כסבורין שהוא ראוי להתעבר וטועין : **מוטעין**. על ידי עדי שקר :

³⁶"הלך רבי עקיבא ומצאו מיצר

[אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה דבן גמליאל עשוי, שנאמר: "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם" (ויקרא כג-ד) - בין בזמנו, בין שלא בזמנו. אין לי מועדות אלא אלו].

איבעיא להו:

מי מיצר?

רבי עקיבא מיצר,

או רבי יהושע מיצר?

תא שמע:

דתניא:

"הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע נשהוא מיצר.

אמר לו: רבי, מפני מה אתה מיצר?

אמר לו: עקיבא, ראוי לו שיפול למטה שנים עשר חדש ואל יגזור עליו גזירה זו.

אמר לו: רבי, תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני.

אמר לו: אמור.

אמר לו: הרי הוא אומר: "אתם ... אתם ... אתם" (ויקרא כג, ב, ד, לו) שלש פעמים:

"אתם" - אפילו שוגגין.

"אתם" - אפילו מזידין.

"אתם" - אפילו מוטעין.

בלשון הזה אמר לו: עקיבא נחמתני נחמתני.

95. כה, א-ב

רש"י

שלא יאמר אדם. על בית דין שבימיו וכי פלוני ופלוני כמשה ואהרן שאשמע לו עכשיו שלא נתפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן הרי הוא כאחד משאר זקנים שאינך יודע מי הם:

ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן. שמואל הנביא אמר לישראל הקדוש ברוך הוא עשה לכם נסים על ידי ששה זקנים הללו משה ואהרן ירובעל ובדן ויפתח ושמואל:

ואומר. בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן ובכתובים הראשונים כתוב ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל שלשה קלים עם שלשה חמורים:

הא אין לך לילך כו'. הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימיך:

אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה. כי לא מחכמה שאלת על זה לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן אחרונים לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים:

"בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס,

אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל,

צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו,

שנאמר: "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, ט).

ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים?

אלא ללמד:

שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה].

תנו רבנן:

"למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו?

שלא יאמר אדם: פלוני כמשה ואהרן? פלוני כנדב ואביהוא? פלוני כאלקד ומידד?

ואומר: "ויאמר שמואל אל העם: ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" (שמואל א יב-ו).

ואומר: "וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל" (שמואל א יב-ו) -

"ירובעל" - זה גדעון.

ולמה נקרא שמו "ירובעל"?

שעשה מריבה עם הבעל.

"בדן" - זה שמשון.

ולמה נקרא שמו "בדן"?

דאיתי מדן.

"יפתח" - כמשמעו.

כה,ב ואומר: "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו" (תהילים צט-ו) -

שקל הכתוב שלשה קלי עולם בשלשה חמורי עולם,

לומר לך: ירובעל בדורו כמשה בדורו,

בדן בדורו כאהרן בדורו,

יפתח בדורו כשמואל בדורו.

ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים.

ואומר: "ובאת אל הכהנים הלזים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם" (דברים יז-ט) -

וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו?

הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו.

ואומר: "אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה" (קהלת ז-ז).

רס"י

.96. כה, ב

"נטל מקלו ומעותיו בידו".

תנו רבנן:

"כיון שראה אותו - עמד מכסאו ונשקו על ראשו,

אמר לו: שלום עליך רבי ותלמידי,

רבי - שלמדתני תורה ברבים,

ותלמידי - שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה בתלמיד.

אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים,

קל וחומר קטנים לגדולים".

"קל וחומר"?! חייבא הוא!

אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעצמן.

הדרן עלך אם אינן מכירין

מסכת ראש השנה פרק ג' - "ראוהו בית דין"

97. כה, ב

רז"י

מתני' ראוהו בית דין וכל ישראל ונחקרו העדים. מפרש

בגמרא אי נמי נחקרו העדים: ראוהו בית דין בלבד. שאין מי שיעיד אלא הם ולא ארישא קאי בסמוך לחשיכה אלא שהיה שהות לקדש: יעמדו שנים ויעידו בפניהם.

ואעי"פ שכולן ראוהו ובגמרא פריך לא תהא שמיעה גדולה מראייה: ויעידו בפניהם. השנים: שאין היחיד נאמן. לומר מקודש בפני עצמו לכך צריך להושיב מחביריהו אצלו:

גמ' למה לי למיתני כל ישראל. הרי ראוהו בית דין: איפרסמא ליה מילתא. דביום שלשים נראה לקדשו: נחקרו העדים למה לי. חקירתן אחרי שהכל ראו:

למה לי למתנייה לחקירה כלל. כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נחקרו העדים:

סלקא דעתך אמינא. היכא דאיכא חקירת עדים ביום תו לא נייעברוה אלא יגמרו הדבר בלילה ויקדשוהו ביום שלשים לענין תיקון המועדות:

משפט. היינו תחילת דין: כי חק הוא. בקידוש החדש דרשינן ליה בפי קמא (דף ח:): משפט ביום. נפקא לן בסנהדרין (דף לד:). מוהיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות כו':

מתניתין

ראוהו בית דין וכל ישראל: נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה - הרי זה מעובר.

ראוהו בית דין בלבד: יעמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש.

ראוהו שלשה והו בית דין: יעמדו השנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד, ויעידו בפניהם, ויאמרו מקודש מקודש, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו.

גמרא

למה לי למיתנא "ראוהו בית דין וכל ישראל"?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה ולא ליעברוה, קא משמע לן.

וכיון דתנא ליה "ראוהו בית דין וכל ישראל" "נחקרו העדים" - למה לי?

הכי קאמר: אי נמי, "נחקרו העדים" ו"לא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר", וכיון דתנא "עד שחשיכה הרי זה מעובר" למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא: תיהוי חקירת עדים כתחילת דין, ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בליליא, מידי דהוה אדיני ממונות דתנן: "דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה" הכא נמי מקדשין בליליא, קא משמע לן.

ואימא: הכי נמי?

אמר קרא: "כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב" (תהילים פא-ה) אימת הוי "חק"? בגמר דין, וקא קרי ליה רחמנא: "משפט", מה משפט - ביום, אף הכא נמי ביום.

98. כה, ב

רש"י

"ראוהו בית דין - יעמדו שנים ויעידו בפניהם".

ואמאי? לא תהא שמיעה גדולה מראיה!

אמר רבי זירא:

כגון שראוהו בלילה.

"ראוהו שלשה והו בית דין - יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד".

אמאי? הכא נמי נימא! לא תהא שמיעה גדולה מראיה!
וכי תימא: הכי נמי, כגון שראוהו בלילה - היינו הך!

סיפא איצטריכא ליה,

דאין היחיד נאמן על ידי עצמו,

דסלקא דעתך אמינא: הואיל ותניא³⁷:

"דיני ממונות - בשלשה,

ואם היה מומחה לרבים - דן אפילו ביחיד".

הכא נמי ניקדשיה ביחיד,

קא משמע לן.

ואמאי: הכא נמי?

אין לך מומחה לרבים בישאל יותר ממשה רבינו,

וקאמר ליה הקדוש ברוך הוא: עד דאיכא אהרן בהדר,

דכתב: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם" (שמות יב-א).

למימרא: דעד נעשה דיין

לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא,

דתניא:

כ"א, "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתו נעשו עדים ומקצתו נעשו דיין.

דברי רבי טרפון.

רבי עקיבא אומר:

בולן נעשו עדים ואין עד נעשה דיין!"

אפילו תימא רבי עקיבא,

עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם אלא בדיני נפשות,

דרחמנא אמר: "ושפטו העדה והצילו העדה" (במדבר לה-כד),

וכיון דחזוהו דקטל נפשא לא מצו חזו ליה זכותא,

אבל הכא - אפילו רבי עקיבא מודה.

ואמאי. יעמדו שנים ויעידו הלא ראוהו כולן יקדשוהו בראייתם דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראייה דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש:

שראוהו בלילה. הלכך למחר אי לאו שמיעה על מה יקדשו:

למימרא דעד נעשה דיין. מי שראוי להיות עד בדבר נעשה דיין ואלו כולן ראויים להיות עדים שהרי כולם ראוהו:

מקצתן נעשין עדים. ויעידו בפני חבריהם דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו':

ומקצתן נעשין דיינים. אבל המעידים לא ישבו וידונו עמהם דהראוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין וגבי עדות החדש גופה נמי לא אכשרנא במתניי להיות העדים נעשים דיינים דאם כן למה לי יושיבו מחביריהם יעידו בפני יחיד ואחר כך ישבו הם עמו ויקדשו והכי אמרינן ליה בפרק שני דכתובות (דף כא:):

כולן עדים הם. ראויים להעיד:

והצילו העדה. יהפכו בזכותו:

מתני'
כל השופרות. בין של איל בין של יעל:
שהוא קרן. אינו קרוי שופר וגבי יוה"כ שופר כתיב (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא (דף לד.) גמרינן ר"ה מיובל:
בקרן היובל. ויובל דיכרא הוא כדמפרש ב**גמרא**:

גמ'
אקרו קרן ואקרו שופר. אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במתן תורה (שמות יט) במשך היובל וגוי' וכתיב ויהי קול השופר:
וקרני ראם קרניו. של בכור שורו קרן אשכחן דאקרי:
ותיטב לה'. תפלתי משופר ובשור קא משתעי קרא:
שור שהוא פר. ביום שנקרא שור היה גדול כפר זהו שור של מעשה בראשית שביום שנברא נברא בקומתו ושור בן יומו קרוי שור שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז ופר אינו נקרא עד בן שלש:
אין קטיגור. זהב העגל ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא:
הואיל ואישתני. להיות דם ואין מראית הפר ניכר:
חוטא בל יקריב. האדם לא יקריבנו הלום שהוא חטא בו:
חוטא בל יתנאה. להתקשט בו בקרבו הלום:

מתניתין

כל השופרות כשרים חוץ משל פרה,
מפני שהוא קרן.
אמר רבי יוסי:
והלא כל השופרות נקראו קרן,
שנאמר: "במשוך בקרן היובל" (יהושע ו-ה).

גמרא

שפיר קאמר רבי יוסי.

ורבנן?

כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן דפרה - קרן אקרי, שופר לא אקרי, דכתיב: **"בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו"** (דברים לג-יז).

ורבי יוסי?

אמר לך: דפרה נמי אקרי שופר, דכתיב: **"ותיטב לה' משוך פר"** (תהלים סט-לב) אם **"שור"** למה **"פר"** ואם **"פר"** למה **"שור"**? אלא מאי שור פר - משופר.

ורבנן?

כדרב מתנה, דאמר רב מתנה: מאי **"שור פר"**? שיהוא גדול כפר.

עולא אמר:

היינו טעמא דרבנן - כדרב חסדא.

דאמר רב חסדא:

מפני מה אין פהו גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה? לפי שאין קטיגור נעשה סניגור.

ולא? והא איכא דם פר!

הואיל ואשתני - אשתני.

והא איכא ארון וכפורת וכרוב!

חוטא בל יקריב, קאמרין.

והא איכא כף ומחתה!

חוטא בל יתנאה, קא אמרין.

והא איכא בגדי זהב מבחוץ!

רש"י

כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי. שופר נמי אע"ג דלית ביה משום חוטא בל יקריב ולית ביה משום חוטא בל יתנאה כיון דלזכרון קא אתי כבגדי כהן גדול שלפנים דמי:
גילדי גילדי. בכל שנה ושנה ניכרת תוספתו והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון בתכליתו של ראשון תחילת השני:

מבפנים קא אמרינן.

שופר נמי מבחוץ הוא!

כיון דלזכרון הוא, כבפנים דמי.

והא תנא "מפני שהוא קרו" קאמר!

חדא ועוד קאמר,

חדא - דאין קטיגור נעשה סניגור.

ועוד - "מפני שהוא קרו".

ורבי יוסי אמר לך:

דקא אמרת: "אין קטיגור נעשה סניגור",

הני מילי מבפנים,

והאי שופר - מבחוץ הוא.

ודקא אמרת: "מפני שהוא קרו" - כל השופרות נמי אקרו קרו.

אב"י אמר:

היינו טעמייהו דרבנן: שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות,

והא דפרה - כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות.

והא תנא: "מפני שהוא קרו" קאמר!

חדא ועוד קאמר,

חדא - דשופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות.

ועוד - מפני שהוא קרו.

ורבי יוסי אמר לך:

דקאמרת: "שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות" - כיון דמתברי אהדדי חד הוא.

ודקאמרת: "מפני שהוא קרו" - כל השופרות נמי אקרו קרו.

100. כו, א-ב

רס"י

גמולה. מובדלת:
 טוחות. לשון חלוקות:
 שכו. לשון ראייה כמו וישקף
 (בראשית יט) ומתרגמין
 ואיסתכי:
 קבען פלניא. גזלני פלוני:
 במה קבענוך. המעשר והתרומה
 אתם קובעים אותי:
 מאי סירוגין. ששנינו במגילה
 (דף יז.) קראה סירוגין
 (סירוגין):

מאי משמע דהאי יובלא לישנא דדכרא הוא?

דתניא:

"אמר רבי עקיבא:

נשה לבתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא.

ואמר רבי עקיבא:

נשה לבתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה.

מאי "גלמודה"?

גמולה דא מבעלה.

ואמר רבי עקיבא:

נשה לבתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה

למאי נפקא מינה?

לפרושי: **"מאה קשיטה"** (בראשית לג-ט) - דאורייתא מאה דנקי.

אמר רבי:

נשה לבתי לכרפי הים היו קורין למכירה בירה.

למאי נפקא מינה?

לפרושי: **"אשר פריתי לי"** (בראשית נה).

אמר רבי שמעון בן לקיש:

כשהלכתי לתחום קו נשרייא,

היו קורין לכלה - נינפי,

ולתרנגול - שכו.

"לכלה - נינפי".

מאי קרא?

"יפה נוף משוש כל הארץ" (תהילים מח-ג).

"ולתרנגול - שכו".

אמר רב יהודה אמר רב,

ואיבעית אימא רבי יהושע בן לוי:

מאי קרא?

"מי שית בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה" (איוב לח-לו).

"מי שית בטוחות חכמה" - אלו כליות.

"או מי נתן לשכוי בינה" - זה תרנגול.

לוי איקלע לההוא אתרא,

אתא גברא לקמיה,

אמר ליה: **קבען פלניא.**

לא הוה ידע מאי קאמר ליה, אתא שאיל בי מדרשא.

אמר ליה: **גזלן אמר לך,**

דכתיב: **"היקבע אדם אלהים"** וגו' (מלאכי ג-ח)

אמר ליה רבא מברניש לרב אשי:

אי הואי התם, הוה אמינא ליה: היכי קבעך? במאי קבעך? ואמאי קבעך?

וממילא הוה ידעינא.

ואיהו סבר מילתא דאיסורא קאמר ליה.

לא הוו ידעי רבנן מאי **"סירוגין"** (מגילה יז.)?

כו,ב

רש"י

פסקי. לפרקים שאינן נכנסין יחד:

מאי חלוגות. ששנינו בפ"ק דיומא (דף יח.) כל שבעת הימים לא היה אוכל השום והחלוגות:

פרפחיני. ירק שקורין עורקל"י:

סלסלה. חפוש והפך במטמונים של תורה:

והוה דרינא טונא. נושא משוי:

שמעוה לאמתא דבי רבי דחזנתהו רבנן דהווי עיילי פסקי פסקי, אמרה להו: עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין.

לא הווי ידעי רבנן מאי "**חלוגות**" (יומא יח.)?

יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי, דחזית לההוא גברא דקא מבדר פרפחיניה, אמרה ליה: עד מתי אתה מפזר חלוגותך.

לא הווי ידעי רבנן מאי "**סלסלה ותרומק**" (משלי ד-ח)?

יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי, דהוות אמרה לההוא גברא דהוה קא מהפך בשעריה, אמרה ליה: עד מתי אתה מסלסל בשערך.

לא הווי ידעי רבנן מאי "**וטאטאתיה במטאטא השמד**" (ישעיה יד-כג)?

יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי, דהוות אמרה לחבירתה שקולי טאטאתא וטאטי ביתא.

לא הווי ידעי רבנן מאי "**השלך על ה' יהבך והוא יבלבלך**" (תהילים נה-כג)?

אמר רבה בר בר חנה:

יומא חד הוה אזלינא בהדי ההוא טייעא הוה דרינא טונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי.

101. כו, ב

רס"י

מתני'
שופר של ראש השנה של יעל
פשוט. מפרש טעמא בגמרא
 דמידי דתפלה בעי פשיטות:
יעל. שטייין בו"ק:
ופיו מצופה זהב. בשל מקדש
 קאמר:
שופר מאריך. לאחר שחוצרות
 פוסקין תקיעתן נשמע קול
 השופר:
ובתעניות. דאמרינן במס' תענית
 (דף טו): תקעו הכהנים תקעו:
בשל זכרים. אילים שסתמן
 כפופין:
ושתי חוצרות באמצע. שני
 שופרות להן אחד מכאן ואחד
 מכאן והן באמצע:
שמצות היום בחוצרות.
 דלכנופיא בעלמא נינהו וכל
 כנופיא בחוצרות דכתיב
 (במדבר י) והיו לך למקרא
 העדה:
שזה היובל לראש השנה
לתקיעה. בפשוטין ואף על גב
 דתקיעתו ביובל לא לתפלה ולא
 לזכרון אלא לסימן שילוח
 עבדים והשמטת מכירת שדות
 אפילו הכי כדרי"ה בעי למעבדי
 דגמרינן לה לגזירה שנה שביעי
 שביעי בפי בתרא (דף לד):
ולברכות. דבעי למימר תשע
 ברכות ביום הכפורים של יובל:
ר' יהודה אומר כו'. טעמא
 מפרש בגמ':
וביובלות בשל יעלים. וגזירה
 שזה לא גמיר:

גמ'
ושל כל השנה. של תעניות:
קמ"ל. בר"ה אית ליה כרבי
 יהודה אבל ביובל לית ליה
 משום גזירה שנה:
במאי קמיפלגי. תנא קמא ורבי
 יהודה:
כמה דכיף איניש. בתפלתו פניו
 כבושין לארץ טפי עדיף משום
 והיו עיני ולבי שם (מלכים א ט)
 הלכך בראש השנה דלתפלה
 ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן
 כפופין ויובלות שהן לקרוא
 דרור בעינן פשוטין וגזירה שנה
 לית ליה:
כמה דפשיט טפי עדיף. משום
 נשא לבבנו אל כפים (איכה ג)
 הלכך בראש השנה בפשוטין
 דלתפלה הוא ודויה"כ נמי
 משום דשווייה בגזירה שנה
 ובתענית דלכנופיא לא איכפת
 לן ועבדינן כפופין להכירא ולר'
 לוי אית ליה כר' יהודה דלתפלה
 בעינן כפופים וביום הכפורים
 סבירא ליה דשנה היובל לראש
 השנה כרבנן הלכך תרווייהו
 בעינן כפופים:

מתניתין

שופר של ראש השנה
של יעל פשוט,
ופיו מצופה זהב,
ושתי חוצרות מן הצדדין.
שופר - מאריך,
וחוצרות - מקצרות.
שמצות היום בשופר.

ובתעניות:
בשל זכרים,
כפופין,

ופיהו מצופה נסף,
ושתי חוצרות באמצע.
שופר - מקצר,
וחוצרות - מאריכות,
שמצות היום בחוצרות.

שזה היובל לראש השנה - לתקיעה ולברכות.
רבי יהודה אומר:
בראש השנה - תוקעין בשל זכרים,
וביובלות - בשל יעלים.

גמרא

אמר רבי לוי:
מצוה של ראש השנה ושל יום הכפורים - בכפופין,
ושל כל השנה - בפשוטין.

והתנן:

"שופר של ראש השנה של יעל פשוט!"

הוא דאמר פי האי תנא,
 דתניא:

"רבי יהודה אומר:
בראש השנה - היו תוקעין בשל זכרים כפופין,
וביובלות - בשל יעלים."

ולמא הלכתא פרבי יהודה?

אי אמרת הלכתא פרבי יהודה,
 הוה אמנא - אפילו של יובל נמי פרבי יהודה סבירא ליה,
 קא משמע לן.

במאי קמיפלגי?

מר סבר: בראש השנה - כמה דכיף איניש דעתיה, טפי מעלי.
 וביום הכפורים - כמה דפשיט איניש דעתיה, טפי מעלי.

ומר סבר: בראש השנה - כמה דפשיט איניש דעתיה, טפי מעלי.
 ובתעניות - כמה דכיף איניש דעתיה, טפי מעלי.

רש"י

ופיו מצופה זהב כו' במקום
הנחת פה פסול. שהתקיעה
בוהב ולא בשופר:

102. כז, א

כז, א "ופיו מצופה זהב".

והתניא:

"ציפהו זהב במקום הנחת פיו - פסול.

שלא במקום הנחת פיו - כשר!"

אמר אביי:

כי תנן נמי מתניתין - שלא במקום הנחת פה תנן.

103. כז, א

רס"י

לכך מאריך בשופר. תירוצא הוא:
 וממילא כו'. דמה לי סוף בלא תחילה ומה לי תחילה בלא סוף ומשום דבעי לאותובי אתרוייהו דייק הך דיוקא:
תקע בראשונה. בפשוטה שלפני התרועה:
ומשך בשניה כשתים. לפי שהיה צריך לתקוע כאן ב' תקיעות רצופות אחת לפשוטה לאחריה דמלכיות ואחת לפשוטה לפנייה דזכרונות:
בור ודות. חדא נינהו אלא שהבור בחפירה והדות בבניין על הקרקע ציטרנייא בלע"ז:
פיטס. חבית גדולה פונטיין בלע"ז:
מחד גברא. דומיא דזכור ושמור:
הא לא דמיא. הא מילתא דשופר לא דמיא אלא לסיפא:
י' קורין. וי' קולות יש כאן שאי אפשר להם לצמצם דיבורם בתיבה אחת שלא יהא אחד לאחור ואחד לפנים:
דחביבה עליה. חדשה היא לו:

"וּשְׁתִּי חֲצוּצוֹת מִן הַצְּדִידִים".

וּתְרֵי קְלֵי מִי מִשְׁתַּמְעִי?!

וְהַתְּנִיא:

"זָכוֹר" וְ"שְׁמוֹר" בְּדִיבוֹר אֶחָד נֶאֱמָרוּ מֵה שְׁאִין הַפֶּה יִכּוֹלָה לְדַבֵּר וְאִין הָאוֹזֹן יִכּוֹלָה לְשָׁמוֹעַ".

לְכֶךָ מֵאָרִיךְ בְּשׁוֹפֵר.

לְמִימְרָא דְכִי שָׁמַע סוֹף תְּקִיעָה בְּלֹא תְּחִילַת תְּקִיעָה - יֵצֵא.

וּמִמִּילָא תְּחִילַת תְּקִיעָה בְּלֹא סוֹף תְּקִיעָה - יֵצֵא.

תָּא שְׁמַע:

"תְּקַע בְּרֵאשֹׁנָה וּמִשָּׁךְ בְּשֵׁנִיהַ כְּשֵׁתִים אִין בְּיָדוֹ אֲלֵא אַחַת".

אֲמַאי תִּסְלַק לִיהַ בְּתַרְתֵּי!

פְּסוּקֵי תְּקִיעָתָא מֵהַדְּדִי לֹא פְּסוּקִינוּ.

תָּא שְׁמַע:

"הַתּוֹקַע לְתוֹךְ הַבוֹר אוֹ לְתוֹךְ הַדּוֹת אוֹ לְתוֹךְ הַפִּיטָס,

אִם קוֹל שׁוֹפֵר שָׁמַע - יֵצֵא.

וְאִם קוֹל הַבְּרָה שָׁמַע - לֹא יֵצֵא".

אֲמַאי? לִיפּוּק בְּתַחֲלִילַת תְּקִיעָה מִקַּמֵּי דְלִיעַרְבֵּב קְלָא!

אֲלֵא תַרְתֵּי קְלֵי מַחַד גְּבְרָא - לֹא מִשְׁתַּמְעִי,

מִתְרֵי גְבְרֵי - מִשְׁתַּמְעִי.

וּמ"תְּרֵי גְבְרֵי מִי מִשְׁתַּמְעִי?!

וְהָא תְּנִיא:

"בְּתוֹרָה אֶחָד קוֹרָא וְאֶחָד מִתְרַגֵּם וּבְלִבְדֹ שְׁלֵא (יְהוּ שְׁנַיִם קוֹרִין) וּשְׁנַיִם מִתְרַגְּמִין!"

הָא לֹא דְמִיא אֲלֵא לְסִיפָא:

"בְּהַלֵּל וּבְמִגִּילָה אֶפִּילוּ עֲשָׂרָה קוֹרִין"

אֲלֵמָא פִּינּוֹן דְּחַבִּיב - יְהִיב דְּעַתִּיהַ,

הָכָא נִמְי פִּינּוֹן דְּחַבִּיב - יְהִיב דְּעַתִּיהַ וְשָׁמַע.

אֲלֵא לְמָה מֵאָרִיךְ בְּשׁוֹפֵר?

לִידַע שְׁמֻצוֹת הַיּוֹם בְּשׁוֹפֵר.

רפ"י

התורה חסה. דכתיב (ויקרא יד)
וצוה הכהן ופנו את הבית שלא
יטמאו כלי חרס שבתוכו שאין
להם טהרה במקוה:

104. כז, א

"וּבַתְּעִיּוֹת - בְּשָׁל זְכָרִים בְּפּוֹפִין,
וּפְיוֹ מְצוּפָה בְּסָף".

מאי שְׁנָא הֵתֵם ד' זְהַב" וּמַאי שְׁנָא הֵתֵם ד' בְּסָף"?

אִיבְעִית אִימָא:

כָּל כִּינוּפֵיָא דְכֶסֶף הוּא,

דְּכָתִיב: "עֲשֵׂה לָךְ שֵׁטִי הַצּוֹצְרוֹת בְּסָף" (במדבר י-ב).

וְאִיבְעִית אִימָא:

הַתּוֹרָה חָסָה עַל מְמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

הֵתֵם נְמִי נְעִבִיד דְכֶסֶף!

אַפִּילוּ הָכִי כְבוֹד יוֹם טוֹב עֲדִיף.

105. כז, א

רב פפא בר שמואל סבר למיעבד עובדא כמתניתין,

אמר ליה רבא:
לא אמרו אלא במקדש.

תניא נמי הכי:
"במה דברים אמורים:
במקדש,

אבל בגבולין:
מקום שיש חצרות - אין שופר,
מקום שיש שופר - אין חצרות.
וכן הנהיג רבי חלפתא בציפורי, ורבי חנניא בן תרדיון בסיכני,
ובשבא דבר אצל חכמים אמרו:
לא היו נוהגין בן, אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד".

אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי:
מאי קראה?

דכתיב: "בחצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה" (תהילים צח-ו),
"לפני המלך ה" - הוא דבעינן "חצרות וקול שופר" אבל בעלמא - לא.

רש"י

למיעבד עובדא. בחצרות
ושופר:
מקום שיש שופר. כגון ר"ה
ויובל:
מקום שיש חצרות. כגון
תעניות:
וכך הנהיג. כמשנתינו שופר
וחצרות:
בשערי מזרח ובהר הבית. חדא
מילתא היא בשערי מזרח בהר
הבית וי"א בשערי מזרח בעזרת
נשים:

רפ"י

106. כז, א

"שנה היוכל לראש השנה לתקיעה ולברכות" כו'.

אמר רב שמואל בר יצחק:
 כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון?
 כמאן?
 רבי אליעזר,
 דאמר: בתשרי נברא העולם.

מתיב רב עינא:
"שנה יוכל לראש השנה לתקיעה ולברכות",
 והא איכא: "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון",
 דבראש השנה איתא וביוכל ליתא!

כי קתני אשארא.

רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי:

אמר רב שמואל בר יצחק:
 הא דתנן:
"שנה היוכל לראש השנה לתקיעה ולברכות" - כמאן?
 דלא רבי אליעזר,
 דאי רבי אליעזר, כיון דאמר בתשרי נברא העולם,
 הא איכא "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון" - דבראש השנה איתא וביוכל ליתא!

כי קתני אשארא.

107. כז, א-ב

כ"י

מתני'
שופר שנשדק ודבקו. בדבק
שקורין גלוי"ד:
פסול. דהוה ליה כשני שופרות:

גמ'
העמידו על גלדו. גלד דק:
מבפנים פסול. שהתקיעה
בוהב:
אם קול חיצון שמע לא יצא.
דאיכא מחיצות הפנימי מפסקת
התקיעה:
ככתונא. כהפיכת חלוק לעשות
פנימי חיצון:
שקיצר את הרחב. ברותחין:

מתניתין

שופר שנשדק, ודבקו - פסול.
דיבק שבירי שופרות - פסול.
ניקב וסתמו:
אם מעבב את התקיעה - פסול,
ואם לאו - כשר.

כז,ב

התוקע לתוך הבור, או לתוך הדות, או לתוך הפיטס:
אם קול שופר שמע - יצא,
ואם קול הברה שמע - לא יצא.

וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת,
ושמע קול שופר, או קול מגילה,
אם כוון לבו - יצא,
ואם לאו - לא יצא.
אף על פי שזה שמע וזה שמע - זה כוון לבו וזה לא כוון לבו.

גמרא

תנו רבנן:

"ארוך וקצר - כשר.
גרדו והעמידו על גלדו - כשר.

ציפהו זרב:
במקום הנחת פה - פסול,
שלא במקום הנחת פה - כשר.
ציפהו זרב:
מבפנים - פסול,
מבחוץ - אם נשתנה קולו מנמות שהיה - פסול,
ואם לאו - כשר.

ניקב וסתמו:
אם מעבב את התקיעה - פסול,
ואם לאו - כשר.

נתן שופר בתוך שופר:
אם קול פנימי שמע - יצא,
ואם קול חיצון שמע - לא יצא."

תנו רבנן:

"גרדו בין מבפנים בין מבחוץ - כשר.
גרדו והעמידו על גלדו - כשר.
הניח שופר בתוך שופר:
אם קול פנימי שמע - יצא,
ואם קול חיצון שמע - לא יצא.
הפכו ותקע בו - לא יצא."

אמר רב פפא:
לא תימא דהפכיה ככתונא,
אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב.

מאי טעמא?

כדרב מתנה,

רס"י

והעברת. דרך העברתו כדרך
שהאיל מעבירו בראשו בבהמה
מחיים

דאמר רב מתנה:

"**והעברת**" (ויקרא כה-ט) - דרך העברתו בעינן.

108. כז, ב

רס"י

דיבק שברי שופרות כו' :
במינו כשר. אם אינו מעכב את התקיעה :
נסדק. כולו וכן נסדק לרחבו כל רחבו להקיפו :
אם נשתייר בו. מן מקום הסדק עד מקום הנחת פה שיעור תקיעה כשר חשיב ליה כמאן דאשתקיל כוליה והוה ליה ארוך וקצרו :
צרו. לשון יבש רו"יש בלע"ז :
קדחו. נקבו וקס"ד נקב הנחת פה קאמר :
שקדחו בזכרותו. כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוכו ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב את הזכרות :

"דיבק שברי שופרות - פסול".

תנו רבנן:
"הוסיף עליו כל שהוא, בין במינו, בין שלא במינו - פסול. ניקב וסתמו, בין במינו בין שלא במינו - פסול. רבי נתן אומר: במינו - כשר, שלא במינו - פסול".

"במינו כשר".

אמר רבי יוחנן:
 והוא שנשתייר רובו.

מכלל דשלא במינו - אף על פי שנשתייר רובו פסול.

איכא דמתני לה אסיפא:

"שלא במינו פסול".

אמר רבי יוחנן:
 והוא שנפחת רובו.

מכלל דבמינו - אף על פי שנפחת רובו כשר.

ציפהו זקב:
מבפנים - פסול, מבחוץ -
אם נשתנה קולו מנמנות שהיה - פסול, ואם לאו - כשר.
נסדק לאורכו - פסול, לרוחבו - אם נשתייר בו שיעור תקיעה - כשר, ואם לאו - פסול.
וכמה שיעור תקיעה?
פירש רבן שמעון בן גמליאל:
כדי שיאחזנו בידו, ויראה לכאן ולכאן. ה"ה קולו דק, או עבה, או צרוד - כשר, שכל הקולות כשירין [בשופר]."

שלחו ליה לאבוב דשמואל:
 קדחו ותקע בו - יצא.

פשיטא כולו נמי מיקדח קדחו להו!

אמר רב אשי:
 שקדחו בזכרותו.
 מהו דתימא: מין במינו חוצץ,
 קא משמע לן.

רס"י

109. כז, ב

אותן העומדין בבור יצאו. שהן קול השופר לעולם שמעו:
איכא דרמי להו מירמא. יש תלמידים שאין שונין להא דרב הונא בענין לא שנו לפרושי מתניתין אלא רמו מירמא מתניתין וברייתא אהדדי ועלה קאי רב הונא ומשני:

"התוקע לתוך הבור או לתוך הדות" כו'.

אמר רב הונא:

לא שנו אלא לאותן העומדים על שפת הבור, אבל אותן העומדין בבור - יצאו.

תניא נמי הכי:

"התוקע לתוך הבור, או לתוך הדות - יצא".

והתנן:

"לא יצא!"

אלא לאו, שמע מינה כדרב הונא, שמע מינה.

איכא דרמי להו מירמא.

תנן:

"התוקע לתוך הבור, או לתוך הדות - לא יצא".

והתנא:

"יצא!"

אמר רב הונא:

לא קשיא:

כאן - לאותן העומדין על שפת הבור, כאן - לאותן העומדין בבור.

110. כז, ב - כח, א

רש"י

שמע מקצת התקיעה בבור כו'. קא סלקא דעתך דהכי קאמר היה עומד הוא בשפת הבור וחבירו תוקע בבור ויצא לחוץ בחצי התקיעה ואשמעונו הכא דבקצת נמי יוצא:

קודם עמוד השחר. לאו זמניה הוא כדאמרינן במסכת מגילה (דף כ:) כל היום כשר לתקיעת שופר וליף טעמא מיום תרועה יהיה לכם יום ולא לילה: הכי גרסינן למימרא דסבר רבא דכי שמע איניש סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא כו':

תקע בראשונה. פשוטה שלפני תרועת המלכיות:

ומשך בשניה. בפשוטה של אחריה כשתים ונתכוין לצאת בה אף ידי פשוטה שלפני תרועת הזכרונות שעתידי עליו לתקוע תיכף לזו:

אם קול שופר שמע. בלא קול הברה יצא:

אם קול הברה שמע. עם קול השופר לא יצא:

בתוקע ועולה לנפשיה. ואין אחר עמו לצאת בו אלא תוקע ועולה הוא דלדידה תחילתה וסופה בהכשר דבתחילה הוא והשופר בבור ואמרן לעיל (דף כז:) אותן העומדים בבור יצאו:

אמר רבה:

כח, א שמע מקצת תקיעה בבור, ומקצת תקיעה על שפת הבור - יצא. מקצת תקיעה קודם שייעלה עמוד השחר, ומקצת תקיעה לאחר שייעלה עמוד השחר - לא יצא.

אמר ליה אב"י:

מאי שנא?

התם דבעינא כולה תקיעה בחיובא - וליכא, הכא נמי בעינא כולה תקיעה בחיובא - וליכא!

הכי השתא?!

התם - לילה לאו זמן חיובא הוא כלל, הכא - בור מקום חיובא הוא לאותן העומדין בבור.

למימרא, דסבר רבה שמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה - יצא, וממילא תחילת תקיעה בלא סוף תקיעה - יצא @ @ @

תא שמע:

"תקע בראשונה ומשך בשניה בשתיים - אין בידו אלא אחת". ואמאי? תסלק לה בתרתיה?

פסוקי תקיעתא מהדדי לא פסקינן.

תא שמע:

"התוקע לתוך הבור, או לתוך הדות, או לתוך הפיטס: אם קול שופר שמע - יצא, ואם קול הברה שמע - לא יצא". ואמאי? ליפוק בתחילת תקיעה מקמי דליערבב קלא?

כי קאמר רבה בתוקע ועולה לנפשיה.

אי הכי מאי למימרא?

מהו דתימא: זמנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא, קא משמע לן.

111. כח, א

רפ"י

של עולה. ותלשו מחיים דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרניה שהכל לכהנים כדאמרינן במנחות (דף פג.) ובזבחים (דף פו.) נאמר לו יהיה בעולה ונאמר לו יהיה באשם מה אשם עצמותיו מותרין אף עולה עצמותיה מותרין:

שלמים לאו בני מעילה נינהו. דאין מעילה בקדשים קלים אלא באימורים ולאחר זריקה כשהובררו לחלק גבוה:

לא ליהנות ניתנו. לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צאריהם ניתנו:

בשופר של ע"ז. ששימשו בו לע"ז ונאסר בהנאה כדתניא במסכת ע"ז (דף נא:) אבד תאבדון את כל המקומות בכלים ששתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר:

ואם תקע יצא. דמצות לאו הנאה נינהו:

כתותי מיכתת שיעוריה. דהא לשריפה קאי וכשרוף דמי ושופר בעי שיעור כדאמרינן לעיל (דף כז:) כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן:

מותר לתקוע לו. טעמא דכולהו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו:

חבירו מזה עליו בימות הגשמים. שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה ומצות לא ניתנו ליהנות:

אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף:

אמר רב יהודה:

בשופר של עולה - לא יתקע.

ואם תקע - יצא.

בשופר של שלמים - לא יתקע.

ואם תקע - לא יצא.

מאי טעמא?

עולה - בת מעילה היא, פיון דמַעַל בַּה נִפְקָא לָהּ לְחֻלְיִין.

שלמים - דלאו בני מעילה נינהו, איסורא הוא דרכיב בהו, [ולא נפקי לחולין].

מתקיף לה רבא:

אימת מעל? לבתר דתקע,

כי קא תקע - באיסורא תקע!

אלא אמר רבא:

אחד זה ואחד זה - לא יצא.

הדר,

אמר: אחד זה ואחד זה - יצא.

מצות לאו ליהנות ניתנו.

אמר רב יהודה:

בשופר של עבודה זרה - לא יתקע.

ואם תקע - יצא.

בשופר של עיר הנדחת - לא יתקע.

ואם תקע - לא יצא.

מאי טעמא?

עיר הנדחת - כתותי מיכתת שיעוריה.

אמר רבא:

המונדר הנאה מחבירו - מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה.

המונדר הנאה משופר - מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה.

ואמר רבא:

המונדר הנאה מחבירו - מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה.
המונדר הנאה ממעין - טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה.

112. כח, א-ב

רש"י

שכפאוהו פרסיים. ואע"ג שלא נתכוון לצאת ידי חובת מצה בליל ראשון של פסח יצא: **התוקע לשיר**. לשורר ולזמר כך שמעתי מפי מורי הזקן וביסודו של מורי רבי יצחק בן יהודה ראיתי התוקע לשד להבריח רוח רעה מעליו: **פשיטא**. דזאת אומרת כן: **מהו דתימא התם אכול מצה קאמר רחמנא והא אכל**. ונהנה באכילתו הלכך לאו מתעסק הוא שהרי אף לענין חיוב חטאת אמרינן (כריתות דף יט:.) המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה: **קא משמע לן**. דאע"ג דמתעסק הוא יצא דמצות אין צריכות כוונה: **זמן המקרא**. של קריאת שמע והוא היה קורא בתורה פרשת שמע: **קורא להגיה**. אף קרייה אין כאן אלא מגמגם:

שִׁלְחוּ לַיהוָה לְאַבוּהַ דְּשִׁמוּאֵל:
כְּפָאוּ וְאָכְלוּ מִצֶּה - יֵצֵא.

"כְּפָאוּ" - מֵאֵן?
אֵילִמָּא כְּפָאוּ שְׂד,
וְהִתְנַיָּא:

"עֲתִים חֲלִים עֲתִים שׁוֹטָה,
נְשָׁהוּא חֲלִים - הֲרִי הוּא נְפַקַח לְכָל דְּבָרֵיו,
נְשָׁהוּא שׁוֹטָה - הֲרִי הוּא נְשׁוֹטָה לְכָל דְּבָרֵיו!"

אָמַר רַב אֲשִׁי:
שְׁכַפְאוּהוּ פְּרָסִיִּים.

אָמַר רַבֵּה³⁸:
זֹאת אוֹמְרַת: הַתּוֹקֵעַ לְשִׁיר - יֵצֵא.

פְּשִׁיטָא, הֵינּוּ הָרִי!

כח, ב, **מהו דתימא: התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל,**
אכל הכא: "זמרון תרועה" כתיב,
והאי מתעסק בעלמא הוא,
קא משמע לן³⁹:
מצות אין צריכות פוונה.

אִיתִיבֵיה:
"הִיָּה קוֹרָא בְּתוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא:
אִם בְּוֹן לְבוֹ - יֵצֵא,
וְאִם לֹאוּ - לֹא יֵצֵא."
מֵאִי לֹאוּ "בְּוֹן לְבוֹ" - לְצֵאת!

לֹא,
לְקִרוֹת.

לְקִרוֹת!?! הֵא קָא קְרִי!

בְּקוֹרָא לְהִגִּיָּה.

תָּא שְׁמַע:
"הִיָּה עוֹבֵר אַחֲרֵי בֵּית הַבְּנֵסֶת, או שְׁהִיָּה בֵּיתוֹ סְמוּךְ לְבֵּית הַבְּנֵסֶת,
וְשָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר, או קוֹל מְגִילָה,
אִם בְּוֹן לְבוֹ - יֵצֵא,
וְאִם לֹאוּ - לֹא יֵצֵא."
מֵאִי לֹאוּ "אִם בְּוֹן לְבוֹ" - לְצֵאת!

לֹא,
לְשִׁמוּעַ.

³⁸ כך גירסת הרא"ש. גירסת הדפוס רבא. מהמשך הסוגיה משמע שבעל המימרה מתרץ לאב"י "שאני אומר וכו' ורבא מתרץ שם באופן אחר.

³⁹ כך גירסת הרמב"ן והר"ח. גירסת וילנא - אֵלִמָּא קְסֵבֵר רְבָא:

רס"י

דקא מנבח נבוחי. ואינו תוקע כשיעור תקיעה המפורש במשנתנו בפי אחרון (דף לג.):
אלא מעתה. דשאין מתכוין למצוה כמתכוין דמי:
הישן בשמיני בסוכה. שלא לשום מצוה:
ילקה. שהרי מוסיף על מצוה ועובר משום בל תוסיף:
מצות אין עובר עליהן. בבל תוסיף אלא בזמן כגון חמשת המינין בלולב והי' טוטפות בתפלין חמש ציציות בטלית אבל תוספת יום על ימים או שעה על שעה אין זה מוסיף:
בשלא סיים. אלא הוסיפה באמצע:
והא סיים קתני. בברייתא:
הניתנין במתנה אחת. כגון דם בכור שנתערב בדם בכור חברו או בדם מעשר:
ינתנו מתנה אחת. והרי יש בה משניהן ועולה לשניהן:
מתן ארבע. שלמים ואשם ועולה ותודה:

לְשִׁמוּעַ!?! וְהָא שְׁמַע!

סְבוּר חֲמוּר בְּעֶלְמָא הוּא.

אִיתִיבֵיהּ:

"נְתִיבִין שׁוֹמֵעַ וְלֹא נְתִיבִין מְשִׁמֵּעַ.

מְשִׁמֵּעַ וְלֹא נְתִיבִין שׁוֹמֵעַ,

לֹא יֵצֵא,

עַד שְׁיִתְּבוּן שׁוֹמֵעַ וּמְשִׁמֵּעַ."

בְּשִׁלְמָא **"נְתִיבִין מְשִׁמֵּעַ וְלֹא נְתִיבִין שׁוֹמֵעַ"** - פְּסוּר חֲמוּר בְּעֶלְמָא הוּא,

אֶלָּא **"נְתִיבִין שׁוֹמֵעַ וְלֹא נְתִיבִין מְשִׁמֵּעַ"** - הֵיכִי מְשַׁכַּחַת לָהּ?

לֹא, בְּתוֹקֵעַ לְשִׁיר!

דְּלָמָא דְקָא מְנַבַּח נְבוּחִי.

אָמַר לִיה אַבְי:

אֶלָּא מַעֲתָה הִישָׁן בְּשִׁמְיָנִי בְּסוּכָה יִלְקָה?

אָמַר לוֹ:

שְׂאֵנִי אוֹמֵר: מְצוֹת אֵינוּ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן אֶלָּא בְּזִמְנָן.

מְתִיב רַב שְׁמֹן בַּר אֲבָא:

"מִנִּין לְכַהֵן שְׁעוּלָה לְדוּכָן שְׁלֹא יֹאמֵר:

הוֹאִיל וְנִתְּנָה לִי תוֹרָה רְשׁוּת לְבָרֶךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹסִיף בְּרִכָּה אַחַת מִשְׁלִי?

בְּגוּן": "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יוֹסֵף עֲלֵיכֶם" (דברים א-יא).

תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "לֹא תוֹסִיפוּ עַל הַדְּבָר" (דברים ד-ב).

וְהָא הֵכָא כִּינּוּן דְּבָרֵיךְ לִיָּה, עֲבָרָה לִיָּה זְמַנְיָה, וְקַתְּנִי דְעֵבֵר!

הֵכָא בְּמֵאֵי עֶסְקִינּוּ:

בְּדִלָא סִיִּים.

וְהִתְנִיא:

"סִיִּים!"

"סִיִּים" בְּרִכָּה אַחַת.

וְהִתְנִיא:

"סִיִּים כֹּל בְּרִכּוֹתֵינוּ!"

שְׂאֵנִי הֵכָא,

כִּינּוּן דְּאֵלוּ מִתְרַמֵּי לִיָּה צְבוּרָא אַחְרֵינָא - הֵדֵר מְבָרֵךְ,

כּוֹלִיָּה יוֹמָא זְמַנְיָה הוּא.

וּמָנָא תִימְרָא?

דִּתְנּוּ:

"הִנִּיתִין בְּמִתְּנָה אַחַת שְׁנִיתְעֲרְבוּ בְּנִיתִין מִתְּנָה אַחַת - יִנְתְּנוּ מִתְּנָה אַחַת.

מִתְּנָה אַרְבַּע בְּמִתְּנָה אַרְבַּע - יִנְתְּנוּ בְּמִתְּנָה אַרְבַּע.

מִתְּנָה אַרְבַּע בְּמִתְּנָה אַחַת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

יִנְתְּנוּ בְּמִתְּנָה אַרְבַּע.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

רס"י

דלמא קסבר רבי יהושע כו'. ומתרתי הנך ממתני ומבריייתא איכא לאותובי לרבא: **אנן הכי אמרינן.** אנן דמייתנין סייעתא מהא דטעמא משום דאי הדר מתרמי ליה כו' הכי קאמרינן ליה לרב שמן: **מאי טעמא שבק מתניתין כו'.** שבק מתניתין הניתנין במתנה אחת משנה היא בשחיטת קדשים: **לותיב ממתניתין.** דאלימא לאקשווי: **לא סגי דלא יהיב.** אי הדר מתרמי ליה דקדשים לא מפסיד: **לצאת לא בעי כוונה.** דבלאו מתכוין יוצא ידי חובתו: **לעבור בעי כוונה.** שיתכוין לשום מצוה ואי לא לא עבר: **והא מתן דמים כו'.** שאין מתכוין בשאר מתנותיו לשם בכור וקאמר רבי יהושע הרי הוא עובר על בל תוסיף: **איכוון ותקע לי.** תתכוין לתקוע בשמי להוציאני ידי חובתי: **משמיע בעי כוונה.** להוציא השומע:

ינתנו במתן אחת. **אמר לו רבי אליעזר:** הרי הוא עובר על "בל תגרע"! **אמר לו רבי יהושע:** הרי הוא עובר על "בל תוסיף"! **אמר לו רבי אליעזר:** לא נאמר "בל תוסיף" אלא נשהוא בעצמו. **אמר לו רבי יהושע:** לא נאמר "בל תגרע" אלא נשהוא בעצמו. **ועוד אמר רבי יהושע:** **נשלא נתת - עברת על "בל תגרע" ולא עשית מעשה בידך,** **נשנתת - עברת על "בל תוסיף" ועשית מעשה בידך** (זבחים פ.). והא הכא פיון דיהיב ליה מתנה מבכור עברה ליה לזמניה, וקתני דעבר משום: "בל תוסיף"! לאו משום דאמרינן: פיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מנה מיניה - כוליה יומא זמניה.

ממאי? דלמא קסבר רבי יהושע: מצות עובר עליהן אפילו שלא בזמנו?

אנן הכי קאמרינן: **רב שמן בר אבא,** מאי טעמא שביק מתניתין ומותיב מבריייתא? לותיב ממתניתין! **מתניתין מאי טעמא לא מותיב?** פיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מנה מיניה כוליה יומא זמניה הוא, ברייתא נמי פיון דאי מתרמי צבורא אחרינא הדר מברך, כוליה יומא זמניה?!

ורב שמן בר אבא, **התם - לא סגי דלא יהיב,** **הכא - אי בעי מברך אי בעי לא מברך.**

רבא אמר: **לצאת - לא בעי כוונה.** **לעבור - בעי כוונה.**

והא מתן דמים לרבי יהושע דלעבור ולא בעי כוונה!

אלא אמר רבא: **לצאת - לא בעי כוונה.** **לעבור בזמנו - לא בעי כוונה.** **שלא בזמנו - בעי כוונה.**

אמר ליה רבי זירא לשמעיה: **כטא, איכוון ותקע לי.**

אלמא קסבר: **משמיע בעי כוונה.**

מיתבי: **"היה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגילה:** **אם כוון לבו - יצא.** **ואם לאו - לא יצא."** **וכי "כוון לבו" מאי הוי?** **היאך לא קא מיפוין אדעתא דידיה?!**

הכא - בשליח ציבור עסקין דדעתיה אכוליה עלמא.

רפ"י

תא שמע:

"נתבונן שומע ולא נתבונן משמיע,**נתבונן משמיע ולא נתבונן שומע,****לא יצא עד שיתבונן שומע ומשמיע."**

קתני "משמיע" דומיא ד"שומע",

מה "שומע" - שומע לעצמו, אף "משמיע" - משמיע לעצמו, וקתני - "לא יצא!"

תנאי היא,

דתנאי:

"שומע - שומע לעצמו,**ומשמיע - משמיע לפי דרכו.****אמר רבי יוסי:****במה דברים אמורים:****בשליח צבור,****אבל ביחיד - לא יצא, עד שיתבונן שומע ומשמיע."**

113. כט, א

כ"י

מתני' והיה כאשר ירים משה ידו וגו':
 גמ'
 ועבדים משוחררין. אבל עבדים לא דכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה:
 וטומטום ואנדרוגינוס. שמא זכר הוא:
 מי שחציו עבד. משום צד חירות שבו:
 טומטום אינו מוציא את מינו. טומטום כמותו שמא תוקע זה נקבה וחבירו זכר:
 אנדרוגינוס מוציא מינו. אנדרוגינוס כמותו דאי בתר זכרות אזלת שניהם חייבין ואי בתר נקבות אזלת שניהן פטורין:

מתניתין

"וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרַת יִשְׂרָאֵל" [וכאשר יניח ידו וגבר עמלק] (שמות יז-יא),

וכי ידיו של משה עושות מלחמה, או שוברות מלחמה?
 אלא לומר לך:

כל זמן שהיו ישראל מסתבלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתגברים. ואם לאו - היו נופלים.

כיוצא בדבר אתה אומר:

"עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוי וראה אותו והי" (במדבר כא-ח)

וכי נחש ממית, או נחש מחיה?

אלא בזמן שישראל מסתבלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים - היו מתרפאין. ואם לאו - היו נימוקים.

חרש שוטה וקטן - אין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

זה הכלל:

כל שאינו מחוייב בדבר - אינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

גמרא

תנו רבנן:

"הכל חייבין בתקיעת שופר:

כהנים ולוים וישראלים,

גרים ועבדים משוחררים,

וטומטום ואנדרוגינוס,

מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

טומטום - אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו.

אנדרוגינוס - מוציא את מינו, אבל לא את שאינו מינו.

מי שחציו עבד וחציו בן חורין - אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו."

אמר מר:

"הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים ולוים וישראלים."

פשיטא!

אי הני לא מחייבי, מאן מחייבי?!

כהנים אצטריכא ליה,

סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט-א),

מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא - הוא דמחייבי,

והני כהנים הואיל ואיתנהו בתקיעות דכל השנה,

דכתיב: "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם" (במדבר י-י) - אימא לא ליחייבו,

קא משמע לן.

מי דמי?!

התם חצוצרות, והכא שופר!

אלא אצטריד,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ותנן: "שנה היוכל לראש השנה לתקיעה ולברכות"

מאן דאיתיה במצות היוכל - איתיה במצוה דראש השנה,

והני כהנים הואיל וליתנהו במצוה דיוכל,

דתנן: "כהנים ולוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם" - אימא במצוה דראש השנה לא ליחייבו,

קא משמע לן.

114. כט, א

"מי שחציו עבד וחציו בן חורין - אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו".

כ"ז

מי שחציו עבד כו'. דלא אתי צד עבדות דמשמיע ומפיק צד חירות דשומע:

ה"ג כהנים ולויים מקדישין לעולם וגואלין לעולם זו היא גירסת רבינו יצחק הלוי ושאר רבותי גרסין מוכרין לעולם וגואלין לעולם ושתייהן משניות הן במסכת ערכין (דף כו: ודף לג:) ובין מקדישין ובין מוכרין תרוייהו משנה יתירה נינהו אלא אידי דתנא התם גבי ישראל (שם דף כד.) אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלין אחר היובל פחות משנה תנא גבי כהנים מקדישין וגואלין ואידי דתנא גואלין ומקדישין גבי הדדי תנא נמי גבי גואלין דמכירה מוכרין לעולם והכי מוקים במסכת ערכין (דף כז.) ומהו גואלין לעולם לפי שנאמר בישראל במוכר בית בערי חומה (ויקרא כה) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה נחלט אבל בלויים גאולת עולם תהיה ללויים ולפי שנאמר בישראל המוכר שדה אחוזה (שם) במספר שני תבואות ימכר לך שאינו מותר לגאול פחות משתי שנים אבל לויים גואלין מיד לפי שנאמר במקדיש שדה אחוזה (שם כז) ואם לא יגאל את השדה בעלים ומכר גזבר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד אלא יוצאה לכהנים ביובל הלויים גואלין לעולם והאי דאמרי הכא ליתנהו במצות יובל קאי אמקדיש שדה אחוזה ולא גאלה ומכרה גזבר שאין יובל מפקיע מיד המקדיש אם לוי הוא כדרך שמפקיע מיד ישראל: קמ"ל גרסי' ולא גרסינן נהי דליתנהו בהשמטת קרקעות כו' דהא ודאי איתנהו בין שלקחו הם מישראל מחזירין ביובל דלא נפקי לויים מכלל כל מצות והדינן בין שלקחו ישראל מהן מן האלפים אמה שניתנו לחוץ לעריהם יוצא ביובל ואפי' בתי ערי חומה שאין חוזרין לישראל ביובל חוזרין להם דכתיב (שם כה) ואשר יגאל מן הלויים וגו'.

אמר רב הונא:
ולעצמו מוציא.

אמר ליה רב נחמן לרב הונא:
מאי שנא לאחרים דלא,
דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות,
"לעצמו" נמי לא אתי צד עבדות דידיה ומפיק צד חירות דידיה!

אלא אמר רב נחמן:
אף לעצמו אינו מוציא.

תנאי נמי הכי:
"מי שחציו עבד וחציו בן חורין - אף לעצמו אינו מוציא".

115. כט, א-ב

ר"י

אע"פ שיצא מוציא. שהרי כל ישראל ערבין זה בזה למצות: **חוץ מברכת הלחם והיין.** ושאר ברכת פירות וריחני שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאינו חובה על האדם לא ליתנהני ולא ליבריך: **ברכת הלחם.** של אכילת מצה שמברכין (לפני) המוציא: **וברכת היין.** שמברכין לפני קידוש: **מהו.** על אכילת מצה ומקדש ישראל לא תיבעי לך דחובה ניהו ומפיק אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לך שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מאי: **כיון דחובה היא.** אכילת מצה חובה עליו וכן קידוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק: **או דלמא.** בברכת ההנאה לאו חובה למצוה אתיא שאף בכל ההניות היא נוהגת: **לא יפרוס.** ברכת המוציא כדאמרין לעיל שאינה חובה עליהם לא יאכלו ולא יברכו:

תני אהבה בריה דרבי זירא: **"כל הנברכות נולדו, אף על פי שייצא - מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין, שאם לא יצא - מוציא, ואם יצא - אינו מוציא".**

בעי רבא:

כט, ב ברכת הלחם של מצה, וברכת היין של קידוש היום, מהו? כיון דחובה - הוא מפיק, או דלמא - ברכה לאו חובה היא?

תא שמע:

דאמר רב אשי: **כי הויען בי רב פפי, הוה מקדש לן, וכי הוה אתי אריסיה מדברא - הוה מקדש להו.**

תנו רבנן:

"לא יפרוס אדם פרוסה לאורחיו, אלא אם כן אוכל עמם. אבל פרוס הוא לבניו ולבני ביתו, כדי לחנוך במצות. ובהלל ובמגילה - אף על פי שייצא מוציא".

מסכת ראש השנה פרק ד' - "יום טוב"

116. כט, ב

רפ"י

מתני'

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין. בגמרא מפרש לה: אבל לא במדינה. לא בירושלים ולא בגבולין: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכל מקום שגלתה סנהדרין אבל לא בבית דין של עשרים ושלשה: ועוד זאת היתה ירושלים. בעודה בבנינה יתירה בתקיעת שבת על יבנה: שכל עיר שרואה את ירושלים ושומעת ויכולה לבא כו'. מפרש בגמרא מאי תנא דקאמר ועוד:

גמ'

זכרון תרועה. ולא תרועה ממש אלא מקראות של תרועה יאמרו: מלאכה היא. בתמיה: גזירה שמא יטלנו וכו'. ובמקדש לא גזר דאין איסור שבות דרבנן במקדש:

מתניתין

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת: במקדש - היו תוקעין. אבל לא במדינה.

משחרב בית המקדש:

התקין רבן יוחנן בן זכאי:

שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין.

אמר רבי אלעזר:

לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד.

אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין.

ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה,

שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא - תוקעין.

וביבנה - לא היו תוקעין, אלא בבית דין בלבד.

גמרא

מנא הני מילי?

אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא:

כתוב אחד אומר: "שבתון זכרון תרועה" (ויקרא כג-כד).

וכתוב אחד אומר: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט-א)!

לא קשיא:

כאן - ביום טוב שחל להיות בשבת,

כאן - ביום טוב שחל להיות בחול.

אמר רבא:

אי מדאורייתא היא,

במקדש היכי תקעין?

ועוד,

הא לאו מלאכה היא,

דאצטריך קרא למעוטי.

דתנא דבי שמואל:

"כל מלאכת עבודה לא תעשו"⁴⁰ (ויקרא כג, ח).

יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה."

אלא אמר רבא:

מדאורייתא - מישרא שרי,

ורבנן - הוא דגזור ביה, כדרבה.

דאמר רבה:

הכל חייבין בתקיעת שופר,

ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר,

גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

והיינו טעמא דלולב,

והיינו טעמא דמגילה.

⁴⁰ בהרבה מקומות מופיע פסוק זה ונחלקו הראשונים לאיזה פסוק הסוגיה מתכוונת. ועיין בשוטנשטיין שמרחיב בענין.

117. כט, ב

רש"י

והיו כל הערים. שסביבות יבנה :
 מתכנסים. לשם לשמוע תקיעה
 משלוחי בית דין לפי שהיו
 רגילין כן בירושלים :
 בני בתירה. גדולי הדור היו :
 נדון. אם יש לגזור אף במקום
 בית דין שמא יטלנו :
 ואין משיבין לאחר מעשה. גנאי
 הוא שנוציא לעז טועים על
 עצמינו :
 בית דין דאקראי. לתנא קמא
 תקעינן ותנא דאמרו לו סבר
 אחד יבנה ואחד כל מקום שיש
 בו בית דין קבוע דומיא דיבנה :

"מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִין רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַנַּאי [שְׁיָהוּ תוֹקְעִין בְּכָל מְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית דִּין.
 אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר:
 לֹא הִתְקִין רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַנַּאי אֶלָּא בֵּיבְנָה בְּלִבְד.
 אָמְרוּ לוֹ: אֶחָד יִבְנֶה וְאֶחָד כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית דִּין]."

תנו רבנן:
 "פַּעַם אַחַת חָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת,
 וְהָיוּ כָּל הָעָרִים מִתְכַּנְּסִין⁴¹,
 אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַנַּאי לְבָנֵי בְּתִירָה: נִתְקַע.
 אָמְרוּ לוֹ: נְדוֹן.
 אָמַר לָהֶם: נִתְקַע וְאַחַר כֵּן נְדוֹן.
 לְאַחַר שֶׁתְּקַעוּ, אָמְרוּ לוֹ: נְדוֹן.
 אָמַר לָהֶם: כָּבֵד נִשְׁמָעָה קֶרֶן בֵּיבְנָה, וְאִין מְשִׁיבִין לְאַחַר מַעֲשֵׂה."

"אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר:
 לֹא הִתְקִין רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַנַּאי אֶלָּא בֵּיבְנָה בְּלִבְד.
 אָמְרוּ לוֹ: אֶחָד יִבְנֶה, וְאֶחָד כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ בּוֹ בֵּית דִּין."

"אָמְרוּ לוֹ" - הֵינְנו תְּנָא קַמָּא!

איכא בינייהו:
 בי דינא דאקראי.

⁴¹ הוכנס לדפוס ע"פ גירסת רשי.

רש"י

118. כט, ב - ל, א

ועם בית דין. הוא דתקעין :
אלא דאילו בירושלים. תוקעין
בשבת יחידים שאינן שלוחי ב"ד
והא מילתא חסרה ממתניתין
ומיבעי לן לתרוצה הכי :
בין בזמן בית דין. עד שש שעות
שהיו בית דין יושבין :
בין שלא בזמן בית דין. שהלכו
לבתיהן :

איכא דמתני לה וכו'. מאי ועם
בית דין (בפני ב"ד) דקאמר רב
הונא בזמן ב"ד דהא ליכא
לפרושי האי ועם ב"ד בפני ב"ד
דהא בכל ארצכם כתיב (ויקרא
כה) :

"אָמְרוּ לוֹ אֶחָד יִבְנֶה וְאֶחָד כֹּל מְקוֹם שֵׁשׁ בּוֹ בֵּית דִּין".

אמר רב הונא:

ועם בית דין. לא,

מאי "ועם בית דין"?

בפני בית דין,
לאפוקי שלא בפני בית דין - דלא.

מתיב רבא:

"וְעוֹד זֹאת הֵיחָד יְרוּשָׁלַיִם יִתְיַרְהַ עַל יִבְנֶה" וְכוּ'

מאי "ועוד זאת"?

אילימא כדקתני "זאת" מיבעי ליה,

אלא, דבירושלים - תוקעין יחידין,

ובבבנה - אין תוקעין יחידין.

"ובבבנה אין תוקעין יחידין"?

והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר:

כי מסיים שליחא דציבורא תקיעה ביבנה לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא [דיחידאי]

אלא לאו

דבירושלים - תוקעין בין בזמן בית דין, ובין שלא בזמן בית דין,

ובבבנה: בזמן בית דין - אין, שלא בזמן בית דין - לא.

הא בזמן בית דין - מיהא תוקעין ואפילו שלא בפני בית דין.

לא!

דאילו בירושלים - תוקעין בין בפני בית דין, בין שלא בפני בית דין.

ובבבנה - בפני בית דין - אין, שלא בפני בית דין - לא.

איכא דמתני להא דרב הונא אהא,

דכתיב: **"בְּיָוֶם הַמִּפְגָּדִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם"** (ויקרא כה-ט) - מלמד שכל יחיד ויחיד חייב לתקוע.

אמר רב הונא:

"ועם בית דין" - מאי?

ועם בית דין - בזמן בית דין,

לאפוקי שלא בזמן בית דין, דלא.

מתיב רבא:

"תְּקִיעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹבֵל דּוּחָה אֶת הַשְּׂבָת בְּגִבּוּלֵין אִישׁ וּבֵיתוֹ".

מאי "איש וביתו"?

אילימא: איש ואשתו - איתתא מי מיחייבא?! והא מצות עשה שהזמן גרמא היא,

וכל מצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות!

אלא לאו, איש בביתו, ואפילו שלא בזמן בית דין.

לא,

לעולם בזמן בית דין.

מתיב רב ששת:

"שׁוּה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה: לְתַקִּיעָה וְלִבְרָכוֹת,

אֶלָּא שְׂבִיבֵל - תּוֹקְעִין בֵּין בְּבֵית דִּין שְׂקִידְשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ,

וּבֵין בְּבֵית דִּין שְׂלָא קִידְשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ.

רס"י

ובר"ה לא היו תוקעין. כשחל להיות בשבת אלא בבי"ד הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשין את החדשים ורבי אליעזר היא: **כי מסיים שליחא דציבורא כו'.** ואף ביי"ט שחל להיות בשבת דלהכי נקט יבנה: **אלא לאו דאילו ביובל תוקעין.** היחידים בין בזמן בית דין כו': **לא לעולם בזמן בי"ד.** והכי קאמר ביובל כל יחיד ויחיד תוקע בזמן בי"ד אפי' שלא בפני בי"ד ובר"ה בפני בי"ד אין שלא בפני בי"ד לא: **איתמר נמי.** כרב הונא: **אין תוקעין.** יחידים ביוה"כ ביובל אלא בזמן שבי"ד יושבין במקומן והתוקעין תוקעין בכל העיר: **ננערו לעמוד.** נעקרו ממושבים כדי לעמוד ולילך:

ובל יחיד ויחיד חייב לתקוע, ובראש השנה - לא היו תוקעין אלא בבית דין שקידשו בו את החדש, ואין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע."

מאי "אין כל יחיד ויחיד חייב לתקוע"?

אילמא: דביובל - תוקעין יחידין, ובראש השנה - אין תוקעין יחידין, והא כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר:

כי הוה מסיים שליחא דציבורא תקיעתא ביבנה,

לא שמע איניש קל אוניה מקל תקועיא דיחידאי!

אלא לאו דאילו ביובל תוקעין בין בזמן בית דין, בין שלא בזמן בית דין, ובראש השנה בזמן בית דין - אין, שלא בזמן בית דין - לא.

קתני מיהת: "ביובל: בין בזמן בית דין, בין שלא בזמן בית דין!"

לא, לעולם בזמן בית דין,

והכי קתני: ביובל בזמן בית דין - תוקעין, בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין. ובראש השנה - תוקעין בזמן בית דין ובפני בית דין.

איתמר נמי:

אמר רבי חייא בר גמדיא אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי: אין תוקעין אלא כל זמן שבית דין יושבין.

בעי רבי זידא:

ננערו לעמוד ולא עמדו - מהו?

"בית דין יושבין" בעינן - והא איכא,

או דלמא: "זמן בית דין" בעינן - וליכא?

תיקו.

כ"י

119.ל, א

"ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה,
 [שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא - תוקעין.
 ובבנה - לא היו תוקעין, אלא בבית דין בלבד"].

"רואה" - פרט ליושבת בנחל.

"שומעת" - פרט ליושבת בראש ההר.

"קרובה" - פרט ליושבת חוץ לתחום.

"ויכולה לבוא" - פרט למפסיק לה נהרא:

120. ל, א

רס"י

מתני'

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב (שם כג) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ובמדינה יום אחד דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון:

ושיהא יום הנף כולו אסור. יום הנפת עומר כולו אסור לאכול מן החדש ומדאורייתא משהאיר מזרח מותר כדאמרינן במנחות (דף סח.) כתוב אחד אומר עד עצם היום הזה וכתוב אחד אומר עד הביאכם וגוי' הא כיצד בזמן הבית עומר מתיר ובזמן שאין עומר עצם היום מתיר:

גמ'

כי אעלה ארוכה לך וגוי'. סיפיה דקרא ציון היא דורש אין לה:

מתניתין

בראשונה:

היה הלולב ניטל במקדש - שבעה, ובמדינה - יום אחד.

משחרב בית המקדש:

התקין רבן יוחנן בן זכאי:

שיהא לולב ניטל במדינה - שבעה,

זכר למקדש.

ושיהא יום הנף כולו אסור.

גמרא

ומנלו דעבדינו זכר למקדש?

דאמר קרא: "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך, נאם ה',"

כי נדחה קראו לך, ציון היא, דורש אין לה" (ירמיה ל-יז)

מכלל דבעיא דרישה.

121. ל, א-ב

רפ"י

מאי טעמא. גזר עליה :
דאיבני אימת. שיהא לנו לחוש
 עכשיו לכך :
הרי האיר מזרח התיר. דהא לא
 היה מזבח :
אלא דאיבני בחמיסר. שהיה
 שהות לקצור במוצאי י"ט
 ולהביאו למחר כמצותו :
מחצות היום ולהלן לישתרי.
 השתא ולא לגזור עליה רבן
 יוחנן אלא עד חצות היום ואי
 נמי מהרה יבנה ויאמרו אשתקד
 מי לא אכלנו מחצות היום
 ולהלן השתא נמי ניכול שפיר
 אכלי ואפי' הרחוקים מירושלים
 שלא ראו הקרבנו יש להם
 לסמוך דודאי קרב כבר דאמר
 מר הרחוקין היו מותרין בזמן
 הבית מחצות היום ולהלן כו' :
 לא צריכא דאיבני סמוך
 לשקיעת החמה דחמיסר אי נמי
 דאיבני בלילה. רבן יוחנן חושש
 לשמא יבנה לשקיעת החמה או
 בליל ששה עשר בחצי הלילה או
 סמוך לבקרו שלא יהא שהות
 לקצירתו והבהבו באבוב של
 קלאין וטחינתו והרקדתו
 והקרבנות עד חצות ואי הו
 רגילי למיכל חדש מחצות היום
 בזמן הזה אתי למיכל נמי ההוא
 יומא הכי ועבדי איסורא ואם
 תאמר היכי משכחת לה דאיבני
 בחמיסר בייט ודאיבני בליליא
 והא קיימא לן במסכת שבועות
 (דף טו:) דאין בנין בהמ"ק לא
 בייט ולא בלילה הני מילי בנין
 בידי אדם אבל בנין העתיד לבא
 בידי שמים הוא :
בשיטת ר' יהודה אמרה. דאמר
 מן התורה אסור כל היום בזמן
 הזה דקסבר עד ועד בכלל : א"ר
 יהודה גרסי ולא גרסי אמר לו
 ר' יהודה שהרי לא ראהו מימיו
 אבל תמה בדורו על תקנת רבן
 יוחנן בן זכאי ואמר מה חידוש
 חידש ר' יוחנן בן זכאי והלא מן
 התורה אסור :
מדרבנן קאמר. כלומר הוא בא
 לגזור עליו משום שהוא טעם
 דלעיל דשמא יבנה :
דרש והתקין. דרש להם
 המקרא והתקין שיהגו איסור
 לפי שעד עכשיו היה היתר בדבר
 משקרב העומר שהעומר מתיר :

"וְשִׁיחָא יוֹם הַנֶּהַף בּוֹלוֹ אָסוּר."

מאי טעמא?

מהרה יבנה בית המקדש,
 ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח?
 עכשיו נמי ניכול,
 ולא ידעי דאשתקד לא הוה עומר - האיר מזרח התיר.
 השתא דאיכא עומר - עומר מתיר.

דמיבני אימת?

אילמא דאיבני בשיטת סר - הרי האיר מזרח התיר,
 אלא דאיבני בחמיסר - מחצות היום ולהלן לשתרי!

דהא תנן:

"הרחוקין - מותרין מחצות היום,

ולהלן לפי שאין בית דין - מתעצלים בו" (מנחות סח.).

לא נצרכא דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה.

אי נמי,

דאיבני בליליא.

אמר רב נחמן בר יצחק:

רבן יוחנן בן זכאי⁴² בשיטת רבי יהודה אמרה,
 דאמר: **"עד עצם היום הזה"** (ויקרא כג-יד) - עד עצמו של יום.
 וקסבר עד ועד בכלל.

ל,ב

ומי סבר לה כוותיה?!

והא מפליג פליג עליה!

דתנן:

"משחרב בית המקדש,

התקין רבן יוחנן בן זכאי:

שיחא יום הנהף בולו אסור.

אמר רבי יהודה:

והלא מן התורה הוא אסור,

דבתיב: "עד עצם היום הזה" (מנחות סח.)!

התם רבי יהודה הוא דקא טעי:

איהו סבר: רבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר,

ולא היא: מדאורייתא קאמר.

והא "התקין" קתני!

מאי "התקין"?

דרש והתקין.

⁴² ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד-עצם היום הזה עד הביאכם את-קרבן א-ל-היכם חקת עולם לדורותיכם בכל משבתתיכם.

122. ל, ב - לא, א

רפ"י

מתני'

בראשונה היו מקבלין עדות החדש כו': הלויים בשיר. בגמרא מפרש:

נוהגים אותו היום קודש. בר"ה קאי דמשחשכה לילי עשרים ותשעה נהגו בו קודש שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו ב"ד ונמצא שהלילה הזה ליל י"ט הוא וכן למחר כל היום עד המנחה ואם באו עדים קודם המנחה ב"ד מקדשים את החדש ונודע שיפה נהגו בו קודש ואם מן המנחה ולמעלה באו אע"פ שאין ב"ד מקבלין אותן לקדשו היום ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר אע"פ כ גומרים אותו בקדושה ואסור במלאכה דלמא אתי לזלוולי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום ויאמרו אשתקד נהגנו בו קודש חנם ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול:

גמ'

ה"ג מאי קלקול קלקלו הלויים כו'. ולא גרסינן ת"ר:

הכא תרגימו. בבבל:

שלא אמרו שירה כל עיקר. בתמיד של בין הערבים לפי שלא ידעו מה שיר יאמרו שמא עוד סוף העדים לבוא היום ושיר של י"ט יש לומר או לא יבואו ונמצא שהוא חול אבל בתמיד של שחר אין ספק שמתוך שברוב השנים אין העדים באין קודם תמיד של שחר וספק יתקדש היום ספק לא יתקדש לא תקנו שיר של י"ט שחרית בר"ה כדתני לקמן תמיד של ר"ה שחרית קרב כהלכתו אבל לתמיד של בין הערבים תקנו שיר של י"ט שכבר באו העדים לפיכך אותה שנה שנשתהו לבא לא ידעו מה יאמרו:

פוק תני להו. לבני בבל האומרים לא אמרו שירה כל עיקר שנה להם ברייתא זו שממנה ילמדו שאמרו שיר של חול:

קרב כהלכתו. אומרים הלויים על נסכיו שיר של חול כמשפט היום כמו שאנו שונים במסכת תמיד (פ"ז משנה ד) השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש ביום הראשון כו': הריעו לאלהי יעקב. וכל המזמור והוא שיר של חמישי בשבת בשחרית בחול ואומרין אותו על מוספי ר"ה לפי שהוא יום תרועה:

קול ה' יחיל מדבר. כדי להזכיר בר"ה זכות קול שופרות של מתן תורה:

ואם חל ר"ה בחמישי בשבת. ובאו עדים קודם תמיד של שחר:

לא היו אומרים שחרית. שיר של חול דהיינו הרנינו מפני שחוזר וכופלו שניה במוסף:

הפרק. המזמור:

הסירותי מסבל שכמו. משום דבר"ה יצא יוסף מבית האסורים:

ואם באו עדים. בחמישי בשבת אחר תמיד של שחר דבשעת שיר של תמיד לא היו יודעין אם יתקדש היום וי"ל הסירותי או שמא חול הוא ושירו הרנינו יאמרו [הרנינו] מספק ויחזרו ויאמרו אותו במוסף ונמצא שכפלוהו:

אע"פ שהפרק שלו אומרו וכופלו. אע"פ שהפרשה של מזמור זה תהא אמורה וכפולה היום:

שאני התם דשירה דיומיה היא. דלעולם כל היכא דמסתפקא מילתא כגון במנחה דאי היום קודש לא שייך למימר דחול ואי הוא חול לא שייך למימר דקודש לא אמרינן כלל והכא היינו טעמא דאמר שירה דחול בחמישי בשבת דשירה דיומיה היא שיר הראוי ליאמר היום הוא ואפי' בראש השנה נאמרת שירת החול בכל תמידי השחר אלא בחמישי בשבת היו מחלפין אותו משום כפילה הלכך כי מסתפקא לן משום ספק כפילה לא מבטלינן שיר של תמיד:

מתניתין

בראשונה:

היו מקבלין עדות החדש - כל היום.

פעם אחת נשתהו העדים מלבוא, ונתקלקלו הלויים בשיר,

התקינו: שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה.

ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין אותו היום קודש, ולמחר קודש.

משחרב בית המקדש:

התקין רבן יוחנן בן זכאי:

שיהו מקבלין עדות החדש כל היום.

גמרא

מה קלקול "קלקלו הלויים בשיר"?

הכא תרגימו:

שלא אמרו שירה כל עיקר.

רבי זירא אמר:

שאמרו שירה של חול, עם תמיד של בין הערבים.

אמר לו רבי זירא לאהבה בריה:

פוק תני להו: "התקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש,

אלא כדי שיהא שהות ביום להקריב תמידין ומוספין ונספיהם,

ולומר שירה שלא בשיבוש".

אי אמרת בשלמא אמור שירה דחול - היינו דאיכא שיבוש,

אלא אי אמרת לא אמור כלל - מאי שיבוש איכא!?

כיון דלא אמור כלל - אין לך שיבוש גדול מזה.

מתיב רב אחא בר הונא:

"תמיד של ראש השנה,

שחרית קרב בהלכתו,

במוסף מהו אומר?

"הרנינו לאלהים עוננו הריעו לאלהי יעקב" (תהילים פא-ב).

במנחה מהו אומר?

"קול ה' יחיל מדבר" (תהילים כט-ח).

ובזמן שחל ראש השנה להיות בחמישי בשבת שהשירה שלו:

"הרנינו לאלהים עוננו",

לא היה אומר בשחרית "הרנינו" מפני שחוזר וכופל את הפרק,

אלא מהו אומר?

"הסירותי מסבל שכמו".

ואם באו עדים אחר תמיד של שחר, אומר: "הרנינו",

אף על פי שחוזר וכופל את הפרק.

אי אמרת בשלמא: כל היכא דמסתפקא אמרינן שירה דחול -

היינו דקאמר: אומר וכופלו.

אלא אי אמרת: לא אמור כלל - מאי אומר וכופלו!?

לא, שאני התם - דשירה דיומיה היא.

123. לא, א

רש"י

לה' הארץ. כל המזמור:
 שקנה. שמים וארץ:
 והקנה. תבל ליושבי בה כלומר
 קונה כדי להקנות:
 ושליט בעולמו. יחידי שלא
 נבראו המלאכים עד יום שני:
 שחילק מעשיו. הבדיל רקיע בין
 עליונים לתחתונים ונתעלה
 וישב במרום דוגמת שכנו בעירו
 והר קדשו:
 שגילה ארץ. מקום מצב עדתו
 שנאמר (בראשית א) ותראה
 היבשה בשלישי נאמר:
 שברא חמה. ברביעי:
 שברא עופות ודגים לשבח
 לשמו. כשאדם רואה עופות
 משונים זה מזה נותן שבח למי
 שבראם:
 ליום שכולו שבת. שעתיד
 העולם להיות חרב ואין אדם
 וכל המלאכות שובתות על אותו
 יום אומרים שיר של שבת:
 מה ראה ר' עקיבא לחלק בין
 הפרשיות הללו. שכל ששת
 ימים נאמרין הפרקים הללו על
 שם שעבר ושל שבת על שם
 להבא:
 וקא מיפלגי בדרב קטינא. ר'
 נחמיה לית ליה דרב קטינא
 אלא דאביי הלכך ליכא למימר
 על שם יום אחד שכולו שבת
 דהא תרי נינהו:
 במוספי דשבתא. מאי שיר
 אמרי:

תניא:

"רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא:

בראשון מה היו אומרים?

"לה' הארץ ומלוואה" (תהילים כד-א).

על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו.

בשני מה היו אומרים?

"גדול ה' ומהולל מאד" (תהילים מח-ב).

על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן.

בשלישי היו אומרים:

"אלהים נצב בעדת אל" (תהילים פב-א).

על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו.

ברביעי היו אומרים:

"אל נקמות ה'" (תהילים צד-א).

על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן.

בחמישי היו אומרים:

"הרנינו לאלהים עוזנו" (תהילים פא-ב).

על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו.

בששי היו אומרים:

"ה' מלך גאות לבש" (תהילים צג-א).

על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן.

בשביעי היו אומרים:

"מזמור שיר ליום השבת" (תהילים צב-א).

ליום שכולו שבת.

אמר רבי נחמיה:

מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו?

אלא בראשון - שקנה והקנה ושליט בעולמו.

בשני - שחילק מעשיו ומלך עליהם.

בשלישי - שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו.

ברביעי - שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן.

בחמישי - שברא עופות ודגים לשבח לשמו.

בששי - שגמר מלאכתו ומלך עליהם.

בשביעי - על שם ששבת.

וקמיפלגי בדרב קטינא,

דאמר רב קטינא:

שיתא אלפי שני הוה עלמא, וחד חרוב,

שנאמר: "ונשגב וי' לבדו ביום ההוא" (ישעיה ב-יא).

אמר אביי:

תרי חרוב,

שנאמר: "יחינו מיומים" (הושע ו-ב).

במוספי דשבתא - מה היו אומרים?

רָשׁ"י

הַזִּי"ו ל"ד. פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים הראשון האזינו השני זכור ימות עולם השלישי ירכבהו על במותי ארץ הרביעי וירא ה' וינאץ עד כאן ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק החמישי לולי כעס אויב אגור הששי כי ידין ה' עמו :

אָמַר רַב עֲנֵן בַּר רַבָּא אָמַר רַב: הַזִּי"ו ל"ד⁴³ (דברים לב, א-מג).

א האזינו השמים ואדברה {ס} ותשמע הארץ אמרי-פי. {ר} ⁴³
ב יערה כמטר לקחי {ס} תזל כטל אמרתי {ר}
 כשערים עלי-דשא {ס} וכרביבים עלי-עשב. {ר}
ג כי שם יהוה אקרא {ס} הבו גדל לאלהינו. {ר}
ד הצור תמים פעלו {ס} כי כל-דרךיו משפט {ר}
 אל אמונה ואין עול {ס} צדיק וישר הוא. {ר}
ה שחת לו לא בניו מוקם {ס} דור עקש ופתלתל. {ר}
ו ה' ליהוה תגמלו-זאת {ס} עם נבל ולא חכם {ר}
 הלוא-הוא אביד קנך {ס} הוא עשד ויכנך. {ר}

ז זכר ימות עולם בינו שנות דר-דר {ס} שאל אביד ויגדך וקניד ויאמרו לך. {ר}
ח בהנהל עליון גוים {ס} בהפרידו בני אדם {ר}
 יצב גבלת עמים {ס} למספר בני ישראל. {ר}
ט כי חלק יהוה עמו {ס} יעקב חבל נחלתו. {ר}
י ימצאהו בארץ מדבר {ס} ובתהו ילל ישמון {ר}
 וסבבנהו ויבוננהו {ס} יצרנהו קאישון עינו. {ר}
יא כנשר יעיר קנו על-גוזליו ירחף {ס} יפרש כנפיו יקחהו וישאהו על-אברתו. {ר}
יב יהוה בודד ינחנו {ס} ואין עמו אל נכר. {ר}

יג ירכבהו על-במותי (במתי) ארץ {ס} ויאכל תנובת שדי {ר}
 וינקהו דבש מסלע {ס} ושמון מחלמיש צור. {ר}
יד חמאת בקר וחלב צאן {ס} עם-חלב כרים ואילים {ר}
 בני-בשן ועתודים {ס} עם-חלב כליות חטה {ר}
 ודם-ענב תשתה-חמר. {ס} **טו** וישמון ושרון ויבעט {ר}
 שמנות עבית כשית {ס} ויטש אלוה עשהו {ר}
 וינבל צור ישעתו. {ס} **טז** יקנאהו בורים {ר}
 בתועבת יבעיסהו. {ס} **יז** יבחו לשדים לא אלה {ר}
 אלהים לא ידעום {ס} חדשים מקרב באו {ר}
 לא שערום אבתיקם. {ס} **יח** צור ילדך תשי {ר}
 ותשכח אל מחלקך. {ס}

יט וירא יהוה וינאץ {ר}
 מכעס בניו ובגנתיו. {ס} **כ** ויאמר אסתירה פני מהם {ר}
 אראה מה אחריתם {ס} כי דור תהפכת המה {ר}
 בנים לא-אמן בם. {ס} **כא** הם קנאוני בלא-אל {ר}
 כעסוני בהבליהם {ס} ואני אקניאם בלא-עם {ר}
 בגוי נבל אכעיסם. {ס} **כב** כי-אש קדחה באפי {ר}
 ותיקד עד-ששאל תחתית {ס} ותאכל ארץ ויבקה {ר}
 ותלהט מוסדי הרים. {ס} **כג** אספה עלימו רעות {ר}
 חצי אכלה-בם. {ס} **כד** מין רעב ולחמי רשף {ר}
 וקטב מרידי {ס} וישן-בהמת אשלה-בם {ר}
 עם-חמת וחלי עפר. {ס} **כה** מחוץ תשכל-חרב ומחדרים אימה גם-בחור {ר}
 גם-בתולה יונק עם-איש שיבה. {ס} **כו** אמרתי אפאיהם {ר}
 אשפיתה מאנוש זכרם. {ס}

כז לולי כעס אויב אגור {ר}
 פן-יכרו צרימו {ס} פן-יאמרו ידנו רמה {ר}
 ולא יהוה פעל כל-זאת. {ס} **כח** כי-גוי אבד עצות המה {ר}
 ואין בהם תבונה. {ס} **כט** לו חכמו ישפילו זאת {ר}
 יבינו לאחוריתם. {ס} **ל** איכה ירדה אחד אלף {ר}
 וישנים יניסו רבבה {ס} אם-לא כי-צורם מקרם {ר}
 ויהוה הסגידם. {ס} **לא** כי לא כצורנו צורם {ר}
 ואיבינו פלילים. {ס} **לב** כי-מגפן סדם גפנם {ר}
 ומשדמת עמרה {ס} ענבמו ענבי-רוש {ר}
 אשפלות מורת למו. {ס} **לג** חמת תנינם יינם {ר}
 וראש פתנים אכזר. {ס} **לד** הלא-הוא קמס עמדי {ר}
 חתום באוצרתי. {ס} **לה** לי נקם ושלם {ר}
 לעת תמוט רגלם {ס} כי קרוב יום אידם {ר}
 וחש עתדת למו. {ס}

לו כי-ידיו יהוה עמו {ר}
 ועל-עבדיו יתנחם {ס} כי יראה כי-אולת יד {ר}
 ואפס עצור ועזוב. {ס} **לז** ואמר אי אלהימו {ר}
 צור חסיו בו. {ס} **לח** אשר חלב ובהימו יאכלו {ר}
 ישתו יין נסיכם {ס} יקומו ויצורכם {ר}

רס"י

כדרך שחלוקין. פירקי השירה הזאת כאן:
כך חלוקין בבית הכנסת. כך קוראין אותה ששה הקוראין בספר תורה והשביעי קורא מן השירה ולהלן:
אז ישיר. שירת הים עד מי כמוכה:
ומי כמוכה. עד סוף השירה:
ואז ישיר. ישראל דעלי באר (במדבר כא):
כולהו בחד שבתא אמרי להו. הלויים והיו חולקים הפרקי בנעימת הקול להפסיק ובמחלפות כלי שיר ובתקיעת חצוצרות:
או דלמא. כל פרק ופרק לשבת אחת פרק אחד:
עד שהראשונה. שירת המוספין חוזרת חלילה פעם אחת:
שנייה. שירת המנחה של תמיד הערבים:
חוזרת שתיים. דהתם שית פירקי והכא תלתא: האזינו בשבת אחת זכור בשבת שניה וכן כולם:

ואמר רב הנו בר רבא אמר רב:
 כדרך שחלוקים כאן,
 כך חלוקין בבית הכנסת.

במנחתא דשבתא - מה היו אומרים?

אמר רבי יוחנן:

"אז ישיר" (שמות טו, א-ז),
 ו"מי כמוך" (שמות טו, יא-יח),
 ו"אז ישיר" (במדבר כא, ז).

איבעיא להו:

הני כולהו בחד שבתא אמרי להו?
 או דלמא כל שבתא ושבתא אמרי חד?

תא שמע:

דתניא:

"אמר רבי יוסי:

עד שהראשונה אומרת אחת, שניה חוזרת שתיים."

שמע מינה:

כל שבתא ושבתא אמרי חד,
 שמע מינה.

יהי עליכם סתרה. {ס} **לט** ראו עתה כי אני אני הוא {ר}
 ואין אלהים עמדי {ס} אני אמית ואחיה {ר}
 מחצתי ואני ארפא {ס} ואין מקדי מציל. {ר}
מ כי-אשא אל-שמים ידי {ס} ואמרת חי אנכי לעולם. {ר}
מא אם-שנותי ברוך חרבי {ס} ותאחו במשפט ידי {ר}
 אשיב נקם לערי {ס} ולמשנאי אשלם. {ר}
מב אשפיר חצי מדם {ס} וחרבי תאכל בשר {ר}
 מדם חלל ושביה {ס} מראש פרעות אויב. {ר}
מג הרנינו גוים עמו {ס} כי דם-עבדיו יקום {ר}
 ונקם ישיב לעריו {ס} וכפר אדמתו עמו. {ר}

124. לא, א

רפ"י

עשר מסעות כו'. משום דאיירי מתניי בתקנות של יבנה נקט לה הכא למימר ששם גלתה סנהדרין בימי רבן יוחנן שהיה גלות ראשונה שגלו מירושלים: **נסעה שכינה**. להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו: **מכפרת**. שהיתה רגילה לשכון שם נסתלקה על אחד מן הכרובים שעשה שלמה העומדין בארץ אחד לצפון הארון ואחד לדרום: **ומכרוב למפתן**. הבית: **וממפתן הבית לחצר**. לעזרה בין האולם ולמזבח: **ומחצר למזבח**. החיצון: **וממזבח לגג ומגג לחומת העזרה ומחומה לעיר**. לירושלים: **ומעיר להר**. הזיתים וכל סלוקים הללו לפי שבקושי היה מסתלק ומצפה שישובו: וירכב על כרוב לא גרסינן דההוא ביציאת מצרים קאמר והכי גרסינן מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן דכתיב ונועדתי לך שם וגוי וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית למדנו שתחילת עיקר שכינה היתה על הכפרת ובימי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב ושהתה שם כמה ימים כדכתיב מעל הכרוב אשר היה עליו (ומשם) למפתן: **וימלא הבית וגוי'**. ביחזקאל כתיב אחר סילוק מן הכרוב אל המפתן: **נצב על המזבח**. ואע"ג דהאי קרא עמוס קאמר ליה ועמוס מקמי יחזקאל דורות הרבה היה מתנבא על העתיד ועל כרחך סילוקו כסדרן היו דרך יציאת חוץ: **טוב לשבת על פנת גג**. מאשת מדנים ובית חבר על השכינה אמרו שלמה המלך טוב לה להסתלק אל גג משבת עם אשת מדניי כנסת ישראל שהעמידה צלם בהיכל ובית חבר בית שחברו בו את הסמל עם השכינה: **טוב לשבת בארץ מדבר**. סיפיה דקרא מאשת מדנים [וכעס]: **עד אשר יאשמו**. שיחזיקו את עצמם אשמים: **ומנוס אבד מנהם**. מעוזם נסתלק מהם: **מלשכת הגזית לחנויות**. חנויות עשו להם בהר הבית וישבו שם לומר שלא דנו דיני נפשות דחזו דנפישו רוצחים כדאמרי בסנהדרין (דף מא.). וכל הנך גליות דסנהדרין דבית שני קאמר ומסעות דשכינה בבית ראשון קאמר:

אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן: עשר מסעות נסעה שכינה - מקראי. וכנגדן גלתה סנהדרין - מגמרא.

"עשר מסעות נסעה שכינה - מקראי".
מכפרת לכרוב⁴⁴,
ומכרוב למפתן,
וממפתן לחצר,
ומחצר למזבח,
וממזבח לגג,
ומגג לחומה,
ומחומה לעיר,
ומעיר להר,
ומהר למדבר,
וממדבר עלתה וישבה במקומה,
שנאמר: "אלה אשובה אל מקומי" (הושע ה-טו).

"מכפרת לכרוב, ומכרוב למפתן":
דכתיב: "ונועדתי [לך שם ודברתי] אתה מעל הכפרת" (שמות כה-כב),
וכתיב: "וירכב על כרוב ויער" (שמואל ב, כב, יא),
וכתיב: "וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית" (יחזקאל ט, ג).
"וממפתן לחצר":
דכתיב: "וימלא הבית את הענין והחצר מלאה את נגה כבוד ה'" (יחזקאל י-ד).
"מחצר למזבח":
דכתיב: "ראיתי את ה' נצב על המזבח" (עמוס ט, א).
"וממזבח לגג":
דכתיב: "טוב לשבת על פנת גג"⁴⁵ (משלי כא-ט).
"מגג לחומה":
דכתיב: "והנה ה' נצב על חומת אנף" (עמוס ז, ז).
"מחומה לעיר":
דכתיב: "קול ה' לעיר יקרא" (מיכה ו-ט).
ומעיר להר:
דכתיב: "ויעל כבוד ה' מעל תוף העיר ויעמד על ההר אשר מקדם לעיר" (יחזקאל יא, כג).
ומהר למדבר:
דכתיב: "טוב שבת בארץ מדבר" (משלי כא-ט).
וממדבר עלתה וישבה במקומה":
דכתיב: "אלה אשובה אל מקומי [עד אשר-ואשמו ובקשו פני בצר להם ויחרני]" (הושע ה, טו).

אמר רבי יוחנן:
ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר,
שמא יחזרו בתשובה.
כיון שלא חזרו, אמר: תיפח עצמן!
שנאמר: "ועיני דרשעים תמלינה ומנוס אבד מנהם ותקנתם מפח נפש" (איוב יא-כ).

"וכנגדן גלתה סנהדרין - מגמרא".
מלשכת הגזית לחנויות,
ומחנות לירושלים,
ומירושלים ליבנה,

⁴⁴ כך גירסת מסורת הש"ס ועוד ערוך לנר. גירסת מהדורת וילנא - מכרוב לכרוב
⁴⁵

רפ"י

ומיבנא לאושא. כשהיה הנשיא דר בו כיון שהיתה סנהדרין עמו וכשמסתלק הוא או בנו למקום אחר גולה הישיבה אחריו יבנה בימי רבן יוחנן אושא בימי רבן גמליאל וחזרו מאושא ליבנה ובימי רבן שמעון בנו חזרו כדתינא לקמן בפרקין (דף לב.) וכשקידשו בית דין כו': בית שערים וציפורי וטבריא כולן בימי רבי הוה כדאמרי' (סנהדרין דף לב:) אחרי רבי לבית שערים ושוב כשחלה הווליכהו לציפורי כדאמרינן בכתובות (דף קג:) ובטבריא היה בימי אנטונינוס: **וטבריי עמוקה מכולן.** שפלים היו אז מכל המסעות שגלו: **שש גלות.** השח חדא ישפילנה תרי ישפילה תלת עד ארץ ארבע יגיענה חמשה עד עפר שש דמצוי למימר ישפילנה עד ארץ ולעפר:

לא,ב

ומיבנה לאושא,

ומאושא ליבנה,

ומיבנה לאושא,

ומאושא לשפרעם,

ומשפרעם לבית שערים,

ומבית שערים לצפורי,

ומצפורי לטבריא,

וטבריא עמוקה מכולן,

שנאמר: **"ושפלת מארץ תדברי"**⁴⁶ (ישעיה כט-ד).

רבי אלעזר אומר:

שש גלות,

שנאמר: **"כי השח יושבי מרום קריה נשיגבה,****ישפילנה, ישפילה עד ארץ, יגיענה עד עפר"** (ישעיה כו-ה).

אמר רבי יוחנן:

ומשם עתידין ליגאל,

שנאמר: **"התנערי מעפר קומי שבי"**⁴⁷ (ישעיהו נב,ב).⁴⁶ ומעפר תשח אמרתה והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתה תצפצף⁴⁷ התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחי מוסרי צוארך שביה בת-ציון

125. לא, ב

רפ"י

מתני'

אמר רבי יהושע בן קרחה כו' שאפילו ראש בית דין בכל מקום. שנצרך לפרוש ממקום הוועד למקום אחר שהרי עיקר החדש תלויה בו כדתנן בפרקין דלעיל (דף כד.). ראש ב"ד אומר מקודש וילפינן מקראי:

לא יהו. צריכין עדי החדש להלך אחריו:

אלא למקום הוועד. של ישיבה ילכו וסנהדרין יקדשוהו בלא ראש ב"ד:

גמ'

פתיחא. שטר שמתא:

דא"כ. אם אתה מטריחן:

מתניתין

אמר רבי יהושע בן קרחה:

ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי:

שאפילו ראש בית דין בכל מקום - שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד.

גמרא

ההיא איתתא דאזמנוה לדינא קמיה דאמימר בנהרדעי, אול אמימר למחוזא ולא אזלה בתריה, כתב פתיחא עילוה.

אמר ליה רב אשי לאמימר:

והא אנן תנן:

"אפילו ראש בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד".

אמר ליה:

הני מילי לענין עדות החדש,

דאם פן נמצאת מכשילן לעתיד לבא,

אבל הכא: "עבד לזה לאיש מלוה" (משלי כב-ז).

126. לא, ב - לב, א

רפ"י

אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן. שנושאים כפיהן ובמסכת סוטה מפרש טעמא בפרק ואלו נאמרין (דף מ.):

שית דהאי פירקא. חדא האי וחמש דמתני' התקין שיהו תוקעין ושיהא לולב ניטל שבעה ושיהא יום הנף כולו אסור ושיהו מקבלין כל היום ושלא יהו עדים הולכין אלא למקום הוועד:

וחדא דפירקא קמא. (דף כא.): שלא יהו מחללין אלא על ניסן ותשרי בלבד:

צריך שיפריש רובע לקינו. רובע שקל דהיינו חצי דינר והן הן דמי קן כדתנן (כריתות דף ח.). עמדו קינין בו ביום ברבעתים שהגר חייב בקרבן כדתניא (שם דף ט.) ככס כגר יהיה כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים והזאת דמים דכתיב ויקח משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאה בלא טבילה והרצאת דמים דכתיב וחצי הדם זרק על המזבח אף הם לא יכנסו אלא במילה וטבילה והרצאת דמים כו' במסכת כריתות בראש פרק ארבעה מחוסרי כפרה (שם) מסיק מילתא דסגי ליה בעולת העוף הלכך יפריש רובע לקינו שמא יבנה בית המקדש בימינו ויקריבנו:

מפני התקלה. דלמא אתי לאתהנויי מיניה:

היה עולה לירושלים. הפירות עצמן אע"ג דמן התורה בין מעשר שני בין כרם רבעי נפדים ומתחללים בפסיעה אחת חוץ לחומה רבנן גזור בכל מהלך של יום אחד שיעלום ויאכלום שם כדי לעטר שוקי ירושלים:

במזרח לוד. היינו בין לוד לירושלים שהרי ירושלים למזרחה של לוד היא:

להפקירו לעניים. שישאו שם פירות ויאכלום שם שהיה עליו טורח להעלותן:

והתירוהו. לפדותן ולהעלות הדמים דכיון דחרבה ירושלים לא חשו לה חכמים לעטרה מעתה:

תנו רבנן:

"אין כהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וזו אחד מתשע תקנות שהתקין רבי יוחנן בן זכאי."

שית - דהאי פירקא,

וחדא - דפירקא קמא,

ואידך - דתניא:

"גר שנתגיד בזמן הזה - צריך שיפריש רובע לקינו.

אמר רבי שמעון בן אלעזר:

בבר נמנה עליה רבו יוחנן וביטלה מפני התקלה."

ואידך?

פלוגתא דרב פפא ורב נחמן בר יצחק.

רב פפא אמר:

כרם רבעי.

רב נחמן בר יצחק אמר:

לשון של זהורית.

"רב פפא אמר: כרם רבעי."

התנן:

"כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד.

וזו היא תחומה:

אילת - מן הדרום,

ועקרבת - מן הצפון,

לוד - מן המערב

וירדן - מן המזרח" (מעשר שני ה, ב.).

ואמר עולא ואיתימא רבה בר עולא אמר רבי יוחנן:

מה טעם?

כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות.

ותניא:

"כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר במזרח לוד בצד פפר טבי,

וביקש רבי אליעזר להפקירו לעניים,

אמרו לו תלמידיו: רבי כבר נמנו חבריך עליו והתירוהו."

מאן "חבריה"?

רבן יוחנן בן זכאי.

"רב נחמן בר יצחק אמר:

לשון של זהורית."

דתניא:

"בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבחוץ,

הלבין - היו שמחין,

רש"י

מי הוה לשון של זהורית מלבין.
 בימים שהיה רבן יוחנן מורה
 הוראות ומתקן תקנות:
ותנן משחרב בהמ"ק התקין.
 תקנות אלמא לאחר החורבן
 היה שנה או שתיים וכיון
 דארבעים שנה קודם חורבן לא
 הלבין הלשון ביום הכפורים
 נמצא שלא הלבין בתוך שנותיו
 האחרונים שלימד בהם
 לאחרים ותיקן תקנות:
וקבעיה בשמיה. למנותה עם
 שאר תקנותיו ולהכי תנא תשע
 תקנות:

לא הלבין - היו עצבין,
 התקינו שיהו קושרין אותו על פתח אולם מבפנים, ועדיין היו מציצין ורואין,
 הלבין - היו שמחין,
 לא הלבין - היו עצבין.
 התקינו שיהו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו של שעיר המשתלח.

רב נחמן בר יצחק - מאי טעמא לא אמר רב פפא?

אמר לך:

אי סלקא דעתך: רבן יוחנן בן זכאי,
 חבריו דרבי אליעזר מי הוה?! רבו הוה!

ואידך?

כיון דתלמידים הוו,

לאו אורח ארעא למימרא ליה לרביה 'רבך'.

ורב פפא מאי טעמא לא אמר רב נחמן בר יצחק?

אמר לך:

אי סלקא דעתך: רבן יוחנן בן זכאי,
 בימי רבן יוחנן בן זכאי מי הוה לשון של זהורית?!
 והתניא:

**"כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי - מאה ועשרים שנה,
 ארבעים שנה עסק בפרקמטיא,
 ארבעים שנה למד,
 ארבעים שנה לימד."**

ותניא:

"ארבעים שנה קודם שנחרב הבית לא היה לשון של זהורית מלבין אלא מאדים"
 ותנן:

"משחרב הבית התקין רבן יוחנן בן זכאי".

ואידך?

אותם ארבעים שנה דלמד, תלמיד יושב לפני רבו הוה,
 ואמר מילתא ואסתבר טעמיה,
 וקבעיה רביה בשמיה.

לבא

127. לב, א

רש"י

מתני'

סדר ברכות אומר אבות וגבורות
כו' וקדושת היום ותוקע כו'.
דמצוה בשלש תקיעות של שלש
שלש כדתניא לקמן בפירקין (דף
לג:):

גמ'

רחמנא אמר אידכר. כדתניא
בברייתא לקמן:
לימא תשע דהואיל ואשתני.
מלכיות מזכרונות לענין תקיעה
שאינן תוקעין בהן אשתנו נמי
לפחות מהן:

מתניתין

סדר ברכות:

אומר אבות וגבורות וקדושת השם, וכולל מלכיות עמהן, ואינו תוקע.

קדושת היום ותוקע,

זכרונות ותוקע,

שופרות ותוקע,

ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים,

דברי רבי יוחנן בן נורי.

אמר לו רבי עקיבא:

אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר?

אלא: אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע,

זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע,

ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים.

גמרא

"אמר לו רבי עקיבא:

אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר".

"למה הוא מזכיר"? רחמנא אמר אידכר!

אלא למה עשר? לימא תשע, דהואיל ואשתני אשתני.

128. לב, א

רז"י

בני אלים. לישנא דתקיפי כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז):
הבו לה'. הזכירו לפניו האיתנים:
מפני מה לא נאמר שבתון שבות שהרי פתח בו הכתוב תחילה. והוא בא להזהיר על המלאכה שהיא עיקר וכך יפה לדרוש הואיל והוא ראשון במקרא והשביתה ראשונה לכולם:
אני ה' אלהיכם. דלעני ולגר תעזוב וסמיך ליה בחדש השביעי זכרון תרועה:
אני ה' אלהיכם. הוא לשון אני אדון לכם:
אף כאן באמצע. והיום תשע ברכות הן ואומרה בחמישית:

תנו רבנן:

"מנין שאומרים אבות?

שנאמר: "הבו לה' בני אלים" (תהילים כט-א).

ומנין שאומרים גבורות?

שנאמר: "הבו לה' כבוד ועוז" (תהילים כט-א).

ומנין שאומרים קדושות?

שנאמר: "הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש" (תהילים כט-ב).

ומנין שאומרים מלכיות, זכרונות ושופרות?

רבי אליעזר אומר:

דבתיב: "שבתון וזרון תרועה מקרא קדש" (ויקרא כג-כד).

"שבתון" - זה קדושת היום.

"זרון" - אלו זכרונות.

"תרועה" - אלו שופרות.

"מקרא קדש" - קדשהו בעשיית מלאכה.

אמר לו רבי עקיבא: מפני מה לא נאמר: "שבתון" - שבות?

שבו פתח הכתוב תחילה!

אלא:

"שבתון" - קדשהו בעשיית מלאכה.

"זרון" - אלו זכרונות.

"תרועה" - אלו שופרות.

"מקרא קדש" - זו קדושת היום.

מנין שאומרים מלכיות?

תניא:

"רבי אומר:

"אני ה' אלהיכם ... בחדש השביעי"⁴⁸ (ויקרא כג, כב-כד) - זו מלכות.

רבי יוסי בר יהודה אומר:

אינו צריך.

הרי הוא אומר: "זהו לכם לזרון לפני אלהיכם" (במדבר י-י),

שאין תלמוד לומר: "אני ה' אלהיכם",

ומה תלמוד לומר: "אני ה' אלהיכם"?

זה בנה אב,

לכל מקום שנאמר בו 'זכרונות' יהיו 'מלכיות' עמהן".

והיכן אומרה לקדושת היום?

תניא:

"רבי אומר:

עם המלכיות אומרה,

מה מצינו בכל מקום - ברביעית,

אף כאן ברביעית.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

עם הזכרונות אומרה,

מה מצינו בכל מקום באמצע,

אף כאן באמצע.

ובשקידשו בית דין את השנה באושא,

⁴⁸ ע"פ כתב".

רש"י

ירד רבי יוחנן בן ברוקא לפני
 התיבה. לפי שמצוה להתפלל
 במקום נמוך קתני ירד:
 כר' יוחנן בן נורי. דמתניתין:
 לא כך היו נוהגין ביבנה. בימי
 אבא כשהיתה סנהדרין שם:

ירד רבי יוחנן בן ברוקא לפני רבן שמעון בן גמליאל ועשה כרבי יוחנן בן נורי.
 אמר לו רבן שמעון: לא היו נוהגין בן ביבנה.
 ליום השני,

ירד רבי חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי ועשה כרבי עקיבא.
 אמר רבן שמעון בן גמליאל:
 כך היו נוהגין ביבנה."

למימרא: דרבן שמעון בן גמליאל כרבי עקיבא סבירא ליה.
 והא אמר רבי עקיבא: מלכות עם קדושת היום אמר להו,
 ורבן שמעון בן גמליאל אומר קדושת היום עם הזכרונות אמר להו!

אמר רבי זירא:
 לומר שתוקעין למלכות.

"ליום השני ירד רבי חנינא".

מאי "שני"?
 אילימא יום טוב שני - למימרא דעברוה לאול.
 והאמר רבי חנינא בר פהנא:
 מימות עזרא ואילך - לא מציינו אול מעובר!

אמר רב חסדא:
 מאי "שני"?
 ליום שני לשנה הבאה.

129. לב, א

רס"י

מתני' אין פוחתין מעשרה מלכיות כו':

גמ'

הנך דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר. הנך דהללו אל בקדשו:

כנגד עשרת הדברות. דכתיב בהו נמי שופר ולא שמעתיה אלא ראיתיה ביסוד רבינו יצחק בן יהודה:

עשרת מאמרות שהעולם נברא בהן. בראש השנה:

בראשית נמי מאמר הוא. ואף על גב דלא כתיב ביה ויאמר יהי שמים כמאן דכתיב דמי דבאמירה נמי איברי ולא בידים דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו:

מתניתין

אין פוחתין:

מעשרה מלכיות,

מעשרה זכרונות,

מעשרה שופרות,

רבי יוחנן בן נורי אומר:

אם אומר שלש שלש מנוולן - יצא.

גמרא

הני "עשרה מלכיות" - כנגד מי?

אמר רבי לוי⁴⁹:

כנגד עשרה הלולים שאמר דוד בספר תהלים.

הלולים טובא הוו!

הנה דכתיב בהו: "הללוהו בתקע שופר" (תהלים קנ-ג).

רב יוסף אומר:

כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני.

רבי יוחנן אומר:

כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם.

הי נינהו?

"ויאמר".

"ויאמר" דבראשית תשעה הוו!

"בראשית" נמי מאמר הוא,

דכתיב:

"בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג-ו).

רפ"י

130. לב, א

היכי קתני. האי דר' יוחנן בן נורי האי מכולם דקאמר אמאן קאי אתורה נביאים וכתובים קאי דהא מכולהו אמר כדתנן מתחיל בתורה ומשלים בנביא והכי קאמר אם אמר שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים מכל אחת ואחת יצא ולא פליג אדרבנן אלא אחדא דאינהו אמרי עשרה ואיהו אמר תשעה:
או דלמא. האי ג' ג' אמלכיות וזכרונות ושופרות קאי שלש למלכיות ושלש לזכרונות ושלש לשופרות דהוו להו אחת מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים:
לא יפחות משבע וכו'. ואי סלקא דעתך שלש מן התורה ושלש מן הנביאים ושלש מן הכתובים לכל אם כן שבע נמי שבע מן התורה ושבע מן הנביאים ושבע מן הכתובים הוה ליה רבי יוחנן בן נורי מוסיף:

"רבי יוחנן בן נורי אומר:

אם אמר שלש שלש מכולן - יצא."

איבעיא להו:

היכי קתני?

שלש מן התורה, שלש מן הנביאים, ושלש מן הכתובים - דהוו תשע ואיכא בינייהו חדא?

או דלמא:

אחד מן התורה, ואחד מן הנביאים, ואחד מן הכתובים - דהוויין להו שלש ואיכא בינייהו טובא?

תא שמע:

דתניא:

"אין פוחתין מעשרה מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות.

ואם אמר שבע מכולן - יצא,

בנגד שבעה דקיעים.

רבי יוחנן בן נורי אומר:

הפוחת לא יפחות משבע,

ואם אמר שלש מכולן - יצא,

בנגד תורה נביאים וכתובים.

ואמרי לה:

בנגד כהנים לויים וישראלים."

אמר רב הונא אומר שמואל:

הלכה כרבי יוחנן בן נורי.

131. לב, א-ב

רש"י
מתני'
אין מזכירין זכרון כו':

מתניתין

אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פורענות.

מתחיל בתורה ומשלים בנביא.

רבי יוסי אומר:

אם השלים בתורה יצא.

לב, ב גמרא

מלכות,

כגון: "חי אני נאם ה' א-להים:

אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שיפוכה אמלוך עליכם" (יחזקאל כ, לג).

ואף על גב דאמר רב נחמן:

כל פי האי ריתחא לירתח קודשא בריה הוא עלן וליפרוקינו,

כיון דבריתחא אמור, אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינו.

זכרון,

כגון: "ויזכור פי בשור המה [רוח הולך ולא ישוב]" (תהילים עח-לט).

שופר,

כגון: "תקעו שופר בגבעה [חצצרה ברמה הריעו בית און אחריו בנימין]" (הושע ה-ח).

אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות של עובדי כוכבים - אומר.

מלכות,

כגון: "ה' מלך ירגזו עמים" (תהילים צט-א).

וכגון: "ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו" (תהילים י-טז).

זכרון,

כגון: "זכור ה' לבני אדם [את יום ירושלים האמרים ערו ערו עד היסוד בה]" (תהילים קלז-ז).

שופר,

כגון: "זה אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן" (זכריה ט-יד).

וכתיב: "ה' צבאות יגן עליהם" (זכריה ט-טז).

אין מזכירין זכרון של יחיד, ואפילו לטובה,

כגון: "זכרני ה' ברצון עמה" (תהילים קו-ד).

וכגון: "זכרה לי אלהי לטובה" (נחמיה ה-יט).

132. לב, ב

רש"י

גמ' דרביים אתו מינה. בההיא פקידה: רבי יהודה אומר ראשונה אחת שניה שתיים. מי הוא זה מלך הכבוד לאו ממניינא: זמרו למלכנו. לא קא חשיב רבי יהודה דלא אמליכתייה אלא על אומה אחת: ושון במלך אלהים כו'. דלא מנינן ישב על כסא קדשו בלשון מלכות: אינו אומרה אלא עם הזכרונות. תרועה לאו לשון שופרות הוא עד דמזכיר שופר בהדיא:

"פקדונות הרי הן בזכרונות,

בגון: "וה' פקד את שנה" (בראשית כא-א).

ובגון: "פקוד פקדתי אתכם" (שמות ג-ז),

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

אינו בזכרונות.

ולרבי יוסי, נהי נמי דפקדונות הרי הן בזכרונות,

"וה' פקד את שנה" - פקדון דייחיד הוא!

כיון דאתו רביים מינה, כרביים דמיא.

"שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד.

מי זה מלך הכבוד? ה' עוזו וגבורה ה' גבור מלחמה.

שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד.

מי הוא זה מלך הכבוד? ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה" (תהילים כד-ז).

ראשונה - שתיים,

שניה - שלש,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

ראשונה - אחת,

שניה - שתיים.

"זמרו אלהים זמרו זמרו למלכנו זמרו מי מלך כל הארץ אלהים" - שתיים,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר: אחת.

ושון - "במלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו" (תהילים מז-ט) - שהיא אחת.

זכרון שיש בו תרועה,

בגון: "שבתון זכרון תרועה מקרא קדש"⁵⁰ (ויקרא כג, כד).

אומרה עם הזכרונות,

ואומרה עם השופרות,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

אינו אומרה אלא עם הזכרונות בלבד.

מלכות שיש עמו תרועה,

בגון: "ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כג-כא) -

אומרה עם המלכיות,

ואומרה עם השופרות,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

אינו אומרה אלא עם המלכיות בלבד.

תרועה שאין עמה לא בלום,

בגון: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט-א) - אומרה עם השופרות,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

אינו אומרה כל עיקר."

⁵⁰ דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש

133. לב, ב

כ"י

ומתחיל בתורה ומשלים
בנביאים. והכתובים בינתיים:
היו משלימין בתורה. דהווי להו
ארבע מן התורה שלש בתחלה
ואחת בסוף:
ואנן בעינן עשר. וארבע מהן
תורה דקאמר רבי יוסי משלים
בתורה:

"מתחיל בתורה ומשלים בנביא.
רבי יוסי אומר:
אם השלים בתורה - יצא."

"אם השלים" די'עבד - אין, לכתחילה - לא.
והתניא:
"רבי יוסי אומר:
המשלים בתורה הרי זה משוגח!"

אימא: משלים.

והא "אם השלים" קתני!
די'עבד - אין, לכתחילה - לא!

הכי קאמר:
מתחיל בתורה ומשלים בנביא.
רבי יוסי אומר:
משלים בתורה,
ואם השלים בנביא - יצא.

תניא נמי הכי:
"אמר רבי אלעזר ברבי יוסי:
וותיקין היו משלימין אותה בתורה".

בשלמא זכרונות ושופרות איכא טובא,
אלא מלכות תלת הוא דהויין:
"ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו" (במדבר כג-כא).
"ויהי בישורון מלך" (דברים לג-ה).
"ה' ימלוך לעולם ועד" (שמות טו-יח).
ואנן בעינן עשר וליכא!

אמר רב הונא:
תא שמע:
"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" (דברים ו-ד) - מלכות,

דברי רבי יוסי.
רבי יהודה אומר:
אינה מלכות.
"וידעת היום והשבות אל לבבך מי ה' הוא האלהים אין עוד" (דברים ד-לט) - מלכות,
דברי רבי יוסי.
רבי יהודה אומר:
אינה מלכות.
"אתה הראת לדעת מי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו" (דברים ד-לה) - מלכות,
דברי רבי יוסי.
רבי יהודה אומר:
אינה מלכות."

רפ"י

מתני'

העובר לפני התיבה כו' השני מתקיע. המתפלל תפלת מוספין מתקיע:

גמ'

בשעת גזרת המלכות שנו. אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבין להם כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירוה לתקוע במוספין:

134. לב, ב

מתניתין

העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה - השני מתקיע. ובשעת ההלל - הראשון מקרא את ההלל.

גמרא

מאי שנא "שני מתקיע"?

משום: "דברוב עם הדרת מלך" (משלי יד-כח).

אי הכי,

הלל נמי נימא בשני, משום "דברוב עם הדרת מלך"!

אלא מאי שנא הלל דבראשון?

משום דזריזין מקדימין למצות.

תקיעה נמי נעביד בראשון, משום דזריזין מקדימין למצות!

אמר רבי יוחנן:

בשעת גזרת המלכות שנו.

רפ"י

135. לב, ב

מדקאמר "בשעת הליל" מפלל דבראש השנה ליכא הליל - מאי טעמא?

אמר רבי אבהו:

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא,

רבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?

אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה?

רש"י

136. לב, ב - לג, א

מתני' שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו וכו' ואין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום לשמוע תקיעה: ואין חותכין אותו. מפרש בגמרא: אם רצה ליתן לתוכו מים כו'. ולא אמרינן קא מתקן מנא:

גמ'

השתא דרבנן אמרת לא. איסור תחומין ופיקוח הגל דליכא למגזר אטו דאורייתא אמרת לא:

דאורייתא. רוכבין דאיכא למימר שמא יחתוך זמורה ועולה באילן דאיכא למימר שמא יתלוש דאורייתא מיבעיא ויש גמגום בדבר ונראה בעיני דלא גרסינן לה:

ואין חותכים אותו. אם בא לתקנו לא בדבר שהוא משום שבות כלי שאין דרכו לחתוך בו שופרות כגון מגלא שרפי"א בלע"ז דתיקון כלאחר יד הוא ואין בו אלא משום שבות: סכינא. דדרכו בכך והוי מלאכה גמורה:

מתניתין

שופר של ראש השנה: אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל, לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים.

ואין חותכין אותו - בין בדבר שהוא משום שבות, ובין בדבר שהוא משום לא תעשה. אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין - יתן.

אין מעבירין את התנוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו.

והמתעסק - לא יצא, והשומע מן המתעסק - לא יצא.

גמרא

מאי טעמא?

שופר - עשה הוא, ויום טוב - עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

"לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, [ולא שטין על פני המים]".

השתא דרבנן אמרת - לא, דאורייתא מיבעיא?

זו ואין צריך לומר זו' קתני.

לגא

"ואין חותכין אותו: בין בדבר שהוא משום שבות, ובין בדבר שהוא משום לא תעשה".

"משום שבות" - מגלא. "לא תעשה" - סכינא.

השתא "משום שבות" אמרת לא, "לא תעשה" מיבעיא?

זו ואין צריך לומר זו' קתני.

"אָבֵל אִם רָצָה לִיטֹן לְתוֹכוֹ מִים אוֹ יוֹ יִטֹן".

"מִים אוֹ יוֹן" - אִין, מִי רְגְלִים - לֹא.

מִתְנַיִתִין מִנִּי?

אָבֵא שְׂאוּל הִיא,

דְּתַנָּא:

"אָבֵא שְׂאוּל אוֹמֵר:

מִים אוֹ יוֹן - מוֹתֵר, בְּדִי לְצַחְצַחוֹ.

מִי רְגְלִים - אָסוּר, מִפְּנֵי הַכְּבוֹד".

138. לג, א

רש"י

תינוקות הוא דלא מעבבין. דבעי לחנוכיהו:
 הא נשים מעבבין. דפטורות לגמרי דמצות עשה שהזמן גרמא הוא וכי תקעי איכא בל תוסיף:
 בני ישראל סומכין. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם וגוי וכתוב בהווא ענין וסמך ידו וגוי:
 סומכות רשות. אלמא אף על גב דפטרינהו קרא ליכא איסורא וה"ה למצות עשה שהזמן גרמא:
 קטן שהגיע לחינוך. מתעסקין בהן שילמדו וכל שכן שאין מעבבין:

"אין מעבבין את התינוקות מלתקוע".

הא נשים - מעבבין.
 והתניא:

"אין מעבבין לא את הנשים ולא את התינוקות מלתקוע ביום טוב!"

אמר אביי:
 לא קשיא:

הא - רבי יהודה,
 הא - רבי יוסי ורבי שמעון.

דתניא:

"דבר אל בני ישראל"⁵¹ (ויקרא א, ב-ד) - בני ישראל - סומכין, ואין בנות ישראל - סומכות, דברי רבי יהודה.
 רבי יוסי ורבי שמעון אומרים:
 נשים סומכות - רשות".

"אבל מתעסקין בהם עד שילמדו".

אמר רבי אלעזר:
 אפילו בשבת.

תניא נמי הכי:
 "מתעסקין בהן עד שילמדו אפילו בשבת".

"ואין מעבבין התינוקות מלתקוע בשבת ואין צריך לומר ביום טוב".

הא גופא קשיא:

אמרת: "מתעסקין בהן עד שילמדו ואפילו בשבת",
 אלמא: לכתחלה אמרינן: תקעו.

והדר תנא: "אין מעבבין" - עכובא - הוא דלא מעבבין, הא לכתחלה - לא אמרינן תקעו!

לא קשיא:

לגב, כאן - בקטן שהגיע לחינוך,
 כאן - בקטן שלא הגיע לחינוך.

⁵¹ {ב} דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן בהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם: {ג} אם עלה קרבנו מן הבקר וקרבתים יקריבונו אל פתח אהל מועד יקריב אותו לרצונו לפני ה': {ד} וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו:

139. לג, א

רס"י

מתעסק הוא דלא. שאינו מתכוין לתקיעה ואפילו דלאו מצוה אלא מנבח נבוחי או שהיה נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה אבל תוקע לשיר שמתכוין לתקיעה בעלמא יצא: **תנא סיפא נמי מתעסק**. ולעולם השומע מן המשמיע לעצמו שלא נתכוון להוציא את השומעין לא יצא:

"והמתעסק לא יצא".

הא תוקע לשיר - יצא.

לימא מסייע ליה לרבא,

דאמר רבא:

התוקע לשיר - יצא.

דלמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ליה!

"והשומע מן המתעסק - לא יצא".

אבל השומע מן המשמיע לעצמו - מאי? יצא.

לימא תיהוי תיובתיה דרבי זירא,

דאמר ליה רבי זירא לשמעיה:

איפוון ותקע לי.

דלמא אידי דתנא רישא "מתעסק תנא סיפא נמי מתעסק"!

140. לג, א

רס"י

מתני'
סדר תקיעות שלש כו'. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות:
שלש של של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת:
שלש יבבות. שלש קולות בעלמא כל שהוא:
תקע בראשונה. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה:
ומשך בשניה. תקיעה של אחר התרועה משך כשתים לצאת בה ידי שתיים שהיה צריך לעשות זו פשוטה שלאחריה דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות:
אין בידו אלא אחת. דפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקין:
מי שבירך. התפלל תפלת מוספין ובירך תשעה ברכות:
תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים. תוקע ומריע ותוקע בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות וכן בשביל שופרות:

גמ'
תנא דידן קא חשיב דכולהו בבי. והכי קאמר שיעור שלש תקיעות כשלש התרועות:
ותנא ברא קא חשיב דחדא בבא. שיעור התקיעה כשיעור התרועה ותרוייהו חדא מילתא אמרי:
שברים. ארוכים מיבבות:
אמר אביי בהא ודאי פליגי. אע"ג דאוקימנא דברי שא לא פליגי על כרחך בהא סיפא פליגי דלית לשנויי בה מידי והיינו פלוגתא:
דמתרגמינן. תרועה יבבה ובאימיה דסיסרא כתיב נמי האי לישנא ותיבב:
מאן דאמר שברים סבר גנוחי גנח. כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן:
ילולי יליל. כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה:

מתניתין

סדר תקיעות:
שלש של של שלש שלש.

שיעור תקיעה - כשלש תרועות.
שיעור תרועה - כשלש יבבות.

תקע בראשונה ומשך בשניה בשתיים - אין בידו אלא אחת.

מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר - תוקע ומריע ותוקע שלש פעמים.

כשם ששליח צבור - חייב,

כך כל יחיד ויחיד - חייב.

רבן גמליאל אומר:

שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתו.

גמרא

והתניא:

"שיעור תקיעה - בתרועה!"

אמר אביי:

תנא דידן קא חשיב תקיעה דכולהו בבי ותרועות דכולהו בבי.

תנא ברא קא חשיב חד בבא ותו לא.

"שיעור תרועה כ שלש יבבות".

והתניא:

"שיעור תרועה כשלשה שברים".

אמר אביי:

בהא ודאי פליגי,

דכתיב: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט-א),

ומתרגמינן: "יום יבבא יהא לכו".

וכתיב באימיה דסיסרא: **"בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא"** (שופטים ה-כח).

מר סבר: גנוחי גנח.

ומר סבר: ילולי יליל.

141. לג, א

רס"י

שאינ תלמוד לומר בחדש השביעי. דהא כתב לן בכמה מקומות דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא יוה"כ כתיב: והעברת. פשוטה משמע העברת קול אחד: ביוה"כ תעבירו. הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבא בינתים: ומנין שלש של שלש שלש. מנין דהנך פשוטה לפניך ולאחריה ותרועה באמצע עבדין תלתא זימני למלכיות חדא ולזכרונות חדא ולשפורות חדא: ת"ל. תרועה תלתא זימני לכל אחת פשוטה לפניך ופשוטה לאחריה: ומנין ליתן את האמור של זה בזה כו'. לפי ששלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשתים נאמרו בראש השנה והאחת ביובל מנין ליתן האמורות בראש השנה ביובל וליתן האמורה ביובל ברי"ה שיהו כאן וכאן שלש: שביעי שביעי לג"ש. נאמר ברי"ה בחדש השביעי ונאמר ביובל והעברת שופר תרועה בחדש השביעי: ותנא מעיקרא אייתי בהיקישא. לתלמוד זה מזה מניין שבשופר ופשוטה לפניך ולאחריה גמר ר"ה מיובל בהיקישא דאין ת"ל בחדש השביעי אלא להקיש כל תרועות של חדש השביעי שיהו שוות: ולסוף גמר בג"ש. ליתן האמור של זה בזה הא נמי תיתי בהיקישא דאי כדכתיבן שיהו שתים ברי"ה ואחת ביובל אין תרועות של חדש השביעי שוות: ה"ק אי לאו ג"ש. אי לא נאמרה ג"ש זו למשה מסיני לדונה הייתי מביא הכל בהיקישא כלומר מעצמו: והאי תנא מייתי לה ממדבר. שתהא פשוטה לפניך ופשוטה לאחריה: תקיעה בפני עצמה כו'. דלא תימא חדא היא והכי קאמר היו תוקעין תרועה אלא ה"ק ותקעתם תקיעה ואחריה הריעו תרועה: או אינו. אלא אחת היא והכי קאמר היו תוקעין תרועה: כשהוא אומר ותקעו ולא תריעו. מכלל דבמסעות תתקעו ותריעו קאמר ותרועה לא קרי לה תקיעה הרי על כרחך תקיעה בפני עצמה כו': תלמוד לומר ותקעתם. והדר תרועה: שאין ת"ל שנית. שכבר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני כי הדר אמר ותקעתם תרועה ונסע מחנה פלוני פשיטא דשנית היא: תהא תקיעה שניה לה. והכי קאמר ותקעתם תקיעה שנית לתרועה: ה"ג ושלש תרועות נאמרו ברי"ה שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה יום תרועה יהיה לכם ושתי תקיעות לכל אחת ואחת מצינו למדין לרי"ה שלש תרועות ושש תקיעות שתים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מד"ת יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אומר אחת מד"ת ושתיים מד"ס והעברת שופר תרועה מד"ת שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא וכו':

תנו רבנן:

"מנין שבשופר?"

תלמוד לומר: "והעברת שופר תרועה" (ויקרא כה-ט) - אין לי אלא ביובל בראש השנה מנין?

תלמוד לומר: "בחדש השביעי", שאין תלמוד לומר "בחדש השביעי".

ומה תלמוד לומר "בחדש השביעי"?

שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה בזה.

ומנין שפשוטה לפניך?

תלמוד לומר: "והעברת שופר תרועה".

ומנין שפשוטה לאחריה?

תלמוד לומר: "תעבירו שופר".

ואין לי אלא ביובל,

בראש השנה מנין?

תלמוד לומר: "בחדש השביעי", שאין תלמוד לומר "בחדש השביעי".

ומה תלמוד לומר: "בחדש השביעי"?

שיהו כל תרועות החדש השביעי זה בזה.

ומנין לשלש של שלש שלש?

תלמוד לומר: "והעברת שופר תרועה" (ויקרא כה,ט).

"שבתון זכרון תרועה" (ויקרא כג,כד),

"יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט,א).

ומנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה?

תלמוד לומר: "שביעי" (במדבר כט,א) "שביעי" (ויקרא כה,ט) לגזירה שוה.

הא ביצד?

שלש שהן תשע.

שיעור תקיעה - בתרועה.

שיעור תרועה - בשלשה שבירים.

האי תנא מעיקרא מייתי לה בהיקישא,

והשתא מייתי לה בגזירה שוה!

הכי קאמר:

אי לאו גזירה שוה, הוה מייתינא לה בהיקישא,

השתא דאיתא גזירה שוה - היקישא לא צריך.

והאי תנא מייתי לה בגזירה שוה ממדבר.

דתנאי:

"ותקעתם תרועה" (במדבר י-ה) -

תקיעה - בפני עצמה,

ותרועה - בפני עצמה.

אתה אומר תקיעה בפני עצמה, ותרועה בפני עצמה?

או אינו אלא תקיעה ותרועה אחת היא?

בשהוא אומר: "ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו" (במדבר י-ז) -

הוי אומר - תקיעה בפני עצמה,

ותרועה בפני עצמה.

ומנין שפשוטה לפניך?

תלמוד לומר: "ותקעתם תרועה".

ומנין שפשוטה לאחריה?

תלמוד לומר: "תרועה יתקעו" (במדבר י-ו).

דבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר: "ותקעתם תרועה שנית" שאין תלמוד לומר: "שנית".

רש"י

שתיים מד"ת. תרי קראי דרוש למניינא דדקתני ואזיל והעברת שופר תרועה שבתון זכרון תרועה מד"ת כלומר מכאן ללמוד שתיים יום תרועה יהיה לכם לא תדרשיה למניינא שהרי לתלמודו הוא בא מופנה לג"ש שדרש תרועה תרועה לג"ש אלא סופרים אמרוה כדי להשוות מלכיות וזכרונות ושופרות לתקיעותיהן:

רבי שמואל בר נחמני אומר כו' מאי לתלמודו הוא בא. בשלמא חד לג"ש אידך למאי:

לא משמע ליה. למדרש מיניה פשוטה לפניה:

דרך העברתו. למעוטי הפכו ותקע בו כדאמרן (לעיל דף כו:):

ניעבריה ביד. ואי לאו דהדר כתביה לא הוה משתמע תעבירו לשון תקיעה:

וימה תלמוד לומר: "שנית"?

זה בנה אב: שכל מקום שנאמר: "תרועה" - תהא תקיעה שניה לה.

אין לי אלא במדבר, בראש השנה מנין?

תלמוד לומר: "תרועה" "תרועה" לגזירה שוה.

ושלש תרועות נאמרו בראש השנה:

"שבתון זכרון תרועה" (ויקרא כג-כד),

"יום תרועה" (במדבר כט-א),

"והעברת שופר תרועה" (ויקרא כה-ט).

ושתי תקיעות לכל אחת ואחת,

מצינו למדין: שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בראש השנה,

שתיים - מדברי תורה,

ואחת - מדברי סופרים.

"שבתון זכרון תרועה", "והעברת שופר תרועה" - מדברי תורה.

"יום תרועה יהיה לכם" - לתלמודו הוא בא.

רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

אחת - מדברי תורה,

ושתיים - מדברי סופרים.

"והעברת שופר תרועה" - מדברי תורה,

"שבתון זכרון תרועה" "יום תרועה יהיה לכם" - לתלמודו הוא בא.

מאי "לתלמודו הוא בא"?

מיבצי ביום - ולא בלילה.

ואידך? "ביום ולא בלילה" - מנא ליה?

נפקא ליה מ"ביום הפורים" (ויקרא כה, ט).

אי מ"ביום הפורים" יליף,

נגמור נמי מיניה לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה!

"והעברת" "תעבירו" - לא משמע להו.

אלא, מאי דרשי בהו?

"והעברת" - כדרב מתנא,

דאמר רב מתנא:

"והעברת" - דרוך העברתו.

"תעבירו" - דקאמר רחמנא: נעבירה ביד.

ואידך?

דרב מתנא.

מדשני בדיבוריה.

"תעבירו" ביד - לא מצית אמרת, דגמר 'עברה' 'עברה' ממשעה,

כתיב הקא: "והעברת שופר תרועה",

וכתיב התם: "ויצו משה ויעבירו קול במתנה" (שמות לו-ו),

מה להלן - בקול,

אף כאן - בקול.

ולחאי תנא דמיייתי לה ממדבר,

כ"י

אי מה להלן חצוצרות אף כּאן חצוצרות!?

תלמוד לומר: "תקעו בהודש שופר בכסה ליום חגנו" (תהילים פא-ד).

אי זהו חג שהודש מתפסה בו?

הוי אומר זה ראש השנה.

וקאמר רחמנא: שופר.

רפ"י

מספקא ליה. ועבד תרווייהו:
ודלמא גנוחי הוא. ואין לך
 לעשות תרועות יבבות וקא
 מפסקא תרועה בין שברים
 לפשוטה שלאחריה:
ודלמא ילולי היא. ואין לנו
 שברים וקא מפסקי שברים
 דקשר"ק דר' אבהו בין תקיעה
 ראשונה לתרועה ואין כאן
 פשוטה לפנייה:
ברישא גנוחי גנח. גניחות
 ארוכות קומפליניני"א בלע"ז:
והדר מיליל. רצידי"ר בלע"ז:

142. לד, א

אתקין רבי אבהו בקסרי:
 תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה.

מה נפשד?

אי ילולי יליל - לעביד תקיעה תרועה ותקיעה.
 ואי גנוחי גנח - לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה!

מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל.

מתקיף לה רב עזרא:

ודלמא ילולי הוה, וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה!

דהדר עביד: תקיעה, תרועה ותקיעה.

מתקיף לה רבינא:

ודלמא גנוחי הוה וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה!

דהדר עביד תקיעה שברים תקיעה.

אלא, רבי אבהו מאי אתקין?

אי גנוחי גנח - הא עבדיה!

אי ילולי יליל - הא עבדיה!

מספקא ליה דלמא גנח ויליל.

אי הכי, ליעבד נמי איפקא,

תקיעה תרועה שלשה שברים ותקיעה, דלמא יליל וגנח!

סתמא דמילתא כי מתרע באיניש מילתא,

ברישא גנח והדר יליל.

143. לד, א-ב

רש"י

תשע תקיעות. תרועות נמי קאמר:
מתשעה בני אדם כאחד לא יצא. תרי קלי לא משתמעי כד פירושה לפי מה שכתוב בספרים ולא מלתא היא דהא אוקימנא (לעיל דף כז.). תרי קלי מתרי גברי משתמעי וה"ג לה בתוספתא מתשעה בני אדם כאחד יצא ואפי' בסירוגין ואפילו כל היום כולו ולא גרסינן תקיעה מזה ותרועה מזה יצא דהיינו רישא ואי גרסינן לה הכי הוא דגרסי' מטי' בני אדם כאחד תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפי' בסירוגין כו':
אם שהה. בסירוגו כדי לגמור את כולו חוזר:
לדידי לא סבירא לי. מה שהפסקת דאית ליה לרי' יוחנן במסכת ברכות (דף כד:) היה קורא קריאת שמע והגיע למבואות מטונפות מניח ידו על פיו וקורא ולא סבירא לי נמי דמשום שהה יהא צריך לחזור:
לדידך דסבירא לך. ואתה חולק עלי בשתייהן דכיון דקא בעית מהו לגומרה מכלל דסבירא לך סירוגין מעכבי קרייה ומבעיא לך בכמה הוי סירוגין:

"תקע בראשונה וקשר בשניה בשתיים".

אמר רבי יוחנן:
לד, ב, שְׁמַע אֶת־תְּשַׁע תְּקִיעוֹת בְּתִשְׁעַ שְׁעוֹת בַּיּוֹם - יֵצֵא.

תניא נמי הכי:
"שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום - יצא.
מתשעה בני אדם באחד - לא יצא.
תקיעה מזה ותרועה מזה - יצא,
ואפילו בסירוגין,
ואפילו כל היום כולו".

ומי אמר רבי יוחנן הכי?!
והאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק:
בהלל ובמגילה:
אם שהה כדי לגמור את כולה - חוזר לראש!

לא קשיא:
הא - דידיה.
הא - דרביה.

ודידיה לא?!
והא רבי אבהו הוה שקיל ואזיל בתריה דרבי יוחנן והוה קרי קריאת שמע,
כי מטא למבואות מטונפות - אישתיק.
בתר דחליף, אמר ליה: מהו לגמור?
אמר ליה: אם שהית כדי לגמור את כולה - חוזר לראש!

הכי קאמר ליה:
לדידי - לא סבירא לי,
לדידך - דסבירא לך, אם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש.

רפ"י

תקיעות. וברכות דעלמא כגון
תעניות אין מעכבין זו את זו אם
בירך ולא תקע: מי שבירך כו':

144. לד, ב

תנו רבנן:

"תקיעות - אין מעכבות זו את זו.

ברכות - אין מעכבות זו את זו.

תקיעות וברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים - מעכבות."

מאי טעמא?

אמר רבה:

"אמר הקדוש ברוך הוא:

אמרו לפני בראש השנה: מלכיות זכרונות ושופרות.

מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם.

זכרונות - כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה,

ובמה?

בשופר."

145. לד, ב

"מי שבירך ואחר כך נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע".

טעמא דלא הוה ליה שופר מעיקרא,
הא הוה ליה שופר מעיקרא - כי שמע להו אסדר ברכות שמע להו.

רב פפא בר שמואל קם לצלויי.
אמר ליה לשמעיה: כי נהירנא לך, תקע לי.

אמר ליה רבא:
לא אמרו אלא בחבר עיר.

תניא נמי הכי:

"בשהוא שומען - שומען על הסדר, ועל סדר ברכות.

במה דברים אמורים: בחבר עיר.

אבל שלא בחבר עיר - שומען על הסדר, ושלל על סדר ברכות.

ויחיד שלא תקע - חבירו תוקע לו

ויחיד שלא בירך - אין חבירו מברך עליו.

ומצוה בתוקעין יותר מן המברכין.

ביצד?

שתי עירות, באחת תוקעין, ובאחת מברכין.

הולכין למקום שתוקעין,

ואין הולכין למקום שמברכין".

פשיטא!

הא - דאורייתא,

הא - דרבנן!

לא צריכא דאף על גב דהא - ודאי,

והא - ספק.

רס"י

כי נהירנא לך. לסימן שסיימתי
הברכה:

אלא בחבר עיר. חבורת צבור

אבל יחיד מברך את כולו ואח"כ

תוקע תשע תקיעות:

דהא ודאי והא ספק. ודאי הוא

לו שאם ילך אצל המברכין

ימצא שם עשרה ויתפלל ש"צ

ויוציאנו ידי חובתו ואם ילך

אצל התוקעין שמא כבר עמדו

והלכו לביתם:

146. לד, ב - לה, א

רפ"י

כשם שש"צ וכו' :
למה צבור מתפללים. בלחש:
מוזים חכמים. אחר שנחלקו
 חזרו והודו:
אמר ליה. ר' חייא לרב דימי:
רבה בר בר חנה נמי. דמריה
 דשמעתא הוא:
הכי קאמר. שנחלקו על רבן
 יוחנן כשאמר כן:
כי סליק רבי אבא מימי.
 שהפליג בספינה לים וחזר:
בברכות של ר"ה. לקמן מפרש
 מ"ש הני:
מאן מוזים. לו בברכות של ר"ה
 ויוה"כ ר"מ:
והלכה מכלל דפליגי. דקאמר ר'
 יוחנן הלכה כרבן [גמליאל] בהך
 דמשמע מכלל דעמדו
 במחלוקתן:
רבנן. שאר החכמים חוץ מר"מ:
אילימא משום דנפיש קראי.
 דאיכא דמוספי ר"ה ור"ח
 ומלכיות וזכרונות ושופרות:

"כשם ששליח צבור חייב בך כל יחיד ויחיד - חייב.
רבן גמליאל אומר:
שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתו"].

תנאי:

"אמרו לו לרבן גמליאל:
לדבריה למה צבור מתפללין?
אמר להם: כדי להסדיר שליח צבור תפלתו.
אמר להם רבן גמליאל:
לדבריהם למה שליח צבור יורד לפני התיבה?
אמרו לו: כדי להוציא את שאינו בקי.
אמר להם: כשם שמוציא את שאינו בקי, כך מוציא את הבקי."

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
 מוזים חכמים לרבן גמליאל.

ורב אמר:

עדיין היא מחלוקת.

שמעיה רבי חייא בריה דרבה בר נחמני אזל אמרה לשמעיה קמיה דרב דימי בר חיננא.
 אמר ליה: הכי אמר רב: עדיין היא מחלוקת.

אמר ליה רבה בר בר חנה:

נמי הכי קאמר,

כי אמר רבי יוחנן להא שמעתא אפליג עליה ריש לקיש ואמר: עדיין היא מחלוקת.

ומי אמר רבי יוחנן הכי?!

והאמר רבי חנה ציפורא אמר רבי יוחנן:

הלכתא כרבן גמליאל.

"הלכתא" מכלל דפליגי!

לה, א כי סליק רבי אבא מימי, פירשה:

"מוזים חכמים לרבן גמליאל" - בברכות של ראש השנה, ושל יום הכפורים.
 ו"הלכה מכלל דפליגי" - בברכות דכל השנה.

איני והאמר רבי חנה ציפורא אמר רבי יוחנן:

הלכה כרבן גמליאל בברכות של ראש השנה, ושל יום הכפורים!

אלא אמר רב נחמן בר יצחק:

מאן מוזים? רבי מאיר.

"והלכה מכלל דפליגי" - רבנן.

דתנאי:

"ברכות של ראש השנה ושל יום הכפורים - שליח צבור מוציא הרבים ידי חובתו,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

כשם ששליח צבור - חייב,

בך כל יחיד ויחיד - חייב."

מאי שנא הני?

אילימא משום דנפיש קראי -

רס"י

כיון שאמר ובתורתך כתוב.
 כלומר כיון שאמר נעשה ונקריב
 לפניך כמצות רצונך כמו
 שכתבת עלינו בתורתך:
אין צריך. לומר מקראות
 המוספין:
אלא משום דאושי. שהרי כאן
 תשע וארוכות ומטעות דאין
 הכל בקיאין בהן ורבתי
 מפרשין להא דרב חננאל
 במלכותי וזכרונות ושופרות
 וקשיא לי הא דלא כרבנן ולא
 כר' יוחנן בן נורי דתנן (לעיל דף
 לב.) אין פוחתין מעשרה מלכיות
 וכו'.

והאמר רב חננאל אמר רב:
 כיון שאמר: "ובתורתך כתוב לאמר" שוב אינו צריך!

אלא, משום דאושי ברכות.

כ"י

147. לה, א

גופא:

"אמר רב הוננאל אמר רב:
כיון שאמר: "ובתורתך כתוב לאמר" שוב אינו צריך".

סבור מינה, הני מילי ביחיד,
אבל בצבור - לא.

אתמר:

אמר רבי יהושע בן לוי:
אחד יחיד, אחד צבור - כיון שאמר: "ובתורתך כתוב לאמר" - שוב אינו צריך.

148. לה, א

רש"י

ושל פרקים. מועדות:
מתלתין לתלתין. שהיה מחזר
תלמודו כל שלשים יום:
פטר היה כו'. ששי"צ מוציאם:
אינו בכלל ברכה. ואע"פ שעם
שבשדות בכלל ברכה הני דמצו
למיתי קמי כהנים ויפנו כהנים
אליהם ויברכום והם לא באו
אינו בכלל ברכה:
אבל דעיר לא. משום דלא אניסי
ויכולין להסדיר תפלתן:

אמר רבי אלעזר:

לעולם יסדיר אדם תפלתו, ואחר כך יתפלל.

אמר רבי אבא:

מסתברא מילתיה דרבי אלעזר בברכות של ראש השנה, ושל יום הכפורים, ושל פרקים.
אבל דכל השנה - לא.

איני והא רב יהודה מסדר צלותיה ומצלי!

שאני רב יהודה,

כיון דמתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי,
כפרקים דמי.

אמר רב אחא בר עזריא אמר רבי שמעון חסידא:

פטר היה רבן גמליאל אפילו עם שבשדות.

ולא מיבעיא הני דקיימי הכא?

אדרבה הני אניסי, הני לא אניסי!

דתני אבא בריה דרב בנימין בר חייא:

"עם שאחורי כהנים אינו בכלל ברכה".

אלא, כי אתא רבין אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי שמעון חסידא:

לא פטר רבן גמליאל אלא עם שבשדות,

מאי טעמא?

משום דאניסי במלאכה,

אבל בעיר - לא.

הדרן עלך יום טוב

וסליקא לה מסכת ראש השנה